

حکومتِ تہرما کوردستانی - عراق

## وہزار ہتا پہر و ہردی

ریشه به ریا گشتی یا پروگرام و چاپه مه نیسا

## زمان و ئه‌ده‌یی کوردی

بُوَيُولَا نَهْهَي بَنَهْهَت

دانا

لیژنہ یہ کی ژوہزارہتا یہ روہردی

بزاره کرن و پیداچوون و داریشتنا هه ردوو پشکین ریزمان و نه ده بی

ياسين عوسمان حه سه ن      شيركو نه حمه د حه ويز

محمد مدد نۀ محمد محمد مدد

موراتكيس مؤسس سرکيسيان      نه له مان نه حمده سه ليم

ليژنه کې ژرېته به رڼا گشتي يا په روږه دا دهوكې ژارې كرمانچيا خوارې ښايه سهر زارې كرمانچيا ژووري

سہرپہرشتی زانستی یی چابی: طہ یاسین طہ

سہرپہرشتی ہونہری یی چابی: عثمان پیرداود کواز- سعد محمد شریف صالح

تایپکرن: عدنان احمد خالد

دیزاین: ہلال عابد رمضان

بہرگ: عادل زرار امین



## پیشدهستی

هه ر ب مه ره ما بژاره کرنی وپیڤا چوونا په رتووکیڼ زمان و ئه ده بی کوردی قوناغا بنه رته تی، وهزاره تا په روه ردی یا هه ریما کوردستان ی ئیژنه یه ک پیک ئینا، تاییه ت ب په رتووکا پولا نه هی بنه رته تی، بو هندی پیڤا چوونه کی د په رتووکا به ریڤا بکه ت و ئه و جهی کو پیڤقی ب ده ستکاری کرنی و گوهورپینی هه بیت، کاری تیڤا بکه ت و پوخت و ریک بیخت، ئیژنا مه گرانییا کاری خو ئیخسته سهر هه ردوو به شین ریژمان و ئه ده بی، ئه و ب فهر دیتی بو ریکخستنا په رتووکی، هاته کرن، ب تاییه تی ئه و ریپاز گرت کو ل هه ردوو په رتووکیڼ پولا هه فتی و هه شتی بنه رته تی گرتی، ئه و ژی ئینانا چه ند نمونه کان ژ هه ردوو زارین سهره کی یین زمانی کوردی (کرمانجیا ژووری و ژیری). هه ر وه سا گوهورپینا پشکا زورا راهینانان و ئینانا راهینانین نوی.

دپشکا ئه ده بی ژیدا، هندی پی چیبووی، هنده ک ده ستکاریا پیڤقی دناقه روکا بابته تاندا هاته کرن، ب جوړه کی وه سا کو بابته ت روونتر و ریک و پیکتر بکه فنه به رده ستی قوتابیان و خویندکاران، دگه له ک جهاندا مه نمونه یین نوی ئینایه و نمونه یین که فن هاتینه لادان، ئه و ژ هه ژی گوتنیی، بو هه ر شاعر و نقیسه ره کی (هوژان و په خشان) ئه و چه ند مه ده ست نیشانگریه

وپیډفیه قوتابی ژبه ر بکته، نه فجا ماموستایین بهریز دبه پرسن ژ فی  
کاری.

پشکا خواندنئ یا په رتووکئ دهستکاریه کا وساتیدا نه هاتییه کرن، تنئ  
مه هندهك بابهت لاداینه و هندهكین دی ل شوینئ داناینه. ل دوماهیئ  
دخوازئ ژ ماموستایین ریژدار یین زمان و نه ده بیاتین کوردی دکهین کو  
ب ریکا ریقه بهریا گشتی یا په رومردا پاریزگه هین خو مه ب هر کیم و  
کورتیه کئ ناگه هدار بکهن کو ل دهمئ وانه گوتنیدا ههست پی دکهن،  
بو هندی دابشیین ل چاپین داهاتیدا دروست بکهین.

خودی پشته قانی مه هه میان بیت .....

**لیژنا بزاره کرن و**  
**پیداچوونئ**

## روونكرنه ك

ومزارتا په رومرده يا حكومهتا ههريما كوردستانى ب فهريمانا ومزارى ژماره ۱۴۵۷ ل ۸ / ۲ / ۲۰۰۷ ليژنه ك پيک ئينا بو ئيکگرن و ريکخستنا په رتووكين زمان و ئهدهبى كوردى يين ههردوو قوناغين بنه رمتى و ئامادهيى ل سهرانسهرى قوتابخانه و خويندنگه هين ههريما كوردستانى، ليژنى دهست ب كارى خو كر. ههردوو په رتووكين زمان و ئهدهبى كوردى ( ئيداريا جاران يا هه قليرو سليمانى ) كره بنه مايى قى ئيكرنى، بو ب بهرچاڤ ومركرتنا مفادارى و هيژا بابتهين دناڤ قان ههردوو په رتووكاندا، د ئه نجامدا ئهڤ په رتووكه ژى دمركهفت. كو پشكا هه ره زورا ههردوو پشكين ريژمان و ئهدهبا وي ژلايى ليژنه كا بهرى نوكه دارشتن و بژاره كرنا قان ههردوو پشكان ئاماده كړيوو.

ژبه رهندي ب فهر هاته زانين كو مافى وان ژى ل سهربيت. ههروهسا ئامازه ب سهروكانيا بابتهين هاتينه گوهورين ژى هاتيهه كرن كو هاتينه دناڤ په رتووكيدا، ژبه رهندي داخوازي ژ ماموستاين خوشتقى يين بابتهى زمان و ئهدهبى كوردى دكهين كو دلسوزانه پيگيريى ب نافهروكا قى په رتووكى بكهن و هه ر كيماسيهك ههبيت ب ريكا په رومردين خو ئاگه هداريا ريښه بهريا گشتى يا پروگراما بكهن ل ومزارتا په رومردى

«هيفيدارين خودى مهزن هه مى لايهكى سهربيخيت»

ليژنه

۲۰۰۷ / ۴ / ۱۵

## پشکارِ زمانِ

- ۱- ناف ژلايی دارشتنیقه .
- ۲- چاوگ .
- ۳- چاوگ ژلايی دارشتنیقه .
- ۴- ب کارئینانا چاوگی وهکی ناف .
- ۵- رهگی کار .
- ۶- قه دیتنا رهگی کار .
- ۷- چاوگ سه رچاوهیی دارشتنا کارییه .
- ۸- دهمین کارئ بۆری ( کاری رابوردوو ) .
- ۹- کارئ نه بۆری ( کاری رانه بوردوو ) .
- ۱۰- کارئ داخوازی ( قهرمانی ) .
- ۱۱- کارئ بکه ر دیارو بکه ر نادیار دکرمانجییا خواریدا .
- ۱۲- کارئ بکه ر دیارو بکه ر نادیار دکرمانجییا ژووریدا .
- ۱۳- جهناقئ پرس .
- ۱۴- هه قالناقئ پرس .
- ۱۵- هه قالکارئ پرس .
- ۱۶- رسته یا لیکدای .
- ۱۷- نامرازی په یوهندی .
- ۱۸- نامرازی دانه پال ( خستنه سه ر ) .

## ناف

### ژلایى دارشتنیقه

۱- :-

- ۱- کهوه کی دادابوو سهر بهری.
- ۲- پالهی کار دکر.
- ۳- نه قینییا مهم و زینی نافداره.
- ۴- نازادی دهستی کامیرانی گرت.
- ۵- شقانی پهز دمیرگییدا دچهراند.
- ۶- ژ ههمی عهوران باران نا باریت.
- ۷- ئافا رووباری یا کیمه.

۲- أ :

- ۱- بلا کوردستان ب دارستانان بهیته خهملاندن.
- ۲- ره زقانی دوو گولدان ئینان.
- ۳- ئاسنگهری دهستکهك ئیخسته دهرگههی.
- ۴- بهختیار دناف گولزار و نیرگزه جارد ا گهریا.
- ۵- شهرمین و شهقین خویشکین ئیکن.
- ۶- زانا و توانا پیکفه دچنه هاقینگهها شهقلاره.
- ۷- نقیسهر و هوزانقان و تورهقان بهرهمین خو بهلافه دکهن.
- ۸- کوکه و نالهیا نهخوشی کار ل مه کر.

۹- نەرمين ھەز لە چاگە و جوانى دەكات.

۱۰- ھەڤكار و ھاوړى دلسۆزن.

۲- ب:-

۱- دۆتاما تە گولاقى ژ گولەباخى دروست دكەت.

۲- خويشكا نەوزادى زېرەكە.

۳- ھەڤالين مە ژ گرده سوورى چوونە كيۆە رەشى.

۴- تەمۆى ل بن رەشمالى كۆرەمارەك كوشت.

۵- دلخوازي سەرپوشي ھەيە.

۶- چەتۆ كەڤنە جلكان دفرۆشيت.

۷- بن كاسك گەلەكا جوان بوو.

### **بەرچاڤكرن :**

بەرى نوکە مەزانیبوو کو ناڤ پەيشەکە بۆ ناڤ لیکرنا تشتەکی یان گیاندارەکی چ مرۆڤ بیت چ ھەر گیانەوەرەکی دی بیت دەیتە بکار ئینان. ئەم دڤی وانەییڤدا دی تەماشەى ناڤی کەین ژلایى دارشتیڤە، ئانکو ژلایى دروستکرنا وپڤە، ئەڤجا ھەکە سەحا پشکا ژمارە (۱) بکەین. دی بینین درستهیاندا ناڤ ھەيە بۆ نمونە:

- ۱- درستهيا ئيکيدا پەيڧين (کەو، بەر) ناڧين سادەنە و رامان و مەبەستە کى نيشا ددەن، ھەر ئيک ژوان ژ پەيڧە کا راماندار پيکھاتيە.
- ۲- درستهيا دوويدا پەيڧين (پالە، کار) ھەردوو ناڧين سادەنە، ھەر ئيک ژوان رامان و مەبەستە کى نيشا ددەن، ھەر وەسا ھەر ئيک ژوان ژ پەيڧە کا راماندار پيکھاتيە.
- ۳- درستهيا سيييدا پەيڧين (ئەڧين، مەم، زين) ناڧين سادەنە، رامان و مەبەستە کى نيشا ددەن، ھەر ئيک ژوان ژ پەيڧە کا راماندار پيکھاتيە.
- ۴- درستهيا چواريدا پەيڧين (ئازاد، دەست، کاميران) ناڧين سادەنە و رامان و مەبەستە کى نيشا ددەن، ھەر ئيک ژوان ژ پەيڧە کا راماندار پيکھاتيە.
- ۵- درستهيا پينجيدا پەيڧين (شقان، پەز، ميڤگ) ناڧين سادەنە و رامان و مەبەستە کى نيشا ددەن، ھەر ئيک ژوان ژ پەيڧە کا راماندار پيکھاتيە.
- ۶- درستهيا شەشييدا پەيڧين (عەور، باران) ناڧين سادەنە، رامان و مەبەستە کى نيشا ددەن، ھەر ئيک ژوان ژ پەيڧە کا راماندار پيکھاتيە.
- ۷- درستهيا ھەفتيدا پەيڧين (ئاف، رووبار) ھەردوو ناڧين سادەنە و رامان و مەبەستە کى نيشا ددەن، ھەر ئيک ژوان ژ پەيڧە کا راماندار پيکھاتيە.



هەر وهسا درستهیین ژماره (۲) دا دی بینین: -

۱- درستهیا ئیکیدا په یقین (کوردستان، دارستان) هەردوو ناڤین داریژتینه و رامان و مەبەسته کی نیشا د دەن، هەر ئیک ژوان ژ په یقه کا راماندار دگهل پاشگره کی پیکهاتییه، ناڤی (کوردستان) ژ ناڤی (کورد) دگهل پاشگری (ستان) پیکهاتییه، ناڤی (دارستان) ژ ناڤی (دار) دگهل پاشگری (ستان) پیکهاتییه.

۲- درستهیا دوویدا په یقین (رهزفان، گولدان) هەردوو ناڤین داریژتینه و رامان و مەبەسته کی نیشا د دەن، ژلایی دروستکرنیقه، ژ په یقه کا راماندار دگهل پاشگره کی پیکهاتییه، ناڤی (رهزفان) ژ ناڤی (رهز) دگهل پاشگری (فان) پیکهاتییه، ناڤی (گولدان) ژ ناڤی (گول) دگهل پاشگری (دان) پیکهاتییه، ئانکو: (ناڤ + فان)، (ناڤ + دان).

۳- درستهیا سییدا په یقین (ئاسنگەر، دهستک، دەرگهک) هەرسی ناڤین داریژتینه و رامان و مەبەسته کی نیشا د دەن، ژلایی دروستکرنیقه ژى هەر ئیک ژوان ژ په یقه کا راماندار دگهل پاشگره کی پیکهاتییه، ناڤی (ئاسنگەر) ژ ناڤی (ئاسن) دگهل پاشگری (گەر) پیکهاتییه، ناڤی (دهستک) ژ ناڤی (دهست) دگهل پاشگری (ك) پیکهاتییه، ناڤی (دەرگهه) ژ ناڤی (دەر) دگهل پاشگری (گهه) پیکهاتییه، ئانکو: (ناڤ + گەر)، (ناڤ + ك)، (ناڤ + گهه).



۴- درستہ یا چواریدا پھیئین (بہختیار، گولزار، نیرگزہ جار) ہہرسیک  
 ناڤین داریژتینہ و رامان و مہبہستہ کی نیشا د دہن، ہہر ئیک ژوان ژ  
 پھیئہ کا راماندار دگہل پاشگرہ کی پیکہاتیہ، ناڤی (بہختیار) ژ ناڤی  
 (بہخت) دگہل پاشگری (یار) پیکہاتیہ، ناڤی (گولزار) ژ ناڤی (گول)  
 دگہل پاشگری (زار) پیکہاتیہ، ناڤی (نیرگزہ جار) ژ ناڤی (نیرگز) و  
 نامرازی (ہ) و پاشگری (جار) پیکہاتیہ، نانکو:

(ناڤ + یار)، (ناڤ + زار)، (ناڤ + ہ + جار)

۵- درستہ یا پنجیدا پھیئین (شہرمین، شہفین) ناڤین داریژتینہ و رامان  
 و مہرہمہ کی نیشا ددہن، ہہر ئیک ژوان ژ پھیئہ کا راماندار دگہل  
 پاشگرہ کی پیکہاتیہ، ناڤی (شہرمین) ژ ناڤی (شہرم) دگہل پاشگری  
 (ین) پیکہاتیہ، ناڤی (شہفین) ژ ناڤی (شہف) دگہل پاشگری (ین)  
 پیکہاتیہ، نانکو:

(ناڤ + ین).

۶- درستہ یا شہشیدا پھیئین (زانا، توانا، ہافینگہ) ناڤین داریژتینہ و  
 رامان و مہرہمہ کی نیشا ددہن، ہہر ئیک ژوان ژ پھیئہ کا راماندار دگہل  
 پاشگرہ کی پیکہاتیہ، ناڤی (زانا) ژ رہگی کاری (زان) دگہل پاشگری  
 (۱) پیکہاتیہ، ناڤی (توانا) ژ رہگی کاری (توان) دگہل پاشگری (۱)  
 پیکہاتیہ، ناڤی (ہافینگہ) ژ ناڤی (ہافین) دگہل پاشگری (گہہ)  
 پیکہاتیہ، نانکو:

(رہگی کار + ۱)، (ناڤ + گہہ)

۷- درستهيا حەفتیدا پەيقىن (نقىسەر، ھۆزانقان، تۆرەقان) ناڧىن دارپژتىنە، ھەر ئىك ژوان، رامان و مەبەستەكى نىشا ددەن، ژلايى دروستكرنيڧە ھەر ئىك ژوان ژ پەيقە كا راماندار دگەل پاشگرەكى پىكھاتىيە. ناڧى (نقىسەر) ژ رەگى كارى (نقىس) دگەل پاشگرى (ەر) پىكھاتىيە. ناڧى (ھۆزانقان) ژ ناڧى (ھۆزان) دگەل پاشگرى (قان) پىكھاتىيە. ناڧى (تۆرەقان) ژ ناڧى (تۆرە) دگەل پاشگرى (قان) پىكھاتىيە. ئانكو: (رەگى كار + ەر)، (ناڧ + قان).

۸- درستهيا ھەشتیدا پەيقىن (كۆكە، نالە) ناڧىن دارپژتىنە و رامان و مەبەستەكى نىشا ددەن، ژلايى پىكھاتىيە، ھەر ئىك ژوان ژ پەيقە كا راماندار دگەل پاشگرەكى پىكھاتىيە، ناڧى (كۆكە) ژ رەگى كارى (كۆك) دگەل پاشگرى (ە) پىكھاتىيە، ناڧى (نالە) ژ رەگى كارى (نال) دگەل پاشگرى (ە) پىكھاتىيە، ئانكو: (رەگى كارى + ە).

۹- درستهيا نەھىدا پەيقىن (نەرمين، چاكە، جوانى) ناڧىن دارپژتىنە و رامان و مەبەستەكى نىشا ددەن، ھەر ئىك ژوان ژ پەيقە كا راماندار دگەل پاشگرەكى پىكھاتىيە، ناڧى (نەرمين) ژ ھەڧالناڧى (نەرم) دگەل پاشگرى (ين) پىكھاتىيە، ناڧى (چاكە) ژ ھەڧالناڧى (چاك) دگەل پاشگرى (ە) پىكھاتىيە، ناڧى (جوانى) ژ ھەڧالناڧى (جوان) دگەل پاشگرى (ى) پىكھاتىيە، ئانكو: (ھەڧالناڧ + پاشگر).

۱۰- درستهيا دهيدا پهيڻ (ههڻكار، هاورى) ناڦن دارپژتينه و رامان و مهبهسته كى نيشا ددهن، ژلايى دروستكرنيڻه، هه ر ئيڪ ژوان ژ پيشگره كى و نافه كى پيڪهاتينه، ناڦى (ههڻكار) ژ پيشگرى (ههڻ) دگهل ناڦى (كار) پيڪهاتيه، ناڦى (هاورى) ژ پيشگرى (هاو) دگهل ناڦى (رى) پيڪهاتيه.

ههروهسا درستهين ژماره (۲) پشكا (ب) دى بينين:

۱- درستهيا ئيكيڊا پهيڻ (دوتمام، گولاڻ، گولهباخ) ناڦن ليكدائينه و رامان و مهبهسته كى نيشا ددهن، ژلايى دروستكرنيڻه، هه ر ئيڪ ژوان ب فى رهنكى پيڪهاتيه، ناڦى (دوتمام) ژ دوو نافان پيڪهاتيه، (ناڦ + ناڦ)، (دوٽ + مام)، ناڦى (گولاڻ) ژ دوو نافان پيڪهاتيه، (گول + ناڦ) ئانكو: (ناڦ + ناڦ)، ناڦى (گولهباخ) ژ دوو نافان دگهل ئامرازى (ه) كو كهفتيه دنافهرا واندا پيڪهاتيه (گول + ه + باخ)، (ناڦ + ه + ناڦ).

۲- درستهيا دوويڊا پهيڻا (نهوزاد) نافه كى ليكدائيه و رامان و مهبهسته كى نيشا ددهت، ژ ههڻالناڦى (نهو) دگهل ناڦى (زاد) پيڪهاتيه، ئانكو: (ههڻالناڦ + ناڦ)

۳- درستهيا سييڊا پهيڻ (گردهسوور، كيوه رهش) ناڦن ليكدائينه و رامان و مهبهسته كى نيشا ددهن، ناڦى (گردهسوور) ژ ناڦى (گرد) دگهل ئامرازى (ه) و ههڻالناڦى (سوور) پيڪهاتيه، (ناڦ + ه + ههڻالناڦ). ناڦى (كيوه رهش) ژ ناڦى (كيو) و ئامرازى (ه) و ههڻالناڦى (رهش) پيڪهاتيه، (ناڦ + ه + ههڻالناڦ).

۴- درستهيا چواريدا پهيڻين (ره شمال، كوره مار) نافيڻ ليكداينه و رامن و مهبهسته كي نيشا ددهن، نافي (ره شمال) ژ هه فالنافي (رهش) دگهل نافي (مال) پيكهاتييه، نافي (كوره مار) ژ هه فالنافي (كوره) دگهل نافي (مار) پيكهاتييه، نانكو: (هه فالناف + ناف).

۵- درستهيا پينجيډا پهيڻين (دخواز، سهريوش) نافيڻ ليكداينه و رامن و مهبهسته كي نيشا ددهن، نافي (دخواز) ژ نافي (دل) دگهل ره گي كاري (خواز) پيكهاتييه، نافي (سهرپوش) ژ نافي (سهر) دگهل ره گي كاري (پوش) پيكهاتييه، نانكو: (ناف + ره گي كاري).

۶- درستهيا شه شيډا پهيڻا (كه قنه جلك) نافه كي ليكدايه و رامن و مهبهسته كي نيشا ددهت، ژ هه فالنافي (كهفن) و نامرازي (ه) و نافي (جلك) پيكهاتييه، (هه فالناف + ه + ناف).

۷- درستهيا هه فيډا پهيڻا (بن كاسك) نافه كي ليكدايه و رامن و مهبهسته كي نيشا ددهت، ژ هه فالكاري (بن) دگهل نافي (كاسك) پيكهاتييه، نانكو (هه فالكار + ناف).



## دهستوور:

ناف ژلایې دارشتنیځه (دروستکرنیځه) دبېته دوو جوړ:

۱- نافي ساده: نهو ناهه کو ژ په یځه کا راماندار ب تنی پیک دهیت.

رامان و مېهسته ک دایه دهست، وهک (کهو، بهر، عه ور، دهست).

۲- نافي نه ساده: نهغه ژی دبېته دوو جوړ:

ن - نافي داریزتی: نهو ناهه کو ژ په یځه کا راماندار دگهل پاشگره کی

یان پیشگره کی پیک دهیت و ب فی رهنګی:-

۱- (ناف + پاشگر)، وهک (کوردستان، گولدان، شهرمین، دهرگه ه)

۲- (ناف + ه + پاشگر)، وهک (نیرگزه جار)

۳- (رهگی کاری + پاشگر)، وهک (زانا، ناله، نفیسه ر)

۴- (هه فالناف + پاشگر)، وهک (نهرمین، چاکه، جوانی)

۵- (پیشگر + ناف)، وهک (هه فکار، هه فال، هه فسه ر، هاوړی)

ب- نافي لیكدای: نهو ناهه یی کو ژ دوو په یځی راماندار یان پتر پیک

دهیت و ب فی رهنګی ل خوارۍ:-

۱- (ناف + ناف)، وهک (دو تمام، سولا ف، ماموستا)

۲- (ناف + ه + ناف)، وهک (ناهه ماست، گوله گه نم)

۳- (ناف + ه + هه فالناف)، وهک (گرده سوور، کیوه رهش، کینه شین)

۴- (هه فالناف + ناف)، وهک (رشمال، کوره مار، سوورگول، نه وزاد)

۵- (نافه + رهگي کارى)، وهک (دلخواز، سهريوش)

۶- (هه فالکار + نافه)، وهک (بن کاسک، بن ئهرد)

### راهينان (۱)

بو ههر ئيك ژفان پاشگريڻ ل خواري دوو نافيڻ دارشتي بينه و درسته كيدا  
بكار بينه:

(فان، ين، يار، گهه، ستان)

### راهينان (۲)

پينج نافيڻ ليكداي بينه، ب مهرجه كي سي ژوان ژ هه فالنافه كي و نافه كي  
پيك هاتبيت، ئيك زي ژ دوو نافان پيك هاتبيت و يي دي ژ نافه كي و رهگي  
كارى پيك هاتبيت.

### راھینان (۳)

ژقان ھۆزانېڭ ل خوارې ھەر ئافەك ھەبیت دەرېيخە و جورې وى دياربكه:

۱- گەرمى و تەرى بەھارە كەپشكۆ كوزايەوہ

- نالى -

پشكۆى گولا تەشين بە نەسىم بوو گەشايەوہ

۲- دەستم كە بەسەت وەعدە لەسەد جيگە شكاوہ

- نالى -

جەبرى نىيە ئەم كەسرە ھەتا نەيخەمە ئەستۆ

۳- سۆرگولى تەر ژ خونافى

ليڭ كولىكا بىن گولافى

رووى چۆ ھەيڭا پرسىتافى

كوشتە تە ب داخا دووچاڭا

تير كو بەردا بوو ھناڭا

نەشيام ئەز پاقىم دووگاڭا

- تاهير رۆشدى -

ژ كوبرى و ساريا برىنى

### راھینان (۴)

دڭى پارچەيا نقيسىندا ھەر چ ئافەك ھەيە، بىنەدەر، چەوا ھاتىيە  
دروستكرن؟

(قەدگىرن جوامېر زەلامەكى ب تەمەن و دونيا دىتى بوو، رۆژەكا بهارى دگەل  
چەند ھەقالىن خۆ چوو بو ئاقارى، ل بن دار ھنارەكى روبىنشتن،  
دەڭەر ب گول و نېرگىز و شەوبۆ خەملى بوو، قەب قەبا كەوا ،



دەنگى سويسك و بالندەيىن دى دگەل مشينا ئاڧا بنارى چىاي تىكەلى  
ئىكدوو د بوون.

دى وان ب فى دىمەنى گەلەك خۇش بوو، پىشتى نان خوارى جوامىرى دەستى  
خۇ ھافىتە پاخلا خۇ و چەقۇيەك دەريىخست، سىڧ پى كرنە دوو كەر و  
دابەش كرن، پاشى دندكىن سىڧان كۆم كرن، رابوو چوو ويڧەتر، جەھەك  
خۇش كر و ب چەقۇيا خۇ زەڧى كۆلا و ھندەك دندك چاندن، گۆت  
رۆژەك دى ھىت ئەڧ دندكە دى بنە دارسىڧ، دى سىڧىن سوور كرن،  
ژمىژە ھاتىيە گۆتن:

(وان چاند، مەخوار، دى چىنين، ئەو دى خون)

### راقەكرنا پەيشان

|            |                 |
|------------|-----------------|
| نېرگزه جار | : ھەودكا نېرگزا |
| پالە       | : كرىكار        |
| كۆكە       | : كۆخك          |
| دۆتتام     | : كچا مامى      |
| سەرپۆش     | : دەرسۆك        |

|             |                                             |
|-------------|---------------------------------------------|
| پشکو        | : پهل                                       |
| گولا ته شين | : گول ناگرين                                |
| نه سيم      | : كزه با                                    |
| جيگه        | : جه                                        |
| ته ستو      | : ستو                                       |
| فه دگيرن    | : دبيرن                                     |
| ته مهن      | : ژى                                        |
| ناقارى      | : دهرقهى گوندى                              |
| شه و بو     | : گوله كا رهنك بنه فشه و پشتى روژ ئاڤا دبیت |
|             | بيهنه كا خوش ددهت.                          |

## چاؤگ

(ئاشكەرايه كو نهتهوهيا كورد زۆر ژمىژه د تىكۆشانه كا سهختا بهردهوامدا بوويه، بۆ رزگاركرنا نيشتمانى خو ژبن دهستى داگيركه ران. رابوون و راپهريين و شۆره شهك هه لكر، قوربانى دان پىخه مهتتى قى مه به ستا پىروژ، ب ئهركه كى رهوا زانييه، رابوونا وى پشتى كهفتى، نيشانا قاره مانى و زيندييا وى بوويه، موكمكرنا ريزين مللهتتى و ئىكگرتنا هه مى لايه نان و هه لمهت برن بۆ سهر دام و دهزگه هين رژيمى د سهرهلدان مه زنا بهارا (1991) ز سهركهفتن ب دهستقه ئينا. دامه زراندا په رله مان و حكومهتا كوردستانى. به رهه مى خوينا شه هيدىن گه لى كوردستانىيه. پاراستنا فان دهسكهفتين مه زن، ئهركه كى نيشتمانىيه ل سهر مى هه ر مروقه كى دلسۆز، چوون به رهف ب دهستقه ئينا نا ئارمانجىن پىروژتر، هه ر ب رىكخستنا ريزين مللهتتى و چه سپاندنا ياساى و چاره سهركرنا ئاريشان ب رىكا دان و ستاندنى و روينشتن ل سهر مىزا ئاشتى و گرنكى دان ب خواندنى و به رفره كرنا پروسىسا ديموكراسيهتتى دبىت).

## به رچاؤكرن:

دقى پارچه نفيسينا سهرى ىدا، هه كه سه حا په يفتى (تىكۆشان، رابوون، راپهريين ، قوربانيدان، كهفتن، ئىكگرتن، سهرهلدان، سهركهفتن، دامه زراندن،

چوون، ب دەستقە ئېنان، رېڭخستن، چەسپاندن، روپنشتن، گرنگى دان،  
 خواندن) بکەين، دى بېنين ھەر ئىك ژوان رامانە کا سەر بەخو ھەيە، ھەر وەسا  
 ھەر ئىك ژوان ل جھى خو رويدانە کى يان کريارە کى دەر دئىخيت، بەلى  
 نەكەفتىيە پال کەسە کى يان تىشتە کى و دەم تىدا نینە، ناھىتە گەردان  
 کرن ژى، دېژنە وان جوړين پەيقان چاوگ (ژيدەر)، ھەكە جارە کا دي  
 تەماشەى وان چاووگان بکەين، دى بېنين:

۱- ھەر ئىك ژوان چاوگان ب (ان، ين، دن، تن، وون) ب دوماھى  
 ھاتينە، کو دېژنى نیشانا چاوگى، ب فى چەندى چاوگ دېتە پېنج بەش:

۱- چاوگى ئەلفى: ئەو چاوگە کو پىتا پېش (ن)، (ا) يە

۲- چاوگى يائي: ئەو چاوگە کو پىتا پېش (ن)، (ب) يە

۳- چاوگى دالى: ئەو چاوگە کو پىتا پېش (ن)، (د) يە

۴- چاوگى تائى: ئەو چاوگە کو پىتا پېش (ن)، (ت) يە

۵- چاوگى واوى: ئەو چاوگە کو پىتا پېش (ن)، (و) يە

ھەر وەسا دېژنە (ن) کو دکەفیتە دوماھىيا چاوگى (نونا چاوگى).

ئەقجا ھەر چ چاوگ دزمانى مە دا ھەيە، ب ئىك ژ نیشانين ل سەرى ب  
 دوماھى دەيت.

۲- ھەر ئىك ژقان چاوگان درستەيىدا وەكى نافە کى دەيتە بکار ئېنان.

۳- چاوگ سەرۆکانيا دارشتنا کارىيە، د دەمين جودا دا دېتە بنياتى  
 دروستکرنا گەلەك پەيقىن دى.

دهندهك چاوگين كرمانيجا ژووريدا پيتا (د) تيدا دهرناكهښت وهك  
 (مردن، مرن- خواردن، خوارن- بردن، برن).  
 هەر دڅي دهقي ژيدا مينا فان چاوگان هاتينه وهك (رزگار كرن، ههلهت  
 برن، چارهسهر كرن، بهرفره ه كرن).  
 دكرمانيجا خواريدا هندهك چاوگ ههنه بي پاشگري (هوه) رامانا وي تمام  
 ناييت، وهك (خولان، ههسان، پاران، كولان، رشان).  
 دگهل پاشگري (هوه)، دبنه (خولانهوه، ههسانهوه، پارانهوه، كولانهوه،  
 رشانهوه).

### **دهستوور:**

چاوگ پهيقهكه رويدانهكي يان كريارهكي نيشا ددهت، بهلي نهڅ  
 كرياره نهكهفتيه پال كهسهكي يان تشتهكي، دم ژي تيدا ديار نينه.  
 درستهييدا وهك ناڅي دهيتنه بكار نينان و ههمي تاييهتئين ناڅي وهردگريت  
 و نهركين ناڅي ژي دبينيته، دبينه سهروكانيا دروستكرنا كاري و گهلهك  
 پهيشين دي. نيشانين چاوگي نهڅهنه: (ان، ين، دن، تن، وون). دبيزنه پيتا  
 (ن) كول دوماهيبيا چاوگييه (نوونا چاوگي).

### **راهينان (۱)**

فان چاووگان درستهييدا بكارينه:  
 گروون، لقين، كهفتن، ههلبژاردن، سهركهفتن، چوون، ټيگگرتن

## راھینان ( ۲ )

نمونه ب رسته بۆ ئەفانا بىنە

- أ- دوو چاوگىن ئەلفى  
ب- دوو چاوگىن يائي  
ج- دوو چاوگىن تائي  
ه- دوو چاوگىن دالى

## راھینان ( ۳ )

ژقان ھۆزانی ل خوارى ھەر چ چاوگەك ھەيە بىنەدەر:

- ۱- ژيانى من بەبى تۆ چاوه كەم قوربانى مردن بى  
پيالە عەيشە كەى من دوور لە بالاكەت سەرەو بن بى  
۲- رۆژگار ھەمووى ھەر كار بى و فرمان  
ھەر چەوسانەو، زيان ئازار دان  
۳- من ئومىدە بچمە وارى لىسە كى ئاڧا بكەم  
ھەر ژ زانين پيشقەدا بچن بۆ بهار خەملانە دل  
۴- دابھيت رۆژا كەنينى و گەشتنا چەندى دلا  
رىك دبن گول چەند رەنگى دا بگەریت ئەزمانە دل
- فکرى -  
- کامل ژير -  
- كەتانی -  
- كەتانی -

## راھینان ( ۴ )

جوداھى دناڧەرا پەيڧا (رۆيشتن) دقان دوو رستەياندا چيە؟ روون بكە:

- ۱- رۆيشتن جۆرە كى وەرزشيە.  
۲- ئەوان رۆيشتن بۆ پەرتوو كخانه.



## ٲاقه كرنا ٲه یشان

ٲیڱو شانہ کا سہ خٲ : خہ باٲہ کا گران

راٲہ رین : سہ رهلدان

مہ بہ ست : مہ رهم

رہ و ا : ہہ ق

ہہ لہٲ : ہیرش

چہ سپانندن : بنہ جہ کرن

گرنگی دان : ٲوٲتہ دان

ٲروسیس : کریار

سہ روکانی : ژیدہر، بنیات

خولانہ وہ : زفرین

حہ سانہ وہ : بیہن فہ دان

ٲارانہ وہ : لافہ لافہ، دوعا کرن

کولانہ وہ : ئیش، نازار

رشانہ وہ : دل رابوون، رژیان

لیس : کولک، زنج

فرمان : شول، کار

## چاؤگ ژلایى دارشتنیقه

/ ۱

- ۱- پاراستنا زارۆکان ژ نه خوشیان پیویسته.
- ۲- ب هاتنا ههوه ئەم دئشاد بووین.
- ۳- وهلاتی مه ب چاندنا داروباری دی ب رهوش که قیت.
- ۴- بهایی دروونا کراسی یی گران بوو.
- ۵- بشکفتنا بشکوژین گولان ل بهاری دبیت.
- ۶- من خواندنا خو تمامکرییه.

۲ / ۱-

- ۱- ب فه کرنا خویندنگه هان وهلات بیس دکه قیت.
- ۲- ئەوان هه ئبژاردن ئەنجام دا.
- ۳- راسپاردنا من گه هشتی.
- ۴- نیگه هشتن بناغهیی زانستییه.
- ۵- فه خوارنا ئافی بو له شی ب مفایه.
- ۶- وهراندا گولین باغچه یان قه دهغه یه.
- ۷- هه لدانا بهریه ره کی نوی بو مه پیداییه

ب-

- ۱- ئاقدانا باغچان گه له ک فهره.
- ۲- ئەم بو یارمه تیدانا ههوه هاتین.
- ۳- جوان کرنا باژیری ئهرکه کی نیشتمان پهروه رییه.
- ۴- ب گهرم بوونی ته نین رهق دی ژیک هینه ده ری.

۵- دہست پیکرنا ھەر کاره کی پیدای ب نه خسه دانانی ھهیه.

۶- ژناقبرنا زۆرداری ئارمانجا مهیه.

۷- ژخواری بوون دیاردیه کا نه خوشییه.

۸- ب هیژکرنا په یوهندیان دناقبره لایه ناند، جفاک دی بهره ف خوشی چیت.

### **به رچا فکرن :**

دبابه تی بهری نوکه دا، مهزانیوو کو چاوگ رویدانه کی نیشا ددهت و ب ده میقه گری نه دایه و نه که فتیه پال که سه کی یان تشته کی، به لی دقبره دا مه دقیت بزاین کا چاووگ ژلای دروست کرنیقه چهوا پیک دهیت؟  
دهمی ته ماشه ی رسته یان دکهین، دی بین چاوگ ژلای دروست کرنیقه ب فی شیوه یی ل خواری دییت:

۱- درسته یین ژماره (۱) دا، په یقین (پاراستن، هاتن، چاندن، دروون، بشکفتن، خواندن) هه می چاوگین ساده نه، هه ر ئیک ژقان چاوگان رویدانه ک نیشا دایه و رامانه کا سه ر به خو ههیه.

به لی هه که ژلای دروست کرنیقه لی بنیرین، دی بین هه ر ئیک ژ په یقه کا راماندار پیکهاتییه.

۱- أ: - درسته یین ژماره (۲) دا، پشکا (أ)، په یقین (قه کرن، هه لبراردن، راسپاردن، تیگه هشتن، قه خواری، وه راندن، هه لدان) هه می چاوگین

داريژتینه.

ژلایي دروستکرنېښه هەر ئیک ژفان چاوگان، ژ پهیښه کا واتادار دگهل زیدهیه کی پیکهاتییه و ب فی رهنگی ل خواری:

۱- چاووگی (فه کرن) ژ پیشگری (فه) دگهل چاوگی ساده (کرن) پیکهاتییه.

۲- چاوگی (هه لژاردن) ژ پیشگری (هه ل) دگهل چاوگی ساده (بژاردن) پیکهاتییه.

۳- چاوگی (راسپاردن) ژ پیشگری (را) دگهل چاوگی ساده (سپاردن) پیکهاتییه.

۴- چاوگی (تیکه هشتن) ژ پیشگری (تی) دگهل چاووگی ساده (گه هشتن) پیکهاتییه.

۵- چاوگی (فه خوارن) ژ پیشگری (فه) دگهل چاوگی ساده (خوارن) پیکهاتییه.

۶- چاوگی (وه راندن) ژ چاوگی ساده (وه رین) دگهل پاشگری (اندن) پیکهاتییه، لښی ره گئی کاری هاتییه وه رگرتن (وه ر + اندن).

۷- چاوگی (هه لدان) ژ پیشگری (هه ل) و چاوگی ساده (دان) پیکهاتییه.

ب:- درستیه یی ژماره (۲)، پشکا (ب)، پهیښن (نافدان، یارمه تیدان، جوان کرن، گهرم بوون، دهست پیکرن، ژنافرن، ژخو رازی بوون، بهیز کرن) ههمی چاوگین

لښکداينه و ژلايې دروستکړنښه، هر ئيک ژ دوو پهيښ و اتادار يان پتر  
پيکهاڼيه و ب في شيوهي ل خوارۍ:-

۱- چاوگي (ناډان) ژ نافي (ناډ) دگهل چاوگي ساده (دان) پيکهاڼيه.

۲- چاوگي (يارمه تيدان) ژ نافي (يارمه تي) دگهل چاوگي ساده (دان)  
پيکهاڼيه.

۳- چاوگي (جوان کرن) ژ هه فالنافي (جوان) دگهل چاوگي ساده (کرن)  
پيکهاڼيه.

۴- چاوگي (گهرم بوون) ژ هه فالنافي (گهرم) دگهل چاوگي ساده (بوون)  
پيکهاڼيه.

۵- چاوگي (دهست پيکرن) ژ نافي (دهست) دگهل چاوگي داريژتي  
(پيکرن) پيکهاڼيه.

۶- چاوگي (ژناډرن) ژ گرييا هه فالکاري (ژناډ) دگهل چاوگي ساده  
(برن) پيکهاڼيه.

۷- چاوگي (ژ خو رازي بوون) ژ گرييا نافي (ژ خو رازي) دگهل چاوگي  
ساده (بوون) پيکهاڼيه.

۸- چاوگي (ب هيژ کرن) ژ گرييا هه فالنافي (ب هيژ) دگهل چاوگي  
ساده (کرن) پيکهاڼيه.

## دهستوور:

چاوگ ژلایې دارشتنیځه دبېته دوو جوړ:

۱- چاوگي ساده: نهو چاوگه کو تنی ژ په یځه کا واتادارا سهر به خو پیکهاتییه، وهک: (نقیسین، خواندن، نقستن، کیلان، بوون، خوارن).

۲- چاوگي نه ساده: نه هه ژی دبېته دوو جوړ:

أ- چاوگي داریژتی: نهو چاوگه کو ژ چاوگه کی ساده دگهل پیښگره کی یان دگهل پاشگره کی یان دگهل هه ردووکان پیکهاتییه:

۱- (پیښگر + چاوگي ساده)، وهک: هه لېوون، رادان، داخستن، لیږدان.

۲- (چاوگي ساده + پاشگر)، وهک: هاننه ځه، چوونه ځه.

۳- (پیښگر + چاوگي ساده + پاشگر)، وهک: رابوونه ځه، هه لېوونه ځه.

پیښگر (ههل، دا، را، پی، تی، دهر، بهر، ځه، لی.....)

پاشگر (هڅه، اندن)

ب- چاوگي لیږدای: نهو چاوگه کو ژ چاوگه کی ساده یان داریژتی و دگهل په یځه کا دی یا واتادار یان پتر پیکهاتییه، ب ځی شیوهی:

۱- (ناف + چاوگي ساده)، وهک: (یارمه تیدان، دهستگرتن).

۲- (هه فالناف + چاوگي ساده)، وهک: (مه زن کرن، گهرم بوون).

۳- (ناف + چاوگي داریژتی)، وهک: (دهست هه لگرتن، سهرهلدان).

۴- (هه فالناف + چاوگي داریژتی)، وهک: (راسته کرن، خرځه بوون).

۵- (گریبا نافی + چاوگي ساده)، وهک: (ب خودان کرن).

۶- (گریبا هه فالنافی + چاوگي ساده)، وهک: (ب هیزکرن).

۷- (گریبا هه فالکاری + چاوگي ساده)، وهک: (ژناف چوون، ژناف برن).

گریبا نافی و هه فالنافی و هه فالکاری دگهل چاوگي داریژتی ژی چاوگي لیږدای پیک دینن.



### راهینان ( ۱ )

ژفان چاوگین ساده ل خواری چاوگی دارپژتی و لیکدای دروست بکه:-  
(چوون، کیشان، گرتن، کهفتن، برین، هینان)

### راهینان ( ۲ )

جیاوازی دناقهه را چاوگی دارپژتی و لیکدایدا ژلای دروستکرنیقه چیه؟  
ب نمونه روون بکه:-

### راهینان ( ۳ )

ژفان هوزانین ل خواری چاوگان بینهدر و جور و شیوهی دروستکرنا وان  
دیاربکه:-

۱- لاوی کورد مه رده له مردن قه تعییه ن باکی نییه

په ندی پیشینان راسته بهرخی نیر بو سه برین (بیکه س)

۲- هه ر چه نده بسو هتنی وه کی من

ئه ممانه بگو هتنی وه کی من (خانی)

۳- له سه ر خو چوونه ، شهیدا بوونه ، قور پیوانه ، سووتانه

هه تا مردن موحیبه ت ئیشی زوره ریژی لی ده گرم (مه حوی)

## پَراھینان (۱)

(خواندن چاقی مَرۆفی قەدکەت)

چەند دیرەکا ل سەر قی ئاخفتی بنقیسە، ئەفچا ھەر چاوگەك ھەبیت  
دەربێخە و جۆری وی بنقیسە.

## پاقە کرنا پە یشان

دروون : دروین

راسپاردن : شیرەت

بناغە : بنیات

یارمەتیدان : ھاریکاری کرن

تەن : لەش

## بكارئىنانا چاۋگى وەك ئاق

/أ

- ۱- مەن نەقىسىنە ك ئىنايە .
- ۲- قان نەقىسىنان كۆم بىكە .
- ۳- ئاخىقتا باش دىلى مەرۋقى خۇش دىكەت .
- ۴- مەن نەقىسىنا ھېمىنى خواند .
- ۵- ھاتتا وان بۇ كارگەھى گەلەك باش بوو .

/ب

- ۱- نەقىستىن بۇ نەخۇشى دەرمانە .
- ۲- سووتنا لەشى ب ئازارە .
- ۳- خواندن جىفاكى پېشمە دىبەت .
- ۴- خۇزى كۈشتىن ل وەلاتى مە نە مابا .
- ۵- مەن خواندنا خۇ تمام كىرىيە .
- ۶- مە خوارن كىرىيە .
- ۷- ھەرب تېكۈشانى دى گەھىنە ئارمانجان .
- ۸- كوردستان ھەرب زانىنى پېش دىكە قىت .
- ۹- بەرھەمى سەرھەلدانى ديارە .
- ۱۰- كارى قوتابى خواندە .
- ۱۱- دەست پېكرنا پرۆژەى ھاتە پاش ئېخستىن .

## **بەرچاقكرن:**

بەرى نوکە بۇ مە ئاشكەرابوو كۇ چاوك وەك ئاقەكى دناۋ رستەيىدا دەيتە  
بكار ئىنان، چنكو تايەتەيىن (سيفەتەيىن) ئاقى و ئەرکەن ئاقى درستەيىدا  
وهردگريت.

أ- تايەتەيىن ئاقى وهردگريت كۇ ئەقەنە: ئەم دشىن چاوكى وەك ئاقى ب  
نیشانەيا نەناسيارىيى (ەك) بکەينە تاكى نەناسيار. ھەر وەسا ئەم دشىن  
چاوكى بکەينە كۇ ئەوۋى نیشانەيا كۆمكرنى (ان) بىسەرۋە بەردەين. ديسان  
چىدبىت ب (ناۋ، جەنناۋ، ھەئالناۋ) ى بەيتە تام كرن. بۇ ديار كرنان  
راستيان ھەكە تەماشەي رستەيىن پشكا (أ) بکەين دى بينين:

۱- درستەيا ئىكىدا پەيۋا (نقىسینەك) چاوكەكى نەناسيارە ب نیشانە  
نەناسيارىيى (ەك) بوويە نەناسيار.

۲- درستەيا دوويىدا پەيۋا (نقىسىنان) چاوكەكى كۆيە، چنكو نیشانە  
كۆمكرنى (ان) بىسەرۋە ھاتىيە بەردان.

۳- درستەيا سىيىدا پەيۋا (ئاخفتن) چاوكە وب ھەئالناۋى (باش) ھاتىيە  
تەمامكرن.

۴- درستەيا چوارىدا پەيۋا (نقىسين) چاوكە وب ئاقى (ھىمن) ھاتىيە  
تەمام كرن.

۵- درستهيا پېنجيدا پەيڤا ( هاتن ) چاوگه وب جهناڤي كهسي سەربەخو  
هاتييه تمام كرن.

ب - چاوگ ئەرکين ناڤي درستهييدا دبينييت ، هه كه سه حا رستهين پشكا  
( ب )

بكهين دي بينين هەر چاوگه كي ئەرکهك ديتييه، كوب شيوهيي  
خوارييه:

درستهيا ئيكي و دوويدا چاوگي ( نفستن ، سووتن ) هەر ئيك ژ وان  
نيهاده درستهيا خوڊا. چنكو خه بهرەك يان سيفه تهك كهفتييه سەر هەر  
ئيك ژوانه. درستهيا سييي و چوارييدا چاوگي ( خواندن ، خوارن )  
بهركارن، چنكو هەر ئيك ژوان راما نا كاري تمامكرييه و كارتپكرنا كاري  
ژي كهفتييه سەر.

درستهيا ههفتي و ههشتيدا چاوگي ( تپكوشان ، زانين ) تمامكهريين  
بهياريدەنه.

درستهيا نهيدا چاوگي ( سەرهلدان ) ئەرکي تمامكرنا ناڤي ( بهرههم )  
ديتييه. درستهيا دهيدا چاوگي ( خواندن ) ئەرکي تمامكرنا كاري  
بپهيز ( ۵ ) ديتييه. درستهيا يازديدا ( دهست پيكرن ) ئەرکي جيگر  
بكهري ديتييه. دئه نجامدا بومه ديار دبیت كو چاوگ تايبه تي و ئەرکين  
ناڤي درستهييدا وەر دگريت و بجه دئينييت، ژ بهر وي چهندي چاوگ وهك  
ناڤييه.

## دہستوور:

چاوگ دناڻ رستہ ییڊا وھک نافہ کی دھیتہ بکارئینان، چنکو:

ا - تابیہ تیئ نافی وھردگریٔ، ئہم دشیئ بکھینہ ( تاکئ نہ ناسیار ، کو،  
تمامکری بیت ب نافی یان جھنافی یان ب ھہ فانافی ) .

ب - ئہرکین نافی دبیینت: دبیتہ ( نیھاد ، بکھر ، بھرکار ، تمامکھری  
بہ یاریدہ ، تمامکھری ( دیار کھری ) نافی ، تہ مامکھری کارئ بیھیزہ،  
جیگرئ بکھری ) د رستہ ییڊا.

## راھینان ( ۱ )

ژقان رستہ یئ ل خواری ، چاوگان دھریخہ و ئہرکین وان دیار بکھ:

۱ - ئادہ کرن بو برنجی ب مفاہ.

۲ - خواندن و نفیسین مللہ تی پیش دئیخیت.

۳ - ب ئاڦا کرنا گوندان ژیرخانا ئابووری فہ دژیتہ فہ.

۴ - خوژی من خواندنا خو تمامکربا.

۵ - کارگہا چینی ل ھہ قلیری ھہیہ.

۶ - ئہ فہ کھنگی نفیسینہ؟

۷ - فہ کرنا پیشانگہی ھاتہ گیروگرن.

## راھینان ( ۲ )

چاوگئ ( خواندن ) درستہ یاندا بکار بینہ ب مہرجہ کی ھہمی ئہرکان  
بگیریت؟



### راہینان (۳)

- درستہیا ( سہرہلدائی ٹہم گہہاندینہ سہرکہفتنی )  
ا- پھیٹا ( سہرہلدان ) چییہ؟ چہوا ہاتیہ دروستکرن؟ ٹہرکی وی چییہ؟  
ب- پھیٹا ( ٹہم ) شروٹہ بکہ ؟  
ج- پھیٹا ( سہرکہفتن ) چییہ؟ چ جورہ؟ ٹہرکی وی چییہ؟  
د- ( ین ) ل دوماہیا پھیٹا ( گہہاند ) چییہ؟ ٹہرکی وی چییہ؟  
ہ- پھیٹا ( سہرہلدان ) درستہ کا دیدا بکاربینہ کو بیٹہ بہرکار؟  
و- پھیٹا ( سہرکہفتن ) بکہ کو و درستہ کا دیدا بکاربینہ بیٹہ نیہاد؟

### راہینان (۴)

- فان رستہیین ل خواری شروٹہ بکہ:  
۱- ٹہنجامین ہہلبزار دنا ہاتنہ راگہہاندن.  
۲- خواندن چافٹی مروٹفی فہدکھت.

### راقہ کرنا پھیٹان

- |          |   |           |
|----------|---|-----------|
| تیکوٹشان | : | خہبات     |
| ٹازار    | : | ٹیش ، ژان |
| ٹادہ کرن | : | بژار کرن  |

## رہ گئی کاری

| (۱)     | (۲)       | (۳)         |
|---------|-----------|-------------|
| چاوگ    | قہد چاوگی | رہ گئی کاری |
| کیلان   | کیلا      | کیل         |
| ھیلان   | ھیلا      | ھیل         |
| پیٹان   | پیٹا      | پیٹ         |
| کرین    | کری       | کر          |
| چاندن   | چاند      | چین         |
| خواندن  | خواند     | خوین        |
| رہ فین  | رہ فی     | رہ ف        |
| گرتن    | گرت       | گر          |
| دانیشتن | دانیشت    | دانیش       |
| چوون    | چوو       | چ           |
| بوون    | بوو       | ب           |

## بہرچا فکرن:

۱- بہری نوکہ مہزانیہ کو چاوگ کریارہ کی دہردئیخت و کریار ژی نا کہفتہ پال کہسہ کی یان تشتہ کی ، ہہروہسا دہم تیدا دیار نینہ، چاوگ ب پیتا ( ن ) ا چاوگی دھینہ نیاسین و دبنہ پینج بہش، چاوگی ( ٹہلفی، یائی،

دالى ، تائى ، واوى<sup>(۱)</sup> . ئانكو چاۋگ دى ب ئىك ژفان نیشانان ( ان ،  
 ين ، دن ، تن ، وون ) بدوماهى ھىت وب ھەر ئىكى ژوان دىژنى نیشانان  
 چاۋگى ، دىژنە پىتا ( ن ) ا وى ( نوونا چاۋگى ) ۋەك دستوينا ئىكىدا بەرچاۋ  
 دىن ( كىلان ، ھىلان ، پىشان ، كرىن ، چاندن ، خواندن ، رەقن ، گرتن ،  
 دانىشتن ، چوون ، بوون ) .

۲- ھەكە سەھا پەيىقن ستوينا دووى بکەين ( كىلا ، ھىلا ، پىشا ، كرى ،  
 چاند ، خواند ، رەقى ، گرت ، دانىشت ، چوو ، بوو ) .  
 دى بىنن كو ھەمى ژ چاۋگىن ستوينا ئىكى ھاتىنە ۋەرگرتن وب لادانا  
 نوونا چاۋگى ھاتىنە دروستكرن ، دىژنە ئەفان ( قەد ) يان ( كارى بوړى  
 نىزىك ) .

كو دى بىتە بىياتى دروستكرنا ھەمى بەشىن دى يىن كارى بوړى ، كو ژنھو  
 پىقە دى خوينىن .

۳- ھەكە تەماشە پەيىقن ستوينا سىيى بکەين ( كىل ، ھىل ، پىف ، كر  
 ، خو ، خوين ، رەۋ ، گر ، دانىش ، چ ، ب ) دى بىنن ھەمى ژ چاۋگىن  
 ستوينا ئىكى ھاتىنە ۋەرگرتن و دىژنى رەگى كارى . پىريا رەگىن كارى ب  
 تى ناهىنە بكارئىنان و رامانا تام نادەن ، بەلى دى بىتە ژىدەر بو دروستكرنا  
 كارى ( بوړى ، داخوازى ) وگەلەك پەيىقن دى .

---

۱- دكرمانجىبا ژووریدا چاۋگ ھەيە ، نیشانان وى ( ر ) ۋوب ( رن ) بدوماهى دەيت  
 ۋەك ( برن ، كرن ، مرن ، خوارن )

### دهستوور:

رهگي کارى: نهو پشکه کو ژ چاوگی دهیته وهرگرتن و رامانا چاوگی  
د هه لدگریته، پتريا رهگين کارى ب تنى ناهينه بکارئينان و رامانا تمام  
نادهن،

بهلى دى بنه ژيدير بو دروستکرنا کارى ( بوړى ، داخوازي ) وگه له ک  
په يمين  
دى بين زمانى مه .

## فہ دیتنا رہ گئی کاری

(۱)

| چاوگ      | قہد چاوگی | رہ گئی کاری |
|-----------|-----------|-------------|
| ڈ - ہینان | ہینا      | ہین         |
| پیشان     | پیشا      | پیفا        |
| کیلان     | کیلا      | کیل         |
| شیلان     | شیلا      | شیل         |
| کیشان     | کیشا      | کیش         |
| ب - شیان  | شیا       | شی          |
| زان       | زا        | زی          |
| شکان      | شکا       | شکی         |
| دران      | درا       | دری         |

### بہرچا فکرن:

ڈ - دہمی سہ حد کہینہ چاو گین پشکا ( ڈ ) ( ہینان ، پیشان ، کیلان ، شیلان ، کیشان ) دی بینین ہہمی چاو گین تیپہری ( ئیلیفی ) نہ ، رہ گئی کاری ژ ئہ فان چاوگان ب لادانا ( ان ) دہیتہ دروست کرن ، کہواتہ ( ہین ، پیفا ، کیل ، شیل ، کیش ) ہہمی رہ گین کارینہ.

ب - دہمی سہ حد کہینہ چاو گین پشکا ( ب ) ( شیان ، زان ، شکان ، دران ) دی بینین ہہمی چاو گین تینہ پیری ( ئیلیفی ) نہ ، رہ گئی کاری ژ ئہ فان چاوگان دہیتہ دروست کرن ب لادانا پیتا ( ن ) و گوہورینا پیتا ( ا ) بو پیتا ( ی ) ، وہ کو ( شی ، زی ، شکی ، دری ).

### تییینی :

چاوگئی ( لیئان ) چاوگه کئی ئه لیفیی تیپهره ، لی دروست کرنا ره گئی کاری  
ب ریکا چاوگئی ئه لیفیی تیپهره پهدادبیت و ره گئی کاری ژ چاوگئی  
( گریان ، ژیان ) ژ ئه فی دهستووری دهیته لادان ، کو ره گین وان ( گری  
- ژی ) نه ، و ئه گهر ل دویش دهستووری با پیدفی یه ( گریی - ژیی )  
یان ههروهسان ره گئی کاری ژ چاوگئی (مان) دبیته ( مین ) ئه فیهژی لادانه ژ  
دهستووری ، رهنگه ئه ف چاوگه دبیاتد ( ماندن ) بیت ، فیجا ره گئی کاری  
دبیته ( مین ) .

### دهستوور :

قه دیتن و ده ریخستنا ره گئی کاری ژ چاوگین ئه لیفی ب ئه فی رهنگیه :-  
ئ - ئه گهر چاوگئی ئه لیفی یی تیپهر بیت ره گئی کاری ب لادانا نیشانه یا  
چاوگی ( ان ) دروست دبیت .  
ب - ئه گهر چاوگئی ئه لیفی یی تیپهره ربیت ره گئی کاری ب لادانا پیتا نوونا  
چاوگی و گوهورینا پیتا ( ا ) بو ( ی ) دروست دبیت .



## فہدیتنا رہگئی کاری

( ۲ )

| چاوگ    | قہد چاوگی | رہگئی کاری |
|---------|-----------|------------|
| برین    | بری       | بر         |
| نقیسین  | نقیسی     | نقیس       |
| کرین    | کری       | کر         |
| بہ خشین | بہ خشی    | بہ خش      |
| زانین   | زانی      | زان        |
| رہقین   | رہقی      | رہق        |
| فرین    | فری       | فر         |
| لہرزین  | لہرزی     | لہرز       |
| زفرین   | زفری      | زفر        |

### تییینی :

ئہ گہر سہ حکہینہ چاوگین ل سہری ( برین ، نقیسین ، کرین ، بہ خشین ، زانین ، رہقین ، فرین ، لہرزین ، زفرین ) دی بینین ہمی چاوگین (یائی) نہ ، ہندہک ژوان تیئہ پہرن وہک ( رہقین ، فرین ، لہرزین ، زفرین ) ویین دی ژی تیپہرن وہک ( برین ، نقیسین ، کرین ، بہ خشین ، زانین )، رہگئی کاری ژ ئہ فان چاوگان ( تیپہر ، و تیئہ پہر ) وہک ئیک دروست دہن ، ئہو ژی ب لادانا نیشانہ یا چاوگی ( ین ) ، ئہو ادمینیت رہگئی کاریہ.

### دہستوور:

فہدیتنا رہگئی کاری ژ چاوگین یائی ( تیپہر و تیئہ پہر ) ب لادانا نیشانہ یا چاوگی ( ین ) دروست دبیت.

## فہ دیتنا رہ گئی کاری

( ۳ )

| چاوگ      | قہد چاوگی | رہ گئی کاری |
|-----------|-----------|-------------|
| ن - چوون  | چوو       | چ           |
| بوون      | بوو       | ب           |
| ب - دروون | دروو      | دروو        |
| گروون     | گروو      | گروو        |
| جوون      | جوو       | جوو         |
| سوون      | سوو       | سوو         |

### بہرچا فکر:

ن - دہمی سہ حد کہینہ چاو گین پشکا ( ن ) ( چوون ، بوون ) دی بینین چاو گین ( واو ) ینہ ، تیپہ پرن ، رہ گئی کاری ژ ئەفان چاوگان ب لادانا نیشانہ یا چاوگی ( وون ) دروست دبیت.

ب - دہمی سہ حد کہینہ چاو گین پشکا ( ب ) ( دروون ، گروون ، جوون ، سوون ) دی بینین ئەفہ ژی چاو گین ( واو ) ینہ ، لی تیپہ پرن ، رہ گئی کاری ژ ئەفان چاوگان ب لادانا پیتا نوونا چاوگی دروست دبیت ، ول فیری رہ گئی ئەفان کاران و قہدی چاو گین وان وەکو ئیکن.

### دهستوور:

فه دیتن و ده رنځستنا ره گڼ کاري چاوگي واوي ب نه ځي رهنگييه:-

د- ژ چاوگي واوي يي ټيټه پهر ب لادانا نيشانه يا چاوگي ( وون ) ره گڼ کاري دروست دييتا.

ب- ژ چاوگي واوي يي ټيټه ر ، تني ب لادانا پيټا نوونا چاوگي ره گڼ کاري دروست دييتا.

## فہ دیتنا رہگی کاری

( ٤ )

نـ /

| چاؤگ   | قہد چاؤگی | رہگی کاری |
|--------|-----------|-----------|
| فروشتن | فروشت     | فروش      |
| ریستن  | ریست      | ریس       |
| کہ فتن | کہ فت     | کہ ف      |
| گرتن   | گرت       | گر        |
| خویندن | خویند     | خوین      |
| مردن   | مرد       | مر        |

بـ /

| چاؤگ     | قہد چاؤگی | رہگی کاری |
|----------|-----------|-----------|
| چاندن    | چاند      | چیند      |
| ناردن    | نارد      | نیر       |
| برژاندن  | برژاند    | برژین     |
| ستاندن   | ستاند     | ستیند     |
| فہ شارتن | فہ شارت   | فہ شیر    |
| شکاندن   | شکاند     | شکیند     |
| سپاردن   | سپارد     | سپیر      |
| هاتن     | هات       | هی        |

پ/

| چاوگ    | قهه د چاوگی | ره گئی کاری |
|---------|-------------|-------------|
| خواستن  | خواست       | خواز        |
| گه ستن  | گه ست       | گه ز        |
| پاراستن | پاراست      | پاریز       |
| کوشتن   | کوشت        | کوز         |
| هاښتن   | هاښت        | هاښ         |
| ریشتن   | ریش         | ریز         |
| میشتن   | میشت        | میز         |

ت/

| چاوگ         | قهه د چاوگی | ره گئی کاری |
|--------------|-------------|-------------|
| نښتن         | نښت         | نښ          |
| خواردن       | خوارد       | خو          |
| شووشتن       | شووش        | شو          |
| نیڅستن       | نیڅست       | نیڅ         |
| بردن ( برن ) | برد ( بر )  | به          |
| کردن ( کرن ) | کرد ( کر )  | که          |
| هیشتن        | هیشت        | هیل         |
| گوتن         | گوت         | بیژ ( لی )  |
| دان          | د           | ده          |
| رویشتن       | رویش        | رو          |

## به رچا فکرن:

فهدیتن و دهرئېخستنا ره گي کارى ژ چاوگي ( تائي يان دالى ) ب چهند  
شيوهيېن جودايه:

ا - شيوهيېن ئيكي ، ژ هندهك چاوگيېن ( تائي يان دالى ) وه كو نمونهيېن  
پشكا ( ا ) كو ئه فنه ( فروشتن ، ريستن ، كهفتن ، گرتن ، خويندن ، مردن )  
كو هندهك زي تيپهړن .. و هندهك تينه پهرن ، تني ب لادانا نيشانه يا چاوگي  
( تن يان دن ) ره گي کارى دروست دبیت ، لي هژمارا  
ئه فان چاوگان يا كيمه.

ب - شيوهيېن دووي ، ژ هندهك چاوگيېن ( تائي يان دالى ) وه كو نمونهيېن  
پشكا ( ب ) كو ئه فنه ( چانندن ، ناردن ، برژانندن ، ستانندن ، فهارتن ،  
شكانندن ، سپاردن ، هاتن ) فهديتنا ره گي کارى ب لادانا نيشانه يا چاوگي  
يه ( تن يان دن ) ، و گوهورينا پيتا ( ا ) يه بو پيتا ( ي ) وه كو ( چين ،  
نير ، برژين ، ستين ، فهشير ، شكين ، سپير ، هي ) .

پ - شيوهيېن سييې ، ژ هندهك چاوگيېن ( تائي ) وه كو نمونهيېن پشكا  
( پ ) كو ئه فنه ( خواستن ، كهستن ، پاراستن ، كوشتن ، هافيشتن ، ريشتن  
( ميشتن ) فهديتنا ره گي کارى ژ ئه فان چاوگان كول بهري نيشانه يا چاوگي  
( تن ) پيتا ( س يان ش ) ، ب في شيويه : نيشانه يا چاوگي ( تن ) دي  
هيته لادان ، پاشان پيتا ( س ) دي هيته گوهورين بو پيتا ( ز ) ، و پيتا  
( ش ) دي هيته گوهورين بو پيتا ( ژ ) ، وه كو ( خواز ، گهز ، پاريز ، كوژ  
( هافيز ، ريز ، ميز ) .



ت - شپوهي چواري ، ژ هندهك چاوگي ( تائي يان دالي ) وه كو نمونه يي  
 پشكا ( ت ) كو نه فنه ( نفستن ، خواردن ، شويشن ، ئيخستن ، بردن  
 ، برن ، كردن ، كرن ، هيشتن ، گوتن ، دان ، روښتن ) فهديتنا ره گي  
 كاري ژ نه فان چاوگان چ دهستور و ياسا نين ، بهلكو پيدفييه بهينه ژ  
 بهركرن ، و هژمارا وان ژي يا كي مه ، و ره گي وان نه فنه ( نف ، خو ،  
 شو ، ئيخ ، به ، كه ، هيل ، بيژ ، لي ، ده ، رو ) .  
 ژبلي نه فان شپوهي مه به حس كرين چاوگي ( تائي ) ههيه ره گي كاري  
 تني ب لادانا پيتا ( نوونا چاوگي ) دهرده كه فيت .

### ره گي كاري

بيست

به ست

په ريس

### چاوگ

بيستن

بهستن

په رستن

## دهستوور :

فهدیتنا رهگى کارى ژ چاوگين ( تائى و دالى ) ب نهفى رهنگينه :  
ډ - ژ هندهک چاوگين ( تائى يان دالى ) ب لادانا نيشانهيا ( تن يان دن )  
رهگى کارى دروست دبیت.  
ب - ژ هندهک چاوگين ( تائى يان دالى ) ب تاييهت نهو چاوگين پشتي نيشانهيا  
چاوگى ( تن ، دن ) دهيتته لادان پيتا بزوين ( ا ) ل دوماهيى يان ل بهرى دوماهيى  
دهيتته ديتن دبیته ( ى ).  
پ - ژ هندهک چاوگين ( تائى يان دالى ) ب تاييهت نهوين پيتا ( س ، ش ) ل  
بهرى نيشانهيا چاوگى ، رهگى کارى ب لادانا نيشانهيا چاوگى و گوهورينا  
پيتا ( س ) بوپيتا ( ز ) و پيتا ( ش ) بوپيتا ( ژ ) دروست دبیت.  
ت - ژ هندهک چاوگين ( تائى ) رهگى کارى بى دهستوور و ياسا دروست دبیت  
، و پيدفييه بهينه ژبه رکړن ، و هژمارا وان يا کيمه .  
چاوگى ( تائى ) ههيه رهگى کارى تنى ب لادانا پيتا نوونا چاوگى دهيتته  
دروست کړن.

## ډاهينان ( ۱ )

ژ نهقان چاوگين ل خوارى رهگى کارى دروست بکه ، و چهواييا  
دروستکړنا وان ديار بکه:  
( زان ، ژيان ، گريان ، گروون ، لينان ، راپهړاندن ، مان ، بارين ،  
خواستن ).

## راهینان (۲)

ئەڤرە گۆن کارى ژ چ چاوغان هاتینه دروست کرن؟ و چەوا ؟  
( بیژ ، به ، رو ، کوژ ، پاریز ، مین )

## راهینان (۳)

پینچ چاوغان بینە کو ره گۆ کارى و قەدۆ چاوغۆ وان وه کو ئیک بن ژلایى  
دروست کرنى قە ، و چەواييا  
دروست کرنى بنقیسه .

## راهینان (۴)

بەرسقا ئەڤین خوارى بدە ب نمونه قە:  
ئ - چەوا ره گۆ کارى ژ چاوغۆ واوى یى تینه پەر دهیته دروست کرن ؟  
ب - چەوا ره گۆ کارى ژ چاوغۆ ئەلیفی یى تینه پەر دهیته دروست کرن ؟  
پ - کەنگى پیتا ( س ) دهیته گوهورین بو پیتا ( ز ) ، و پیتا ( ش ) دهیته  
گوهورین بو پیتا ( ژ ) د دروست کرنا ره گۆ کاریدا ؟  
ت - کەنگى پیتا ( ا ) دهیته گوهورین بو پیتا ( ی ) د دروست کرنا ره گۆ  
کاریدا ؟

## راهینان (۵)

ب ئارەزوویا خو چوار دیرین هوژاننى بینە ب مەرجه کی دهەر دیره کیدا  
چاوگ هەبیت ، و ژ وی چاوگی  
ره گۆ کارى دروست بکه .

## رافه کرنا په یشان

|         |              |
|---------|--------------|
| جوون    | : جوین.      |
| سوون    | : هسوين.     |
| هيشتن   | : هيټلان.    |
| بيستن   | : بهيستن.    |
| رويشتن  | : چوون.      |
| قه ديتن | : دوزينه وه. |
| به خشين | : دان .      |

## چاؤگ سەرۆكانىيا دارشتنا كارييه

ئ/

- ۱- خويندن چاقى مروفي قەدكەت.
- ۲- نقيسين بو مه پيدقبيه.
- ۳- زانين روْناهييه.
- ۴- ئەم هەرب ئيکگرتنى دگه هينه ئارمانجان.
- ۵- ئاوه دان کردنه وهى گونده کان ئەرکيکى کوردایه تيبه.
- ۶- پاراستنا دەستکە قتان نيشانه يا دلسوزيبه.

ب/

- ۱- ئەوان وانە خویند.
- ۲- ئازادی چيروک نقيسى.
- ۳- مه پرسيار زانى.
- ۴- هەمى لایه نان ئيکگرت.
- ۵- گونده که مان ئاوه دان کرده وه.
- ۶- ئەوان دارستان پاراست.

### به چاؤكرن:

ئ/ دەمى سەحدكەينه رسته يىن پشكا ( ئ ) دى بينين پەيفين ( خويندن ، نقيسين ، زانين ، ئيکگرتن ، ئاوه دان ، کردنه وه ، پاراستن ) هەمى چاؤگن

و وه کو ناڤ درسته ياندا هاتينه بکار ئينان ، هەر ئيک ژ ئه‌فان چاوگان  
 کرياره کي دهر دئوخيت ، لي ئه‌ڤ کرياره نه کهفتيه پال کهسه کي يان  
 تشته کي ، ههروهسان دهمه کي ديار کري ژي تيدا ناهيته ديتن.

ب/ دهمي سه حد کهينه رسته يي پشکا ( ب ) دي بينين په يڤين ( خويند ،  
 نفيسي ، زاني ، ئيکگرت ، ئاوهدان کردهوه ، پاراست ) ههمي کارن و  
 ژ چاوگين پشکا ( ئ ) هاتينه وهرگرتن ، و ژوان دنيزيکن ، هەر ئيک ژ  
 ئه‌فان کاران کرياره کي نيشا ددهت و کهفتيه پال کهسه کي يان تشته کي  
 و دهمه کي ديار کري تيدا ديار دبیت ، کو دهمي بوريه . رامن ژي ئه‌ڤهيه  
 هەر کاره کي پيدڤيه سي تشت تيدا هه بن :-

۱- کرياره کي نيشا بدهت.

۲- ئه‌ڤ کرياره بکهڤيته پال کهسه کي يان تشته کي کو بکهري وي بيت.

۳- دهمه کي ديار کري تيدا هه بيت.

ئه‌گهر جاره کا دي ب هويري ل کاران بنيرين ژ لايي دروستکرن و  
 دارشتنيڤه دي بينين هەر ئيک ژ ئه‌فان کاران ژ چاوگه کي هاتيه وهرگرتن  
 ئانکو دروست کرن ژ وان چاوگين د پشکا رسته يي ( ئ ) دا هاتين ئه‌و  
 ژي ب لادانا پيتا نوونا چاوگي ، رامن ژي ئه‌ڤهيه کاري بوري ژ چاوگي  
 دروست دبیت ، ژ بهر ڤي چهندي چاوگ ب سهروکانيا دارشتن و دروست  
 کرنا کاري دهيته دانان.

## دهستوور:

چاوگ ب سهروکانییا دارشتنا کاری دهیته دانان ، چونکه دشیاندا یه کاری  
بوړی ژ چاوگی بهیته دروست کرن ب لادانا پیتا نوونا چاوگی . ههر کاره ک  
دقیت سی تستان بگه هینیت:

۱- کریاره کی نیشا بدهت.

۲- نه ه کریاره بکه فیه پال که سه کی یان تشته کی کو بکه ری وی  
بیت.

۳- دهمه کی دیار کری تیدا هه بیت.

## راهینان (۱)

شهش چاوگان بینه ، پاشی کاری بوړی ژ وان چاوگان دروست بکه ، و  
درسته یاندا بکار بینه ،  
جاره کی وه کو چاوگ و جاره کی وه کو کار.

## راهینان (۲)

جوداهی دناقهرا چاوگی و کاریدا چیه ؟ ب نمونه فیه روونبکه.

## راهینان (۳)

پارچه یه کا په خشانې ل سهر ( بهارا کوردستانې رهنگینه ) بنقیسه ، نه فجا  
نهو کارین تیدا دهین دهست نیشانبکه ، و بزقرینه بو چاوگین وان.



### راهینان (۱)

ئەفان رستەیین خوارى شروڤەبکە:

۱- مە خویندن تمام کر.

۲- ئەوان ژوورا روینشتنى پاڤر کر.

۳- من نفیسین ههوه خواندن.

### رافە کرنا پەیشان

ئاوه دان کردنهوه : ئافە دان کرن.

جیاوازی : جوداهى.

## دەمین کاری

### ۱/ کاری بۆری ( رابردوو )

أ/

- ۱- کاروانی وانە نقیسی.
- ۲- ژیمان ژ قوتابخانی یا هاتی.
- ۳- ئالان ژ قوتابخانی یی هاتی.
- ۴- شقانی پەز چەراندییە.
- ۵- جوتیاری زەقی دکیلا .
- ۶- دیمەن د ئەزموونیڤدا سەرکەفت بوو.

ب/

بەختیار گوتی: رۆژیک پاش نیوەرو چووم بۆ مائی شەرەفخانی بەدلیسی، کە مەلەندیکی رۆشنبیرییه لە هەولێری ، پرسیتی لە رۆژنامەو گۆڤارو کتیی نایاب و دەگمەن . چەند کەسیکم بینی ، کە هەریەکیان کتییکی لە کتیبخانە کە هیناوە ، لە شوینی ک دانیشتوو ، خۆی بە خویندەوێ کتیبە کە خەریک کردوو ، ناوە ناوە مامۆستا و نووسەر و رۆشنبیران دەهاتنە ژوورەو ، بە دوا کتیب دەگەران ، کتیی باش و دەگمەنیان هەڵدەبژاردو بە ووردی دەیان خویندەو ، یەکی کە لە تەنیشتم دانیش بوو، گۆناریکی دەربارە میژووی گەلی کورد نووسی بوو ، لە شوینیکی دوور هات بوو ، گوتی بەراستی ئەم مائی شەرفخانی بەدلیسییه شوینیکی پیروژە ، خۆزگە مەلەندی رۆشنبیری وەهایان لە شوینی تری کوردستان کردبایەو.

### به رچا فکرن:

ئه گهر سه حكهينه رسته يين پشكا ( ئ ) و پارچه نفيسينا پشكا ( ب ) دى  
بينين په يثين ( نفيسى ، ياهاتى ، يى هاتى ، چهراندييه ، دكيلا ، سهر كهفت  
بوو ) د پشكا ( ئ ) دا و په يثين ( گوت ، چوو ، بينى ، هيناوه ، دانىشتووه  
، خهريك كردووه ، ده هات ، ده گهرا ، هه لده بژارد ، ده خوينه ووه ،  
دانىشت بوو ، نووسى بوو ، هات بوو ، گوت ، كردبايه ووه ) هه مى كارين  
بوړينه ، هه ريك ژوان كړياره كى نيشاددهت ، و كه فتيه پال كه سه كى  
يان تشته كى ول ده مى بوړى رويدايه ، ئانكو ل پيش ده مى ئاخفتى كارى  
يى رويداى ويى تام بووى ، لى ده مى رويدانا وان ژيك د جودانه .

### ده ستوور:

كارى بوړى : ئه و كاره يى كړياره كى نيشاددهت كو دده مى بوړيدا رويدا بىت  
و دكه فته پال كه سه كى يان تشته كى ، كارى بوړى راگه ياندنى ل دويف  
ده مى دبېته چوار به ش :

۱- كارى بوړى نيزيك : ژلايى دروست بوونى هه ب لادانا پيتا نوونا چاوگى  
پهيدا دبېت وهك :

## کاری بۆریی نیزیك

هیننا

نقیسی

روینشت

خویند

چوو

## چاوگ

هینان

نقیسین

روینشتن

خویندن

چوون

۲- کاری بۆریی تمام (تهواو) : ب فی شیوهی دهیته دروست کرن:-

ئ : یا + بۆریی نیزیك + ی وهك : یا چووی بۆرهگهزی می

یی + بۆریی نیزیك + ی وهك : یی چووی بۆرهگهزی نیر

ههردیسان ب یاسایا:

بۆریی نیزیك + یه وهك: ئینایه ، چوویه ، نقیسییه .

لی ئهگهر چاوگ ( تائی یان دالی ) بیت، دی پیتا ( ی ) یا بزوین كهفته

دناقبهرا واندنا . چاندیییه .

دکرمانجییا خواریدا یاسا یا دروست بوونا وی ب فی شیوهیه:

ب : بۆریی نیزیك + وه وهك: سوتاوه ، کریوه .

لی ئهگهر چاوگ ( تائی یان دالی ) بیت ، دی پیتا ( و ) یا بزوین كهفته

دناقبهرا واندنا وهك:

دانیشتوووه ، خویندوووه .

## تیلینی :

دکرمانجییا خواریدا ئەگەر چاوگی پاشگری ( هوه ) پیقه بیت ، دەمى بۆریی  
تمام دى پیدقی ناقبه ندی ( ت ) بیت ، چونکه دوو پیتین بزویڻ ل دویف ئیک  
ناهیڻ.

خویندنه وه ← خویندووه ته وه.

دۆزینه وه ← دۆزیوه ته وه

۳- کاری بۆریی بهردهوام ب فی شیوهی دروست دبیت:

د + بۆریی نیزیک . وه ک

( دنقیسی ، دچوو ، سهردهکهفت ، دکيلا )

دکرمانجییا خواریدا ل جهی ( د ) نیشانه یا ( ده ) بکاردهیت.

( ده نووسی ، ده چوو ، سهردهکهوت ، ده کيلا )

۴- کاری بۆریی دوور ب فی شیوهی دروست دبیت:

کاری بۆریی نیزیک + بوو . وه ک

نقیسی + بوو = نقیسی بوو .

کيلا + بوو = کيلا بوو .

وه رگرت + بوو = وه رگرت بوو .

## تییینی :

- ۱- کاری بوری ب نامرازی ( نه ) دهیته نه ری کرن.  
وهک: نه هات ، نه چوو بوو ، نه د فروشت ، نه هاتییه .
- ۲- کاری بوری نیزیکی دانانی ب فی شیوهی دروست دبیت:  
کاری بوری نیزیک + با . وهک  
هاتبأ چووبا فروشتبا

### پاهیئان ( ۱ )

ژ ئەفان چاوگین ل خواری کاری بوری نیزیک و دوور دروست بکه:  
( نفیسین ، وەرگرتن ، ئافدان ، داخستن ، پیشکەوتن )

### پاهیئان ( ۲ )

ب چەند شیوهیان تو دشیی بوری تمام ژ ئەفان چاوگان دروست بکهی؟  
( کیلان ، دروست کردن ، چاندن ، هاتن ، بهخشین )

### پاهیئان ( ۳ )

ژ ئەفان چاوگین خواری کاری بوری بەردەوامی راگەیانندن و کاری بوری  
نیزیکی دانانی دروست بکه ، ودرستەیییدا بکاربینە:  
( فروشتن ، یارمەتی دان ، سەرکەفتن ، وەرگرتن ، هەلکێشان )

### راهینان ( ٤ )

دقی پارچه نقیسینیدا هەر چ کاری بۆری تیدا هاتیت ، بینهدهری و جوری  
وی دیاربکه:

رۆژه کا هافینی میرزا و خیزانا خو به ره هافینگه ها سولا قی چوون ، بهری  
وان سهیرانیان هیزکهك ب داره کی فه کر بوو ، ل دانگا وان وهرازان  
، پرهك ل سهر جوکا ئا قی دروست کربوو ، ده می میرزا ژ پری دهر باز  
دبوو گازیهك بهیست ، میرزای غاردا ، دیت ، زاروکه کی د گو مه کا  
ئا قیدا مه له قانیان دکهت و نزیکه ب خه ند قیت ، میرزای خو هافیته ئا قی و  
ئهو زارو ک رزگار کر ، پشتی هنگی میرزا فه گه ریا ، دیت ، کورپی وی  
یی نفستی ، ل فه گه ریانی نازی گوته بابی خو خوزی هه قالا من هیرو  
ژی دگهل من هاتبا ، دا مه پیکفه یاری کربان و چوو باینه د هیزکیدا .



## پراھینان ( ۵ )

دقی رستہ یا خواریدا :

» پەخشان روژ نامہ ی دەخویندەوہ »

۱- پەشقا ( روژنامہ ) شروڤەبکە.

۲- کارى ( دەخویندەوہ ) چ جوړى کارى بوړییه ؟ چەوا ھاتییه دروست کرن ؟

۳- بکەرى رستہ ی دیاربکە.

۴- ژ کارى ( دەخویندەوہ ) کارى بوړیى تمام دروست بکە.

۵- ژ کارى ( دەخویندەوہ ) کارى بوړیى دوور دروست بکە.

۶- ژ کارى ( دەخویندەوہ ) کارى بوړیى نیزیكى دانانى دروست بکە و درستەیدا بکاربینە.

## رافە کرنا پەیشان

ئەزموون : تاقیکرن.

نیوەرۆ : نیفرۆ.

پریستی : یی پرە.

نایاب : گەلەك باش ،

خەریك کردووہ : مژویل کریه.

ناوہ ناوہ : بەین بەین / ھەيام ھەيام.

کردبایەوہ : فەکربا

## رافه کرنا په یشان

|            |                |
|------------|----------------|
| وه‌ها      | : هوسا.        |
| شوینی تر   | : جهین دی.     |
| پیش نه‌وان | : بهری وان.    |
| به‌وردی    | : ب هویری.     |
| ده‌گه‌ران  | : لی دگه‌ریان. |

## ۲- کارى نه بۆرى (رانه بوردوو)

۱- جوتيار يى زهفيا خو دكليت ، پشتى ب دوماهى دهيت ، دى گهنى چينيت ، نه ف  
ساله نوكان ناچينيت ، زهر كو دهمى هه لدكيشيت دى ماندووبيت.

۲- چى ده كهيت ؟

+ نامه دهنوسم نهى تو چى ده كهيت ؟

- من ئيستا چيرۆك دهنوسم.

+ نهى ئيوارى چى دهنوسيت ؟

۳- ئيوارى گوتاريك بو روزنامه دهنوسم.

+ مانگىكى تر گوتاريكى تر دهنوسم.

## به رچا فكرن :

نه گهر ته ماشهى رسته يىن پشكا ( ۱ ) و پشكا ( ۲ ) بكهين دى بينين پهيڤين  
( دكليت ، دهيت ، دى چينيت ، ناچينيت ، هه لدكيشيت ، دى بيت ،  
ده كهيت ، دهنوسم ، دهنوسيت ) ههمى كارين نه بورينه ، ههر ئيك ژوان  
كرياره كى نيشا ددهت ، و دئخيته پال كهسه كى يان تشته كى كو د دهمى  
ئاخفتنىدا يان پشتى ئاخفتنى دهست پى دكهت.

كارى نه بۆرى ل دويش دهمى دبسته دوو بهش:

ا/ كارى نه بۆرى يى نهو ( ئيستا )

ب/ كارى نه بۆرى ئاينده ( داهاتى ).

ئ/ كاري نه بوريي نهو ( ئيستا ) ، كرياره كي نيشا ددهت ل ده مي ناخفتني  
 دهست پي دكهت يان رويددهت ، وب نهفي شيوهي دروست دبیت:  
 د + ره گي كاري + جهنافي لكاو . وهك  
 دچم ، دچي ، دچيت ، دچين ، دچن ، دچن

ب/ كاري نه بوريي ئاينده ( داهاتي ) ، كرياره كي نيشاددهت پشتي ده مي  
 ناخفتني دهست پي دكهت يان رويددهت و رهنكه ل ئايندهيه كي دوور ، و  
 ب نهفي شيوهي دروست دبیت:  
 دي + ره گي كاري + جهنافي لكاو وهك:  
 دي چم دي چي دي چيت دي چين دي چن دي چن

دكرمانجيا خواريدا ب نهفي ياسايي دروست دبیت:

ده + ره گي كاري + جهنافي لكاو وهك:  
 دهچم دهچيت دهچيت دهچين دهچن دهچن

نهف ياسايه بو ههر دوو دهمان ( نهو و ئاينده ) يه ، و نيشانه يي تايبهت  
 نينن وهكو ( دي ، د ) بو ژيك جوداكرني ، بهلكو ب هاريكاريا بكارئينا  
 هه قالكاره كي

کاتی دیاردبیت ، وهکو:

ئىستا دهچم بو قوتابخانه.

وا دهروم بو ماللهوه.

ئهوا دهچن بو سهيران.

ل قيرى ( ئىستا ، وا ، ئهوا ) ههفالكارين كاتينه ، و بو مه پى دياردبیت  
كارين رستهيان بو دهمى ئىستانه.

سبهينى دهچم بو ههولير.

ل قيرى ( سبهينى ) ههفالكارى كاتيه ، بو مه پى ديار دبیت كو كارى  
رستهيى بو دهمى ئايندهيه ، لى تهگهر بيژين:  
( دهچم بو قوتابخانه ) ، و چ ههفالكاران دگهل بكارنهئنين گوهدار نزانيت  
دهمى كارى ئىستايه يان ئايندهيه ، چونكه ههر دووان فه دگريت.

### دهستوور:

كارى نهبورى: ئهه كاره يى كاريارهكى نيشاددهت ، ئهه كاريار هيشتا  
روونه دايه ، ل دهمى ئاخفتنى يان ل پشتى دهمى ئاخفتنى دى روידهت ، و دكه فيته  
پال كه سه كي يان تشته كي.

كارى نهبورى دبته دوو بهش : كارى نهبورى ئىستا و يى ئاينده.

دكرمانجيا ژووریدا ب قى شيوهى دروست دبیت:

بورى ئىستا : د + رهگى كارى + جهناقى لكاو.

بورى ئاينده : دى + رهگى كارى + جهناقى لكاو.

لی دکرمانجییا خواریدا تنی ئیک یاسا ههیه:

ده + ره گئی کاری + جهناقئ لکاو

و ب هاریکارییا ههفالکارین کاتی بۆریی ئیستا و ئایینده دکرمانجییا خواریدا ژیک دهیته جودا کرن.

### تییینی:

۱- کاری نه بۆریی ئیستا و ئایینده ب نیشانهیا ( نا ) دهیته نه ری کرن ، ول جهی نیشانهیین ( دی ، د ، ده ) دگریت.

۲- کاری نه بۆریی ئیستا و ئایینده ئهقی مه وه رگرتی کاری نه بۆریی راگه یانندن بوو ، ژبلی ئهقی، مه کاری نه بۆریی دانانی ژی یی هه ی کو نیشانهیا کاری نه بۆریی راگه یانندن دبیته ( ب ) وه کو:

### کاری نه بۆری

دانانی

بخوینم

بچم

بنقیسین

### کاری نه بۆری

راگه یانندن

ده خوینم

دچم

دی نقیسین

### راهینان (۱)

ژ ئەفان چاوگین خواری کاری نه‌بوری دروست بکه ، و درسته‌ییدا بکارینه :

( خواستن ، پاراستن ، دەرچوون ، دانان ، وەرگرتن ).

### راهینان (۲)

ا/ دشیوه‌زاری کرمانجیا خواریدا ب چ کاری نه‌بوری ئیستا و ئایینده ژیک ده‌یته جودا کرن؟ ب نمونه‌فه روونبکه.

ب/ دشیوه‌زاری کرمانجیا ژووریدا چه‌وا کاری نه‌بوری ئیستا و ئایینده ژیک ده‌یته جودا کرن؟ ب نمونه‌فه روونبکه.

### راهینان (۳)

درسته‌یا ( راپورته‌که به باشی دهنوسم )

۱- بکه‌ری رسته‌یی دیاربکه . بو چی که‌فتیه ویری؟

۲- کاری رسته‌یی چ جو‌ره‌کاره‌که؟ چه‌وا هاتییه دروست کرن؟

۳- په‌یفا ( به‌باشی ) شرو‌فه بکه.

۴- کاری رسته‌یی بگو‌هو‌ره بو دو‌خی نه‌ری ، و رسته‌یی سه‌ر ژ نوو بنقیسه.

۵- په‌یفا ( راپورته‌که ) شرو‌فه بکه.

۶- دی شی‌ی کاری رسته‌یی که‌یه کاری نه‌بوری دانانی؟ چه‌وا ؟

۷- دی شی‌ی کاری رسته‌یی که‌یه کاری بو‌ریی قام؟ چه‌وا ؟



### راهینان ( ۴ )

دئەڤى ئفیسینا خواریدا چ کارەکی نەبۆری هەیه ، بینە دەری ، و جورى  
 وى دیاربکه ، و چهواییا دروستکرنى روونبکه .  
 شیرو کۆرەکی زیرەکه ، هەرۆ سپیدی زوو ژ خەو رادبیت ، دەست و  
 چاقین خو ب ئافا گەرم و سابوونى دشوت و پرچا خو شه دکەت و سلاڤى  
 ل دایک وباین خو دکەت و دەستى وان ماچ دکەت ، دگەل وان تیشتى  
 دخوت ، پشتى هینگى خاترا خو ژوان دخوازیت ، دگەل هەڤالى خو نزاری  
 دى چیتە قوتابخانى هەڤالین وى ب گەرمى پیشوازیى لی دکەن .

### راهینان ( ۵ )

ئەڤان رستهین خوارى شروڤه بکه :-  
 ئ/ ئەم دى چيروکى ئفیسین .  
 ب/ هەستیار هونراوه که له گوڤاره کهدا بلاوده کاته وه .

### راقه کرنا په یشان

|                          |         |
|--------------------------|---------|
| پا :                     | ئەى     |
| نھۆ ( ڤیگافى ) :         | ئىستا   |
| دى :                     | تر      |
| هەر روژ ( هەمى روژان ) : | هەرۆ    |
| سوبه هى :                | سبه ینى |

## کاری داخواری (فه رمانی)

۱- گوھ بده ناهو فیغان و لهرز نو کوفانه دل.

دل دلدایی دسؤزیت پویش و کاو خه رمانه دل

( کتانی )

۲- لای کورد بخوینه خویندن مهره مه بو زامی گهل

تیشکی زانینه نه دا روشن به نه ستیره ی نه مه ل

( دئزار )

۳- دلبه ر تو وهره جاره ک دا نه ز ته بینم نه ز دل برینم

نه ز ئیرو ل سهر ته ختی سوخن پیری نه قینم دهر روی زه مینم

( جگهر خوین )

۴- هه سته تیگوشه تا خوینت گهرمه

سهر پویش فریده چ واده ی شهرمه

( بیکه س )

۵- نه حمده مه به جه ور جه فا تو ته رک مه که نه مری نه لاله

له و عاقبه ت دی بن فه نا بگرن ته ریکا شه رعییان

( مه لایی جزیری )

۶- ماژ دیوانی سه عاده ت سه کری شوبهی مه لایی

توب نافی م گه دایی بکشینه قه له می

( مه لایی جزیری )

## به رچا فکرن:

ئەگەر بنیڕینە ھونراوین سەری ، دى بینین پەیفین  
 ( بدە - بخوینە - وەرە - ھەستە - تیکۆشە - فریدە - مەبە - مەکە -  
 بگرن - بکشینە ) ھەمى کارین داخووزینە و روودانە کى نیشان ددەن ، کو  
 ل دوماهییا ئاخفتنى ئیکسەر روو ددەن ، کو ئاخفتنکەر ( قسەکەر ) واتە  
 کەسى ئیکى داخووزى ژ گوھدارى واتە کەسى دووى یى تاك و کووم دکەت  
 بو ئەنجامدانا کارە کى ، ئیکسەر پشتى ئاخفتنى.  
 ئەگەر تەماشەى کارى داخووزى بکەین ژ لایى پیکهینانیقە واتە ژلایى  
 دروستوونیقە ، دى بینین ب شیوہیە کى گشتى کارى داخووزى ب فى  
 شیوہیى خواری دەیتە دروستکرن:

( ب + رەگى کارى + جەنافتى لکاو )

۱- ب + رەگى کارى + ە : بو کەسى دووى یى تاك ( کت )

ب + خوین + ە = بخوینە

ب + نفیس + ە = بنفیسە

ب + بژیر + ە = ببژیرە

۲- ب + رەگى کارى + ن : بو کەسى دووى یى کووم

ب + گر + ن = بگرن

ب + هین + ن = بهینن

ب + بیژن + ن = بیژن

ئەگەر رەگى کارى دوماهیى ب پیتا نەبزوین ھاتبیت وە کى (خوین ، نفیس)  
 جەنافتى ( ە ) دى دەرکەفیت و دى بیتە بکەرى رستەیی.

بەلى ئەگەر رەگى کارى دوماهیى ب پیتە کا بزوین ھات ( و ،  
 وو ، ی ، ی ، ە ) جەنافتى ( ە ) بو کەسى دووى یى تاك

دەرناکهفیت ، چونکی دوو پیتین بزوین لدویف ئیک دبر گهیه کیدا ناهین.  
 وه کی کارى داخوای ( برو ، بخو ، بڑی ، بکه ، بنوو ، بشو ، بگروو ). جهناقى  
 لکاوئ ( ن ) بو کهسئ دووئ یئ کوّم ههمی گافا دهر دکهفیت، نه گهر ره گئ کارى  
 دوماهی ب پیتا نه بزوین یان بزوین هاتبیت.  
 وه کی کارى داخوای ( بنقیسن ، بیرن ، بشون ، بخون ، بکهن ، بگروون  
 .... ) .

نه گهر کارى داخوای داریژتی یان لیکدای بیت نیشانهیا ( ب ) دروسته ل دهئ  
 ناخفتنی یان نفیسینیډا دهر نه کهفیت وه کی: بو کارى داخوای داریژتی ( تیکوشه  
 ، دانیسه ، هه لگرن ، هه لبریره ) ، ( تیبکوشه ، دابنیشه ، هه لگرن ، هه لبریرن ) .  
 بو کارى داخوای یئ لیکدای:  
 ( فریده - تمام کهن - ئافه دان کهن - سهر کهفه ) ، ( فریبه - تمام بکهن  
 - ئافه دان بکهن - سهر بکهفه ) .

کارى داخوای ب نیشانهیا ( ئامرازی ) ( مه - نه ) دبیته ( نهړی - نههئ ) و  
 جهئ نیشانهیا ( ب ) دگریت ، ههمی گافا دهر دکهفیت. وه کی:  
 بخو + مه خو - نه خو  
 هه لبره : هه لمه گره - هه لنه گره .

دهست پی بکه : دهست پی مه که - دهست پی نه که .  
 هه لبرکیشه : هه له کیشه - هه لنه کیشه .  
 ئافا بکهن : ئافا مه کهن - ئافا نه کهن .  
 گازی که : گازی مه که - گازی نه که .

نه گهر کارى داخوای ساده بیت نیشانهیا ( ب ) دئ چیته دهسپیکا کارى داخوای  
 ، بهئ نه گهر داریژتی یان لیکدای بیت دئ چیته پیش بهشئ سهره کیئ کارى  
 داخوای .

کارى داخوای ههیه ژ لایئ دروستکرنیقه ژ دهستووری دروستکرنا کارى  
 داخوای دهر دکهفیت ، وه کی:  
 ( وهره - بچو ) .

## دوستوور:

کارى داخوآزى : نهو کاره کو ئاخفتنکه ر ( کهسى ئىکى ) داخوآزى ژ  
کهسى دووى يى تاک يان کو دکهت بو نه نجامدانا کارهکى يان نه نجام  
نه دانا کارهکى، ئىسکه ر پىشتى ئاخفتنى.  
کارى داخوآزى ب فى شيوه ي پىک دهيت:

( ب + رهگى کارى + جهناقى لکاو ) ( نىسيای ) ➤ ( ه ) بو کهسى دووى يى تاک  
( ن ) بو کهسى دووى يى کو

## راهينان ( ۱ )

دقى نفيسينا خواريدا کارين داخوآزى بينه دهر و چهوايا دروستکرنا وان  
روون بکه:

شاهينى گوته کورى خو: ريزى ل دايک و باين خو بگره ، ل ديوانان  
کيم باخقه ، گهله کى وهرگره و کيمى بده ، دهمى بريقه دچى ل سهر خو به  
، چ ئاريشا بو کهسى دروست نه که ، ههر وهسا گوته کچين خو: زوو بنقن  
دا زوو ژ خهو رابن ، ژ شيره تين دايکا خو دهرنه کهفن.

## راهينان ( ۲ )

ژقان چاوگين خوارى کارى داخوآزى دروست بکه و درسته ييدا بکار بينه:  
( هه لکيشان ، گوئن ، رهقين ، ئافاکرن ، فهخوارن ، دامه زرانندن )

### راهینان (۳)

- درستهیا ( فی پروژهی زوو تمام بکهن )
- ۱- کاری داخوازی دیار بکه ، چهوا هاتییه دروستکرن؟
  - ۲- بکهری رستهیی دیار بکه.
  - ۳- پهیفا ( پروژه ) شروقه بکه.
  - ۴- د کاری ( تمام بکهن ) دا دگونجیت نیشانهیا ( ب ) بهیته لادان ؟  
بوچی؟
  - ۵- کاری ( تمام بکهن ) بکه نههی و رستهیی سهرو ژنوی بنقیسهقه.
  - ۶- پهیفا ( زوو ) چییه ؟ ئهرکی وی چییه ؟

### راهینان (۴)

پارچهیه کی ل سهو ( زفستانی بهفر ل کوردستانی دباریت ) بنقیسه و پاشی  
ههر کاره کی داخوازی هه بیت بینهدهر:

### راهینان (۵)

- ئهقان رستهیین خواری شروقه بکه:
- ۱- ل چهژنا نهووروزی جلکین جوان لهر بکهن.
  - ۲- تیشتی بخو ، زوو ههره قوتابخانهیی.



## رافه کرنا په یشان

|         |                                    |
|---------|------------------------------------|
| بنږینه  | : به ریځو بدهینه ، ته ماشه بکهین . |
| کت      | : تاک                              |
| بنوو    | : بنځه                             |
| نیسیای  | : لکاو                             |
| شیرهت   | : ئاموژگاری ، نه سیحه ت .          |
| فیغان   | : هاوار - گازی .                   |
| زام     | : برین .                           |
| تیکو شه | : خه باتی بکه .                    |
| سه کری  | : سه رخوش بوو                      |



## کاری بکەر ديار و بکەر نه ديار دشیوه زاری کرمانجییا خواریدا

/ نـ

- ۱- ئازاد په نجه ره که ی شکاند.
- ۲- کوره کان وانه کانیاں نووسییه وه.
- ۳- جوتیاره که زهویییه که ده کیلیت.
- ۴- تافگه نامه کانی ده خوینیته وه.

/ بـ

- ۱- په نجه ره که شکینرا.
- ۲- وانه کان نووسرا نه وه.
- ۳- زهویییه که ده کیلریت.
- ۴- نامه کان ده خوینرینه وه.

بهری نهۆ مه زانی کو کاری تیپەر ، ئەو کاره ب هاریکاریا پهیقه کا  
دیتر واته یا رستهیی تمام دکهت و دبیته ( بهر کار ) ی وی کاری ، ئەو  
راستییه درستهیین کو مه لا ( نـ ) دا ب تمامی دهیته دیار کرن.

۱- درستهیا ئیکیدا ( ئازاد ) ، کو ( بکهره ) ه کاره ک کرییه و ئهرکی وی  
کاری ئیکسهر که فتیه سهر ( په نجه ره که ) وی بوویه ( بهر کار ) ی کاری  
( شکاند ) و واتهیا وی رستهیی زی تمام کرییه ، بهلی درستهیا ئیککی یا  
بهشی دوویدا یان ژ بهر هندی مه نه زانییه کی ( په نجه ره که ) شکاندیه ، یان  
مه نه قیایه ناقي ( ئازاد ) ی بینین ، کو ( بکهر ) ی وی کارییه.

بۆ فېمەستى ، ( بکەر ) ى ۋى كارى ديار ( ئاشكرا ) و ھەر پەيۋە كى پەيۋەندى ب ( بکەر ) ىۋە ھەبىت دى ژناۋ رستەيى لادەين و ( بەر كار ) ى ۋى كارى ل جھى ( بکەر ) ى ۋى رستەيى دانين و دى كارى رستەيى ئىخىنە شىۋەيى كارە كى نەديار ب فې شىۋەيى:

رەگى كارى تىپەرى بۆرى دى ۋەر گرین پاشى پاشگر ( ئامراز ) ى ( را ) دى ئىخىنە سەر رەگى. دى رستەيىدا ( ئازاد ) بکەرە و جەناۋى لكاو ( ى ) بۆ بکەرى دزقريت ، ھەردوۋان دى لادەين. ( پەنجەرەكە ) بەر كارە دى ل جھى بکەرى دانين و دى بىتە ( جىگرى بکەرى ) پاشى رەگى كارى ( شكاند ) دى ۋەر گرین ، كو ( شكىن ) ە ، پاشى پاشگرى ( را ) دى دانينە دوماھىيا رەگى كارى.

ب فې چەندى ئەۋ رستەيە دى بىتە:

پەنجەرەكە شكىنرا.

۲- درستەيا دوۋىدا مە ھەر ئەۋ رىك گرتىيە بۆ گوھورىنا كارى ديار بۆ نەديار ، بەلى دەمى ( بەر كار ) دچىتە جھى ( بکەر ) ى پىدقىيە لپەى كەس و ھژمارا ۋى ( جىگرى بکەر ) ى كارى نەديار بەيتە گوھورين . ژبەر ھندى رستەيا دوۋى دى بىتە:

( وانە كان نووسرانەۋە )

۳- درستەيا سىيى و چوارىدا كارى ( دەكىلىت ) و ( دەخوينىتەۋە ) دوو كارين ( نەبۆرى ) يين ( تىپەر ) ن ، بۆ گوھورىنا كارى نەبۆرى تىپەرى بکەر ديار بۆ بکەر نەديار دى ب فې رىكى گوھورين :

بکەرى رستەيى و ھەر پەيۋە كى پەيۋەندى ب بکەرىۋە ھەبىت دى ژناۋ رستەيى لا دەين و بەر كارى رستەيى دى دانينە جھى بکەرى و دى بىتە ( جىگرى بکەر ) ى پاشگرى ( رى ) دى ئىخىنە سەر رەگى كارى . ژبەر ھندى رستەيا سىيى و چوارى دى بنە:

زەۋىيەكە دەكىلریت.

نامە كان دەخوينرىنەۋە.

## دهستوور:

- ۱- کارې بکهردیار: نهو کاره ، کو ئیکسهر د کهڅیته پال ( بکهړ ) ی رسته یی و دناځ رسته ییدا دهیته به حسکرن.
  - ۲- کارې بکهړ نه دیار: نهو کاره ، کو ( بکهړ ) ی وی رسته یی دناځ رسته ییدا ناهیته به حسکرن و ( بهرکار ) ی وی رسته یی دی بیته ( جیگری بکهړ ) ی رسته یی.
  - ۳- تنی کارې تیپهری دیار دهیته گوهورین بو کارې بکهړ نه دیار.
  - ۴- دقې گوهورینییدا پیدقییه نه م بزانی جیگری بکهړی یی ( تاک ) ه یان ( کو ) یه ، لدویف هندی دقیت نه م ناگه هداړی هژمارو که سی کارې نادیاربین.
  - ۵- نه گهر کارې تیپهر:
- ن/ بوړی بوو: ره گئی کارې دی وهرگرین و پاشگری ( را ) دی ئیخینه سهر، وهک:

| چاوگ   | ره گئی کارې | کارې بوړی نه دیار  |
|--------|-------------|--------------------|
| کیلان  | کیل         | کیل + را = کیلرا   |
| شوشتن  | شو          | شو + را = شورا     |
| خویندن | خوین        | خوین + را = خوینرا |
| کوشتن  | کوژ         | کوژ + را = کوژرا   |

ب/ نه بوړی بوو، ره گئی کارې دی وهرگرین، پاشگری ( ری ) دی ئیخینه سهر وهک:

| چاوگ   | ره گئی کارې | کارې بوړی نه دیار                         |
|--------|-------------|-------------------------------------------|
| نووسین | نووس        | ده + نووس + ری = ده نووسری                |
| خویندن | خوین        | ده + خوین + ری = ده خوینری <sup>(۱)</sup> |

(۱) ل دوماهیا کارې جهنافه کنی لکاو ل دویف که سی و هژمارا جیگری بکهړی دی هیته دانان.

## تییینی:

هندەك كار دەمی دكهینه بکەر نه دیار ژ دەستووری دەر دكهفن چونکی ب  
ره گئی کاری نابنه بکەر نه دیار به لکی ب قه دی چاوگی دبنه بکەر نه دیار:  
قه د + را ، قه د + ری

گوتن: گوت + را = گوترا

ده + گوت + ری = ده گوتری

ویستن: ویست + را = ویسترا

ده + ویست + ری = ده ویستری

## پاهیئنان (۱)

ئەفان رستهیان ژ بکەر دیار بگوهوره بو بکەر نه دیار:

۱- منداله که هیلکهیه کی خوارد.

۲- قاره مانیک فروکهیه کی دوژمنی خسته خواره وه.

۳- ئەندازیاره کان خانووه کان دروست ده کهن.

۴- ئەوان چوار جار وانه که دهنوسنه وه.

۵- ئەو هه موو روژی سی جار دهم وچاوی ده شوات.

۶- ئافه ند کراسه که ی دارای دراند.

### راهینان (۲)

ئەفان کاران ژ بکەر نەدیار بگوهوره بو بکەر دیار:-

- ۱- دوو چال هەلکەنران.
- ۲- گەنم دەھارپت و دەکرپت بە ھەویر، لە دواییدا دەشیلرپت و دەکرپت بەنان.
- ۳- دوینی دیوارەکان و سەربانەکان سواخ دران.
- ۴- شەش مانگە باخە کە ئاودەدرپت.
- ۵- ھەموو وانەیکە پیش ھاتنە ژوورەوێ ماموستا تەختەرەشە کە دەسرپتەو.

### راهینان (۳)

ئەفان کارپن نەدیار درستهییدا بکارینە:

خورا ، شکپرا ، دەگیرپت ، دەبیرپت ، دەخوینرپت ، پیشکەش دەکرپت.

### راهینان (۴)

ئەفان فالاییان ب کارەکی بکەر نەدیار پربکە:

- ۱- پیش نان خواردن دەست .....
- ۲- لە کتیبخانە گشتیەکاندا روژی سەدان کتیب .....
- ۳- سبەینی منالەکان ..... ھو ھو بو گوندەکە خویان.
- ۴- پیویستە میو ھو ھو ئەمجا .....
- ۵- کە ھەر گای فەرمانگە .....؟

## پراھینان ( ۵ )

### شروڦه ڪرن:

- ۱ - ديوارى باخه ڪه رووخيٺرا.  
ديوار: ناڦه - تاڪه - نه ناسياره - جيڳري بڪهريه.  
ي: ٺامرازي خستنه سهره.  
باخه ڪه: ناڦه - تاڪه - ناسياره - ديار ڪهري ناڦي ( ديوار ) ييه.  
ديوارى باخه ڪه: گرييا ناڦيه - جيڳري بڪهريه.  
رووخيٺرا: ڪاري بوريي نيزيڪه ، بڪهر نه دياره.

### ۲ - ٺهڻان رسته يان شروڦه بڪه:

- ٺ - دزه ڪه له ژووره ڪه دا گيرا بوو.  
ب - پاڦله ڪه له منجه له ڪه دا ڪوليٺرا وه.  
پ - گه نم چوڻ ده چيٺريٺ؟



## کاری بکەر دیار و بکەر نه دیار

### د شیوهزاری کرمانجییا ژووریدا

( ب )

- ۱- په ز هاته چهراندن.
- ۲- خانی هاتییه ئافاکرن.
- ۳- نان دهاته خوارن.
- ۴- کهو هاتبوو گرتن.
- ۵- چیرۆک دهیته نفیسین.
- ۶- نامه ک دی هیته نفیسین.

( ئ )

- ۱- شقانی په ز چهراند.
- ۲- رزگاری خانی ئافاکرییه.
- ۳- وی نان دخوار.
- ۴- وی کهوهک گرتبوو.
- ۵- په ری چیرۆکی دنقیسیت.
- ۶- ئە ز دی نامه کی نفیسم.

دهمی ته ماشه ی رسته یین پشکا ( ئ ) دکهین، دی بینین په یقین ( چهراند، ئافاکرییه، دخوار، گرتوو، دنقیسیت، دی نفیسم ) هه می کارین تیپهرن، چونکی کارتیکرنا وان کهفتیه سهر ناڤه کی دی کو ( بهرکار ) ه، ههر ئیک ژوان کاران کریارهک نیشادایه و یا دایه پال بکهری خو و هه میان ب سهر ئیکفه رسته یه کا بکهر دیار پیکه یینایه.

بهلی، دهمی ئەم بهری خو ددهینه رسته یین پشکا ( ب ) دی بینین په یقین ( هاته چهراندن، هاتییه ئافاکرن، دهاته خوارن، هاتبوو گرتن، دهیته نفیسین، دی هیته نفیسین ) هه می کارین بکهر نه دیارن، چونکی ههر ئیک ژوان کریارهک نیشادایه و نه دایه پال کهسه کی دیار و ئاشکرا ( واته نه هاتییه زانین کی ئەو کار ئەنجام دایه )، ژبه ر هندی ب فی جووری کاران دهیته گوتن کاری بکهر نه دیار.



پشتی خویندن و هزر کرنی دشیوه زاری کرمانجیا ژووریدا بو مه دیاردیت  
 ، کو یاسایا گوهورینا کاری بکهر نه دیار جیاوازه، ژ شیوه زاری کرمانجیا  
 خواری، چونکی د کرمانجیا ژووریدا کاری وی رستهیی فه دگه ریت بو  
 ( چاوگ ) ی و پاشی کاری یاریده ر ( هات ) لدویف جوژی دهمی وی کاری  
 بکار دئینن.

## کاری بوژی:

۱- کاری بوژی نیزیك: پیک دهیت ژ:

هاته + چاوگ:

هاته + چاندن = هاته چاندن

هاته + کرین = هاته کرین

۲- کاری بوژی تمام: پیک دهیت ژ:

ئ / هاتییه + چاوگ، بۆره گه زی نیر و می

هاتییه + کوشتن = هاتییه کوشتن

هاتییه + ئینان = هاتییه ئینان

ب / یا + هات + یه + چاوگ، بۆره گه زی می

یا هاتییه + کوشتن = هاتییه کوشتن

یی + هات + یه + چاوگ، بۆره گه زی نیر

یی هاتییه + ئافدان = یی هاتییه ئافدان

۳- کاری بوژی به ردهوام: پیک دهیت ژ:

دهاته + چاوگ

دهاته + ئینان = دهاته ئینان

دهاته + رشتن = دهاته رشتن

۴- کاری بۆریی دوور: بیک دهیت ژ:

هاتبوو + چاوگ

هاتبوو + خوارن = هاتبوو خوارن

هاتبوو + خواندن = هاتبوو خواندن

### کاری نه بۆری:

دشیوه زاری کرمانجییا ژوویدا کاری نه بۆری بو دهمی ( نهۆ ) و دهمی داهانی ( ناینده ) ب ئاسکرایی دهمی ئاخفتنییدا دهر دکه قییت،

۱- کاری نه بۆری بو دهمی نهۆ ( نیستا ):

کاری یاریده ر ( دهیته ) ل پیش چاوگی بکار دهیته.

دهیته + چاوگ

دهیته + فروشتن = دهیته فروشتن

دهیته + دروست کرن = دهیته دروست کرن

۲- کاری نه بۆری بو دهمی داهانی ( ناینده ):

دی هیته + چاوگ

دی هیته + هافیشتن = دی هیته هافیشتن

دی هیته + رزگار کرن = دی هیته رزگار کرن

## دهستوور:

- ۱- کارې بکهر دیار: نهو کاره، کو کریاره کی ددهمه کی دیار کری ( بوړی یان نه بوړی ) دا نیشا دایه یان  
نیشا ددهت و نهو ( کار ) ژی یی، کو دایه پال بکهری رسته یی، دیار و ناشکرایه  
دوې رسته ییدا.
- ۲- کارې بکهر نه دیار: نهو کاره، کو کریاره کی ددهمه کی دیار کی ( بوړی یان نه بوړی ) دا نیشا دایه یان  
نیشا ددهت و نهو ( کار ) ژی یی کو دایه پال بکهری رسته یی، دیار و ناشکرا  
نینه دوې رسته ییدا .

## راهینان (۱)

- دقان رسته یین خواریدا کارې بکهر دیار بگوهوره بو کارې بکهر نه دیار:
- ۱- پیشمهر گهی لهشکری دوژمنی دشکاند.
  - ۲- سهر داری وانه نفیسی.
  - ۳- وی کوری وهریس توند گریدا بوو.
  - ۴- وی هه فیر کریو.
  - ۵- خوزی خویندکاران وانه یا خو ب باشی خواندبا.
  - ۶- نه سرین دی شیقی لئیت.
  - ۷- من په رتووک ژ وی وهر گرتیه.
  - ۸- راما نانی دخوت.
  - ۹- ماموستایان ب دلسوزی ئهر کی سهر ملین خو بجه دئینن.

## راھینان ( ۲ )

( قوتابیيان ب پېنځيسېن خو ولاتې پېش دئېخن ).

- ۱ - ( قوتابیيان ) چييه؟ ئەرکى وى چييه؟
- ۲ - کارى رستهيى بينه دەر و پاشى شروڤه بکه.
- ۳ - وى رستهيى ژ کارى بکه ديار بگوهوره بو بکه نه ديار.
- ۴ - ژکارى رستهيى هەمى دەمین بۆريى بکه نه ديار دروست بکه.

## راھینان ( ۳ )

ئەفان رستهيىن خوارى شروڤه بکه:

- ۱ - پەز دى ھيټه دوشين.
- ۲ - دز ھاتبوو گرتن.
- ۳ - پېشمەرگەى لەشکرى دوژمنى شکاند.

## جهناقى پرس

### قى نقىسنى بخوينه :

جاره كى ل گهل كومه له كا بسپور وشاره زايان دبورى كشتوكال و چانديدا  
چووين بو گوندين دهوروبه رى هه قلىرى، ل ويرى چاقى مه ب كومه له كا  
جوتياران كهفت، پشتى بيهنقه دانى، ئيك ژ شاره زايان هندك پرسيار ژ  
سهروكى كومه لا جوتيارين گوندى كرن، پرسى: تو چى و ناقى ته چيه؟  
ژقان جوتياران كيژوان نهفساله گهنى رهشگولى چاندييه؟ سهروكى كومه لى  
بهرسفا وى دا وگوت: نهز جوتيارم و ناقى من بايره. نهفساله مام بايزى  
نهف جورى گهنى چاندييه، پاشى پرسيار ژى كرو گوت: كى تا نهو ژى  
زهفيا خو ب گيسنى دكليت؟ ديسا سهروكى كومه لى بهرسفا دا گوت:  
مام سالخ و مام حهيدر ههتا نهو ژى ههر ب گيسنى زهفين خو دكىلن،  
چونكو دهستى وان يى كورته، ژيهر هندى شاره زاي فهران دا كو نهفساله  
ژلايى وهزارهتا كشتوكال و چانديقه، تراكتورهك بو وان بهيته كرين دا  
زهفين خو پى بكيلن. ديسان چهند پرسيارين دى ژيكرن و گوت: بهرهه مين  
خو ب چ فهدگوهين بو باژيرى؟ ژقان جوتياران كيژوان بهرهه مى وى ژ  
ههميان پتره؟ كى زهفين بهرافه نه؟ چ داران د زهفين خودا دچينن؟ د  
بهرسفيدا سهروكى جوتياران گوت: هندك ژمه بهرهه مين خو ب  
تراكتور و هندك ژى ب دهواران فهدگوهينه باژيرى، ژقان  
جوتياران، بهرهه مى مام بايزى ژ ههميان پتره، ههرمام بايزى

زهځين نافي هه نه، دارين فيقي و سپينداران د زهځين خودا دچينيت.  
پشتي في سهره دانې، شاره زاو بسپورين بواړي كشتوكال و چاندني خاترا خو  
خواست و زځرينه څه جهي خو.

### **به رچا كړن:**

د بهرنامه يي سالين بهري نهوډا، مهزاني كو رسته يا راگه هاندني ب دوو  
شيوازان دكهينه رسته يا پرس:

١ - يان ب نه گهرې جوړې دهربريني و نوازي تايه تيې پرس.

ب - يان ږي بكار ئينانا په يځه كا پرسې، نهو په يځ ږي يان دبته (جهناډ)  
يان (هه فالناډ) يان (هه فالكار) ي پرس.

نه گهر څه گهرين بو ده قي في نفيسيني دي بينين دگه له ك جهاندا رسته دشيويه  
پرسدانه، بو في مبهستي ږي په يځه كا پرس بكار هاتيه، ب في جوړه ي:

١ - درسته يا (څان جوتياران كيژوان نه فساله گه غي ره شگولي چاندييه؟) دا  
دبين رسته ب نه گهرې په يځا (كيژوان) كريبه رسته يا پرس، نهو په يځ  
ږي ل جهي نافي وي جوتيار بكارهاتيه نهوي نهو جوړې گه غي چاندي،  
نهو بكارهينان ږي دشيويه پرس دايه، ده مي پرسيار ږي دهيته بهر سقدان  
پيدځيه نافي وي جوتيار ب بهيته بهسكړن، كو نهو پرس ل سهر هاتيه  
كړن، ههر ژبه رهندي نهو په يځ ب (جهناډي پرس) دهيته دانان.



۲- درستهيا ( کی تانهوژی زهفيا خو ب گيسنی دکیلیت؟ ) دا، نهؤ رستهيه ب نه گهری پهیفا ( کی ) کریه رسته کا پرس و نهؤ پهیقه زی دشپوهیی پرسدا ل جهی نافی وی کهسی هاتییه بکارهینان یی زهفيا خو ب گيسنی دکیلیت، ههر ژهر هندی نهو زی دبیته ( جهنافی پرس ) و ههر وهسا دبیته ( بکهر ) ی رستهیی.

۳- ههروهسا درستهيا ( تو چی و نافی تهچییه؟ ) دا، نهؤ رستهيه ب نه گهری پهیفا ( چ - چی ) دوو جار ان کریه رستهيا پرس، کو دیاره جاره کی ل کاری کابرای و جاره کی زی ل نافی وی دپرسیت. دههردوو باراندا بهرسقا وی ب نافه کی دی هیته دان، واته پهیفا ( چ - چی ) ل جهی نافی بکار دهیت، ژهر هندی دبیته ( جهنافی پرس ).

ژبلی وان رستهیین هاتینه بهحسکرن، فی نفیسنی گهلهک رستهیین دی تیدانه، کو دشپوهیی پرس دانه و پهیقین وان وه کی ( جهنافی پرس ) بکارهاتینه.

### **دهستوور:**

جهنافین پرس، نهو پهیقن کو:

۲- ل جهی نافی کهسه کی یان تشته کی دشپوهیین پرسکرنیدا بکاردهین و نه رکی نافی لیها تییه پرسیارکرن د وی رستهییدا دبینن، نه رکین وان زی نهفه نه:



## جهناقى پرس دبیتہ :

- ۱- بکہریٰ رستہیی، وہ کی: کئی باڑی پری سولہ یمانیی دروستکر؟
- ۲- بہرکاری رستہیی، وہ کی: پیر تہ کی دیت؟
- ۳- تمامکہریٰ بہ یاریدہ، وہ کی: تہ نہ فہرتووکہ ژ کی وەرگرت؟
- ۴- دیار کہریٰ ناقی، وہ کی: کوری کی ژ پیخہ مہتی کوردستانی ہاتہ شہید کرن؟
- ۵- تمامکہریٰ کاری بیہیز، وہ کی: رامن کوری کییہ؟
- ۶- نیہادی رستہیی، وہ کی: کی زیرہ کہ؟
- ۷- جیگری بکہری، وہ کی: کئی بینرا؟ کی ہاتہ دیتن؟

ب- نہو پە یقین کو دبنہ جھناقى پرس نہ فہنہ:

- ۱- کی - کئی: ل جہی ناقی کہ سہ کی دشیوہیی پرسدا بکار دہیت.
- ۲- کام - کامہ - کیہہ - کیہان - کیشک - کیژان: ہہ میا ٹیک واتہ یان ہہ یہ، بو جودا کرنا کہ سہ کی یان تشتہ کی دنا ف کومہ کا کہ سان یان تشتان بکار دہین.
- ۳- چ - چى: ل جہی ناقی تشتہ کی بکار دہیت، دشیوہیی پرسدا، وہ کی: پەرتووکا چ دخوینی؟

### راهینان (۱)

ئەركى جھناقى پرس دقان رسته ياندا دەستىشان بکە:

- ۱- كى ئەف چىرۆكە خواندىيە؟
- ۲- ئیوہ ھەز لە گوشتى چى دەكەن؟
- ۳- تە ئەف پەرتووكە ژ كى وەرگرت؟
- ۴- تەكى دیت؟
- ۵- كىژان دشیّت ب سەر فى دارى بکەفیت؟
- ۶- كاوه چ بوو؟
- ۷- كیه يان لە پيشبر كیدا بهیه كەم دەرچەوو؟

### راهینان (۲)

بەرسقا ئەقان پرسىارن بدە:

- ۱- پەيقا پرس كەنگى دبیتە جھناقى پرس؟
  - ۲- جياوازی دناقبەرا جھناقى كەسى يى سەربەخو و جھناقى پرسدا چيە؟
  - ۳- ئەرى جھناقى پرس، جھناقى لكاو وەردگريت؟
- بو سەلماندا بەرسقا خو دوو رسته يان بهينه، كو ھەر ئىك ژوان جھناقەكى پرس تىدابیيت.

### راہینان ( ۳ )

تہقان رستہیان شروؑفہبکہ:

۱ - کئی پھرتوو کا مہم و زینی خواندیہ؟

۲ - دوہی تہ چ د خواند؟

### راقہ کرنا پەیشان

جہناؑ : جیناؑ ، جیناو

کیڑوان : کامیان

رہشگولی : جورہ کی گہنمیہ ( گہنی ئیتالی ) .

زہفین بہراؑ : زہفین ب ئاؑی دہینہ ئاؑدان .

مہبہست : مہرہم .

پیدؑیہ : پیویستہ .

پیشبر کی : بہریکانی ، گرہو .

بہیہ کہم : یی ئیکی .

یاریدہر : ہاریکار - یاریدہدہر .

## هه قالناقی پرس

شان رسته و دیرین هه لبهستان بخوینه:

۱- ته چهند جوړه پینقیس کرین؟

۲- ته چقاس پاره ههیه؟

۳- کیژ ستیر ژ هه میان گه شتره؟

کیژان ژن ژ هه میان دریژتره؟

۴- جه ژنا نه وروزی ئه ۵ ساله یا چه و بوو؟

ته چه و دیاری بو برایی خو هنارد؟

ته دیارییه کا چه وان بو نه وزادی برایی خو هنارد؟

۵- چ قوتابییه ک د تاقیکرنیدا ل هه می وانه یان دی دهرجیت؟

۶- تۆل پۆلا چه ندییی؟

نازاد قوتابیی چه ندیییه کول ریزمانی دهرچووی؟

## به رچا فکرن :

ئه گهر ب هویری بنیرینه رسته یین سهری دی بینین ل دوماهییا ههر رستهیه کی  
نیشانه کا پرس(?) ههیه، ب قی چهندی دی بومه دیار بیت کو رستهیا  
دشیوهیی یرسیاریدا. قیجا ئه گهر پتر ل رستهیان بنیرین دی بینین په یقه کا  
یرسیاری د ههر ئیک ژوان رستهیاندا ههیه، کو ب هاریکارییا وی په یقی  
مه پرسیار کرییه.

۱- درستهيا ئيکيدا، پهيقا پرس ( چەند ) ب کارهاتيه، کو دگهل ناهه کی ب کارهاتيه و پرسيار ژوی نافي پي دهيته کرن، دياره دبهرسقي ژيدا دقيت پهيقه کا وەسا بهيته بکارئينان کو وەسفا نافي بکهت و بو وی بيته تامکهړ. وەکو دبهرسفا پرسيارا ئيکيدا بيژين (دوو جوړه پينقيس کرين)، کو دياره دڅيره دا هه فالنافي ( دوو ) بهرسفا پهيقا پرس ( چەند ) ه، نانکو نهؤ پهيقه هه فالنافي پرسه.

۲- درستهيا دوويدا. پهيقا پرس ( چقاس، چەند ) ب کارهاتيه کو نهو ژي دگهل ناهه کی ب کارهاتيه و پرسيار ژوی نافي پي دهيته کرن، دياره دبهرسقي ژيدا دقيت پهيقه کا وەسان بهيته بکارئينان کو وەسفا وی نافي بکهت بو وی بيته تامکهړ. وەکو دبهرسفا پرسيارا دوويدا ديژين ( پينج هزار پارە؟ ههيه )، دياره دڅيره دا هه فالنافي ( پينج هزار ) بهرسفا پهيقا پرس ( چقاس ) ه، نانکو نهؤ پهيقه هه فالنافي پرسه.

۳- ديسان درستهين سييدا پهيقين پرس ( کيژ ، کيژان ، کی ژوان ) دگهل نافي ( ستير - ژن ) هاتينه بکارئينان، داکو لناؤ کو مه له کا ( ستيران - ژنان )، وی ( ستير - ژن ) دهست نيشان بکهت، کو نهو ( ستير ) ه ژ ههميان گه شتره و ديسان نهو ژن ژ ههمي ژنين دی دريژتره، ژ بهر هندی نهؤ پهيقه ژي ب هه فالنافي پرس دهينه نياسين.

۴- درسته‌یین ژماره ( ۴ ) په‌یقین ( چه‌وا ، چه‌وان ) د‌گهل نا‌فان ب‌کاره‌اتینه د‌نا‌ف وانا‌ژیدا په‌یقا (چه‌وا ، چه‌وان ) د‌دوو شی‌واندا ب‌کاره‌اتنه د‌نا‌ف رسته‌یاندا:  
 ئ- ل پی‌شیا نا‌فی ه‌اتییه، کو د‌وی باریدا پی‌د‌فی ب‌ ئامرازی دانه پال  
 ( خسته سهر ) نینه.

ب- کو ل پستی نا‌فیدا ه‌اتینه، کو پی‌د‌فی ب‌ ئامرازی دانه پال ( ۱ ) ،  
 ی ( ه‌هیه، نه‌گهر ئهم به‌رسفا پرسیاران ژی بده‌ین، د‌قیّت د‌به‌رسفدانی‌دا  
 وه‌سفا نا‌فان ب‌که‌ین، له‌وا په‌یقین ( چه‌وا ، چه‌وان ) ب‌ هه‌قال‌نا‌فی پرس ده‌ینه  
 هژمارتن.

۵- درسته‌یا پی‌نجی ژیدا ژ نه‌گه‌را په‌یقا پرسیاری ( چ ) مه‌ پرسیار ژ وی  
 قوتابی کریه کو دی ل ه‌می وانه‌یان دهرچیت، مه‌به‌ست پی نا‌فی قوتابی  
 نینه، به‌ل‌کو سیفه‌تی ویه، له‌وا د‌به‌رسفی‌دا دی بیژین:

(قوتابی زیره‌ك، یان قوتابی ه‌شیار... هتد) ده‌می وانه‌یاندا دی دهرچیت،  
 ئان‌کو په‌یقا یرسیاری یا نا‌فیری د‌شی‌وه‌یی هه‌قال‌نا‌فی پرس ب‌کاره‌اتییه.

۶- د‌ه‌ر‌دوو رسته‌یین ژماره ( ۶ ) دا په‌یقا پرسیاری (چه‌ندی - یی چه‌ندی)  
 ب کارئینایه، کو پرس پی ل ری‌زبه‌ندیی د‌که‌ین، د‌به‌رسفی‌دا هژماره‌کی  
 د‌شی‌وه‌یی هه‌قال‌نا‌فی ژمارا ری‌ک‌خستنی (ری‌ز به‌ندیی) دی ب‌کارئینن له‌وا نه‌و  
 ژی د‌ب‌نه هه‌قال‌نا‌فی پرس.

## دستور:

۱- هه فالناتی پرس، په یقه کا پرس یارییه کو هه ردهم دگهل نافه کی دهیته بکارئینان و وه سفا وی نافی پی دهیته کرن و دیته تمام کهری وی دشیوه پی پرسیدا.

۲- هه فالناتی پرس زوره یا وان نه گهر ل پی شیا نافی هاتن پیدفی ب نامرازی دانه پال ( خستنه سهر ) نابیت وه کو:

کیژ سیار گه هشت؟

کیژان گول ژ هه میان جوانتره؟

ته چند هه فال هه نه؟

چ هه سپه ک پی ره سه نه؟

به لی هنده ک جاران پستی نافی دهیت، وی دهمی دی پیدفی ب نامرازی دانه پال هه بیت، وه ک:

هون ل گوڤه نده کا چه وان پشکدار بوون؟ ( ا ) نامرازی دانه پاله ( خستنه سهره ) ته هه فاله کی چهوا دیت؟ ( ی ) نامرازی دانه پاله ( خستنه سهره ).

نه وان له روژیکی چون ده چن بو سهیران؟ ( ی ) نامرازی دانه پاله دکرمانجیا خواریدا.

۳- نهو په یقین پرس بین کو دبنه هه فالناتی پرس نه فنه نه:

د - کیهان، کیهه، کیژ، کیژان، کیش، ( کام - کامه ).

ب - چه ند، چقاس

ج - چهوا، چهوان، کو، چلون، چون.

د - ج ....



### راهینان (۱)

په‌یفا (چه‌وان) د دوو رسته‌یاندا ب کاربینه، ب مهرجه کی درسته‌یا ئیکیدا  
تمامکهری کاره کی تمام بیت، درسته‌یا دوویدا وه‌سفا نافه کی بکته.

### راهینان (۲)

به‌رسفا فان پرسیاران بده:

- ۱- که‌نگی په‌یفا پرسیاری دی بیه هه‌فانافی پرس؟
- ۲- د چ باردا ئامرازی دانه‌پال دگهل پرسیار کرنی ده‌یه بکارئینان؟
- ۳- په‌یفا (کیژ) د دوو رسته‌یاندا ب کاربینه، ب مهرجه کی دیائیکیدا  
جه‌نافی پرس بیت، و د یا دوویدا هه‌فانافی پرس بیت.

### راهینان (۳)

فان رسته‌یان شرؤفه‌بکه:

- ۱- چه‌ند روژنامه ل کوردستانی دهرده‌قن؟
- ۲- کیهان کچ خوشکاته‌یه؟
- ۳- به‌رائیکی چونت کری؟

## هه ڦاڼکاري پرس

ڦان رسته يان بخوينه:

/۱

نـ / قوتابييان ل روژا نمايشا وهرزسيد ا چه وان دچوون؟

ب / نه ڦ څوړه چه وا دنقيست؟

پ / زارو څوړو روونشتبوو؟

/۲

نـ / نه و کابرايي دوهي لنک هه وه، چه ند پيکه ني؟

ب / په روين چه ند لنک ته روونشت؟

/۳

نـ / کهنگي ماست و کهنگر په يد ادبن؟

ب / کهنگي نه م دي چينه زوزانان؟

پ / کهيني زهنگي په کهم وانه لي ده دريت؟

/۴

نـ / هافينان هوين ل کيري دنقن؟

ب / له زگين ل کيڅه روونشتبوو؟

پ / نازاد له کوي ده خوينيت؟

/۵

نـ / بوچي په زي ته لاواز بوويه؟

ب / ژبه ر چي زه قيا ته يا تي هنييه؟

## به چاڑكرن:

دوانه يڼ بهرى نهوډا مه به حسى وى چه ندى كر كو هندهك ژ په يڅين پرس دبنه جهناقى پرس و هه فالناقى پرس. له ورا پيدقييه نهوى چهند روونكهين كو هندهك جارا په يڅين پرس بو ههيه ببنه هه فالكارين پرس ژى، بو نمونه:

۱- نه گهر سه حكهينه رسته يڼ (ئ، ب، پ) يڼ ژماره (۱)، دى بينين په يڅين پرس (چهوان، چهوا، كوو) بكارهاتينه و ههرسى ژى پرس ژ چهواييا روودانا كارى رسته يان پى دهيتنه كرن، بو نمونه درسته ييا (ئ) دا په يڅا (چهوان) پرسيار پى ژ چهواييا چوونا قوتابيان هاتيه كرن. لهوا دهمى بهرسقا پرس ددهين، پيدقييه هه فالكاره كى ب كاربينين كو دگهل چهواييا چوونا وان بگونجيت، نانكو بيزيت (باش دچوون) يان (خراب دچوون) كو دڅيره دا ههردوو په يڅين (باش و خراب) هه فالكارين چهوايينه، چونكو وهسفا چهواييا روودانا كارى رسته يى دكهن و سنووره كى بو روودانا كارى ددانن، نهوډ دوو په يڅه ژى بو بهرسقا په يڅا پرس (چهوان) بكارهاتينه، نانكو دڅيره دا (چهوان) دى بته هه فالكارى پرس، ههر بقى ئاواى ژى په يڅين (چهوا، كوو) درسته يڼ (ب، پ) دا نهو ژى ههر دبنه هه فالكارين پرس.

۲- ديسان دههر دوو رسته يڼ (ئ، ب) يڼ ژماره (۲) دا په يڅا پرسيارى (چهند) د دوو رسته ياندا دښو ه يى پرسيدا بكارهاتينه، بو پرسيار

ژرادهیی روودانا ههردوو کارین ( پیکهنی و روونشت )، د بهرسقیدا پیدقییه ههفالکاره کئی گونجای ب کاربین، وه کی بیژین ( کابرا دوهی زور پیکهنی )، یان ( پهروین لک من پیچهک روونشت )، کو ههردوو پهیقین ( زور ، پیچهک ) ههفالکارین چهندینه و بو بهرسقا پهیقا پرس ( چهند ) ب کارهاتینه و وهسقا رادهیی روودانا کاری دکهن، لهوا دبنه ههفالکاری چهندی و پهیقا ( چهند ) ژی دبیته ههفالکاری پرس.

۳- قی جاری ژی درستهیین ( ئ ، ب ، پ ) یین ژماره ( ۳ ) دا، پهیقین پرس ( کهنگی ، کهنیی ) بو پرسیار کرنی ژ دهمی روودانا کاری رستهیان ب کارهاتینه و دبهرسقیدا پیدقییه ههفالکاره کئی دهمی ب کاربین، وه کی دبهرسقا پرسیارا ( ب ) دا بیژین ( ئهم هاقینی دی چینه زوزانان )، کو دیاره پهیقا ( هاقین ) ههفالکاری دهمییه ( کاتییه ) و بهرسقا پهیقا پرس ( کهنگی ) پی هاتییه دان، لهوا ئەڤ پهیقه ژی دبنه ههفالکارین پرس.

۴- ههرد ب قی ئاوی ژی ل رستهیین ( ئ . ب . پ ) یین ژماره ( ۴ ) دا، ههرد سئ پهیقین پرس ( ل کیری ، ل کیشه ، له کوی ) بو پرسیار کرنی، ژ جهی روودانا کاری دپرسن، لهوا ئەو ژی دبنه ههفالکارین پرس.

۵- ههرد رستهیین ( ئ ، ب ، ب ) یین ژماره ( ۵ ) دا، پهیقین ( بوچی ، ژبهرد چی ) بو پرسیار کرنی ژ هوکارو ئەگهردی روودانا کاری ب کارهاتینه، لهوا ئەوژی دبنه ههفالکارین پرس.

## دهستوور:

- ۱- هه څالکاري پرس: په يقه که د شيوه يي پرسيدا، وه سفا کاره کی دکه ت و سنووره کی بو روودانا ددانیت و دبیته ته مامکه ری وی ژي.
- ۲- نهو په یقین پرس یین دبنه هه څالکاري پرس نه څه نه:
- ډ - ( چنه د ) کول نه ند ازه یا روودانا کاری دپرسیت.
- ب - ( چهوا ، چهوان ، کوو ، چلون ، چون ) : ژچهوانییا روودانا کاری رسته یی دپرسن.
- پ - ( کهنگی ، کهینی ، کهی ) : زده می روودانا کاری رسته یی دپرسن.
- ت - ( ل کیری ، ل کیشه ، له کوئ ) : ژجهی روودانا کاری رسته یی دپرسن.
- ج - ( بوچی ، ژبه رچی ، ل به رچی ) : ژهوکاری روودانا کاری رسته یی دپرسن.

## راهینان (۱)

په یقا ( چهوا ) ل دوو رسته یاندا ب کارینه ب مهرجه کی درسته یا ئیکیدا هه څالناقئ پرس بیت و درسته یا دوویدا هه څالکاري پرس بیت.

## راهینان (۲)

به رسفا فان پرسیاران بده:

- ۱- جوداهی دناقبه را هه څالناقئ پرس و هه څالکاري پرس و جهناقئ پرسدا چییه؟
- ۲- دوو رسته یان ب دوو هه څالناقئ پرس بیینه.

### راهینان (۳)

فان هه‌لبه‌ستان بخوینه و ههر په‌یقه‌کا پرس تیدابیت ده‌ست نیشان بکه و  
جوړی وی ژی نیشابده:

۱- کی ده‌زانی؟ چلو‌ن به‌یان دادی؟

له‌می شی‌ت و شاعیری دلته‌ر

کی ده‌زانی خه‌یالی بن لیفه‌م؟

چو‌ن به‌سه‌ر که‌وشه‌نا ده‌کا شه‌و په‌ر؟ (هیمن)

۲- کانی که‌و؟ بوچی ناخوینن؟ کانی واری گولگولی؟

لی ده‌چهرینن گورگ و ریچی، بو شه‌ری مارو کولی. (به‌درخان سندی)

۳- ههرده‌م شه‌فا ته‌رون بیت

ژدل شاهیاته‌خوش بیت

چه‌ند روژ هه‌نه‌ههر جه‌ژنه‌بیت

جه‌ژنا ته‌ژی پیروز بیت (ممدوح بریفکانی)

۴- ئه‌ی ژین تو چاوا ده‌ر که‌تی رووی زه‌مین

تو ژکوفه‌تی بکوفه‌هه‌ری ئه‌ژین (جگه‌ر خوین)

۵- ئه‌ری سیلا‌ف چما ئه‌قرو مه‌لیل وه‌شک و زوهایی

که‌لی بوچی تو بی ده‌نگ و نه‌گه‌شدارو قه‌ریل هایی

چرا دل تو وه‌سا ئه‌قرو ژکاکل رای ئاره‌هایی

گوتن یارو نی که‌و رابو سه‌فه‌ر کی‌شاو زاقایه (به‌درخان سندی)



۶- باخچه‌یی فی‌نا نه‌مایی کی وه‌کر کافل بیت.  
تورینا به‌ختی مه‌ نه‌قرو کی وه‌کر زیز و سل بیت؟ (به‌درخان سندی)

### پاهینان (۴)

په‌یقین هیل دبندا کی‌شای دقان رسته و دیرین هوزاناندا شروقه‌بکه:

۱- گرفتاری شه‌وی نه‌گریجه‌تم، کو روژی روت قوربان؟

مه‌تورینه‌ دلم توخوا، ته‌ماشا چه‌ند په‌ریشانه؟

۲- ته‌ کی ل خواندنگه‌هی دیت؟

۳- وی نه‌ق هوزانه چه‌وا ژبه‌ر کرییه؟

۴- تو چیت؟ من کوردم نه‌ته‌وه‌ی کوردم

خو ترسنوک نیت؟ حاشا نه‌به‌ردم

چی تو ی له‌ ناو برد دوو دلی و نیفاق

چون رزگار نه‌بی ههر به‌ئیتیفاق

۵- گه‌لو، نه‌قه‌ چه‌ند ساله؟

ژینا مه‌ تیژو تاله



۶ - ئەڭە ژكەنگى؟

ویرانی هات فی چهنگی

مەرۋگىسن بوونە ژەنگی

ترس و سەھم لیرە پەنگی

بوچی تو ھویى بى دەنگى؟ ( ف . م )

### رافە کرنا پەیشان

بەم جوړه : ب فی رەنگی

خیرا : زوی ، بلەز

لاتان بوو : لئك ھەوہ بوو

کویستانان : زوژانان

مەر : پەز

## رسته یا لیکدای

- ۱- نازدارى فراځين ليناو شه رمينى مال پاڅرگر.
- ۲- دى چيرووكى خوينم پاشى دى نغم.
- ۳- نانم خوارد له پاشان نامه كه م نووسى نه مچا نووستم.
- ۴- شام شه كره به لى وه لات شيرينتره.

### به رچا فكرن:

مه خواندييه كو رسته يا ساده رامانه كا تمام ههيه، ژ ( بكهړ و كارى ) يان ( نيهاد و كارى بپهيز ) پيك دهيت و يهك كارتيدايه. قيچا كار يى ( تمام يان بپهيز ) بيت. دقيت بزايين نهو رسته يين كو د ئاخفتنيدا دهينه دهربرين ههردهم ساده نين، ئانكو مهرج نينه ئيك كار تيدا ههبيت، رسته يا وهسا ههيه ب ( دوو كاران يان پتر ) رامانا وى پيك دهيت، ئه قچا بو روونكرنا قى چهندي ئه گهر ب هويرى بنيرينه رسته يين سهرى دى بينين:-

۱- رسته يا ئيكى ژ دوو رسته يين ساده يين سهر به خو پيكهاتييه، رسته يا ( نازدارى فراځين لينا ) ورسته يا ( شه رمينى مال پاڅرگر ). ئه قه دوو رسته نه ههر چهنده درامانيدا سهر به خو نه به لى پهيوه ندى دنابقه را ههردوو كاندا ههيه كو ب هاريكارييا ئامرازى ( و ) يى ليكه در كو سهر ب چ ژواناقه نينه، ههردوو رسته پيكفه گريداينه، لهوا ههردوو رسته يان پيكفه دبىژنى ( رسته يا ليكداى ).

۲- رستهيا دووی ژ دوو رستهين سادهين سهر به خو پيکھاتييه، رستهيا ( دى چيروکى خوينم ) ورستهيا ( دى نغم ) ئەڤ دوو رستهيه هەر چهنده درامانيڊا سهر به خو نه بهلى پهيوهنديهك دناقهرا واندا ههيه كو ب هاريكارييا ئامرازي ( پاشى ) يى ليكدهر، كو سهر ب چ ژوان رستهيان فه نينه. پيکفه گريڊاينه، لهورا هەردوو رستهيان ب سهر ئيکفه دبژنى (رستهيا ليکداى).

۳- رستهيا سيى ژ سى رستهين سهر به خو پيکھاتييه، رستهيا (نامم خوارد) و رستهيا (نامه کهم نووسی) و رستهيا (نووستم) ئەڤ هەرسى رسته هەر چهنده درامانيڊا سهر به خو نه، بهلى پهيوهنديهك دناقهرا هەرسىکاندا ههيه كو يا ئيکى و دووی ب هاريكارييا گرييا (لهپاشان) يالليکدهر كو سهر ب چ ژوانقه نينه و پيکفه گريڊاينه.

هەروەسا رستهيا دووی و سيى ژى ب هاريكارييا ئامرازي ( ئەمجا ) يى ليکدهر دايه پال ئيک. لهورا بقان سى رستهيان ب سهر ئيکفه دبژنى (رستهيا ليکداى).

۴- رستهيا چواری ژ دوو رستهين سادهين سهر به خو پيکھاتييه، رستهيا (شام شه کره) ورستهيا (وهلات شرينتره).

ئەڤ هەردوو رستهيه هەر چهنده درامانيڊا سهر به خو نه بهلى پهيوهنديهك دناقهرا واندا ههيه كو ب هاريكارييا ئامرازي ( بهلى ) يى ليکدهر كو سهر ب چ ژوان رستهيانقه نينه و پيکفه گريڊاينه، لهوا بقان هەردوو رستهيان ب سهر ئيکفه دبژنى (رستهيا ليکداى).

## دەستوور:

رستەيا لىكداي ئەو رستەيە كۆژ دوو رستەيىن سەربەخۇيىن سەدە يەنە  
پەتر پىك دەيت و پەيوەندىيەك دناقبەرا واندا ھەيە ب ھارىكارىيا نامراز  
يان گىرپيا لىكدەر دى ئىخىنە ب رەخ ئىكقە. نامرازی لىكدەر سەر ب ھىچ  
رستەيەكا سادەيا دناق رستەيا لىكدايدانىنە، درستەيا لىكدايدا چەند  
كار ھەبن ھەند رستەيىن سادە ھەنە.

پەترىا وان نامرازان يان گىرپىيىن لىكدەر كو بو قى مەرەمى دەينە ب كارئىنان  
ئەقەنە:

( و، ئەقجا(ئەمجا) ، قىجا ، بەلى ، لى ، بەلام ، لەپاشا(لەپاشان) ، پاشى ، پىشتى  
ھىنگى ، لدويقدا ، چونكە ، يەنە ، ياخود ، ژنو ، نەكۆ ، نەك ، بەئەك-و  
، تە ، ھەتا ، ھەتاكو ، تاكو ، لدويقرا ، كە ... ھەتد)

---

( ۱ ) رستەيا ھەسە ھەيە دوو كارتىدانە و ئىك كار ئەمجامدايە، ژبو سقكرنا رستەيا لىكداي ھاتىيە كورتكرن و پەيغىن  
دووبارە كرى ھاتىنە لادان ھەك:

– نازاد و دلپىر چوون بو ھەقلىرى.

ئەق رستەيە ب خو ل دويق قى شىودى بوويە.

نازاد چوو بو ھەقلىرى و دلپىر چوو بو ھەقلىرى ( چوو بو ھەقلىرى ) د ھەردوو رستەياندا ھاتىيە دووبارە كرن.

### راھینان (۱)

قان رستەيىن سادە ب ئامرازى يان ب گريپە كا ليكدەر بگوهورە بو رستەيا ليكدای:

- ۱- شقانى پەز چەراند، ئاۋ نەدا.
- ۲- نامەيە كي بنقيسە، بو زنارى بهنيرە.
- ۳- ھەقال سوارى ترومبيلەكە بوو، چوو بو ھولير، چوو بو دھوك.
- ۴- ئەۋ كورە يى زيرەكە، ئەو كورپەھە يى تەمبەلە.
- ۵- برينين خەنجەران ساخ دېن، برينين خەبەران ساخ نابن.
- ۶- يان ھەرە، دەرگەھى پيۋەدە.

### راھینان (۲)

ژقان ئامرازين خوارى رستەيىن ليكدای پيک بينە:  
( بەلى ، پاشى ، نەكو ، پشتى ھىنگى ، ئەقجا ، نەك ، ل دويقددا ).

### راھینان (۳)

- ھەر ئيک ژقان رستەيىن ليکدايىن خوارى بکە رستەيا سادە:
- ۱- شيركو چوو مالا چەتوى بەلى چەتول مال نەبوو.
  - ۲- دوژمن ھيىمن بکەوۋە ئەمجا تەپ بدە سەرى.
  - ۳- ھەقالين من نەھاتن چونکە بەفر بارى بوو و رى ھاتبوو گرتن.
  - ۴- دلشيري چيروکا مەم و زىنى خواند و نامەيەك نقيسى پاشى نشت.
  - ۵- رزگار دى ھەلبەستى ژ بەرکەت پاشى دى پەخشانى نقىسىت.

#### پراھینان (۴)

فان فالاهیان ب ئامرازه کی لیکدهر پر بکه:

- ۱- شام شه کره ..... وهلات شریتره.
- ۲- سیپهل نه چوریه قوتابخانی ..... یانه خوش بوو.
- ۳- قی سروودی بخوینه ..... ژبه ر بکه.
- ۴- هه سپی خو بفروشه من ..... بکه دیاری بو من.
- ۵- ره زفانی گول چاند ..... ئافدا.

#### پراھینان (۵)

ئه فان رسته یان شرؤفه بکه:

- ۱- من شتل چاند به لی من توفه هه لگرت.
- ۲- زهنگ هاته لیدان ، ئه فجا قوتابی چوونه ژووری

## نامرازی په یوه نډی

/ ا

- ۱- کاروان دې چیت بو زاخو.
- ۲- به ختیار ل قوتابخانی دخوینیت.
- ۳- چیمه ن د که رکوکړ اهانیه.
- ۴- نازادی نامه ژ هه قلیږی هنارتیه.
- ۵- سهردار ل مالی رونشتیه.
- ۶- به لگ ژ داری وهریان.
- ۷- سالار دمالدا کاردکته.
- ۸- نامه که م به پوښته دا ناردووه.
- ۹- وینه یی خو ب دیوار یقه هه لویستییه.
- ۱۰- گهل ب زانینی پیښ دکه قیت.
- ۱۱- نه سرین تاره واندزی چوو.
- ۱۲- ماموستا وه ک باوکه.
- ۱۳- قونابی بیی هه وه چ ناکته.
- ۱۴- سهره ننگ دې چیته ناکری.
- ( سهره ننگ دچیت بو ناکری ).

/ ب

- ۱- من له بو تومه ، تو بو کییه؟
- ۲- نه نامه ژبو وان نفیسییه.
- ۳- تری هه تا کو پاییزی دمینیت.
- ۴- به هار به بی گول نابیت.



۵- کاوه ل گهل برادرین خو راوه ستایه.

۶- هه ژار دگهل مه دژیت.

۷- نازهنین به روهف قوتابخانی هات.

۸- ئاوات به رب مال فه چوو.

### **به رچا فکرن:**

أ - ئه گهر بنێرینه رسته یێن پشکا (أ)، دی بینین دهه رسته یه کیدا ئامرازی په یوه ندی هه یه و که فتییه پیش نافه کی یان جهنافه کی بو نیشادانا په یوه ندییا دناقهه را وی ناڤی یان وی جهناڤی ل گهل نافه کی دی تر درسته ییدا، وه کو:

۱- درسته یا ئیکیدا په یفا ( بو ) ئامرازی په یوه ندی سادیه، په یوه ندی دناقهه را ناڤی کاروانی و زاخو نیشادایه، کو کاروان دی چیت بو زاخو نه کو بو جهه کی دی.

۲- درسته یا دوویدا په یفا ( ل ) ئامرازی په یوه ندی سادیه، په یوه ندی دناقهه را ناڤی به ختیار و قوتابخانی نیشادایه، کو به ختیار ل قوتابخانی دخوینیت نه کو ل جهه کی دی.

۳- درسته یا سییدا په یفا ( د - را ) ئامرازی په یوه ندی سادیه، په یوه ندی دناقهه را ناڤی چیمه نی و کهر کووکی نیشادایه، کو چیمه ن دکهر کووکی راهاتییه نه کو ل جهه کی دی.

۴- د رستهيا چواريدا پهيڅا ( ژ ) نامرازي پهيوونديي سادهيه، پهيووندي دنابهره نافي نازادي وههفليري نيشادايه، كو نازاد ژ ههفليري نامهيا هنارتي نه كو ل جهه كي دي.

۵- د رستهيا پينجيډا پهيڅا ( ل ) نامرازي پهيووندي سادهيه، پهيووندي دنابهره نافي سهردار و مالي نيشادايه، كو سهردار ل مال رونشتييه نه كو ل جهه كي دي.

۶- د رستهيا شه شيډا پهيڅا ( ژ - ي ) نامرازي پهيوونديي سادهيه، چونكه پهيووندي دنابهره نافي سيڅ ژ داري و هريايه، نه كو ژ تشته كي دي.

۷- د رستهيا حهفتيډا پهيڅا ( د - دا ) نامرازي پهيوونديي سادهيه، پهيووندي دنابهره نافي سالارو مالدا نيشادايه، كو سالار دمالدا كار دكهت نه كو ل جهه كي دي.

۸- د رستهيا ههشتيډا پهيڅا ( به - دا ) نامرازي پهيوونديي سادهيه، چونكي پهيووندي دنابهره نامه و پوسته ي دا نيشادايه، كو نامه ب پوسته ي هنارتييه نه كو ب تشته كي دي.

۹- د رستهيا نه هيډا پهيڅا ( ب - فه ) نامرازي پهيوونديي سادهيه، چونكي پهيووندي دنابهره نافي ويڼه ي وديواري نيشادايه، كو ويڼه ب ديوارپه ههلاويستيه نه كو ب تشته كي دي.

۱۰- د رستهيا ده هيډا پهيڅا ( به - ي ) نامرازي پهيوونديي سادهيه، كو پهيووندي دنابهره نافي نافي گهل و زانيني دا نيشادايه، كو گهل ب زانيني پيش دكه قيت نه كو ب تشته كي دي.

۱۱- د رستهيا يازديدا پهيڅا ( تا - ي ) ئامرازي پهيوهندي ساديه، چونكو پهيوهندي دناڅهرا ناڅي نه سړيني و رواندزي دا نيشادايه، كو نه سړين هه تا ره واندزي چوويه نه كو زيده تر.

۱۲- د رستهيا دوازديدا پهيڅا ( وهك ) ئامرازي پهيوهندي ساديه، كو پهيوهندي دناڅهرا ناڅي ماموستايي و باوكيدا نيشادايه.

۱۳- د رستهيا سيزديدا پهيڅا ( بي ) ئامرازي پهيوهندي ساديه، كو پهيوهندي دناڅهرا ناڅي قوتابي جهناڅي هه وه دا نيشادايه، كو قوتابي بي هه وه چ ناكه ت وه كي كه سانين دي.

۱۴- د رستهيا چوارديда پهيڅا ( ه ) ئامرازي پهيوهندي ساديه، كو پهيوهندي دناڅهرا ناڅي سهرهنگ و ئاكريدا نيشادايه، كو سهرهنگ دي چيته ئاكري نه كو جهه كي دي.

ب - هه ر وه سا نه گهر بنېرپنه رستهين پشكا ( ب )، دي بينين كو دهه ر رستهيه كي دا ئامرازي پهيوهندي هه يه ب في رهنكي ل خواري:-

۱- درستهيا ئيكي دا پهيڅا ( له بو ) ئامرازي پهيوهندي ليكدايه، پهيوهندي دناڅهرا جهناڅي ( من و تو ) نيشادايه. هه روه سا پهيوهندي دناڅهرا جهناڅي تو و كي جهناڅي نيشادايه.

۲- درستهيا دووي دا پهيڅا ( ژبو ) ئامرازي پهيوهندي ليكدايه، كو پهيوهندي دناڅهرا ناڅي نامي و جهناڅي وان نيشادايه، كو نامه بو وان هاتيه نفيسين نه كو بو ئيكي دي.

۳- درسته‌یا سییدا په‌یقا ( هه‌تا‌کو ) ئامرازی په‌یوه‌ندیی لی‌کدایه، کو په‌یوه‌ندیی دنا‌قه‌را نا‌قی تری، و پائی‌زیدا نیشادایه، کو تری هه‌تا‌کو پاییزی د‌مینیت نه‌کو ل وهرزه‌کی دی.

۴- درسته‌یا چواریدا په‌یقا ( به‌بی ) ئامرازی په‌یوه‌ندیی لی‌کدایه، کو په‌یوه‌ندی دنا‌قه‌را نا‌قی به‌هارو گولی دا نیشادایه کو به‌هار به‌بی گول نابیت.

۵- درسته‌یا پی‌نجیدا په‌یقا ( ل گهل ) ئامرازی په‌یوه‌ندیی لی‌کدایه، ژبه‌رکو په‌یوه‌ندی دنا‌قه‌را نا‌قی ئازاد و براده‌رین وی دا نیشادایه، کو ئازاد ل گهل براده‌رین خو‌راوستایه نه‌ک دگهل که‌سین دی.

۶- درسته‌یا شه‌شیدا په‌یقا ( دگهل ) ئامرازی په‌یوه‌ندیی لی‌کدایه، ژبه‌رکو په‌یوه‌ندی دنا‌قه‌را نا‌قی هه‌ژار و جه‌ناق ( مه ) یا نیشادای، کو هه‌ژار دگهل مه‌دریت نه‌ک دگهل ئیکی دی.

۷- درسته‌یا هه‌فتیدا په‌یقا ( به‌ره‌ف ) ئامرازی په‌یوه‌ندیی لی‌کدایه، چون‌کو په‌یوه‌ندی دنا‌قه‌را نا‌قی نازهنین و قوتابخانی یا نیشادای، کو نازهنین به‌ره‌ف قوتابخانی هات نه‌ک جه‌ه‌کی دی.

۸- درسته‌یا هه‌شتیدا په‌یقا ( به‌رب ) ئامرازی په‌یوه‌ندیی لی‌کدایه، کو په‌یوه‌ندی دنا‌قه‌را نا‌قی ئاوات و مالیدا یا نیشادای، کو ئاوات به‌رب مال فه‌چوو نه‌ک جه‌ه‌کی دی.

## دهستوور:

ئامرازى پەيوەندى: ئەوپەي قەيە كودرستەيىدا لېشيا نەقە كىيان جەنەقە كى  
دەيت بۇ نىشادانا پەيوەندىيا دناقبە راوى نەقى ياوى جەنەقى دگەل نەقە كى دى  
يى ھەر وى رستەيى.

ئامرازىن پەيوەندى دوو جورن:

ئ - ئامرازى پەيوەندى سادە: ئەو كوز ئىك پەيىف پىكەتتەيە وەك ( بۇ ،  
لە - دا ، قە ، د - را ، ژ - ي ، ژ - را ، د - دا ، ب - ب - قە ، ب - دا ، لە ، تا - ي ، وەك ،  
بى ، ە ) .

ب - ئامرازى پەيوەندى لىكداي: ئەو كودو پەيىقان يان پتر پىكەتتەيە  
وەك ( ژبو ، ژبو - را ، ھەتا ، ھەتاكو ، ھەتاوەكو ، بەبى ، لەگەل ، دگەل ،  
بەرەف ، بەرب ) .

## راھىنان (۱)

پىنج رستەيان بىنە كو ئامرازى پەيوەندى تىدەيت ، دوو ژوان ئامرازى  
پەيوەندى سادە تىدەيت ، سى ژوان ئامرازى پەيوەندى لىكداي تىدەيت .

## راهینان (۲)

دقی رسته یا خواریدا:

( ئهم تا ناڤ دارستانی چو وین ).

ا - په یفا ( تا ) شروښه بکه.

ب - په یفا ( دارستانی ) چ جوړه ناښه که ژ لای دارشنیښه؟ چهوا  
پیکهاتییه؟

ج - بکه ری رسته یی دیار بکه.

د - ژ په یفا ( تا ) نامرازی په یوه ندی لیکدای دروست بکه و درسته ییدا  
بکار بینه.

ه - ژ کاری ( چوو ) کاری نه پوری و کاری داخواری دروست بکه.

و - په یفا ( تا ) وه کو نامرازی لیکدای درسته ییدا بکار بینه.



## راھینان (۱)

ژقان دیرین ھۆزانان ئامرازین پھیوھندی دهرینه و جورین وان ژى  
دیاربکه:

أ - بسکان ل رووی نی بوونه کۆم

جامی مهیی ئینا ژ بۆم

حوکمی دکر لازم قه خوّم

(عهلی حهریری)

مهستی ل من جاری ت کهن

ب - دیسا ژ نوّ عهشقا بهری پر ئهندهروونم ئاتهشه

(عهلی حهریری)

زولفا موزهیهن عهنبهری دهعوا دگهل خالا رهشه

ت - پر دیتنا ته غهرییم خانم

ژته سهرتا ب قهدهم حهیرانم

ههرب جان تهشنه لهبی لهعلائم

دل و بهندا گرھا زولفانم

عاشقی نازک و مهحبووبانم

تو مهبین بی سهر و بی سامانم

گولی باغی ئیره می بوھتام

(مهلائی جزیری)

شهب چراغی شه بی کوردستانم

پ - به ئاسمانهوه ئهستیره م دیوه

(گۆران)

له باخچهی بههار گۆلم چنیوه



## نامرازی دانه پال ( خستنه سهر )

/أ

- ۱- بابی نازادی پیشمه رگه یه .
- ۲- دایکا نازدارى نوزداره .
- ۳- ل چیايیت کوردستانى به فر دباریت .
- ۴- هه قالین مه هاتن .
- ۵- مروفید زیره ک سهر دکه فن .

/ب

- ۱- گولی باخه که جوانه .
  - ۲- براده ری نیوه دلسوزه .
  - ۳- من بویه گولی سوورم خوش دهوی
- موژده ی شهفه قی لی دهرده که وی .

### به رچا فکرن :

ئه گهر ته ماشه ی رسته یین سهری بکهین دی بینین دههر رسته یه کیدا  
نامرازی دانه پال ( خستنه سهر ) ههیه کو نافهک دایه پال نافهکی دی،  
یان نافهک دایه پال جهنافهکی یان نافهک دایه پال هه فالنافهکی و بشی رهنگی  
خواری .

\* درسته یین پشکا ( أ ) دا :

۱/ درسته یا ئیکیدا نامرازی دانه پال ( ی ) دنافه را ناڤی ( باب ) و ناڤی  
( نازاد ) دا، نامرازی دانه پاله بو ره گهزی نیّر، چونکه ناڤی ( نازاد ) ی دیار  
که ره یی دایه پال ناڤی ( باب ) ی کو دیار کریه .

۲- درستهیا دوویدا ئامرازی ( ا ) دناڤهرا ناڤی ( دایک ) وناڤی ( نازدار )  
 یدا، ئامرازی دانهپاله بو ره گهزی می چونکه ناڤی ( نازدار ) یی دایه پال ناڤی  
 ( دایک ) ی.

۳- درستهیا سییدا ئامرازی ( یت ) دناڤهرا ناڤی ( چیا ) وناڤی ( کوردستان )  
 دا، ئامرازی دانهپاله، چونکه ناڤی ( کوردستان ) ی وه کی ناڤه کی تاک یی دایه  
 پال ناڤی ( چیا ) ی.

۴- درستهیا چواریدا ئامرازی ( ین ) دناڤهرا ناڤی ( ههڤال ) جهناڤی ( مه )،  
 ئامرازی دانهپاله، چونکه جهناڤی ( مه ) ی وه کی جهناڤی جودا یی دایه پال  
 ناڤی ( ههڤال ) ی.

۵- درستهیا پینجیدا ئامرازی ( ید ) دناڤهرا ناڤی ( مروڤ ) وههڤالناڤی  
 ( زیرهک ) ، ئامرازی دانهپاله، چونکه ههڤالناڤی ( زیرهک ) یی دایه پال ناڤی  
 ناڤی ( مروڤ ) ی.

\* درستهین پشکا ( ب ) دا:

۱- درستهیا ئیکیدا ئامرازی ( ی ) دناڤهرا ناڤی ( گول و باخ ) دا، دزاری  
 کرمانجییا خواریدا ئامرازی دانهپاله، چونکه ناڤی ( باخه که ) یی دایه پال ناڤی  
 ( گول ) ی.

۲- درستهیا دوویدا ئامرازی ( ی ) دناڤهرا ناڤی ( برادر ) جهناڤی ( ئیوه )  
 ئامرازی دانهپاله، چونکه جهناڤی ( ئیوه ) یی دانهپال ناڤی ( برادر ) ی.

۳- درستهیا سییدا ئامرازی ( ی ) دناڤهرا ناڤی ( گول ) و ههڤالناڤی  
 ( سوور ) دا، ئامرازی دانهپاله، چونکه ههڤالناڤی ( سوور ) یی دایه پال ناڤی  
 ( گول ) .

## دهستوور:

ئامرازی دانہ پال (خستہ سہر): —ئو پھیٹہ درستہ ییدا ناٹہ کی یان جھناٹہ کی یان ہہ فائناٹہ کی ددہ تہ پال ناٹہ کی دی و بقی شیوہ یی خوار ی: —  
\* د کرمانجیا ژووریدا: —

۱- ئامرازی ( ی ) ناٹہ کی یان جھناٹہ کی یان ہہ فائناٹہ کی چہوایی ددہ تہ پال ناٹہ کی نیری تاک.

۲- ئامرازی ( ا ) ناٹہ کی یان جھناٹہ کی یان ہہ فائناٹہ کی چہوایی ددہ تہ پال ناٹہ کی می یی تاک.

۳- ئامرازی ( یت - ین - ید ) ناٹہ کی یان جھناٹہ کی یان ہہ فائناٹہ کی چہوایی ددہ تہ پال ناٹہ کی نیر و می یین کو.

\* د کرمانجیا خواریدا: —

- ئامرازی ( ی ) ناٹہ کی یان جھناٹہ کی یان ہہ فائناٹہ کی چہوایی ددہ تہ پال ناٹہ کی دی یی نیری و می ب تاک و کوٹہ.

## **راہینان (۱)**

پینج رستہ یان بینہ ئامرازی دانہ پال تیدابیت، سی ژوان بو ناٹی تاک بن و دوو ژوان بو ناٹی کو بن:

## **راہینان (۲)**

جوداهی دناٹہ را ئامرازی ( پھیوہندی و دانہ پال ) داچیہ؟ ب نمونہ روونبکہ.

## راهینان (۱)

دقی رسته یا خواریدا:

( دهسکه فتن سهرهلدانى دى پاريزين ).

أ - ( ين ) دناقهه را پهيقا ( دهسکه فت ) و ( سهرهلدان ) چيهه؟ ئهركى وى چيهه؟

ب - ئهركى ئهم دشين ئامرازى ( ين ) بگهوړين بو تاك؟ چهوا؟

ج - بكهركى رسته يى دياربكه، بوچى كهفتيه ويړى؟

د - پهيقا ( دهسکه فت ) شروقه بكه.

ه - ( دى پاريزين ) چ جوړه كاره كه ل دويف دهى؟ چهوا هاتيهه دروستكرن؟

و - ژكارى ( دى پاريزين ) كارى بوړيى راگه هاندنى ل دويف دهى دروستبكه.

ز - ژ كارى ( دى پاريزين ) كارى بوړيى نيزيكى دانانى دروست بكه. درسته يه كيدا بكارينه.

ح - ژ كارى ( دى پاريزين ) كارى نه بوړيى ئايينده ( داهاتى ) دروست بكه.

## راځه كرنا په يقان

نى بوونه كووم : خرقه بوون ، كومبوون

ئينا بوم : بو من ئينا

ئهنده روونم : هناقين من

ئاتهش : ئاگر

ژته سهر تاب قهدهم حهيرانم : ئهز قوربانى تهيم ژ سهرى ته ههتا پيان.

## پشكا ئەدەبى

- ۱- ئەدەب.
- ۲- جۈرۈ مەبەستىن ھەلبەستى.
- ۳- فۆلكلور چىيە؟
- ۴- داستان.
- ۵- مېژوويا داستانى ل جىھانى.
- ۶- داستانا روژ ھەلات.
- ۷- ژ فۆلكورى بۇ ئقىسىنى.
- ۸- داستانا كوردى و پشكىن وى.
- ۹- گۆتتىن مەزنان.
- ۱۰- قەكۆلينا نوى يا ئەدەبى كوردى.
- ۱۱- مەلايى جزيرى.
- ۱۲- حاجى قادرى كۆيى.
- ۱۳- وەلى دىۋانە.
- ۱۴- پىرەمپرد.
- ۱۵- گۆران.
- ۱۶- ھەژار موكرىيانى.
- ۱۷- دىلان.
- ۱۸- سەبرى بۆتانى.
- ۱۹- مقداد مەدحەت بەدرخان.
- ۲۰- شاكرفەتاح.

## پشکا ئەدەبى

### ئەدەب:

پەيڧا ( ئەدەب ) كو ( ويژه ) ژى پى دەيتە گۆتن، ب دوو رامانين جودا بكار دەيت، يائيكي رامانا تايبەتايە كو مەبەست پى ئەو ئاخفتن و گۆتنين بزارەنە يين خوشى و شاديى دئىخنە دلى گوهدارو خواندەقانىدا قيجا ئەؤ گۆتنە ھەلبەست بيت يان پەخشان، ھەلبەستا بزارە و ھوزانا پايە بلند و چيروكا خوش و گۆتارين گرنگ و گەلەك پشكين دى دكەڧنە بن سيبەرا ئەڧى پىناسەيى، چونكە دەينە خواندن و گوھ لى بوون، و تام و خوشيا ھونەرى ژى دەيتە وەرگرتن.

رامانا دووى ژى رامانا گشتيا ( ئەدەب ) ى يە، ئەو بەرھەمى ميشكى مروڧى ڧەدگريت كو دشيويى ئاخفتنيدا خو نيشا ددەت، و دبەرپەرين پەرتووكان دا دەيتە نقيسين، ودڧى بياڧيدا پەرتووڪين ريزمان و پەرتووڪين وەرزشى ويين سروشت ناسى ھەمى بەرھەمين ئەدەبينە ب رامانا وى يا گشتى.

چونكى بەرھەمى ھەمەرەنگ يى ميشكى مروڧى نيشاددەت مەرج نينە د دەمى خواندنا واندا ئەو خوشى و تام ژى بەيتە وەرگرتن ئەوا ژ بەرھەمى ئەدەبى ب رامانا تايبەتى دەيتە وەرگرتن.

### ئەدەب لىسەر چوار توخمان ھاتايە دامەزراندن، كوئەڧەنە :-

۱- سۆز: كارتىكرنى دكەتە سەر ئەنديشە و دلى، وب ھەزەكا خوشەويستى جھى خو دگريت.



۲- **بیر(هزر):** هزر و بیرو بو چوونین نفیسه‌ری توختی بنه‌رتی به‌ره‌می  
ئه‌ده‌بییه.

۳- **ئه‌ندی‌شه (ناشوپ):** ئه‌و ژى خه‌یاله‌کا کویر و تیژو فئه‌شارتییه، ئه‌گه‌ر  
ئه‌ف‌خه‌یالا به‌رفره‌ه نه‌بیت ئه‌ده‌ب دی‌راوه‌ستیت.

۴- **رامان و واتا:** رامانا مه‌به‌ستا نفیسینی روون دکه‌ت. و ژلایى په‌یف و  
رسته‌یان ب جوانی ده‌یته دارشتن داکو سۆز و خه‌یالی روون بکه‌ت.

### **میژوویا ئه‌ده‌بی:**

میژوویا ئه‌ده‌بی پشه‌که‌ ژ میژوویا گشتیا نه‌ته‌وه‌ی و ب هه‌قرا دکه‌فته  
به‌ر به‌نامه‌کی میژووپی، ددیروک و میژوویا دروستدا هنده‌ک راستی هه‌نه  
ده‌ینه به‌حسکرن کو ب سه‌ر ده‌مه‌کی بو‌ریقه‌نه و دگه‌ل نه‌و په‌یوه‌ندی  
نه‌مایه.

لی‌دمیژوویا ئه‌ده‌بیدا، هه‌لبه‌ست و په‌خشان هه‌ر دکاریگه‌رن و زیندینه،  
چونکی شیان یین هه‌ین (هزر و سۆز) ان ساخ بکه‌تن.

میژوویا ئه‌ده‌بییا هه‌ر ملله‌ته‌کی هینگی په‌یدادبیت ده‌می وی ملله‌تی  
سامانه‌کی ئه‌ده‌بی ل نک په‌یدادبیت کو هه‌ژی نفیسین و میژوویا دانانی  
بیت. میژوویا ئه‌ده‌بی زانسته‌که به‌حسی چه‌واپیا زمان و هو‌زان و په‌خشانی  
جوان دکه‌ت کو بو‌مه‌ بجه‌ ماین، بلندی و نرمیا وان ده‌ردئی‌خیت، هه‌ردیسان  
به‌حسی کاروبار و ژيانا هو‌زانقان و نفیسه‌ر و ئه‌دیان دکه‌ت و به‌ره‌مین وان  
ده‌ه‌له‌سه‌نگینیت.



## رەخنە يا ئەدەبى :

دياره ھەر ل دەمى خەلكى گۈھل ھەلبەست و خوتبە و تاشتېن دى بووين،  
ھندەك ژوان بىرو بوچوونىن خو دەربرېنە، ستايشا (پەسنا) بەرھەمىن وان  
كرېنە، يان ژى كىم و كاسى دەرئىخستېنە، كو ئەفە ئىكەمىن شىوھىي  
رەخنە يا ئەدەبى بوويە، پشتى ھىنگى پىچ پىچە گەشە كرىيە و پىشكەفتىيە  
ھەتا ھەلى ھاتى كو بىيەتە خودان چەند رى و رىباز و شىوھىن تايەت ھەتا  
گەھشتىيە وى رادەى كو بىيەتە ھونەرەكى بزارەيى سەرەخو.

دياره رەخنە دگەل پەيدا بوونا ئەدەبى پەيدا بوويە، كو ژ فى بياقى بەرى  
مىژوويا ئەدەبى يا پەيدا بووى، چونكە ھەسا دەرکەفتىيە كو ھۆزانقان  
كەشتىن ەھرەب و نەتەوھىن دى ھەر ئەو ب خو رەخنە گر ژى بوون، بو غوونە  
( ئەرستوفان ) ئىكەمىن رەخنە گرى يونانى ھۆزانقان بوو. ورۇمانەكا دوور و  
درىژ ب ناڧى ( بەقان ) تەرخان كرىيە ژبو رەخنە گرتى ل ھەرسى ھۆزانقان  
تراژىدى يىن يونانى ( سۇفوكليس ) و ( يۇروپىدس ) و ( ئەشىل )، ژبەر  
ھندى دشىن يىژىن رەخنە گرېن بەرى ھۆزانقان بوون.

دەسپىكا رەخنە سازىي دئەدەبى كوردىدا فەدگەرىيەت بو سەدى ھەقدى  
زايىنى، ودقى بياڧىدا ( ئەھمەدى خانى ) يى ھۆزانقان پىشەنگ بوويە،  
ھەردىسان ( حاجى قادرى كۆيى ) ژى جەھى خو درەخنە يىدا گرتىيە.

رەخنە يا ئەدەبى برىتى يە ژ ھونەرى فەكۆلېن و دويشچوون و ژىك جودا كرنا  
شىوازان، ورىبازىن گشتى نڧىسەر و جورى دەربرىنى و ھزركرن و ھەست  
و سوزى فەدگرىت، رامان ئەفەيە شىوازى تايەت نڧىسەرى وان ھەمى  
توھان فەدگرىت يىن مە بەھس كرىن.

## دابه شکرنا نه دهبی

ئیکه مین دیاردهیا نه دهبی کو خه لک پی ئاگه هدار بووین و تام و خوشی پی که فیتییه ناڤ دل و دهر وونی وان هه لبه ست بوویه، هه لبه ست زی نه و ناخفته کو دهر برینا وی ب کیش و سه روا و موسیقا و ژ چهند بهشین یه کسان ددریژی و کورتی و لئین و نه لئینی دا پیک دهیت، و درامانی ژیدا ل سه ر وینه کیشان و نیشادانا سوژ و حهزا خه لکی دهیته دامه زراندن و ئاڤا کرن، کول قیری خه یال و نه ندیشه یی ( ئاشوپ ) دهسته لاته کا مه زن هه یه، و ژبلی کیشی دهه لبه ستیدا سه روا زی هه یه، لی هه لبه ستا ئازاد هند گرنگی و بایه خیی ب سه روا یی نادهت. هه لبه ت ئیکه مین ریڤ بوویه کو مروڤ خوشی و نه خوشی، شادی وخه م و کوڤانان، هیقی و بی هیقییا خو پی ده بپریت، دمیژوویا هنده ک نه ته وه یاندا هه می سامانی ژیری و ان ب هه لبه ستی هاتییه گوتن کو سوژا خو پی نیشاددهن و زانست و زانیاری پی دهر برینه، دیاره دگه ل پیشکه فتنا روژانه دا شارستانییه تا گه لان پیش دکه قیت، وده سکه فتان دئین کو نه وژی قه دیتنا ( نفیسین ) ی بوویه، بو هندی مروڤ بشیت هنده ک ژ قه دیتنن خو یین زانستی و کاره ساتین سه ر ده می دشیوه یی ناخفتن و گوتنن بی کیش و سه روا تو ماربکه ن، و ل قیری دووه مین دیاردهیا نه دهبی پهیدا دبیت کو په خشانه، کو نه و ناخفتن و گوتنن یین کیش و موسیقا و سه روا وان گری نه دهن، به لکی تنی هه ر ب نفیسینی دهیته گریدان و پتر پشت به ستنی ب هزر کرنا هویر دکه تن.

## جوړو مه به ستين هه لبه ستی :

مه زانی هه لبت كه فترين جوړی ئه ده بیه، و ئه گهر ب چاقي فقه کولینی  
سه حكهينه بهرهمی ئه ده بی یی جیهانی دی بینین كه فترين پاشمایي ئه ده بی  
هه لبه ست بوویه، د ئه ده بی یونانیدا هه لبه ستین ( هو میروس ) ی دكه فنه پیش  
هر جوړه کی په خشانئ، د ئه ده بی عه ره بی ژیدا بهری هاتنا ئایینی ئیسلامی  
هه لبه ست ل کورو کو مبون و بازاراندا دهاتنه گو تن ئه فقه ل دمه کی په خشان  
كه لك یاکیم بوویه. ئه ف دیاردهیه د ئه ده بی کور دیدا ئاشکراتره، چونکی  
هه لبه ستین ( بابا تاهیری همدانی ۹۳۵ - ۱۰۱۰ز ) كه فترين بهرهمی  
مهیي ئه ده بیه کو هه تا نهو مابیته ل بهر ده ستی مه، په خشان کوردی ژی  
كه لك پشتی وی په یدابوویه.

## گرنگترین جوړین هه لبه ستی نه فقه نه :

### ۱- هه لبه ستا ( گورانی )

ئه فقه جوړی زمانئ وژدانیه. ومل ب ملی ستران و دیلانان چوویه، دیاره  
ستران و دیلان ژی ل نک  
همی نه ته وهیان کس ژی بی بهر نینه، بو غورونه نالی ( ۱۸۰۰ - ۱۸۷۳ز )  
دیپژیت :

چاوی من دهم دهم دهرپژړی ناوی ساف و خوینی گهش

( نالی )

تابلین دهریای عومانه دورو مهرجانی هیه

( بو ژ بهر کر نییه )

## ۲- هه لېه ستا شهرو شورېي:

نەوان جوړه هه لېه ستان څه دگریت کو په یوه نډی ب شهرو جهنگ و پیک  
دادان و زیره کی فیداکاری و تۆل څه کرن و شانازی کرن ب خزم و کهس  
و کارو عه شیرتی څه ههیه، لڅیریدا هوزانغان به حسې خو ناکهت . به لکو  
پتر به حسې وان قاره مانان دکهت ییت رۆل و پیشه نگی دچه پهرین شهردا  
ههین، وه کی ئەقان چهند دیرین خواری کو زیره کییا ( شهریف هه مه وهند )  
ی نیشا ددهت د وی شهري دگهل بابانیاندا کری:

یاخوا سهربازان په نجهیان بشکی

گولله کیان دا بوو له گوئی مه مکی

له جیی نه و گولله ی زوخواو ده تکی

څه لغانی زه رده ماینی باله کان

دهنگی ته پلپیان دی له گردی سه یوان

هاوار وهرگه ری، تالان وهرگه ری

پاش شهریفی کهس، با، نه کا شهري

( هه می بو ژبه ر کرنیه )

## ۳- هه لېه ستا زارڅه کرنی ( لاسایی ):

نۀ جوړه ژي وه کو دان وستاندن و گفت و گو په کییه دناڅه را دوو  
که ساندا، ودیمه نه کی هاتییه دیتن ژي دگه لدايه، چونکی هه لېه ستا  
سهر شانوییه، هه لېه ستا زارڅه کرنی ژي دبته دوو جوړ،  
به زمه سات ( کومیدیا ) و مهرگه سات ( تراژیدیا ) څوونه ژي

د ئەدەبى كوردیدا ئەڤ ھۆزانا ھەژار موكریانییە:

★ مام بابیز رۆژباش

- ( علیک السلام )

★ ئەمە یانی چی؟

- جیرانی مەلام

★ نەم دی دوینی و پیر

- بەخوا چوومە شار

★ چیت فروشت بەخیر؟

- یەك دووبارە دار

★ نرخەكە ی چۆن بوو؟

- بۆتە چوار قیمەت

( ھەمی بۆ ژبەر کرنییە )

٤- ھەلبەستە فیركرنی:

ئەڤ جوړه چونكى سۆزو ئەندیشه تیدا یا بى هیزه و دارشتنا وی نەل  
ئاستەكی بەرزادیه، ژبەر هندی ب تمامی ناکه قیته بهر رامانا هەلبەستی، و ھەر  
بۆ مەبەستە فیركرنی بکاردهی، وهكى ئەڤی هەلبەستە ( بیكەسى ١٩٠٥  
- ١٩٤٨ ):

شتیكى بى خوین و گیان

ئەفریت و ئەچیتە ئاسمان



هه لده گری گه لی ئینسان  
 دوو بـالی پـیوهیه جوان  
 ناویان ناوه ته یاره  
 زۆر مه حکم و بهرکاره  
 له شهرا مسیبه ته  
 له ئاشتیان نیعمه ته  
 له سایه ی حیرفته و فهن  
 شتی وادروست ئه کهن

یان نه فهه لبه ستا ( نه حمه دی خانی )<sup>(۱)</sup>

( نار ) ه ناگر ( حر ) ه گهرمی ( برد ) ه ساردی  
 ( تلج ) به رفه ( ماء ) و ( سلسل ) ههردوو ئاش  
 ( رجل ) پی و ( ركبۃ ) نه ژنۆ ( بطن ) ه زك  
 ( صدر ) سڼگه ( جيد ) ه نه ستۆ ( عین ) ه چاف  
 ( فخذ ) رانه ( ضرس ) ددانه ( شفة ) لیف  
 ( ظهر ) پشته ( سرۃ ) نائفك ( جوف ) ه ناف  
 ( كبد ) جهرگه ( کلیة ) گورچك ( كدنة ) بهز  
 روڤینه ( أمعاء ) و ( مرارة ) ههم زهراق

( قوتابی ئیک ژفان ههردوو غوونه یان دی ژ بهرکەت )

( ۱ ) نوڤه هارا بچووکان یا نه حمه دی خانی، توێژاندنا حمدی عبدالجید - بهغدا ۱۹۹۰

## رافه کرنا په یشان

|             |                    |
|-------------|--------------------|
| مه به ست    | : راماڼ.           |
| میشک        | : مه ژۍ.           |
| نهم دی      | : من نه دیت.       |
| دوینۍ       | : دو هی            |
| نرخه که     | : بها.             |
| گه لی ینسان | : گه لهک مروځ.     |
| مه حکم      | : لاو ، ریک و پیک. |

**مه به ستین هه لبه ستا کوردی ژۍ نه ځه نه :**

**۱- نیشتمان په روهری و نه ته وایه تی :**

نیکه ژ گرنګترین مه به ستین هوژان و هه لبه ستا کوردی، نه ځه جوړه دگهل سهرهلدانا هه ستی نه ته وایه تی و نیشتمان په روهری په یدابوو، رابه ری نه ځی مه به ستی نه ځه دی خانی ( ۱۶۵۰ - ۱۷۰۶ ز ) وپاشی حاجی قادری کوپی ( ۱۸۱۷ - ۱۸۹۷ ز ) نه، نه ځه جوړه هه لبه سته سوژه کا نه ته وایه تی و نیشتمان په روهری د ځخنه دل و دهروونی خوانده ځانیدا . نه ځه ژۍ غوونه یه که ژځی مه به ستی :

**خانی دپیشه کیا مه م و زینیدا دبیریت :**

ځه ت مومکنه نه ځه ژ ځه رخی لـــه و لـــه ب؟  
تالیع ب بتن ژ بو مه که وکه ب؟  
به ختی مه ژ بو مه را ببت یار  
چاره ک ب بتن ژ خبابی هشیار



رابت ژمه ژى جهان په ناهه ک  
 په یداب بتن مه پادشاهه ک  
 ئیدی هونه را مه بیتته دانین  
 قه دری قه له ما بیتته زانین

( هه می بو ژبه ر کرنییه )

## راځه کرنا په یشان

ژخابی هوشیار : ژخه و هشیار بوو.  
 ژبو مه را : بو مه.  
 تابع : دهر بکه فیت.

## ۲- دلدارى و نه ځینی :

ئیکه ژ مه به ستین هره بلند و جوانین هه له ستا کوردی، ولوتکه یا (کوپیتکا)  
 هه ستی مروقی نیشادده ت به رامبه ر خوشتیاوی، نمونه یا فی مه به ستی ژى  
 هه له ستا (تایه ربه گى جافه ۱۸۷۵ - ۱۹۱۸ ز)

تابکه ی قوربان بنالم من به ئیش و دهرده وه  
 دس به نه ژنو قور به سهر دایم به رهنگی زهرده وه  
 روژی نه وه ل بوو که زانیم من نه بی دیوانه بم  
 عاشقی تو نه وعی مه جنوون وا به کیوو هه رده وه

( هه می بو ژبه ر کرنییه )

### ۳- شانازیکن و دلیری:

ئەڤ مەبەستە ژى تايەتە ب کاروبارین شەرو چەنگان، پەيقین وى پیدقیە  
دگەل سەروشتى هەلبەستى بگونج، هەروەك دقئى هەلبەستا حاجى قادرى  
کۆيى ( ۱۸۱۷ - ۱۸۹۷ ز ) دەردکەڤیت:

لە گاوان و شوانى کوردەکان يە ک  
بەسە، بۆلەشکرى سەد کەرەلە ک  
فیدای گاوان و شوانتان حاتە مى تەى  
بەقوربانى سەپانتان ئالى بەرمە ک  
مەريشکى ئیوہ سەيیادی شەهینە  
لەکن عەنقا فرووجە حاجى لەقلەق

( هەمى بۆژبەر کرنییه )

### ۴- پى گۆتن:

تايەتە ب بەحسکرنا مرنى و چەواييا وەغەرکرنى و نیشادانا دلتنەنگيى،  
پەيقین وى ژى پیدقیە دگەل مەبەستا هەلبەستى بگونج.  
پیرەمیرد ( ۱۸۶۷ - ۱۹۵۰ ز ) دپى گۆتنا ( مستەفا خوشناو ) و ( محمد  
قودسى ) دا، کو دوو بوون ژ چوار ئەفسەرە شەهیدین سالا ( ۱۹۴۷ ز )  
دیڤژیت:

ديسان وا کۆستى نویمان کەوتەوہ  
گەرى گەردوونە کوردی گرتەوہ  
ئەم دوو دار تەرەمە دوو نەرە شيرە

زنجیریان پچران گهینهوه ئیره  
 له ریی ئیمه دا گیانیان فیدا کرد  
 ناوی باندیان وا بویان برد  
 نه و په تهی له ملی نه مانه خرا  
 نه وانی خنکان به لام په ت پچرا

**یان ( نه حمه دی نالبه ند ) ب هه لکه فتا وه غه رکړنا کورې خو دبیریت:**

من هه بوو ژ ملک دنی نه و کورتنی  
 من قیابوو بو که لام و خواندن  
 دی چ لی که م پاشی وی مالی دنی  
 شېهی سه رادی مه میلاک مایه کون  
 نه و هونهر نینه نه و نه ز باخقم  
 روژو شه چه ندن دوو له حزا نانقم  
 شېهی ئا قا بهر که لی دی ثلثم  
 ناگری دهردی دلی به ربوویه من

**( قونابیان هه لبه ستا پیره میردی یان یا نالبه ندی دی ژبه رکهن )**

## رافه کرنا په یشان

|              |                                   |
|--------------|-----------------------------------|
| ژملکې دنۍ    | : ژ ملکې دنيايۍ.                  |
| زنځيرا پچران | : زنځيرين وان قه تيان.            |
| خنکان        | : خه ندقین.                       |
| حاته می تهی  | : زه لاهه کي مه ردی ب ناؤ و دهنګ. |
| سه پان ۳     | : خولام.                          |

## ۵- داشورین و پیداهه لگوتن:

دوو مهبه ستین دژی ئیکن، ئیک ژوان بو نرمکرن و دهرئخستنا لایه نی  
کیم، یی دووی ژی بو ریزلی گرتن و هه ز ژي کرنیه، نمونه یا هه لبه ستا  
داشورین نه ف پارچه یا شیخ ره زایی تاله بانییه:

هه زار نه فسون و جادووی پیوه ئاويزانه ئهم ریشه  
عیلاجی گهر بی یا گوزه یا گويزانه ئهم ریشه  
به ته حریکی ته لیکی سه د هه زار نه فسی به کوشتن دا  
ره ئیسی حيله کاران، شای قومار بازانه ئهم ریشه

( هه می بو ژبه ر کرنیه )

## ۶- وەسف:

مەبەست بىي وەسف كرنا سروشت و مروقي و تشتي جوانه، ب قى ديتنى  
دشيين ييژين هەلبەست هەر هەمى وەسفە، لى دەهەلبەستا كوردیدا  
د قى مەبەستیدا دچیت، بو نمونە ( مەولەوى ۱۸۰۶ - ۱۸۸۲ ز )  
وەسفا بهاریدا دیژیت:

نازك تەدارەك فەسلى وەھاران

زەریف ئارایش<sup>(۱)</sup> ھەردەو كۆھساران

گۆل چون<sup>(۲)</sup> رووى ئازیز نەزاكەت پۆشان

وہ فراوان<sup>(۳)</sup> چون سەیل دیدەى<sup>(۴)</sup> جۆشان

( ھەمى بو ژبەر كرنیہ )

---

(۱) زەریف ئارایش : جوان ھاتىہ خەملاندن.

(۲) چون : وەكـو

(۳) وە فراوان : ب فرەھى.

(۴) دیدەى من : چاقى من.

## ۷- مەینۆشى:

مەبەستەكى كىم بەھايە دەھەلبەستا كوردیدا، پەيغەمبەرلىك پەتەرلىك وان ل  
دەۋرۈبەرى روينشتىن مەي قەخوارنى و سەرخوشىدا دزقن. ئوونەيا قى  
مەبەستى ئەڭ دەھەلبەستا ( بېكەسى ) يە.

ساقى ئوبالى مەنت بە ئەستۇ  
دنيايە، دەسيەت ئەكەم ئە لاي تۆ  
كە مردم توخوا ھەربە مەي بەمشۇ  
بۆم مەكەن شىن و گىريان و رۇرۇ  
لەجىي ياسىن و تەلقىن و شىنم  
بىن جىي ياسىن و تەلقىن و شىنم  
بىن كۆرى بگرن ئە ژوور سەرىنم

( ھەمى بۆژبەر كرنىيە )



## فولکلور چیه؟

بو هندی<sup>۱</sup> ئەم باش دبابەتی خو بگههین، پیدقییه ب هویری درامانا پهیقا فولکلور بگههین.

## په یقا فولکلور:

ئەق پەیقە، پەیقە کا لیکدایە ژ دوو پەیقان (Folk.lore) یین ئینگلیزی هاتییه، کو یا ئیکى رامانا (خەلک - گەل) قەدگريت، ویا دووی رامانا (چیرۆک، ژیری، هونەر، زانست) قەدگريت، ئانکو سامان یان کەلەپووری خەلکی، ب ئەق چەندی فولکلور ب هەمی وی سامان و کەلەپووری کەفن دەیتە گۆتن کو ب درێژاهیا میژوویی دەستکرد و بەرهەمی خەلکی بوون و یین ماین، وەك:

پاشمایین جل و بەرگین میلی یین کەفن ونوی، ئامان (کەچک، ترار، سینیک، قازان)، گەلەك ئامیرین پیشه سازی، نەقش و نیگار و جورین خوارنی و گەلەك تشتین دی کو مورا تایبەتیا کەفنا مللەتی دەرەهەمین دەستکرد و بەرهەمین هزریدا هەمیان ب خو قە دگريت.

هەندەك جارەن دناق فولکلوریدا پشکا هزری یان پشکا ئەدەبی دەیتە جودا کرن کو دیبژنی (بەرەهەمی سەرزاری خەلکی)، ئەق بەرهەمه ئەوه یی کو ل سەر زاری دەیتە گۆتن، و ژ زاری بو زارەکی دی..

و کور ژباپی.. و زارۆک ژ دایکی گوھلی دبیت و دەیتە قە گوھاستن و پاراستن، ژبەرقتی چەندی ئەدەبی فولکلوری ب بەرهەمی تاکە کەسی ناھیتە هژمارتن، بەلکوی مللەتی هەمی یە، و خەلکی هەمی ئافرانیدیە، بەرهەمی فولکلوری

شیوه‌یه‌کی ساده هه‌یه هه‌می خه‌لک تی دگه‌هن، وموړا تایبه‌تا وی خه‌لکی پی‌قه‌دیاره.

به‌ره‌می فولکلوری ب ئیکجار زور دناډ خه‌لکیدا یی به‌لاډه، هه‌تا ده‌می به‌لاډه بوونا خوینده‌فانی و شاره‌زابوونا خه‌لکی و تیکه‌لیی دگهل ئه‌ده‌بی نقیسیدا کیم که‌س هه‌نه تشته‌کی ژ فولکلوری گه‌لی خو نه‌زانیت و ژبه‌ر نه‌کریت و ب گوتن ډه‌گیران نه‌شیت ده‌ربیریت.

ئه‌ده‌بیاتین فولکلوری دناډ هه‌ر ملله‌ته‌کیدا چه‌ند پشک و جوړ هه‌نه، ئه‌ډپشک و جوړه‌ره‌نگه هه‌ندک ژوان دناډ فولکلوری هه‌می ملله‌تاندا هه‌بن، وره‌نگه هه‌ندک ژوان دجو‌داین، وتایبه‌تن ب هه‌ندک ملله‌تان ډه، ژبه‌ر هندی هه‌ر ملله‌ته‌ک د‌شیت جوړین به‌ره‌می ئه‌ده‌بی فولکلوری خو ده‌ست‌نیشان بکه‌ت.

### **ئه‌م د‌شیین د ئه‌ده‌بی فولکلوری کور‌دیدا ئه‌ډان چه‌ند باب‌ه‌تان ببینین:**

**۱- ئه‌فسانه:** به‌ره‌می وی ده‌می‌یه کو مروډ یی بی ده‌سته‌لات بوو، ول به‌رامبه‌ری سروشتی راوه‌ستیایه، ژبه‌ر هندی د‌شیاندا‌یه بیژین ئه‌فسانه به‌ره‌می ده‌سپیکا ژيانا مروډایه‌تی‌یه.

**۲- چیرۆک یان سه‌ره‌اتی:** پشکه‌کا مه‌زنا ئه‌ده‌بی فولکلوری کور‌دییه، به‌ره‌ډ پی‌شقه‌ چوونا ئه‌فسانی‌یه ژلایی رو‌خسار و دار‌شتنیډه وه‌ک وی‌یه، لی که‌ره‌سته یی ئه‌فسانه‌یی پتر د خه‌یالیدا د‌چیت، لی که‌ره‌ستین چیرۆکی ژ ژيانی ده‌ینه وهر‌گرتن.

### ۳- داستان :

۴- **گۆرانی (ستران) :** ل سەر دەمەکی گەلەك كهفن ژ ژيانا مروڤايهتي پەيدا بوو، دەربارەى ھۆكارى پەيدا بوونا ئەڤى جوړى فولكلورى دوو بوچوون ھەنە:

أ - بو چوونا ئىككى ھۆكارى پەيدا بوونى ڤەدگەرینیت بو كارى زبارى و كوڤبوونا كەسان دكاریدا.

ب - بوچوونا دووى ھۆكارى پەيدا بوونى ڤەدگەرینیت بو لایەنى ئایینی، ودیژیت ( سروود ) ین ئایینی كەفتەرىن جوړى ڤى بابەتیه.

### ۵- گۆتین مەزنان و ئاخفتین ئیكداى :

۶- **پىكەنین وگالتە (ترانە پىكرن) :** ھەردەم ب شیوہى چىروكا كورت دەیتە دارشتن، مەرج نینە قارەمانى ئەڤان چىروكان مروڤ بن گەلەك جار ان ل سەر زمانى گيانەو ھەرو بالندەیان ژى دەیتە ڤەگېران، قارەمانى پىكەنین و گالتەى كەسەكى راستەقینەى ئاخفتن خوش و نوكتە بیژە، نمونەین ئەڤى جوړى ئەدەبى فولكلورى چىروك و سەرھاتین ( مەلا مەشھوور ) ینە.

۷- **مەتەل :** مەتەل پتر بو دەم بۆراندنى بكاردەیت، بەرھەمى سەر زارى خەلكیە، ب شیوہى كى نەدیار و ئالۆز دەیتە دەربرین. مەبەستا وى ژى ھزر كرن و ھویر بینى یە د رامانىدا.

## ۸- یاری :

ئەڤ بابەتین ئەدەبىي فولكلورى ھەمى پيکفە ب سەرۆکانى و ژیدەر و بناغەيى (ئەدەبىياتین نقىسى) دەينە دانان، و ھەتا ئەڤرۆ ژى کارتیکرنى دکەنە سەر فان ئەدەبىياتان، نقىسەر و ھۆزانفانین فى سەردەمى ژ گەلەك لایەنانفە مفايەك تمام ژ وان بابەتین فولكلورى دبىنن، لى ئىك ژ ئەفان بابەتان گوھورپنەكا تمام ب سەردا دەيت، و تاما خو يا فولكلورى دشیوہيى ئەدەبىياتین نقىسى ھەردگريت و قالەكى وەسا ھەيە كو دیمەنن ئەدەبىياتین كوردى ب ئەدەبىياتین رۆژ ھەلات و ئەدەبىياتین جیھانى ڤە گریدەت ، ئەڤ بابەتەژى داستانە.

**داستان:** بەرھەمەكە ب چیرۆکیڤە دچیت، دەربرین و ڤەگوھاستنا روودانەكى یان سەرھاتیەكى ڤەدگیریت كو ب ژيانیڤە یا گریدای بیت، راستیا ژیانى ژ دەرروونى خودان بەرھەمى دئینیتە دەرى، ئەڤ چیرۆكە ژى كارو كریارین قارەمان و پالەوانان ڤەدگیریت. وگەلەك جارا ژى بەحسێ شەرو و شورو جەنگان دكەت، گەشەكرنا میژوويا داستانى یا گریدایە ب گەشەكرنا میژوويا گەلیڤە.

## دیارتیرین لایەنن جودا كەرین داستانى ئەڤەنە:

- ۱- چیرۆكا داستانى گەلەك روودانین ترسناك وب سەھم تیدا ھەنە كو پتیریا وى بەحسێ پالەوانەكى ( قارەمانەكى ) ناڤدار دكەت.
- ۲- زمانى ڤى چیرۆكى، یى موكم و بهیز و شیواز جوانە، پتیریا ھەلبەستا داستانى ئىك كیش ھەيە، و ژى دەرناكەڤیت.



۳- پشکا زوړا روودان و سهرهاتين ناډ داستاني دكېم ويننه و نه د ئاسايينه، كه سانين ناډ داستاني ژى پالھوانين مھزن وب ناډ و دھنگن، جار ھهيه ھندهك ژ خوداوهندان دېنه پالھوان بو فان داستان.

### جوړين داستاني:

نھو داستانين جيهاني بين ل بهر دهستي مه دېنه دوو جوړ:

**جوړى نيكى:** نھون يين دهمى دانانا وان فهدگهريپت بو سهردهمه كى گهلهك كهفن، وتشته كى وهسا نهم ل سهر بابھتين وى سهردهمى نزانين، نهډ جوړه ژ نهويه كى (بهره بابھ كى) بو نهويه كى و ژ سهردهم بو سهردهمى يين ماين ب ماويه كى زوړ پشتى دانانا وان ژ نوى هاتينه نفيسين، ورهنگه دانانا نه فان جوړه داستانان چھند سدهيهك پيڅه چووبن، پتريا پالھوانين فان داستانان خوداوهندان، چونكى وى سهردهمى خهلكى باوهرى ب چھند خوداوهندان ھه بويوه، كو هزرو بيرو ھه زين مرو فان ھه بوون، ھه رديسان نهډه كه فترين جوړى ھه لېه ستا مرو فايه تيبه.

**جوړى دووى:** نھون يين فان ساليں دوماھيى كه سانين ھوژان فان دانايين، وھه ھه ميان ددانانيدا ژلايى كيش وشيواز و بو چوونان چاډ ل داستانين كه فن كريبه، لى سهره راى شيان وزيره كييا فان ھوژان فان داستانين وان نه گه هشتينه ئاستى داستانين ميللى يين كه فن.

## میژوویا داستان ل جیهانی

ئەگەر بەحسێ میژوویا داستانا جیهانی بکەین، پێدقییه ژ کەفترین داستان دەست پێ بکەین کو گەهشتبێته دەستی مه، پاشی پیچ پیچه د میژووییدا بهیڤین هەتا دگەهینه سەردەمین نوی، و ب فی رەنگی:

### ۱. داستانا سۆمەری:

سۆمەری ل سێ هزار سالیڤ بەری زایینی ل ژیریا عێراقی ژیاينه و خودان شارستانیەت بوون، ژبەر هندی پاشمايه کێ زۆر ل دویف خو هیلاينه، پشکین و لی گەریان ل دویف پاشمايڤ وان بوون ئەگەرا فەدیتنا گەلەك داستان سۆمەری، شروقه کرنا جوړی نفیسیڤ ل نک سۆمەرییان دەسپیکەك بوو بو زانینا نهیڤیڤ وان داستانا و بوویه دەسپیک بو فەکوڵینیڤ میژوویا داستانا جیهانی.

داستانا سۆمەری پتر دشیوهی ئهفسانی دایه، قارەمانیڤ پتیریا وان خوداوهندیڤ سۆمەری بوون وهك (ئینلیل، ئانکی، ئوتو، دموزی)، ئەوا داستانا سۆمەری ب داستانێ مللهتین پشتی وان گری ددهت ئەون یڤ کو بهحسێ قارەمانیهتیی و زیرهکی و خوگوری کرنی دکەن، ئەفه ژ د داستانا (گلگامش) دا دیار و ناشکەرایه.

داستانا گلگامش ئیکه ژ ب ناف و دەنگترین داستانێ سۆمەری، گلگامش ل دویف (نەمری) دا دگەریت کو ئیکه ژسێفهتین

بهره‌تین خوداوهندان، لی ئەوا ئەقی داستانێ ژ داستانێ دی یین سۆمه‌ریان  
 جودا دکەت ئەقەیه کو پالەوانی داستانێ خوداوهندەکی تمام نەبوویه، هەر  
 ژ بهر هندی ل دویف نەمریی گەریایه کو خوداوهندان هەبوویه، وگەلەك  
 قارەمانان شیانین خو مەزاختینه ژ پیخەمەت قی مەبەستی لی نەگەهشتینی.

## ۲- داستانا یونانی:

کەڤنترین ئوونەیا داستانا یونانیان(ئەلیاده و ئودیسا)یین هۆمیرۆسن، کو  
 کەڤنترین جوړی هەلبەستینه هەتا نھۆ گەهشتیتە بهر دەستی مە.  
 ئەلیاده بەحسی ئیک ژ روودانین وی شەری خویناوی دکەت کو دناقبەرا  
 گریک و تەرۆادەدا روودای،  
 شەری دەھ سالان قەکیشا، لی ئەلیاده بەحسی هندەك ژ روودانین سالان ئیکی  
 دکەت.

ب ئاخفتنا میژوونقیس ( بیر Bury ) روودانین قی داستانێ رەنگە ل  
 سالان ( ۱۹۹۰ ) ی بەری زاینی روودا بیت، تەرۆادە و یونان هەر ژ کەڤن  
 وەرە دۆژمناتی و دووبەرەکی دگەل ئیک هەبوویه، وەسا چیبوو کو پادشاهی  
 تەرۆادە، ( هیلانە ) کو ژنا پاشایی ئەسپارتهیه رەڤاند ئەوی ژ ی هاوارا خو  
 گەهاندە یونانیان، تەرۆادەیان ژ ی هاریکاری ژ میرین ئاسیا بچووک  
 خواست، وژبەر هندی دەھ سالان شەره‌کی خوینا وی دناقبەرا واند  
 روویدا، دئەنجام ژ ی خو دانە دەستی تەرۆادە و، پالەوانین ئەقی



داستانى ھەمى مروڧىن نەئاسايى بوون، ھندەك ژ وان نىڧ خوداۋەندىبوون..  
 ئەۋىن دى ژى خوداۋەندىن راستەقىنە بوون.  
 داستانا دوۋى يا ھۆمىروسى كو (ئۆدىسا) بوو، بەھسى سەرھاتىن ئىك  
 ژ پالەوانىن ئەگريكيان دكەت كو ناڧى وى (ئۆدىسوس) بوو، پىشتى  
 تەروادىيا خو دايە دەست ئەڧى پالەۋانى رىز ل دلسوزى و مېھرەبانيا خىزانان  
 خو (بنولۇپيا) دگريت، كو چەۋا پىشتى چەند سالان ژ بى سەرۋىشنىيا  
 ئۆدىسيوسى مىرى وى ھەر ل سەر دلسوزيا خو مايە ھەتا ڧەگەرياي.  
 ئەڧ ھەردوۋ بەرھەمە ل سەدەين نەھى و ھەشتى بەرى زايىنى ھاتىنە  
 نڧىسىن.

### ۳- داستانا ھندى:

ھىندىستان ۋەلاتى ئەڧسانە و داستانىيە، ژبەر ھندى دىياڧى مېژوۋيا داستانا  
 جىھانىدا ئەڧى ۋەلاتى رۆلەكى گرىنگ ھەبوۋىە، ل سەدى پىنجى بەرى زايىنى  
 ل ڧى ۋەلاتى دوۋ داستان دھىنە دىتن، (مەھابەھاراتا) و (رامايانا) ئەڧ  
 ھەردوۋ داستانە چونكى ددەمەكى درەنگدا پەيداۋون لەۋا مۇرا تاكەكەسىي  
 پىڧە ديارە.

داستانا (مەھابەھاراتا) كو ژلايى (ۋىاس) ھاتىە دانان، بەھسى وى شەرى  
 درىژ دكەت ئەڧى د ناڧبەرا خوداۋەندىن تائىڧەيا (ئاسورا) رويداي، و ھەر  
 لايەنەكى سەر كرده و پىشەۋاين خو ھەبوۋىنە، سەر كرى ئاسورا ناڧى وى  
 (سۆكەر ئەچاريا) بوو، شىيانىن ساخكرنا كوشتىن شەرى ھەبوون،

ژبەر هندى خوداوهند گەلەك ژى دترسيان، وههول ددان بكههه دوست و ههقالى خو، ئەف داستانە يا پرە ژ بهحسکرنا شهرو شوړو پيلان گيراني ، هەر دقئ داستانیدا ول سەر زمانى ( وياس ) هندهك پەندو ناموژگارى دهينه فهگيران وهك ( هەر كهسهك ل بهرامبهرى دوژمنكارى دهست دريژيا ههقسوييان خوړاگريت و وان ئازا بكهت، ههमी خهلكى قئ دنيايى دى كهته بهندهو كويلهين خو ).

#### ۴- داستانا نهنياده:

ئەفە داستانە ژ دانانا ( فيرجيل ) ى هوژانقانى بلندى رومانيه، سهردهمى دانانا وى فەدگهرييت بو سەدى ئىككى بهرى زايینی، بهحسى ( ئينياس ) ى پالەوانى تەرواده دكهت، كا چهوا دگهل گريكيان كهفته شهري وپشتى تەروادهيان خو دايه دهست، بابى وى يى پيرل باژير ولاتين دنيايى ليدگهرييت و چ جهان ناهيليت ههتال ئيتاليا دمينيت ورهنگه ( دومولوس ) ى دامهزرينهري باژيرى روما نهقيى وى بوويه.

#### ۵- داستانا شانامه:

شانامه شاكارى هوژانقانى ب ناڤ و دهنگى ئيرانى فيردهوس بوو، دانانا قئ داستانى فەدگهرييت بو سەدى دهه زايینی، ئەف داستانە ژ شپست هزار دیرين هوژانى پيکهاتيه ، بهحسى ميژرويا كهفنا ئيرانى دكهت ههتا سهردهمى موسلمانهتيى ل سەدى حەفتى زايينيدا، ئەف داستانە ب مەزنترين

ژېدهري زماڼي فارسي دهېته دانان، به حسي وان جهنگ و شهرو شوړين ئيراني  
يېن كهفن دكەت كول سهر دهمي ساساني وغه زنهوياندا دگهل دوژمين خوډا  
كرين هه تا هاتا ئاييني ئيسلامي ، كو تېدا ب گيانه كي نيشتمان پهرهري  
و نه ته وه خوازي وزيره كي قاره مانه تيا جهنگاوهرين ئيراني شه دگيريت وهك  
روسته مي زال و سهراب و هنده كين دي، نه شه داستان زېدهره كي گرنگه بو  
زائينا ميژوويا كهفنا ئيراني.

ژبلي وان داستانين ب ناډ و دهنگين مه به حس كرين، هژماره كا داستانين  
نوېتر هه نه كو شه دگهرين بو سه دهين نافه راست وهك داستانا ( سروودي  
تاريكي ) كو داستان كا كهفنا ئه لمانيه، وبه حسي كارو كريارين عه شيره تين  
ئه لمانى دكەت ل سهر دهمي كهفن، هه لبه ستين شه شي داستانى ل سه دي دوازدي  
زاييني هاتينه كو مكرن، ههروه سان داستانا ( كو ميديا پيروز ) يا دانتي،  
هوژانقاني مه زني ئيتالي ل سه دي چواردى يي زاييني كو ئيكه ژ شاكارين  
ئه ده بياتين سه دي نافه راست.

داستان دياردهيه كا ميژوويي يه، ژبه رهندي ل نك هه مي ملله تان وهك ئيك  
ناهېته به حسكرن، بهلكو دگه شه كرن و به ره شه پيش شه چوونيدا جوداهي هه يه،  
وهه ر شه چهنده دبېته هو كاري هندي كو هندهك ديمه ن داستانين كورديدا  
هه بن دگهل داستانين ملله تين دي ئيك بگرن ههروه سان هندهك ديمه ن هه نه ژ  
داستانين دي جودا بكه تن.

## داستانا روژ هه لات:

دناڤ ملله تین روژ هه لاتدا گهلهك داستانین هه قیشك هه نه، نهو داستان هه قیشكن چونكى:

۱- ب چهند زمانین روژ هه لاتى هه نه.

۲- دناڤ چهند ملله تاندا ب شیوهیه كى جياواز دهینه قه گیران.

۳- هیچ ملله تهك ژ ملله تین روژ هه لاتى نه شین بکه نه مولكى تایه تی یى خو، بلا روودانین ناڤ وى داستانى ژى ل وه لاتى وى ملله تیدا روودان و ناڤى قاره مانان ژى سهر ب وى ملله تی قه بن.

۴- دناڤ ههر ملله ته كى روژ هه لاتیدا، دهى وى داستانى قه دگیرن نیشان و مورا وى ملله تی دى پیقه بیت.

بو نمونه، داستانا ( لهیل و مهجنوون ) ناڤ و شینوارین وى سهر ب ناخ و زمانى عهرینه، بناغى وى ژى ههر وى چیرۆكا فولكلوریا عهره بییه، كو دناڤ عهره باندا بارى قیانا ( لهیلا ) یى و ( قهیس ) ی قه دگیرن، بهلى نهڤ داستانه دناڤ كوردو فارس و نازهران و گه لك ملله تین دى یین روژ هه لات به لا قهیه وب جوړین جودا جودا قه دگیرن.

ههروهسا داستانا ( شرین و فهرهاد ) یان ( شرین و خهسرهو ) شینوارى وى ل چیاى ( بیستوون ) ه.ل ناخا كوردستانا ئیرانى، ناڤین قاره مانین داستانى كوردینه، بهلى ل پال كوردى ب فارسى و توركى و ب چهند زمانین دى ژى دهینه قه گیران.

ههر ب قى شیوهى، چیرۆكین دناڤ داستانا ( شانامه ی فیردهوسى ) دا به حسی قاره مانین وى چیرۆكى ژى، بهرى فیردهوسى دا بریژیت



دناڤ ملله تېن روژ هه لاتیډا د به لاقه بوون، فیردهوسی سهر ژ نوی ل شیوه یی  
داستانا داریتیه و گیانه کی فارسی پی به خشییه.

### ژ فولکلوری بو نقیسینی:

مه زانی کو پشکا ههره زور یا داستانین روژ هه لاتی، ئه وهن کو سهره تا دناڤ  
خه لکیدا به لاقه بوون و به شهک بوون ژ ئه ده بیاتا فولکلوری هه تا دسه دهیه کی  
و سهرده مه کیدا، شاعیره ک دهیت و ئه قی داستانا فولکلوری دئخته قالبی  
ئه ده بیاتا نقیسی، چیدیت هوژانقان گه لهک بیرو گیانی سده و سهرده می  
خو دناڤ دارشتنا خو یا نوی دهر بیریت، هندهک ژقان داستانان ب ئیک زمان،  
چهند جارن، به لی د سده یین جیاوازدا، هاتینه نقیساندن.

نقیسینا ههر جاره کی، نیشان و مور و دیمه نی سده یی تازه پیقه یه، به لی ههر  
دقالبی وی داستانا که فندا، هوژانقانی نوی ژی، تازه گهریا وی دهندی دایه  
کو هندهک روخسار و قالین که فن بو دهر برینا بیرو گیانی نوی بگونجینیت.  
ئه ق راستیه ژی ب ناڤ ئینانا، هندهک داستانین روژ هه لاتی خویا و ئاشکرا  
دیت، ب تایه تی داستانا ( لهیل و مه جنوون، شیرین و فهرهاد یان شرین  
و خه سروه و شیخی سهنعان ) کو ب فی رهنگینه:

۱- داستانا ( لهیل و مه جنوون ) ب زمانین فارسی و تورکی و کوردی و  
عهره بی چهند جارن و ژلایی چهند هوژانقان سهر ب چهند  
سده و سهرده مه کی قه هاتیه نقیسن، نیزامی گه نجه وی

ب فارسی، فزولی به‌غدادی ب تورکی، حارسی به‌تلیسی ب کوردی و ئه‌حه‌د شه‌قی ب عه‌ره‌بی.

۲- داستانا ( شرین و فره‌اد یان شرین و خه‌سره‌و ) ژى ب چهند زمانان و چهند جاران ژلايى چهند هۆزانقاناڤه، دچهند سه‌ده و سه‌رده‌مین جياوازدا هاتیه‌ نقيسین، نیزامی گه‌نجه‌وی ب فارسی، ئه‌میر خه‌سره‌وی ده‌له‌وی و خانای قوبادی ب کوردی، نازم حیکمه‌ت د چهرخی بیستی‌دا ب تورکی.

ژبلی هه‌فیشکییا دداستانیدا، وه‌رگیران ژى هه‌یه، ئه‌وه کو ئه‌و داستانا ب ئیک ژ زمانین روژه‌له‌اتی، نقيساندیه، هۆزانقانی ملله‌تین دی یین روژه‌له‌اتی، وی داستانا نقيسی وه‌کی خو بی ده‌ستکاری تیدا بکه‌ت دی وه‌رگیرته‌ سه‌ر زمانى خو و ب فی ره‌نگی ئه‌و داستان وه‌لی ده‌یت کو ب چهند زمانان به‌یته‌ فه‌گیران، نیشان و مو‌را وی ملله‌تی وه‌رناگریت ئه‌وی داستان بو زمانى وی ملله‌تی هاتیه‌ وه‌رگیران.

ئه‌گه‌ر داستانا روژه‌له‌ات ل ئه‌ده‌بیاتا فولکلوریدا دشیوه‌ی هۆزان و بابته‌ی داستانى و به‌یتین که‌فن بیت و پاشی بوویه داستانا نقيساندی، نه‌و دفی سه‌ده‌یدا هه‌می ده‌ست دده‌ن بینه‌ که‌ره‌ستى نقيسینا رو‌مان و شانو‌گه‌ری و سیناریو یا سینه‌مایى، هنده‌ک ژى ژوان دقالبی ئوپیرا یان بالیدا گه‌ه‌شته‌ سه‌ر شانویین گه‌وره‌ یین جیهانی.



## راقه کرنا پہ یشان

- هاوبهش : هه‌فیشك.  
دهیته فه‌گیران : دهیته گوتن.  
ل پال : ل ره‌خ.  
دارپتی : دارپژتی.  
پێ به‌خشییه : پێ دایه.  
هاتییه نقیساندن : هاتییه نقیسین.  
تازه : نوی.  
خویا بوون : ئاشکه‌را بوو.

## داستانا کوردی :

وه کو مه گوتی، گهلهك داستان هه نه هاوبه شن دناڤ ملله تیڤ روژ هه لاتدا، بهلی گهلهك داستان هه نه، کو تایبه تن ب ملله ته کیفه و گهلهك جار ان ههیه کو داستانك ل ده قهره كا وه لات هه کیدا به لاڤ دبیت و ب شیوه زاره کی وی زمانی ل ده قهری بتنی ههیه، بهلی هندهك داستان هه نه، دناڤ هه می ئهقی ملله تیدا به لاڤن وب چهند شیوه زارین وی زمانی وب چهند رهنگا یان ب رهنگه کی فه دگیرن و دمین دناڤ ملله تیدا، هه تا د سه دهیه کیدا دی ئیخه قالیی ئه ده بیاتا نفیسان دی و ئهڤ نفیسنا داستان ب زمانی ئه ده بی یی وی ملله تی وی داستان دکه ته بههرا هه می گهلی.

ئه گهر ژ داستانا روژ هه لات ی بهیینه سه ر داستانا کوردی، دی بینین گهلهك داستان هه قیشك دگهل میلله تیڤ روژ هه لات هه نه و گهلهك داستان ژ ی هه نه، کو تایبه ت یین ملله تی کوردن و بههرا ملله تیڤ دی تیدا نینه. ئانکو، ئه گهر ئه و داستان ل ده سپیکی یا راسته قینه و روودان بیت، ل کوردستانی روودایه و قاره مان کوردن و هه رب زمانی کوردی ژ ی فه دگیرن یان هاتییه نفیسین و دناڤ کورداندا دبه لاڤن. نمونه یین ئه فان داستانان، داستانا (مه می ئالان یان مه م و زین، خه ج و سیامه ند، خانزاد و لهشکری، دوانزه سواره ی مه ریوان، گهنج خلیل) و گهلهك داستان ب دی.

## پشکین داستان کوردی:

دقیریدا پهیقا ( داستان ) ب واتا یه کا بهر فره دی بکارهینین، دبیت  
دقوناغه کا دی یا خواندنیدا نهؤ واتایه بهیته گوهورین و ههر رهنگه کی  
داستانئ ناههک لی بهیته دانان. دکوردییدا ل پال پهیقا ( داستان ) پهیقا  
( بهیت و لاوک و لافزه ) ب قی واتایا نهؤ دهینه بکارئینان.  
ب قی رهنگی دشین داستانا کوردی ب تایبهتی ( داستانا فولکلوری ) بکهینه  
دوو بهش:

### ۱- داستانا قارهمانی.

### ۲- داستانا دلداری.

### ۱- داستانا قارهمانی:

قارهمانی و نازایی دوو پهیقین خوشهویستن دناؤ کورداندا، دبیت ههر  
ژیانا تژی ئیش و نازار و نهخوشی و خهباتا چهنه دین چهرخین میژوویا کهفن  
و نوو وهل مروقی کورد کریت کو ههز ژ نازادیی و میرخاسیی بکهت،  
گرنگیی ب مروقی قارهمان و خوگوریکهر بدهت، قارهمانی جهه کی بلند  
هه بیت ل جهم وی، دهمی مرن دهات خو ژ ی پاراستن نهبوو، مروؤ دقیت  
ب نازایی بمریت، نهؤ راستیه چهنه دین سهده، ههزاران جاران هاتییه پیشیا  
کهلهک کورپن مللهتی و وی خه لکی و وهلیکر، کو نهؤ نازایی و میرخاسی  
و خوگوریکهر نه بیته پشکهک ژ ژیان و رهوشتی کوردان.  
ل دهمی ئاورهک ددا چیاپی سهر بلندی ل پشت خو، ب پشت و پهناو  
پشتهفان دیتییه، ترساوی ژ هیچ هیزه کا ترسناک نه دما.

ئەڧ راستىيە، كو گەلەك جاران دووبارە بوويە، وەكى مەگۆتى دىيىتە بەشەك  
 ژ ژيان و رەوشى كوردان و دىيىتە ئىك ژ تايىبەتەندىن گەلى، ھەر ژبەر  
 ھندى، ئەدەبىيات چ (فۆلكلور) بىت چ (نقىساندى) خودىكا (ئاويىنە)  
 خاسىيەتەن گەلىنە، ژبەر ھندى ب دروستى و تىمى ئەڧ ئازايى وقارەمانىيە  
 دەرودو ئەدەبىياتىدا ب تايىبەتى د (فۆلكلورى) دا ديار بوويە و ئەو شىوہ  
 گرتىيە كو دڧىرىدا ناڧى (داستان) ى دانىنە سەر.

ب ڧى جورەى ل ھەر دەڧەرەكى چەند (لاوك و بەيت) دى ھىنە بەرگوھى تە،  
 ناڧى چەند پىاوين ئازاوب مىرانى شەھىد بووينە، دىنە سەرناڧ بووى لاوكى  
 و بەيت و لاوژى، ژبلى ئەو ھەمى داستانىن كەڧن دەربارەى قارەمانىن ئاشوبى  
 (خەيالى) وەكى (روستەمى زال، زوراب، گىوو فەلامورز ..... ھتە)  
 دناڧ كورداندا بەلاڧن، ناڧى گەلەك قارەمان و شەھىدىن ڧان چەند سەدەين  
 دوماھىي سەر ناڧى لاوكىن ڧى دوماھىيەنە. وەكى (سوارو) و (خانزاد) و  
 (شەرىف ھەمەوہند) و (ئەمىنى پەرىخانى) و (خەلىلى خۆشەڧى) و (كەرىم  
 بەكى فەتاح بەگى ھەمەوہند).

ژ لاوكىن ڧى سەدەى ناڧى (شەيخ سەعیدى پىران) و (شەيخ مەھمود) و  
 (قازى) دېرسقن.

هەروەسا قارەمانی و میرخاسییا تاکە کەسەکی د داستانا کوردیدا دیاره و ئەو کەس کۆرپن مللەتینە و وینەیی خوێشپۆرین چاڤ نەترسین وی نەتەوینە. هەروەسا گەلەك داستان هەنە، ئازایی و میزانی و بجهرگی و خوگۆریکرن ب کۆم نیشاددەن. دگەلەك داستاندا مللەت دیاره و ئەڤ راستییە وی بۆ تە دەردئێخیت، کو گەل ب خو دیروکا خو دنفیسیت و ب خو نەخشەیا دیروکا خو دکیشت.

هەڤرکییا خەلکی کوردستانی ب تێکرایي و دەڤەرا ( بابان ) ب تایبەتی بەرامبەر ئوسمانییان، دهندهك داستاندا دیاره، د داستانا ( کەلا دمدم )یدا هەرچەندە ( خانێ لەپ زپۆرین ) بوویە قارەمانی وی داستانێ، بەلێ هەڤرکییا هەمی خەلک و شەرکەرپن دناڤ کەلیدا بوونە دپۆرین هەلبەستای داستانێ، داستانا ( دوانزە سوارە ی مەریوان ) ژ ی وەکی ( کەلا دمدم ) ییە، ئەڤ میزانی و میرخاسییە بەهراپتر د داستانا فۆلکلۆریدا دبیین، بەلێ هندهك هەر ل سەردەمی خو بوونە داستانا فۆلکلۆری و دھۆزانا نفیسانیدیدا رەنگڤەدایە بۆ نموونە: ئازایا کوردان د هەڤرکییا ئوسمانییاندا دپال فۆلکلۆریدا د شعرا مللی یا ( عەلی بەردەشانی ) دا ب تایبەتی د بەیتا ( ئەو رەحمان پاشای بەبە ) دا دیاره، هەر وەکی وی هەڤرکییا دگەلەك هۆزانێ ( سالمی ساحیبقران ) دا ب تایبەتی، د داستانا ( عەزیز بەگی بابان ) دا نەخشە بۆ هاتییە کیشان، ژبلی ڤی، بەحسی ئازایی و قارەمانی و خوگۆریکرن بوویە بەشەکی مەزن ل هەمی ئەدەبیاتێ کوردی، بەلێ ئەو بەرهەمێن بەحسی میرخاسیی و قارەمانیی دکەن ( داستان ) نین، بەلکی دبابەتێن ئەدەبی



يېن دى ژيدا، ھۆزان گوتارا ئەدەبى و چىرۆكى ..... ھتد ئازايى و قارەمانى  
و ھەق پەرستى و نىشتمانپەرۋەرى و خو بەختىر رەنگفەدايە

### نمونه يەك ژ داستانا قارەمانى:

مە داستانين ۋەسا ھەنە قارەمانىيا جفاكى و ھەمى گەلى نىشا ددەن، ئەفەژى  
نمونه يەكە ژ داستانا ( سوارو ) قى وينەى ديار دكەت:  
لەشكرىك ھەلستاۋە لەشكرى ( شام ) و ( شىرازان )  
پيشى دەشتە سەر ەسكەرەن دوايى رادەۋەستان  
لە سەر چۆمى ( كافور و ئارازان )  
دەپەرپەۋە بە ھوكمى كەلەك و گەمیان  
كىژ دەلى دەستى مەن و دامين بى  
زىنان بەرنە كەن سەراجان  
شىران بەرنە كەن شىير گەرەن  
تفەنگان بەرنە كەن چەخماخ سازان

### ۲- داستانا دلدارى:

ھۆزانقانى مەزنى كورد ( ئەھمەدى خانى ) د ( مەم و زىن ) یدا بەرسقا  
قى پرسىارى ددەت، ئەرى بوچى ( مەم و زىن ) نقيسىيە؟ يان بوچ ئەو  
داستانا ل سەر زارى خەلكى، ئىنايە ناۋ دىرا ھەلستى؟ ئانكو ژ



داستانا فولکلوری، کرییه شا بهرهمی ئەدهبیاتا نفیسی یی کوردی  
خانی د بهرسقا وی پرسیاریدا چەند ئەگەران دیار دکەت، ئیک ژوان ئەگەران  
ئەوه کو دبیزیت:

هەم ئەهلی نەزەر نەبین کو کرمانج  
عەشقی نە کرن ژبو خوا ناکرمانج  
تیکدا نەد تالین نە مەتلووب  
فیکرا نە موحبین ئەو نە مەحبووب  
بی بەهرە نە ئەو ژ عەشقبازی  
فاریخ ژ حەقیقی و مەجازی  
کرمانج نە پر دبی کە مان  
ئەمما دیه تیم و بی مەجان  
بیاجوملە نە جاهیل و نە زان  
بە لکی دسە فیل و بی خودان

بهلی، خانی کارهك ب شیویه کی دروست و ریكوپیک و گهلهك باش کریه،  
 خانی دقیریدا بو هندی دچیت بهرسفا ئەوان کهسان بدهت، کو دوژمین  
 کوردان وب درپژاهیا دیروکا خهباتا کوردان دهقی پرپاگهندهیان، ل  
 کوردان فه کریه، ئەوان کورد ب خوینریژ نیشادینه و وهسا ئیخستیه  
 بهرچاقین خهلکی کو کورد مللهتهکی درندهبیت و ههزل خوین رشتن وپیاو  
 کوشتن و دووبه رهکی بکهت و رامانا ئیک دلی و خوشهویستی نزانیت.

خانی د چهند دپریډ دی یین ( مهم وزین ) یدا ئەوی بومه دهر دئیخیت، کو  
 کورد ههمی دهما ژ پیخه مهتی پاراستنا ئاخا خو هاتییه کوشتن و نهچوویه سهر  
 ئاخ و مالا کهسی، دقیریدا ئەوی ژی نیشا مه ددهت، کو کورد گهلهك باش  
 رامانا خوشهویستی دزان و زور خوشهویستی و دلداریا کویر و گهلهك  
 چپروکین دلداری ل کوردستانی رووداینه.

ئهگهر لینپرینهکی دبه رههمی داستانا کوردیدا بکهین. راستیا ئەقی ئاخشتا  
 ( خانی ) بو مه دهر دکه قیت، سترانیژی کورد د گهل داستانا قارهمانیدا ب  
 سه دان چپروکین دلداری و خوشهویستی ژسوزا دلداریی و ژهزرو بیرین  
 بهرزین مروقی به حس دکهت، دبهیتا دلداریا کوردیدا دهروونی خوین  
 گهرمی و ههزین جوان و پاقریا ژن و زهلامین کوردان رهنگه دهت.

داستانا دلداری ل ههمی جیهانی، ب تایهتی ل روژ ههلاتی سوزه کا تایهت و  
 ههستهکی کویر و راستگویییه کا روودایی تیدایه، بهلی

داستانا دلداریا کوردی سهره‌رای سۆز و هه‌ست و خوشه‌ویستی و وه‌فاداری و راستگویی، جوړه‌کی نازییه‌تی و خو گۆریکرنی ژی دهر دئیخیت، به‌لکی ل پتیریا نه‌وان داستانان وینه‌یی گیان به‌خشینی دریکا عه‌شقا پاکدا ب سهر هه‌می وینه‌یه‌کی دکه‌فیت و دلدار وه‌کی خو گۆریکه‌ر و شه‌هید خو نیشادده‌ت، نه‌فه د داستانا ( خه‌ج و سیامه‌ند ) و ( مه‌م و زین ) یدا گه‌له‌ک ناشکرایه.

دبه‌یتا دلداریا کوردیدا، گه‌له‌ک روخساری کومه‌لایه‌تی و ره‌وشت و تیتالین کوردی ژی ب جوانی ره‌نگفه‌دده‌ت، هه‌تا هه‌ستی کویری زه‌حه‌ت کیشان و زلم لیکیان ل پشت په‌رده‌یا خوشه‌ویستی و دلداریی دبه‌ته هه‌وارا نه‌رازیبوونی به‌رامبه‌ر وان که‌دخو‌ر و زو‌رداران، کو خوشه‌ویستی ژی کریه مولکی وی ده‌سته‌یا ره‌نجخو‌ر و دقیت پیرو هه‌ژارو رینجه‌ر ژی بی به‌هر بن. د داستانا دلداریا کوردیدا وینه‌یی پاقر و روویی سوور و ره‌نگینی رینجه‌ران نه‌خشه بو ده‌یته کیشان.

بی‌گومان تانه‌و پشکا زو‌را داستانا کوردی ( چ داستانا قاره‌مانی چ داستانا دلدار ) نه‌هاتیه تو‌مارکرن، ئانکو هیشتا دسینگی وان گۆرانییژا دانه نه‌وین فه‌دگیرن و هیشتا ب نفیسین نه‌هاتینه چاپکرن، به‌لی ب به‌یستن و ب وان داستانین کیم کو هاتینه چاپکرن، نه‌م دشیین وان دیمه‌نین سهری ببینن و داستانا وه‌کی ( خه‌ج و سیامه‌ند ، لاس و غه‌زال ، بارام و گوله‌ندام، میرو و وه‌فا ، حه‌سو و زخ ، که‌ریم و ستی ، ناسر و مال مال ..... هتد ) بکه‌ینه نمونه.

ل قیری دشیین چهند نمونهیه کا ژ داستانا کوردی بیخینه بهرچاڤ و بکهینه  
بهلگه بو ئەوان پینگاڤین داستانا کوردی، ئانکو پینگاڤ هاقیتن ژ ئەدهبی  
فولکلوری بو ئەدهبیاتا نفیسی، ههروهسا دوان بهحساندا ل پشکا بهرنامه و  
خویندنا ههوه یا چهند سالاندا، ئەم دبیین و ب ریکا وان دبهشه کی گرنگی  
بههره می سهرزارو نفیسییی کوردی بگههن، کو داستانە.

## چەند نموونە بەل:

### ۱- شىرىن و خەسرەو

داستانا شىرىن و خەسرەو ئىكە ژوان داستان، كول ناۋ گەلېن رۆژ ھەلاتى بەلاۋە و چەند ھۆز انقائە كا ب چەند زمانېن رۆژ ھەلاتى داريژتايە و ژ شيوھىي فۆلكلورى دەرچوويە و ئىخستىيە سەر شيوھىي نقيسىنى.

ئەۋ داستانە كو بەحسىي قىيانە كا بىي وينە دكەت دنابقەرا خەسرەوى كورى پەرويزى كورى نەوشىروانى و شرىنا كچا شوخ و جوانە و برازايا (شەمىرا) يى شازنا دەرەرا (مەھستان) ل دەوروپەرى گولا (دەرياچە) يا خەزەر.

ئەوا داستانا دلدارى ب ئەنجامە كى تراژىدى و نەخوش ب دووماھى دەيت، كو ب كوشتنا خەسرەوى پەرويز ژلايى كورى ويقە، كو ناقي وى (شىرەوى) بوو، ب دووماھى دەيت ھەر وەسا ب خو كوشتنا شرىنى ب دووماھى دگەھيت، ئەۋ داستانە وينەيى خو ئەقىنيە كا راست و پاقر بەرچاۋ دكەت. ھەر ب درىژاھيا چىروكى ناقي (فەرھاد) ي ژى دەيتە گورى، كو ئەو ژى دكەڧىتە داۋا عەشقا شرىنى، دا ئەنجامى ئەقى عەشق و ئەقىنى مەرچىن وەسا ب سەردا دسەپىن، كو دشىانا مروڧيدا نەبىت وەكو كونكرنا چىايى (بىستون) كو دكەڧىتە دەرەرا (قەسر شىرىن) ي ل كوردستانا ئىراني.

ئەۋ داستانە ب زمانى كوردى - شيوھزارى گوران - ژلايى (خاناي قوبادى) و (ئەمىر خەسرەوى دەرەھوى) ھاتىيە نقيسىن، ئەۋ غورنەيە ل دەمى ئاورەك ددا چىايى سەر بلندى ل پشت خو، ب پشت و پەناو پشتەقان ديتىيە، ترساوى ژ ھىچ ھىزە كا ترسناك نەدما.

ژداستانا خانای قوبادییه، کو شاکاره کی ئەدەبییه وب ( ۵۵۲۶ ) بەیتا  
فەهاندییە.

ئەفەژی چەند دیرەکن ژ وی داستانئ:  
شیرین جە ی گوشتار دەروونس جووشا  
چۆن بەحرى قولزم جەقین خرۆشا  
پەنجە ی رەنگین بەرد جەخیشم پەرویز  
پارە کەرد یەخەش چۆن غونچە ی نەوخیر  
جەجامی نیرگزن ئەو سیمین عوزار  
بەرگی سەمەن کەرد بەلالە ی بەهار  
بەتووندی بەخشیم واتس بە شاپوور  
خوسرەو بی شەرمەن هەم جە خودا دوور

( هەمی بۆ ژبەرکرنییە )

### راقە کرنا پەیشان

|           |                            |
|-----------|----------------------------|
| هاوبەش    | : هەڤشک.                   |
| چەرخ      | : سەدە.                    |
| نوو       | : نو ی.                    |
| ترسناک    | : ب ترس . ب سەهم.          |
| خودیک     | : قودیکا روناھیی ، ئاویئە. |
| ئاشوبی    | : خە یالی.                 |
| سەرناڤ    | : ناڤ و نیشان.             |
| تاکە کەس  | : کەسە کی ب تنی.           |
| خۆبەختکرن | : خو گۆریکرن.              |
| هەلستاو   | : رابوو یە.                |
| دەپەر یەو | : دەرباز بوو یە.           |



|               |                                  |
|---------------|----------------------------------|
| نُههلی نه زهر | : عاشق - سوفی و خودی نیاسن.      |
| نه بین        | : نه بیژن.                       |
| کرمانج        | : کورد                           |
| ترسناک        | : خوشه ویستی - خودی نیاسن.       |
| جاهیل         | : نه خوانده قان - نه خوینده وار. |
| سه فیل        | : شفق کری.                       |
| جهی           | : نه ؤ.                          |
| گوفتار        | : گو تار ، ئاخافتن.              |
| دهروونش       | : هناقین وی.                     |
| جو شا         | : که لی.                         |
| چوون          | : وه کی.                         |
| به مری قولزم  | : ده ریایا سوور.                 |
| جه قین        | : ژ که رب کینا.                  |
| خروشا         | : ئازریا.                        |
| به رد         | : بر.                            |
| جه خشیم       | : پرت پرت کر.                    |
| سیم           | : زیف.                           |
| وه هار        | : به هار.                        |
| واتش          | : وی گو ت.                       |
| بی شهرمه ن    | : هیچ شهرم ل نک وی نینه.         |
| جه خودا دروور | : دویره ژ خودی.                  |
| گو ری         | : مهیدان.                        |
| داو           | : دا ؤ.                          |
| شاخ           | : چیا ، کیو.                     |

## ۲- مەم و زین

مەم و زین د جیهانا ئەدەبیاتا کوردیدا ھەمی گاڤا دگەل ناڤی ( ئەحمەدی خانی ) دەھت، چونکی خانی نافەرۆکا مەم و زینی ژ ( مەمی ئالان ) فولکلوری یا سەر زاری خەلکی وەرگرییە، پشتی دەستکاریە کا زۆر د نافەرۆکا ویدا ھاتییە کرن.

خانی روودانی نەفا داستانا مەم و زینی سەرۆ ژ نوی ب پتر ژ ( ۲۵۵۵ ) دیرین ھۆزانی دارپژتینە کو ئەم دشیین بکەینە سی پشک:

۱- دیباجە ( پێشەکی )، کو ( ۱۸۸ ) دیرە شعرن، تیدا بەحسی ئاین و فەلسەفە و خودی نیاسین ( تەسەوف ) پەسنا پیغەمبەری دکەت، ژ ئەفانە ژ ( ۱۷۳ ) بەیت دەربارە ی کوردایەتی و ئەگەری دانانا پەرتووکا خو ب زمانی کوردی داکو داستانا مەم و زینی بو خۆیندەقانی بدەتە نیاسین.

۲- نافەرۆکا وی چیرۆکی، کو تیدا بەحسی چیرۆکا ئەفینی دکەت و روودانی وی ( ۱۹۴۸ ) دیرین شعری بخۆفەدگریت.

۳- دووماھی، کوپیکھاتییە ژ ( ۲۴۶ ) دیران.

## مەم و زینا خانی چەند سیفەت و تاییبەتمەندی پێقە دیارن کو ئەقەنە:-

۱- پەیقین بیانی ( ب تاییبەتی عەرەبی ) گەلەك تیداھەنە. کو ئەگەر خانی قیابا دشییا پەیقین رەسەن کوردی ل شوینا پتیریا وان بکار بەینیت.

۲- گەلەك پەیقین شیوەزارین کرمانجیا ژووری تیدا ھەنە، ئەقەزی وی چەندی دیاردکەت کو خانی شارەزایی دەھمی لقین شیوەزارین کرمانجیا

ژووریدا هه‌بوو و مفا ژه‌میان وه‌گر‌تییه، ئە‌قه‌ژی یه‌ک‌گر‌تنا زمانێ ئە‌ده‌بی  
کرمانجیا ژووری دیار دکه‌ت.

۳- مەم و زین ب زمانه‌کی ساده و سانا‌هی و ره‌ه‌وان نفیسییه، تا ئە‌و  
خوینده‌فانی کو ب کرمانجیا خوارێ ژێ دئاخفیت، لی تی‌ب‌گه‌ه‌یت، ئە‌قه‌ژی  
ده‌سته‌ه‌لا‌تیا ئە‌ه‌ه‌دی خانی نیشادده‌ت ب سه‌ر هه‌می شیوه‌زاری‌ن زمانێ  
کوردی.

۴- سه‌روا شعرین ( مەم و زین ) ی ل بابه‌تی شعرا جووت سه‌روا ( مه‌سنه‌وی )  
یه، ئانکو دوو نیقه‌ دی‌رین هه‌ر به‌یته‌کی ل سه‌ر ئیک سه‌روایه، ئە‌و قالبی  
هو‌زانی ژ هو‌زانفانی‌ن فارسی وه‌گر‌تییه.  
وه‌کی دقێ نموونه‌یا شعرا ویدا ده‌ر دکه‌فیت:

مەم شە‌مع دکر ژبو‌خو‌ده‌مساز

کای هه‌مه‌سه‌رو هه‌مینشن و هه‌مراز

هه‌ر چه‌نده ب سه‌ه‌تنی وه‌کی من

ئه‌مه‌انه ب گوه‌تنی وه‌کی من

گه‌ر شو‌به‌ه‌تی من ته‌ژی ب گوه‌تا

دی من ب خو‌ه دل قه‌وی نه‌سه‌ه‌تا

ده‌ردی من وته‌ ژیه ک ب فه‌رقه

ئه‌و فه‌رق ژ غه‌رب تا ب شه‌رقه

**خانی ده‌ستکارییه‌کا زور د ناهه‌رو‌کا داستانا فولکلورییا ( مه‌می ئالان ) دا  
کرییه ب فی ره‌نگی:**

۱- خانی گه‌له‌ک دیمه‌نن ئە‌فسانه‌یی ژ چیرۆکا فولکلوری لاداینه.

۲- ده‌ستکارییا دهم و جه‌ن روودانان کرییه، چیرۆکا خو‌ل رو‌ژا جه‌ژنا  
نه‌و‌رو‌ژی ده‌ستپیکرییه، با‌ژی‌ری ( جزیری ) یی کرییه جه‌ن روودانان کو  
ساله‌کی قه‌کیشایه، مەم و زین هه‌ر دوو کرینه‌ خه‌لکی جزیری.

۳- نا‌فی پت‌ریا که‌سانین داستانا فولکلوری گو‌هو‌رینه، بو‌ نموونه ( میر  
ئه‌ژین ) کرییه.

۴- داستانا فولکلوری ئینایه سەر شیوهیی داستانەکا شعری و چووێه ریزا ئەدەبیاتا کلاسیکی یی رۆژەهلای و، بووێه گوپیتهکا ئەدەبیاتا کلاسیکیی کوردی.

دیاره مەبەستا خانی ژدانانا داستانا مەم و زینی دوو تشتین سەرەکی بووینە:  
۱- ب ریکا وی بەرگریی ل بیرو باوەرین خوین تەسەوفی و فەلسەفی و نەتەوویی بکەت، مەم و زین بکەتە بەهانه (هێجەت) بو دەرپرینا هەر چ ددلی دایە لدۆر باری ژيانا کوردان و دۆزا نەتەوویی.

شەرچا غەمی دل بکەم فەسانە

زینی ئومەمی بکەم بەهانه

۲- بو هندی وی موکم بکەت کو کورد ژێ خودانی میراتەکی گیانیی وەسایە کو ژ میراتی گیانیی نەتەوویی دی کیتمز نینە.

نمونه یەک: ئەقە نمونە که ژ داستانا (مەم و زین) ی، ل سەر ئەزمانی زینی هاتیە گوتن، کو زین ژبەر خو، پشتی زیندان کرنا (مەم) ی، دل و گیانی خو ددەتە ناخفتن.

ئە ی دل، تو ژ قەلبی من ب دەرکە قە

وە ی جان، تو ژ ی بو دلی ب بەرکە قە

هون هەردوو هەرن مەمی ببینن

لی یە ک خەبەری ژ بۆمە بینن

ئە ی دل، تو کو لی دکە ی سەلامی

زو بینە قە، بۆ مەرا پەییامی

ڪانئ ب چه حاله نه و گرفتار؟  
 دانين چه خياله نه و دل نه فگار  
 ڪانئ ل مه ئاشه، يانه زيره  
 باخئ وى به هاره يا پهييزه  
 خوش رهنك و له تيفه شوبهئ سور گول  
 يان، ژارو زه عيفه ميسلى بولبول؟

( هه مى بؤ ژبه رڪرنئيه )

### راقه ڪرنا په یشان

|             |                    |
|-------------|--------------------|
| دياجه       | : پيشه ڪى.         |
| ستايش       | : مه دح.           |
| لق          | : تا ( طا ).       |
| سهر وا      | : قافيه            |
| قهلب        | : ( قالب ) له ش.   |
| ب بهر كه قه | : بكه قه به راهيئ. |
| هون         | : هوين ، هنگو.     |
| ئاش         | : ئاشت.            |
| زير         | : توره.            |
| پهيز        | : پايز.            |
| ميسل        | : وه ڪى.           |

## گۆتنيين مه زنان (په ندى پيشينان)

**په ندى پيشينان:** بهرهمه كى فولكلوريي گهلهك كهڤنى باب و باپيرانه، ژ نهجمى كاره سات و سهرهاتييان ژهمى لايين ژيانيقه كو ب سهرى وان هاتينه، جوړه پهندهك ژى وهرگرتيه وب چهند پهيقان يان چهند رستهين كورت و روغن و ئاشكرا، ب ههلبهستهكا ساده و ساناهى زيره كيا خو و ياسايا ژيانا وى دهى و پاش وى دهى نيشاددهت و ريك ئيخستينه و وهكى يادگار هكى بو بهرهبابى پشتى خو ب جه هيلايه، دا دژيانا خودا لسهر بچن و ب وى رهنگى رهفتارى بكه.

ههر نهتهوهيهك پهندين تايهتئين خو ههنه كو داب و نهريتئن ساله ها ساله كورين مللهتى دكهنه نافهيقان و ..... ب چهند پهيقن ساناهى و ئاسان و رستهيهكا كورت سهربوړو سهرهاتييان چهندين كهسان نيشا ددهت و نافهروكا چهندين روودانا و سهرهاتييان روون دكهت و هيقينى گهلهك نهزموونان ددهته دهست و ..... ب ئاموژگاريين گهش و پر مفا، واتايا كوير و پرشنگدار، مهيدانهكا بهرفرهها ژيانى روون دكهت. نهتهوهيا كورد ژى وهكى نهتهوهين دى يين جيهانى پهندين اتا دار و پر مهبهست يين وهسا ههنه،

كو چهواييا ژيانا باب و باپيرين مه دهرديخن.



## دیاره پهندا کوردی ژی هندهک سیفەت و تاییه تهنه ندییا ب خوڤه دگرت وهکی:

۱- پهندا کوردی به لگه نامه و ئاوینه یا دیروکا هزاران سالین نه ته وهیا کورده.

۲- پتربیا پهن دین کوردی، پیقه رن بو پیقانا هوشیاری و زانین و تیگه هشتن و شیانی کورین نه ته وه یا کورد.

۳- پهندا کوردی گه لهك جاران بوویه رابهرو ریبهرو رینیشاندهری خه لکی و چاره یین باش بو کیشه و ئاسته نگین ل پشیشیا نهوی خه لکی دیتینه.

۴- ههمی دهما پهندا کوردی خوره وشت و رهفتارا باش دناڤ ملله تیدا موکمکریه و چه سپاندیه و توفی گیانی خوشه ویستی و هه فکاری و زباره و هاریکاری ددی نه واند چاندیه.

۵- ب گشتی پهندا کوردی په یقین ره سه نین کوردی ب خوڤه دگرت و ژ فی لایقه دشاندا ههیه مفایه کی زور ژی بهیته وهرگرتن بو دارشتن و هه لسه نگاندنا په یقین تازه و ره سه نین کوردی.

ئاشکرایه کو ماوهیه کی گه لهك درېژ. ئاخا کوردستانی هاتییه پارچه پارچه کرن، گه لی کورد ژی ب سهر چوار دهوله تاندا دابه شکریه و کو تا نهو نهو باری نه سروشتی ههر د ئارا (هه بوونی) دایه. پیشتەر ژی دوژمین ئیکگرتنا کوردان دلی خو بریه خیرو بیرو دهرامهت و سهر و سامانی ئاخا ب بهره که تا کوردستانی و ..... ژ بهر گه لهك نه گهران کورین ملله تی کورد ژ ئیک دوور ئیخستینه، کو نهجامی ئیکی یی فی کاری نارهوا پهیدا بوونا چه ند دیالیکتین زمانینه، بهلی خوش بهختانه نهڤ دیالیکتانه ره هوریشالین

کوردییا رهسەن هەر مایه و ..... بهرو فاژی خواست و حەزین دوزمن و ناحەزان، زمانی مهیی شری ب ئەفان شیوەزاران پتر زەنگین بوویه و، فەرەهنگا پەیف و زارافان مەزن و بەرفەرەتر بوویه.

دیاره باپیرین مه بو راگرنا هەفسەنگیا تەرازییا ژیانێ ژیرانه پەندا کوردی دارپژتییە و باری بەلگەنەویستی سروشتی ئەوان ئیخستییە ناڤ پەیفین خو، بو کورین خو ب جە هیلاینه، کو مەبەستاوان پەرورده کرنا بەرەبابە کێ رهسەن و خودان نەژادی بیگەردی کورد بوویه.

ژبەر هندی یی گۆتی:

### ( چ بچینی دی وی هەلینی )

کو دروالهتیدا ( گوهدار و خویندهوار ) ئەڤی پەندی ب بەلگە نەویستەك دانین و، دیاره ژێ ئەوی گەفی بچینیت هەر دی گەفی هەلینیت، نه نوک و نیسک و ماشان، بەل دناڤەرۆکیدا مەبەست پەرورده کرنا زارۆکانه، ب ئەفان چوار پەیفان پرۆگرامه کێ گشتگری پەروردهو فیڕ کرنا وان روون دکەت، کو قوتابخانەیی رۆله کێ کاریگەر هەیه.

بەرامبەر ڤی پەندی ژێ و هەربو وی مەبەستی مه پەنده کا دیتەر هەیه دیپژیت:

### ( چ بکەنه کاری ئەو دی هیتە خواری )

ئەم هەمی دزانین، کو ژيانا باپیرین مه یین مەزن گەلەك ب ساناهی و ئاسایی بوو، شیوهیی خانین ئەوان ژێ لدویڤ پیدڤیا ئەڤی ژیانێ بوویه، هەر دناڤ خانیدا کوگایەك دروست دکر کو خانه خانه بوو، ئەڤ خانانە ل بنی دکون بوون، هەر خانهیهك ژوان بو جوړه کێ دان و دکاکی دهاته تەرخانکرن، ناڤی ئەفان کوگایان ( کار - کوار ) بوو.

وهكى بهرى نهۆ، د رواله تيدا ئهو ( كارا ) برنج دكرى ههر ئهو برنج د چاڭكى كاريدا دهاته خوارى، بهلى دمه بهست و رامانيدا ئهؤ پهنده وهكى پهندا بهرى فى، پهروهرده و فيركرنه.

بو پهسه نديكرنا كارى باش و ريزگرتنا دهمى هلدكه قيت، باپيرين مه ديار كرييه، كو پيدقيه دهم و دهليفا ژ دهست خو نه دهين، بهرى دهمى وى ناماده باشيى بو بكهين و ههل و مهرجين سهر كهفتنا كارى خو ل دهمى خودا بهره هؤ وداين بكهين، هه كه نه ئيش و كارين مه يين سقك دى گران بن و دهليفا كارى ژى دى بوريت و نازقرিতে هه، ژهر هندى يى گوته:

**( ئهو گرييا ب دهستان قه دبیت، نه هه وجهى ددانايه )**

دياره ژى كورد ل دهسپيكا ژيانا خو ئاشتيخواز بووينه، هيمن و ل سهرخو بووينه، ژيانا تهبابي دگهل ئيك و كهسين دى ژى پى خوشى بوويه، مافى كهسى نه خواريه، ئه گهر راپهري بيت و شوروش بهرپاكربيت ههر ژ پيخه مهت وهرگرتنا مافين خو يين خوارى بوويه، ريه سپى و ماقوول و هوشمه ندين كورد ههمى دهما كه رب و كينا خهلكى خو ئينايه خوارى، بزافا و هسا كرييه ناكوكيى و دوژمنايه تى دناؤ خهلكيدا نه هيلن و ئاگرى مروفين بيهن تهنگ قه مرين.

ئهؤ پهندا جوان دميشكى كورين خودا جهگير كرييه:

**( خوين ب خوينى ناهيته شويستن )**

مروڻي ڪورد ڦيايه بهري دهستي خو بخوت و خواها نه نيا خو ڦه خوت،  
 ژهر هندي همي گاڦا بهري وهستي ناوي پي خوشتر بوو ژ منه تا خه لڪي  
 و، ژپيخه مهت نان و ژياني ڪارو خه بات ڪريه و وهستي ان و ماندي بوون  
 نه زانيه، ژهر هندي گوڻيه:

( نانن خو بخوب نافي، منه تا خه لڪي پافي ) يان،

( گوڻي راني خوت بخو، منه ني قه ساب هه لئه گره )

هه رب ڦي شيوهي ڪوردان مروڻي رينجهه خوش ڦيايه و رين لي گرتيه و  
 ب چاهه ڪي بلند ته ماشه ڪاري وي ڪريه له ورا گوڻيه:

( دهستي مان دوو له سه ر ڪي تيره ) يان،

( شوولڪه ري خوبه خوشتيني خه لڪي به )

هه وهسا باب و باپرين ڪوردان همي تشتين راست ل جهم وان باش  
 بوينه، ڊڪارين خودا دلسوز و ناخفتين خودا راستگو بوينه و، دهچ  
 دهمه ڪي و جهه ڪي و هه لويسته ڪيدا ژ راستيان خو نه دايه پاش و ژ گوڻا  
 ناخفتين راست و ژ ڪرنا ڪاري راست نه ترسيائنه و، دليرانه بهرگري ژ  
 راستي ڪريه، چونڪي نه وان باوهري هه بوويه ڪو:

( راستي دناڦ ناگريدا ناسوزيت )

هه نه ڦ ( راستي ) يه هيژه ڪا وهسا دده ته خوداني ڪو نازا و دليرانه رپيا  
 شيري بگريت و ژي نه ترسيت:

( راست به و ربي شير بگره )

ڦيڄا ب سهدان پهنديڻ زيندي وڪاريگهر پو مهماينه و ، وهڪو شه مالڪه ڪا  
گهش تارييا شه ڦي ڦه دره ڦينيت و ريڪيڻ ڙياني پومه روون دڪهن، ب  
پاستي:

( گوتنن مهزنا نه خشي ل بهرينه )

### راقه ڪرنا پيشان

پهندي پيشينان : گوتنن مهزنا.  
يادگار : بيرهاتن.  
داب و نهريت : تيتال ، خورهوشت.  
سهر پور : سهرهاتي.  
ناموڙگاري : شيرت.  
چه سپاند : موڪمڪر.  
ره سهن : خومالي.  
دئارادايه : دهه بوني دايه.  
نارهوا : نهل جهي خو.  
ماندوو : ماندی ، وستيای.  
پر مه بهست : پر رامان.



|                |                          |
|----------------|--------------------------|
| ديالېكت        | : شپږه زار.              |
| بېگهر د        | : پاقر.                  |
| كارېگهر        | : كارتېكه ر.             |
| كوگا           | : مه خزه ن ( عمبار ).    |
| ههله گره       | : ههله گره.              |
| ئاوینه         | : خوديك ، قوديك رو ناهي. |
| به لگه نه ويست | : چ به لگه پي نه قيت.    |
| رهنج           | : كه د ، وه ستیان.       |



## ڦه ڪوٺينا نوي يا نه دهبي ڪوردی

بهري نهو مه زانی کو بنیات و سهروکانیا نه دهبیاتا ڪوردی وه کی نه دهبیاتا گه لانی دی دچته سهر فولکلوری. نه ڦه هندي دیاردکته، کو نه دهبی فولکلوری ڪوردی ژ نه دهبی نقیسی كهفته ره و سهروکانیا وی یه، بهلی نه دم دشین پرسین، نه دهبی نقیسی ڪوردی ژ كهنگی وهره دهست پیکریه؟

بو بهرسقا ڦی پرسیاری دشین پشت ب پیرو بوچوونین چهند كهسان ژ شارهزاین نه دهبیاتا ڪوردی و زانایان بهستین. دیت جاروباران بوچوونین وان شارهزایان زانایان هندهك جیاواز بیت و ههر ئیک هوزانقانه کی ب هوزانقانی ئیکی دانیت، هندهك ژوان دهسپیکا نه دهبیاتا ڪوردی دبهنه بهری پهیدا بوونا ئیسلامی و هندهك ژوان کو نکولی ( حاشاتی ) ناکه ن کو ڪوردان بهری ئیسلامی هوزان هه بیت، بهلی بهلگهو نمونه یه کا ئاشکه را بو وان هوزانان نابین.

ژهر هندي سهردهمی سلجوقی ب سهره تاییه کا روون و بی گومانا هوزانا ڪوردی دادین.

ههر ل وی سهردهمی کو چهند دهوله تین بچوونین ئیسلامی پهیدا بووین، نه تهوین موسلمانین نه عه ره ب چوونه سهر زمانی زکما کی خو. زمانی ڪوردی ژی نه ورئ گرت و دنا ڦ ڪوردان ژی دا نه دهبیاتا نقیسی ب ئاشکه رای پهیدا بوو.

دقیریدا دقیت نه وی بزاین کو شارهزاین نه دهبی ڪوردی ههر ل دهسپیکی پلهین نه دهبیاتا ڪوردی ب چهند جوران دابهش دکه ن:

۱- لدویف زاراقان ( شیوهزاران ) : هندەك تەماشەى وى زاراقى دكەن يى  
كو بەرھەم يى ھاتىيە نقيسين، كو ئەقى ژى چەند ئەگەرین دىروكى ھەنە و  
دگريداینە ب دىروكا كورد و مىرگەھین وان و دىروكا ژ نھو پېقە.  
پلەيپن ئاشكەرا بو ئەدبیاتا كوردی دكەنە چوار جور كو ئەقەنە:  
ئ: ئەدەبیاتا شیوہى لورى.

ب: ئەدەبیاتا شیوہى گوران ( گورانی )

پ: ئەدەبیاتا شیوہى كرمانجیا ژوورى ( بوتانى - بادینانى -  
ھەكارى)

ت: ئەدەبیاتا شیوہى كرمانجیا خواری كول سولەيمانىي دەست يى دكەت  
و شیوہيپن

( سنە - موكریان - سوران ) قەدگريت.

۲- لدویف ساللا ژ دايكبوونى: هندەك ميژوو نقيسين ئەدەبیاتا كوردی ھەنە  
كو لدویف ساللى و ئيك لدویف ئيك و لدویف ساللا ژ دايكبوونى و مرنى  
ب ریز بەحسنى ھۆزانئانان و نقيسەران و بەرھەمین وان دكەن.

۳- لدویف قوتابخانەيا ئەدەبى: هندەك ژ ميژوو نقيسين ئەدەبیاتا كوردی،  
لدویف قوتابخانەو پەپرەوى ئەدەبى سنوورەكى بو جورین ئەدەبیاتا كوردی  
ددانن.

قوتابخانەيا ئەدەبى ( ريبازا ئەدەبى )، ئەوہ كو كۆمەلەكا ھۆزانئانان  
و نقيسەران ئيك ريباز ھەبیت ژلايى بيرو وان بەحسین كو

دەردېرن نېزىكى ئىك بن و گەلەك دىمەنن ئەدەبى ب ئىك دووقە گرى  
 بدەت، بلا ھەر ئىك تامە كا تايەتە ژی دېەرھەمىن واندا بەیتە دیتن.  
 ب شیوہیەك گشتى د ئەدەبیاتا كوردیدا سى جورە قوتابخانەیین ئەدەبى  
 دەینە دیتن كو ئەقەنە:

**ن: قوتابخانەیا کلاسیکی (ریبازا کلاسیکی):** ئەوہ كو کۆمەلە كا ھۆزانقان و  
 نفیسەران ل سەر ریکەكی دچن كو گەلەك كەس ل بەرى وان ل سەر وى  
 ریکى چووینە، ھەتا وەلى دەیت نەشین ب ھیچ شیوہیەكی خو ژقنى ریکى  
 لادەن، بەلكى چاؤل ئەوان دكەن، پەیف و دەرپرینن ئەوان دووبارە دكەن،  
 پتر بەای ب روخسارى ووشە كاریی ددەن، كیشا عەروزی و سەر وایا ھۆزانا  
 عەرەبى بكار دئینن.

ب شیوہیەكی گشتى ئەدەبیاتا مە یا (مۆرفۆلۆجى) نفیسی ھەر ژ وى دەمى  
 پەیدا بوویە و مایە، ئانكو ل سەردەمى سلجوقى ھەتا سەردەمى شەرى ئىكی  
 یى جیھانى فەر قوتابخانەیا کلاسیکی دكەفن.

ھەر وەسا داستانن كەفینن كوردی كو ب شیوہزارى گۆران (ھەورامى)  
 یان ب شیوہزارى كرمانجیا ژوورى (بۆتانى) ھاتینە نفیسین، پیکفە ھۆزانا  
 کلاسیکیا كوردی، نالی دبیژیت:

ھەر چەندە كە عومرى خدرو جامى جەمەت بوو

چونكە ئەمەلت زۆرە چ عومریكى كەمەت بوو

ئەى جامىعى دۇنياو قىيامەت بە خەيالات  
 ئەو رۆژە كە مردى نە ئەوت بوو ئەمت بوو  
 بىزارە ئە تۆ ئىستە ھەم ئاغووشى عەدوونە  
 دۇنيا كە ئەكن خۆت ھەرەمى موحتەرەمت بوو  
 دۇينى ژ بوو دەتدا بە زمانى لافى كەرەمەت  
 ئەمرو نە دەمت بوو نە دەمت بوو نە دەمت بوو  
 عومرت نەفەسىكە ئە ھەموو عالەمى بالا  
 بمرە ئە غەمى دا كە ھەموو سەرفى غەمت بوو  
 ۋەك شەلتە پەيىن گەھ پرو گەھ خالىيە بەتنت  
 سەوم ئەمەت باعىسى نەفس و شكەمت بوو  
 نالى چىيە ۋا مىسلى جوعەل غەرقى شياكەى  
 خۆتۆ بە جىسابى ۋەكو پەرۋانە شەمت بوو

### ( پىنج دېر بۆرە كرئىنە )

ب - قوتابخانەيا رۇمانتىكى ( رىبازا رۇمانتىكى ) : پىكھاتىيە ژ ھىقى و ھەزو  
 بى ئومىدىي و روندك رشتى. د ئەدەبىياتا رۇمانتىكىدا ھزرەكا بەرفرەھ دەيتە  
 دىتن، پتر گرنگىي ب ناقرۆكى دەيتە دان، دقېرىدا ئەوا پىدقى بەيتە  
 گۆتن ئەو ھەكو ئەدەبىياتا رۇمانتىكىيا كوردى ژ ھىقىيا و دەرپرنا ھەزان  
 ۋبى ئومىدىي و ھەگەريان بەرف پاش جىاواز بوويە ل گەل ئەدەبىياتا  
 رۇمانتىكىيا ئەوروپا، چونكى يا وان يا گرېدايە ب تەخەكا دياركرى  
 يا جفاكى، كو تەخەيا بۆرژوازى بوو، ئەۋ تەخەيە ل پىشتى

شۆرەشا پېشەسازى وهكى تهخهيه كا نوى پەيدا بوو، بەلى ئەدەبىياتا رومانتيكىيا  
 كوردى گرېدايه ب هەمى گەلى كوردقە، هېقى و حەزىن ھۆزانقائىن كورد  
 سەر كەفتنا گەلى كورد بوو، ددەمى سەر نەكەفتنى و شكەستنى و چەوساندنىدا  
 بى ئۆمىدى و رەشبینى و رۆندك رشتن دېرەھەمىن واندا دەر كەفتىنە.  
 ئەدەبىياتا رومانتيكىيا كوردى پىشتى شەرى ئىكى بى جىھانى وهكى رىبازە كا  
 ئەدەبى پەيدا بوويه و هەتا شەرى دووى بى جىھانى و پىشتى هنگى بەردەوام  
 بوويه.

ئەفەزى غوونە يەكە ژ ھۆزانا رومانتيكىيا كوردى، كو دلدار دېئىت:

خەندەكەى بايى

ئە ئافاقى ژيانى نا ئۆمىدېم خەندەكەى بايى

فرىشتەى پاكى ھىوامى نىشاندام وا كە بىدوېنم

پرىشكى تىشكى ئەستىرەى جوان ئىمەشەو بە ئەسپايى

بە سۆزى ھاتە نېو كونجى دلى تارىكى پر خوېنم

دەسائەى مەسەدرى ھەستى

دەخىرا لادەرى پەستى

وەرە تامن بە رازى تۆنەمامى شادى بروېنم



جوانی غونچهیی بوو وا که په نجه ی رازی راکیشای  
 ده سهیری چهند به وه سلی زولفی خاوت شادو مه سرووره  
 له رووی راستی نه توش وه ک نه و گولیکي چیمه نی دونیای  
 که چی تاجی دلی هیشتا دلت له م حاله ره نجووره  
 به خه نده ی نه رمی دل پاکیت  
 نه خوم سویندی به رووناکیت  
 نه گهر ههستی به ژین وایی له جهرگی راستیا دووره.

★★ ★★

هه مووی نووری ژيانه فه یزو نووری ئسمانی شین  
 هه موو چه پله ی گوشادی لی نه دهن هه رچی که نه ی دینی  
 له سهر نه م خاکه گهر دیکین ده نیمه ش روو له شادی بین  
 فه راموش بکهین جاری چه ژي تالای غه مگینی  
 به دل روونی و روو خوشی  
 به خه نده نه ک به خاموشی  
 بنوشین جامی دل داری له بهر کهین بهرگی نه مرینی

( کوبله یا ئیکي بو ژبه ر کرنییه )

**پ - قوتابخانه یا ریالیزمی ( ریبازا ریالیزمی ) :** نه گهر پیناسه یه کا  
 کورت یا ریالیزمی بکهین، دشیین ب وی هه نهر و نه ده بیاتا دانیین،  
 کو ژیان ب هه می دیمه ن و ئانکویا کویر و بهر فره، ب چاقی نه فی  
 هونه ر مهندي یان وی نفیسه رو هوژانقانی نیشاددهت، ئانکو ژیان و  
 چه واییا هه مهره نگی و فره هه یه، کو چاقی هه ر هه نهر مهنده کی



ب جوړه کی دینیت و دمیشکې هەر کهسه کیدا ب جوړه کی ږهنگ ښه ده ت  
و ل نک هەر کهسه کی دیته جوړه ک ژبه ره می.

ریالیزم ئاویڼه یا ژیانیه، هەر هونه رهنده ک ب ږهنگه کی ئهوی ژیانې  
نیشادده ت، بهلې هونه رهنده کی دروست ئه وه کو هونه ر و به ره می خو ب  
خه لکشفه گریډده ت، ئاویڼه یا خه باتا دریژا خه لکیه ژ پیخه مه ت ئازادی  
و دژی چه وساندنې ب هەر ږهنگه کی بیت، د ئه ده بیاتا ریالیزمیدا بها ب  
روخسارو نافه روکی دهیته دان.

ئه گهر ب فی چافی ته ماشه ی ریالیزمی بکهن د ئه ده بیاتا کوریددا، ب  
ئاشکه را راستیا ئهوی بو مه ده رکه فیت، کو ئه ده بیاتا کوردی هەر ژ بهر  
هندي، کو پیدفیه کا ژیانې ل ده سپی کی ئینایه گوړی .

کو پیدفیا ښه گهریانې بو سهر زمانې زکماکې کورديیه، ژبه رهندي هەر ل  
وی ده سپی کی هنده ک ره گه زین ده برینا ژيانا خه لکی تیدا بووینه و ریالیزم  
دئوردی وی ئه ده بیاتیدا رهین خو، داهیلاینه ئه ښه زی ب تمامی دهوزانین  
( بابه تاهیری هه مه دانی و فقیی تهران و نه همدی خانی و حاجی قادری  
کوی و نالی و سالم )یدا دینین، بهلې ریالیزم گه له ک ښه کیشایه هه تا بووینه  
قوتابخانه یه کا ئه ده بیاتا دیارو وسه ربه خو، ریک و جهین دیار هه بیت و دهستی  
ب سهر هه می ئه ده بی کوریددا بکیشیت.

## کهنگی قوتا بخانه یا ریا لزمیا کوردی سەرهلدایه :

دشین بیژین سەردەمی جەنگا ئیککی یی جیهانی، سەردەمی ب دوماهی هاتنا ئەدەبیاتا کلاسیکیا کوردییه و دەسپیکرنا ریبازەکا تازەیا فی ئەدەبیاتییه کو ئەو ژێ ریا لزمە وەکی دەسپیکەکی، ئەقە ژبەر هندی بوو کو ژيانا گەلی کورد پیدفی ب بەرەمەکی ئەدەبی هەبوو، کو هیفی و داخوآزین مللەتی کورد تیدا رەنگفەدەت، ب فی جوۆری دشیاندا هەیه بەیتە گوۆتن، ئەدەبیاتا ریا لزمیا کوردی دناقبەرا جەنگی ئیککی و دووی یی جیهانی سەرهلدایه و پەیدا بوویه و پستی جەنگا دووی یی جیهانی ب تمامی چەسپایە و جەگەر بوویه و دەستی خوۆ ب سەر ئەدەبیاتا کوردیدا کیشایە، ئانکو د وی ململانا دناقبەرا ریبازین ئەدەبیدا ریا لزم سەرکەفت.

## ئەگەرین سەرکەفتنا ئەدەبیاتا ریا لزمیا کوردی :

گومان تیدانینە کو کیشەیا سەرکەفتنا ریا لزمی، تشتەک نینە ژ نک خوۆ هاتبیت و نەگریڤادی بیت ب باری کوۆمەلایەتی و رامیاری و ئابوورییا کوردستانی و دەقەری، بەلکی باری وی سەردەمی یی جیهانی ژێ کارەکی تمام کرە ل سەر فی کیشەیی و ئەنجامی وی، ب تایبەتی ئەو گوۆرپین ب سەر گەلەک لاین ژيانا مروۆفایەتیدا هاتین ژ ئەنجامی جەنگا دووی یا جیهانی، ئانکو ئەگەرین دەرفە وەکی:

۱- کەفتنا بەرەیی فاشیزمی.

۲- سەرکەفتنا بەرەیی دیموکراسیی.

۳- سەر به خو بوونا گەلەك وەلاتان وەكى هیندستان و ئەندەنوسیا.

۴- خوڤە كیشانا سوپایی بیانی ژ سووری و لوپانی.

۵- سەر كەفتنا تەخەیا پالا ل روژەلاتا ئەوروپا و چینیدا.

۶- پێكھاتنا بەرەیه كی مەزنی سوشیالیستی.

دكوردستانی ژیدا دروستبوونا كومارا كوردستان ل مەهابادی و ژناقچوونا وى كوومارى ب دەستى ئیمپریالیزما جیهانى و كەڤنە پەرستین ئیرانى، ئەڤانە کارەكی گرنگ کرە سەر ئەدەبیاتا کوردی و وەلیھات کو بشین ماوہیی پشتی جەنگا دووی یا جیھانی ب سەردەمی بەرز بوون و بەرەڤ پێش چوونا ئەدەبیاتا کوردی دانین، ب تایبەتی ریبازا ئەدەبیاتا ریبالیزی کوردی.

### **بابەتین ئەدەبیاتا ریبالیزی کوردی:**

ئەگەر بچینە ناڤ ئەدەبیاتا ریبالیزی کوردی و چاڤەکی ب وان بەحساندا بخشینین کو ھۆزانقان و نقیسەران ل سەر ئاخفتینە و کرینە کەرەستەیی خەملاندنا بەرھەمین خو، ئەوین بەرھەمی ئەدەبیی ریبالیزم نقیسین، ھەر ل سالین پشتی جەنگی ئیکی یی جیھانی ھەتا سال ( ١٩٦١ ز ) ئەڤان چەند بابەتین خواری ڤەدگريت:

١- بهحسّی ئاریشین جفاکی و ئەگەری پاشکەفتنا کوردەواریی ژفی لایقە،  
ئانکو ژلاییی پیشکەفتنا جفاکی و ھندەك دیمەن شارستانی یین نوی.

٢- ژيانا جوّیاری کورد و دیمەنی رەنج کیشان و ئیش و ئازار و کیشەیا  
دناقبەرا جوّیاری و دەر بەگیدا و خەباتا جوّیاری کورد.

٣- ژيانا کریکاران و رەنگفەدانا پەیدا بوون و پیشکەفتنا تەخەیا کریکار  
دناڤ کورداندا و ل ھەمی عیراقتی، ھەروەسا رەنگفەدانا بەلاقبونا بیرو  
باوەرین تەخەیا کریکار و دەستەلەت وەرگرتنا وان بیرو باوەران، کو دبیتە  
ئەگەری موکم بوونا روّی رابەرانیی کریکاران دجفاکیدا.

٤- خەباتا ئازاد یخووانە یا نەتەوہیا کورد ژ پیخەمەتی مافین خو یین نەتەوہیی  
یین رەوا، کو ئەقە پشکەکا مەزنە ژ بەرھەمی ئەدەبیاتا فی سەردەمی مە و ھندەك  
ژ شارەزایان ناقتی لێنای (ھۆزانا سیاسی د ئەدەبیاتا کوردیدا)، یادیارە ژ  
خەباتا نەتەوہیا کورد خو ژ خەباتا ئازاد یخووانە یا گەلین ئەقتی دەقەری و ھەمی  
جیھانی جودانە کرییە و پشکەکا ژ خەباتا رەوا یا مروفتی فی سەردەمی بەرامبەر  
کەقنە پەرستی سەرمایە داری و زور داری و ئیمپریالیزمی، ھەروەسا ئەڤ  
رەنگە بەرھەمە ژ د ئەدەبیاتا کوردیدا بەحسّی خەباتا نەتەوہیا کورد ژ وی  
خەباتا کویر و بەرفرەھ جودا نابیت.

هەر ئەڤ گيانى بلند و ب بهايى مروڤى وه كرىه كو بهادان ب مروڤى د  
 ئەدهىياتا ڤى سەردەمىدا رەنگڤەدەت و مروڤ ب بەرزترىن و بهاترىن مال و  
 سامان و سەر ماىه يى جيهانى بهينه نياسين، هەر ژبهرفى چەنديه ديمەنى  
 ئافرەت و سروشتى د ئەدهىياتا ڤى سەردەمىدا و ينەيه كى تازه هەيه، كو ب  
 راستى بهرف هەندى دچيت كو دگەل رىبازا رىالزمىيا ئەدهىياتا جيهانى ئىك  
 بگريت.

ئەڤ رىبازا نويا ئەدهىياتا مە و ئەڤ چەندە د ھوژانا كوردیدا بتى دا ناھين  
 بەلكى دپەخشانى ژیدا دديارن، دپەخشانا كوردیدا ديمەنى رىالزمى و  
 گریداناوى ب ژيانىڤه ژ ديمەنى ھەمى رىبازين دى ئاشكەرatre.

ئەڤهژى گریدایه ب سەردەمى پەيدا بوون و پيشڤه چوونا ھەمى جوړين  
 نڤيسينا پەخشانى د ئەدهىياتا كوردیدا كو پتريا وى د سەدهيى بىستى  
 داىه، يان پشتى دەنگى ئىكى يى جيهانى، كو ئەڤهژى سەردەمى گەشبوونا  
 رىالزمى بخويە، ددەمە كيدا كو نافەرۆك و بەحسى ئەدهىياتا كوردى نو  
 بوويهو، بىگومان روخسارى ئەدەبى ژى بهرف نوپوونى چوو.



## نموونه: ( ١ )

محمد د شیخ حوسین بهرنجی کو ب ( ع - ح - ب ) هاتییه نیاسین دقئ  
هوژانیډا ژیا نا زهحههت کیشان دئییخته بهرچاڤ.

### په ندی برسی

شه وو روژ من عهرد ئه کیلم  
به دواى ئیش کـردنا ویلم  
له دهست برسیتی رائه کهم  
ئه م لا ئه کهم، ئه و لا ئه کهم  
نه نان، نه ئیش هیچیان نییه  
نازانم هوئى ئه مه چیه  
هیزو تواناو تینی گه نجم  
ههول ئیش کـردن و ره نجم  
بیرو ئیکدانه وه و هوشم  
به نـانـه سکی ئه فروشم  
که چی هیشتا ئیم ناکرن  
دواى سـوورانـه وه م نابرن  
ئه م خاوه ن پـاره زورانـه  
ئه م سـه رداره خوین خورانـه  
واتی ماوم نـازانـم چوون  
پاروویه ک نان، بهرگیکی کوون  
په یدا کهم، ئه م ژههری مار کهم



به وېش ئەم رووتی یەم چار کەم  
 کاکە تۆ نازانی چیمە  
 هەرچی پـاـرەو پوول بـی نیمە  
 رووتم عوریاـنـم بر سیمە

### ( هۆزان هەمی بو ژبەر کرنییه )

دقی هۆزانییدا هۆزانقان ژيانا هەژاران و زەحمەت کیشان ئیخستییه بەرچاڤ،  
 دیمەنی چەوساندنی و ئیش و ئازارین بی ئیش و کارا نیشادایە، بو مەرەما  
 چارەسەر کرنا دەردی نەبوونی و برسیاتی.

### رافە کرنا پەیشان

|           |                                   |
|-----------|-----------------------------------|
| چەوساندن  | : تەپەسەر کرن.                    |
| خەندە     | : کەنی.                           |
| ئاوات     | : هیفی ( خۆزی ).                  |
| کلاسیکی   | : کەفن.                           |
| رامیاری   | : سیاسی.                          |
| دەرەکی    | : دەرڤە.                          |
| جەنگ      | : شەر.                            |
| ئادەمیزاد | : مروڤ.                           |
| بنیات     | : شەنگستە - بناغە.                |
| فریشتە    | : ملیاکەت ( ملائکە ).             |
| خدر       | : مەبەست پی خدر ئلیاسی پیغەمبەرە. |
| ئەمەل     | : هیفی.                           |
| کەم       | : کیم.                            |

|                     |                       |
|---------------------|-----------------------|
| خه یال <sup>۷</sup> | : هنزر.               |
| مردی                | : مری.                |
| ئاغوش               | : باوهش.              |
| نهمام               | : شتل.                |
| بروینم              | : بیچینم.             |
| غونچه               | : بشکوژ.              |
| پهنجه               | : تل - تیل.           |
| خاو                 | : خاڤ.                |
| فهرا موّش بکه بن    | : ژبیر بکه بن.        |
| بنوشین              | : فّه خوین.           |
| جام                 | : پهرداغ.             |
| بالا <sup>۷</sup>   | : بلند ، بهرز ، بهژن. |
| شه لته              | : جو هال.             |
| پهین                | : زبل.                |
| پهروانه             | : پهلا تینک.          |
| خالیه               | : قالایه.             |
| پر                  | : تژی.                |
| ویل                 | : بهرزه ، دهر به دهر. |
| رائه کهم            | : دکه مه غار.         |
| هو                  | : ئه گهر.             |
| توانا               | : شیان.               |
| خاو هن              | : خودان.              |
| به رگ               | : جلك.                |
| کوّن                | : کهفن.               |
| چار کهم             | : چاره سه ربکه م.     |

## ۲- ھەمدى

كارەستا رەشا شەشى ئەيلۈنۈى ساللا ( ۱۹۳۰ ) ى يا باژىرى سولەيمانىي،  
يان سەرھەلدانا وى رۇژا خەلكى باژىرى ھەلەت و قوربانى بوويە ئەگەرى  
ھەندى گەلەك ھۆزاقانين وى سەردەمى ھۆزانان بو بىژن، ئەو روودان كو  
ژلايە كىشە وينەيى قارەمانىيە و ژلايە كىشە ژى وينەيى قوربانى دانى و  
درندەييا دوژمىيە، ب بەرفرەھى و ھەمەرەنگى چوويە ناۋ ھۆزانا سىياسىيا  
كوردى، ئىك ژ غوونەين ئەقى مەبەستى ئەۋ چەند دىرپن ( ئەھمەد ھەمدى  
ساحىبقران ) يەنە كو دىژىت:

۱- بۆ ھەوا ئالۆزە؟ بۆچى ئىل و سوورە ئاسمان؟  
گىزە ئووكەي نەگبەتە يىا فیتنەيى ئاخىر زەمان؟

۲- ئەم ھەموو لاوۋ نەمان، نىژران ئەم باخچەيە  
رىشەيى كوردايەتى بوو، يەنى بۆمان نىژران

۳- جەژنى قوربىانە، سايىمانى بە مەزىھەج دانرا  
كورد مەرن، بۆيە بە جارى ھەر ئەويىدا سەھىر بران

۴- بۆ شەرىفى كورد خەلاتە ھاتتو سەرتابەيى  
يىا كەلەپچەي دەست و توقى گەردن پىۋەندىيان

۵- بۆچ مەغۇل ھەئساوۋە ياخود دەۋرى نەھسى (جەن - گىز) ە  
قەتل و عامى ئەرمەنە يىا ھادىسەي رۆم بەبىان

٦- جـــــاري تەئريخي بنووسە، جـــــا بگۆرە قافىە  
تـــــا بەيانـــــاتم بنووسى، لىت نەبى حەرفى نىهان..

٧- بى ( ھەزار ) نـــــاوى سايىمانى بە تەئريخ (مەشھەدە)ە  
ئەم حىسابە عـــــاقىبەت رۆزى ئەبى بىكـــــا زەمان

٨- مەقسەدى ئەسلى و ئەساسى ھەر دوعـــــا كەى پىشووە  
ئىستە تىكرارى بکە بە ئكە بکـــــا مەجەس رەوان

٩- ( رەبى مووى لىيى زـــــمانى، پەنجە كـــــانى ھە ئوهرى  
ھەر كەسى گۆلشەن بەدەردى گۆلخەنى دۆزەخ بەرى )

( پىنج دىر بو ژبەر كرنىيە )

### راقە كرن:

ھۆزانقانى دقيردا سۆزە كا دروست و راستەقىنە بەرامبەر شەشى ئەيلونا  
رەش نىشاددەت، ھەوارە كا نەرازيبوونىيە بەرامبەر رشتنا خوينا كوردان،  
ئەوى نىشاددەت كو دوژمن زور ب بى وژدانى و گەلەك دراندانە ھىرشى  
دبەتە سەر كوردان و مافى خوینرشتنا كوردان ب ھەروە داىە، ئەسمان مژو  
مورانە و ژيان بەھى و شىنيە لىك ھۆزانقانى، باژىرى سولەيمانىيە مەشھەدە و  
جھى ب نەحەقى رشتنا خوينا شەھىدانە. ھۆزانقان دوژمن كوردان دىخىتە  
ريزا ھوقانەترين كەسانى دىروكى و خوینريژين مروقاىەتیی، ب مەغول  
و ھولاكو و جەنگىزخانى دادنىت، بەلى دووماھىك مەرەما وى دگەل  
واندا دەستى دوعا بلندكرنىيە ب وى ئەزمانى وان موى لىبھىن، تلین وان  
ھەلبوهرىن، كو ھىشتا ھۆزانقانى ئەو رىكا خەباتا شورەشگىرانە ب دەستقە  
نەئىنايت كو ھۆزانقان پىشتى وى ب دەستقە ئىنايت.

## پشکا نمونہ یین ئہ دہبی

- ۱- ملایّ جزیری.
- ۲- حاجی قادری کوی.
- ۳- وہ لی دیوانہ.
- ۴- پیرہ میرد.
- ۵- گوران.
- ۶- ھہ ژار موکریان.
- ۷- دیلان.
- ۸- سہ بری بوٲانی.
- ۹- میقداد مہ دحہ ت بہ درخان.
- ۱۰- شاکر فہ تاح.

## مه لایى جزیری

مه لایى جزیری ئیکه ژناقدارترین شاعرین کورد، نافى وی ( شیخ ئەحمەد) ه  
خەلکى جزیرا بۆتانه.

گولی باغی ئیره می بوهتانه      شەب چراغی شەبی کوردستانم

جزیری ل سالّا ( ۹۷۵ ) یّ مشهختی بهرانبهری ( ۱۵۶۵ ) زایینی ژدایک  
بوویه. بابەتیی ههره سه ره کی یی شعرا جزیری ب خوڤه گرتی عهشق و ئەڤینی  
بوو، بهلی ئەڤینا وی فەلسەفی و سوفیاتی بوو، ئەڤینیا مروڤی دگهل ئەڤینیا  
خودایی تیکهل کرییه، هندهك جاران ئەڤیندارى ( سه ل ما ) یی و هندهك  
جاران ژى ئەڤیندارى خودایی بوو، ئیکه ژ شاعرین کلاسیکی، شعرین خو  
ل سهر عهروژا عه ره بی داناینه و په یڤین بیانی زور تیدا بکارئیناینه.  
جزیری ژیلی نافى خو ( ئەحمەد ) دوو ناسناڤ دشعرین خوڤا بکار دئینان:

۱- مه لا ( مه لی ) : چنکو مه لا بوو، سهیدایی مه دره سا ( سوور ) بوو ل  
جزیری.

۲- نیشانی : چنکو دلی خو کربوو نیشان بو تیرین ئەڤینیا دل به را خو، یان  
ژی چیدبیت مه ره ما وی ئەو ( نیشان ) بیت ئەوا ل سهر رویی یارا وی، کو  
گه لهك جاران به حسی خهت و خال و نیشانان دشعرین خوڤا کرییه.



جزیرى دژبى حەفتى وپىنج سالييدا، ل سالا ( ۱۰۵۰ ) بهرانبهەر ( ۱۶۴۰ )  
 ( زايىنى چوويه بهر دلوڤانيا خودى، گورپى وى دئافاهيى مهدرهسا ( سوور )  
 دايه ل جزيرا بوتان. ديوانا جزيرى گهلهك جاران هاتيه چاپكرن:  
 ۱- چاپا ئىكى، يا كوردناسى ئەلمانى ( فون مارتن هارتمان )، بهرلين، ۱۹۰۴ زايىنى.

۲- چاپا قامشلو ( ژلايى مهلا ئەحمەد زفنگى ) ۱۹۵۹ زايىنى.

۳- چاپا ماموستا صادق بهها ئەدين ئاميدى، ۱۹۷۷ بهغدا.

۴- شەرحا هەزار موکريانى ۱۹۸۰ تەهران.

۵- چاپا دووى ب لاتىنى ۱۹۹۲، ئەستنبول.

## شوخ و شهنگى

|                         |                            |
|-------------------------|----------------------------|
| دل ژمن بـ دل ژمن        | شوخ و شهنگى زوهره رهنكى    |
| دل ژمن بـ دل ژمن        | ئاورين هـهيهت پلنگى        |
| ديم دورى گهردهن شه مالى | وى شه پالى مسك خالى        |
| دل ژمن بـ دل ژمن        | جه بهه تا بـسكان سه مالى   |
| وان ژمن دل بـ رب تالان  | زولف و خـالان نوون و دالان |
| دل ژمن بـ دل ژمن        | گوشه بى قهوسى هيلالان      |
| خه مرى دگيسوو حەريرى    | ديم نه ديرى بـوو عەبيرى    |
| دل ژمن بـ دل ژمن        | سينه كر ئامانجى تيرى       |
| كوشتەم و ناکت يە قينى   | سوور شـيرينى نـازەنينى     |
| دل ژمن بـ دل ژمن        | وى بـ جه نـگـالا ئەقيني    |

|                             |                                  |
|-----------------------------|----------------------------------|
| ههردوو چه شمان نازو خه شمان | کي ژبه روان عه قل و هس مان       |
| ساعه تا من دي ب چه شمان     | دل ژ من بـــــــــر دل ژ من      |
| روهني يا چه هقين مه لايي    | ئه و ته جه لايـــــــــا ته دايي |
| يا ژ ئه همه د دل ره قايي    | دل ژ من بـــــــــر دل ژ من      |

### راقه کرنا په یشان

|                      |                           |
|----------------------|---------------------------|
| سینه                 | : سینگ.                   |
| ره قايي              | : ره قاندي.               |
| وي شه پالي           | : وي جوانا.               |
| وي ب جهنگالا ئه قيني | : ئه و ب جهنگالا ئه قيني. |
| بوو عه بيري          | : بيهن عه بيري.           |
| گيسوو                | : بسك.                    |
| روهني يا             | : رونا هيا.               |
| چه هقين              | : چاقين.                  |

## حاجی قادری کوئی

۱۸۱۷ - ۱۸۹۷ز

حاجی قادر کوری مهلا نهجهده، ل گوندی (گور قهره ج) سهر ب باژیری  
کوئه فه ل سال ۱۸۱۷ز ژدایک بوویه، ل نهستهنبول، ل سال ۱۸۹۷ز  
چوویه بهر دلوفانیا خودی و ههر ل ویری هاتییه فهشارتن.

حاجی ئیکه ژ شاعرین مهین نهتهوه پهریس و نیشتمان پهروه. دهسیکا  
ژیانا خو یا شاعری ل کوردستانا عیراقی و ئیرانی دهست پیکریه .  
چنکو پستی گهشتا دهفهره باله کایه تی کو دگل مهلا عهبدوللا جهلیزاده  
ل ۱۸۵۳ - ۱۸۵۴ز دهست پیکر بوون، نهو، قهستا کوردستانا ئیرانی  
دکته و دهمه کی زور ل ویری دمنیت. شعرین حاجی دوی سهردهمیدا  
لدور دلداری و نهفینی بوون، پستی ژ گهشتا خواندنا خو فه گهریای،  
دهمه کی دمنیت ل کوئه، بهلی وهسا دیاره کو مهلایه کی رووناکییر وهک  
حاجی نهشیایه دناف جفاکی وی دهمی یی کوئه دا ژبانه کا پشت راست بته  
سهری، ههر ژ بهر هندی نهچار بوویه، کو قهستا نهستهنبولی پایتهختی دهوله تا  
عوسمانی بکته و ههمی ژبانا خو ل ویری ببورینیت.

ههژی گوتنییه، کو حاجی ههتا نهچوویه نهستهنبولی گهلهک بنافه شعرا نهتهوی  
و کو مهلایه تی فه نهچوویه، دیاره وهرچهرخانا حاجی بو جور شی شعرا  
فه دگهریت بو چهند هوکاره کان وهکو:

۱- حاجی ل نهستهنبولی دکهفته دناف ژبانه کا نوی و تازه دا، وی ژبانا  
نوی گوهورینه کا سهره کی ئیخسته بیروباوه رین حاجی،

چنکول وی دەمی باژیری ئەستەنبۆلی جەهێ کۆمبوونین هەمی ئازادبخوازی  
 وەلاتین ئوسمانی بوو، حاجی ئاگەهداری خەباتا وان نەتەوہیین ژێردەست یین  
 ئوسمانی بوو، ژبەر وی چەندی ہزرا مللەتی خو کرو کانیکا شعرا نەتەوہیی  
 لنگ وی پەقی.

۲- ل باژیری ئەستەنبۆلی، حاجی خوگەہاندنە بنەمالا کوردپەرور یا  
 بەدرخانیاں و بوو مامۆستایی کورپن وان، دیارە ئەو بنەمالە کورد پەرور  
 بوون و دەمەک بوو پێخەمەتی ئارمانجین رەوایین کوردا درێژی ب خەبات و  
 تیکۆشان و بەخودانی دداو کارەکی مەزن کرە سەر بیرو باوہرین حاجی  
 قادری.

۳- ھەر ل ئەستەنبۆلی مەم و زینا ئەحمەدی خانی ب دەست حاجی قادری  
 دکەفیت و پیشەکیا وی دخوینیت، ئەو پیشەکی و ب دەهان پەرتووکی  
 رەوشەنبیری یین بابەتین وان نوی کو ژ ئەوروپا دھاتن دکرە تورکی و  
 دھاتنە بەلاقەکر، وەکرن کو ہزرو بیرو ھەستی نەتەواہیتی لنگ حاجی  
 سەرھلدەت،

۴- دیارە ئاوارەبوون و دوورکەفتن ژ واری باب و باپیران کارەکی  
 مەزن دکەتە سەر مروۆفی و وەلی دکەت کو ھەردەم بیرو باوہر  
 و ھەست و ہزرا وی لنگ وەلات و باژیری وی بیت. ژبەر وی  
 چەندی مروۆفی ئاوارە و دووری وەلات ب تاییبەتی ھەکە وەک حاجی  
 روناکبیر ژی بیت، ھەردەم سۆزو ھەستی وی دی لنگ نیشتمانی  
 وی بیت، ھەر چەندە حاجی قادری کویی ب ئیکەمین شاعری





٤- دیسان رونا کبیری و تیگههشتن و هوشیاریا حاجی دهنیدا بوویه  
کو ریخستنا وان ب زمانی ئهقرۆ، پیک ئینانا حزب و ژيانا پارتایهتی و کاری  
نهیینی و ته کبیر کرن و پهیدا کرنا چهك و ئامیرین شهپری ب مهرجی  
سه رکهفتنی ددانیت.

٥- ژهه میان گرنگتر ئهوه حاجی لنگ وی ئهوبوو کو پیدقییه مللهت ل  
دور سهر کرده کی خرقه بییت وئو سهر کرده وهك رابهرو پیشرهوی خهباتا  
نهتهوهی مللهتی ل خو خرقه بکهت و وان بهرهف ئارمانجان بهت.  
ئهقهزی دقئ هوزانیدا دیاردییت دهمی دبیزیت:

١- له رۆما<sup>(١)</sup> کهوتنه بهر چاوم که سیکی هائیم و حهیران

بههیهئته تی گه ییم کورده به شیوهی ئههلی کوردستان

٢- که چوومه خزمهتی پرسیم: برادر خه لکی کام جیگای؟

له کام لا هاتوو؟ گریا، گوئی: بابان! گوتم: بابان

٣- دلم داوه گوتم: باوکه هه موومان بی که سین لیڤه

چ قهوماوه، گه لی حهیفه، مه گریی هه روه کوو باران

٤- گوئی بو غوربهت و رووتی نیه ئه فغان و هاوارم

له داخی حاکی خومه، له شان و شهوکهتی تورکان

٥- گه ئیکم بیستوو پهستی وبلندیی دهوئەتان، ئههه

جیهان نهیدیوه پهستی وای میسالی حالی کوردستان

(١) مه بهست ژ ( رۆم ) ی: باژیری ئهستهنبوله پایتهختی دهولهتا ئوسمانی.



- ٦- له وهقتى خۆى هه موو شابوون، سه رايا بى غه م و شابوون  
 له جوودا حاته مى تائى، له شهردا رۆسته مى مهيدان
- ٧- له پيشا خاكى مه لانهى پلنگ و شيرى نازابوو  
 نه ميستا مارو ميروو، گورگ و ريوى لىي ده كه ن سهيران
- ٨- له كووى ما نه عه ده تهى ته قله و جليت و رمب و رمبازى !  
 له كووى ما دهنگى زورناو و دههول و شايى و سهيران !
- ٩- له هارى شهش پهرو نه رهى سوارو بهرقى شه سخانه  
 له ته ققهى نال و شه ققهى سم، له ره ققهى تو بزو قه لغان
- ١٠- دههاته جونبوش و له رزين له ماهى بگه ناماهى  
 له سه حرا چه نده وه حشى بوون له ترسان چوونه سه ر كيوان
- ١١- له ريزى زه برو زهنگى وان كه سيكى تر نه بوو هه رگيز  
 به شيبير و حيشمه تى كورده كه ماوه دهو له تانى ئيران
- ١٢- سه راو نه يو انيان ئيستا كه لاوهى كونده بوو جوغه  
 نه گه ر مهيدان و ديوانه سه رايا بوويته جىي دو مان
- ١٣- له پاشى نهو هه موو گريان و نالهو زارييه پيم گوت  
 عه ريزم غه م مه خو هينده، له سايهى رحمه تى ره حمان
- ١٤- نه ميريك ماوه پاشه يه، گوتى: كييه؟ گوتم: شيره  
 گوتى: لي ره؟ گوتم: لي ره ! هه تا تاران و هيندستان
- ١٥- به خۆى شيره وه كوو ناوى، له شهردا دوژمن نه ندازه  
 ته مايان هه ر به نهو ماوه جه ميعى خاكى كوردستان
- ١٦- هه چى جيگه ي ئوميدمانه و نهوى دل خو ش ده كا نه مرو  
 كه س دى لهو به ده ر نابيته غه مخورى گه لى كوردان
- ( پينچ دير ژده سيكى بو ژبه ر كرنيه )

## رافه کرنا په یشان

|                     |                                            |
|---------------------|--------------------------------------------|
| گه‌شت               | : سه‌یران ، گه‌ریان.                       |
| ټاواره بوون         | : دهر به دهر بوون ، مشه‌خت بوون.           |
| زیږدی باوو پیران    | : واری باب و باپیران.                      |
| تیی گه‌ییم          | : تیگه‌هشتم.                               |
| بابان               | : مهره‌ما وی میرگه‌ها بابانه ل سوله‌یمانی. |
| ټه‌فغان             | : فیغان و گریان.                           |
| په‌ستی              | : غه‌مگین.                                 |
| همه‌وو شابوون       | : همی شاه بوون ( پادشا بوون ).             |
| بی غم و شابوون      | : بی غم و شاد بوون.                        |
| لانه                | : لاندک.                                   |
| ټه‌میستا            | : نوکه ، نهو.                              |
| رمپ                 | : رم.                                      |
| شاه ش پهر           | : جوړه کی ټفه‌نگه کییه.                    |
| شه‌شخانه            | : شه‌شخانه ( ناقي ټفه‌نگه کییه ).          |
| جونبوش              | : لقینین همه‌ جوړ.                         |
| قه‌لغان             | : مه‌تال.                                  |
| له‌ماهی بگره تاماهی | : ژ ماسیی بگره هه‌تا هه‌یشی.               |
| کونده‌بوو           | : بم .                                     |
| جوغد                | : جوړه کی بی یه.                           |
| سه‌راپا             | : همی ، ژسه‌ری هه‌تا پییا.                 |
| دوژمن ټه‌ندازه      | : دوژمن به‌زینه.                           |

## وهلى دىوانه

۱۸۲۶ - ۱۸۸۱ز

ناقى ۋى ( وەلىد )، ل دەۋر بەرى سالّا ( ۱۸۲۶ ) زايىنىدا ل دەۋەرا  
( بەكراۋا ) نىزىكى ھەلەبجە ژدايك بوۋىيە، ژ ئوبخا مىكايىلى و ژ ھۆزاجافە،  
( ئەۋ ھۆزاد چوۋ دەشت و زۆزانان ) ھەر ژ بچوۋ كاتىي شقان بوۋىيە، دەمى  
مەزن بوۋى، ئەقىنا ( شەمە ) يان ( شەم ) ى كەفتە دلى ۋى، ئەۋ ئەقىنيە  
سەرۋىكانى و ئىلھام بەخشى شعرا ۋەلى بوۋىيە، پترييا شارەزاين ئەدەبى د ۋى  
باۋەرىدا بوۋن كويى نەخويندەۋار بوۋ، بەلى چەند نىشانەك لى ديار دبن كو  
چىدبىت خويندەۋار بوۋ، شارەزاۋ ئاگەھدارى دشەرىن حافزى شيرازى و  
فیردەۋسى و سەعدى دا ھەبوۋ، ئەقە ئىك بوۋ ژ سەرۋىكانىن زۆرىن ئىلھاما  
شعرا ۋەلى، دھۆزائىدا پتر بەرەف مەرەما دلدارى و ئەقىنيى چوۋىيە، زمانى  
شعرا ۋى رەھۋان و سادە و بسانامى بوۋ. ھەر كەسەك تېدگەھشت و ئەقى  
ھۆزانين خوۋ ب كىشا برگەيى خوۋمالى دانايە و پترييا وان ھۆزانين ( دھ )  
برگەيىنە.

ل سالّا ۱۸۸۱ زايىنى چوۋىيە بەر دلوفانيا خودى.

## ياران نه جهرگم

- ۱- ياران نه جهرگم ، ياران نه جهرگم
- من شه م شيوه يي تيردان نه جهرگم
- ۲- ههروهخت كه مه يو ناكمي مهرگم
- نه مانهت كه فنه نه كهن وه بهرگم
- ۳- بهو شهرت نه شوران حاشيه ي نه ندامم
- نه واكم پيش بو زوخاو نه زامم
- ۴- شه هيد وه بي غه سل بي كفن خاسه ن
- ههر كه س شه هيدنه هوون بي قه ساسه ن
- ۵- به لام وه سه يه تم جه لاتان ئيدنه
- نهر سه د دوور نه خاك گورخانه و زيدنه
- ۶- به بهر مهر مزارم نه راي خيلان بو
- نه گوزهرگاي شه م جه بهل گيلان بو
- ۷- مياي وه نه ندام به زن و بالاي شه م
- بكه ن به فهرقم به بي زيادو كه م
- ۸- تاق ههر نه تهرج تاق نه بروي نه و
- به س ازان نه فهرق مهر مزارم جه نه و

( پينج دير بو ژبه ركن و وانا زافينه )

## راقه کرنا پہ یشان

۱- نہ جہر گم : ل جہر گئی من.

نہ : ل.

تیر دان : تیر لیدایہ.

( یاران و دوستان ، ہر کہ سہ کی ب رہنگی ( شہم ) ی یہ، تیر ل جہر گئی من دایہ.

۲- مہیو : دھین.

ٹاکامی مہر گم : دہمی مرنا من.

ٹامانہ ن : ٹامانہ ت ، ہیقی.

( ہر گافہ کا ٹہز بزم ، ہیقی ژ ہوہ دکہم کفنی نہ کہ نہ جلیک بو من ).

۳- نہ شوران : نہ شوَن.

نہ واکم : نہ وہ کو.

پیش بو : پیٹھ بیت.

زو خاو : خویناوی ، خوین پیٹھ.

زامم : برینامن.

زام : برین.

( ب وی مہرجی کو حاشیا ٹہندامین من نہ شوَن، بلا خوین ب برینین منقہ

بیت و ہہ کہ ہاتنہ شویشتن ٹہؤ خوینہ پیٹھ نامینیت ).

۴- خاسہن : سزا.

ہوون : خوین.

قہساس : باشہ.

( شہید ژ ی شویشتن و بی کفن کرن باشہ ، چونکی خوینا شہید ی

ہیچ حساب نینہ ).

۵- جەلاتان : ل نك ههوه.

جە : ل.

زیدەن : وار ، جەھى ژدايك بوونى.

گۆرخانە : گۆرستان.

( وەسىەتا ل نك ههوه ئەوه ، هەر چەند ئەز ژ وارو جەھى ژدايك بوونا خو دوورم ).

۶- مەزار : گۆر.

نەراى : ل رىي.

نەگوزەرگای : ل سەر رىكا هاتن و چوونى.

جەبەل گیلان : گەرىدى دەفەرین چىايى.

( بلا ، گۆرى من ل سەر رىكا هاتن و چوونا ھۆزابىت ، ل سەر رىكا شەم و وان كەسان بىت ئەوين گەربانى ل دەفەرین چىايى دكەن ).

۷- فەرق : كىل ، كىليا قەبرى.

( مىلى ھندىي بەژن و بالا شەمى بىي كىم و زیدە و من بکەنە كىليا قەبرى ).

۸- نەتەرح : ژجورى ، وەكو.

بسازان : دروست بکەن ، چىبکەن.

جەنەو : سەرو ژنوى.

( تاقەك وەكى تاقى بريى وى ، سەرو ژنوى ل سەر گۆرى من دروست بکەن ).



## پیرەمێرد

١٨٦٧ - ١٩٥٠ز

حاجی تەووفیقی کۆری مەحموود ئاغایی مەسرهفە، ل سالا ١٨٦٧ز ل باژیری سولهیمانیی ژدایک بوویه و ل سالا ١٩٥٠ز هەر ل ویری چوویه بەر دلوڤانیا خودی، ل گری (مامەیار) هاتییه فەشارتن، ل پتیریا مزگەفتین سولهیمانیی خواندییه، ل سالا ١٨٩٨ز دگەل شیخ سەعیدی حەفید (کو بابی شیخ مەحمودی نەمر) ٥ چوو تورکیا، ل ویری بو سالا دوماهی چوونە حەجی، دنقیسینا فارسیدا یی دەست هەل بوو، ل سالا ١٨٩٩ز دکەنە ئەندامی مەجلیسا عالی ل ئەستەنبولی، هەر ل وی دەمی دچیتە (مەکتەبا حقوق) و برواناما حقوقی وەردگریت، هەر زوی دەست ب روژنامە نفیسی کر و روژناما (کورد) ل ئەستەنبولی بریڤه برییه، بوو قایمەقامی (جوله میرگ) ول ١٩١٨ز بوو پاریزگەری (ئەماسیه) ل تورکیا، فەدگەریتە سولهیمانیی، هەتا سالا ١٩٢٦ز دیتە سەرپەرشتکاری روژناما (ژیان) کو ژلایی باژیرفانیا سولهیمانیی فەدەردکەفت، ل سالا ١٩٣٧ز چاپخانەک و روژنامەک ب ناڤی (ژین) دامەزراندن، ل ١٩ خزیڕانا ١٩٥٠ز دچیتە بەر دلوڤانیا خودی.

پیرەمێردی شاعر، خودان بیرو باوەرین پیشکەفتی و رووناک بوو، باوەریه کا تمام ب زانست و خویندەواریی هەبوو، لئک وی گەلەک یا گرنگ بوو کو کچین کورد بچنە قوتابخانی و بخوینن، پشتهفانیا مافی ژنان دکر و ئەو ب نیڤا کۆمەلی ددانان،

سەربارى قى ژی بیروباوهرین نەتەوهی یین ب هیز هه‌بوون، هه‌ر  
هند بو به‌سه کو جه‌ژنا نه‌ورۆزى زیندى کر و کراسه‌کى نوى کره‌به‌ر،  
هه‌روه‌سا بزاف کرن کو نفیسینا کوردی بکه‌ته لاتینی، به‌لى سهرنه‌که‌فت،  
پیره‌میرد کا چه‌وا یی ده‌ست هه‌لبوو د شعریدا، هه‌ر وه‌سا د (په‌خشان)  
ی ژیدا ده‌سه‌لاته‌کا زۆر هه‌بوو. په‌خشانین وی ساده و بى گرى بوون،  
ل ده‌سپیکى هه‌مى توخین ره‌وانیژیی د نفیسین خۆدا بکارئینینه، وه‌ک  
درکه‌و ره‌گه‌ز دۆزى و خوازه و خواستن، په‌یقین وی خۆمالی و ساده بوون،  
نفیسین وی ئیک زنجیره بوو، بابه‌تین نفیسین وی دپه‌خشانیدا نیشانا  
رومانتیکه‌تیی پێقه‌بوو، دنفیسین خۆدا کوردیه‌کا په‌تى و زه‌لال بکارئینایه.  
ژماره‌کا زۆر ژ چیرۆکین هاتینه‌دانان و وه‌رگىرای ژ تورکی به‌لافه‌ کرینه  
وه‌ک ( دوانزه سواره‌ی مه‌ریان ) و ( مه‌م وزین ) و ( که‌مانجه‌ژهن ).

### شعرین پیره‌میردی دبنه دوو به‌ش:

أ - ئەو کۆمه‌لا شعرین کو دکه‌ڤنه به‌ر ریبازا کلاسیکی، ئەو پیکهاتینه ژوان  
شعرا ئەوین ل ده‌سپیکا ژيانا خو یا شاعریی ل ئەسته‌نبول و ل تورکیا داناینه  
ول ژیر کارتیکرنا شاعرین وه‌ک حافزى شیرازی یی فارس و نالی و سالم و  
حاجی و مه‌وله‌وی یین کورد قه‌هاندینه.

ب - ئەو کۆمه‌لا شعرین دکه‌ڤنه به‌ر ریبازا رۆمانتیکى، ئەڤه  
ژی پینگاڤه‌ک بوو بو به‌ره‌ف پێشقه‌چوونا هونه‌رى ئەده‌بى لئک

پیرهمیږدی، دیاره ئه ژ ریازه ژ نهجامی کارتی کرنا شعرین ( عه بدولحه ق حامید و نامق که مال ) یین تورک گرتیه، ههروه سا پیرهمیږد شهیدایي شعرین مهولهوی و هه ورامی بوویه، ژ بهر هندى هه می دیوانا مهولهوی ئیخستیه سهر شیوهی سوله یمانی، هه ل ژیر کارتی کرنا شعرین مهولهوی و بیسارانى و وهلی دیوانه دا، دى بینین کو پتیریا هوژانین پیرهمیږدی ( ۱۰ ) برگه یینه، ئه قهژی شیوهی شعرا ( گوران ) ییه دنا ق کورده وارییدا، ب قی رهنگه ژ شعرا ئیک قافیة دوور کهفتیه، وهك قی دیری:

گیا / نه / وه / نهو / شهو / چا / نوور / له / گهل / گول / ( ۱۰ ) برگه  
سهو / دای / دی / ده / نی / تو / یان / کهو / ته / سهر . ( ۱۰ ) برگه

هوژانین پیرهمیږدی ب تایه تی و، نفیسینین وی ب گشتی چهند سیماو ساخله تهك پیقه دیارن ئه وژی ئه قه نه.

۱- دهوژان و نفیسینین خو ( پهخشانی خو ) دا، کوردیه کا په تی و زه لال بکارئینایه، شاره زایی ده می شیوه یین زمانى کوردیدا هه بوو، ژ بهر وی چهندي دى بینین، ئه و زمانى بکارئینای، زه لال و سقك و بساناهی و ساده بوو.

۲- دهوژان و پهخشانی خو دا، بزا ق کرییه کو نیزیکی جفاکین خه لکی بیت و بهرهمین خو ب زمانى وان بنقیسیت، دا هه می تی بگه هن و تام و خوشیه کى ژ شعرو پهخشانا وی وهربگرن، هه ر ژ

بەرھەندى ژى پشكەكا زوړا شعرين وي هەردەم ل سەر زارى خویندەفانان  
بووینە.

۳- د هەمى مەبەستين هوژانیدا بەرھەم ھەيە، وەك، كۆمەلایەتى، ئەقینى،  
نیشتمانى و.... ھتد، ژبلى وي ژى، پشكەكا زوړا گوتين مەزنان كرينە  
هوژان وبەلافەكرينە.

۴- پتريا شعرين وي موورا خوڤمالى پيڤهيه، چنكو ژ څى لايڤه كەفتيه  
بەركارتیكرنا شعرين مەولەوى، بيسارانى، وەلى ديوانه، ژبەر وي چەندى  
پشكا زوړا هوژانين وي ل سەر كيښا ( گوران )ينه، ب تايهتې وەكى مە  
گوتى كيښا ( ۱۰ ) برگهیی.

۵- پشكا زوړا هوژانين وي، دكەڤنه خانەيا رومانتيكەتې، ئەڤەژى ژبەر  
كارتیكرنا ئەدەببانا توركى بوويه، كو پيرەميردى شارەزايەكا تمام تيدا  
هەبوويه.

### نموونه ك ژ هوژانين وي :

#### ( ئەبى بەخشندهمل كه چ كا )

۱- ئەبى بەخشنده مل كه چ كا، ئە راستى مووچه خوړى خوړى

سوراحى سەرفرودينى ئە بو پيا ئە كه نيكا بو

۲- كه ئاو دارى ئە سەر سەرگرتوو، ئەيزانى چى تيايه

لەلای نەنگەكه پەروردهى نقوم كا، گەورەيى وايه

۳- لقى شوړى درەخت ميوهى ئەخون بى ئەركى بەردوو دار

پەلى بەرد بو پەلى بەرزە، ئە قەش بو سەر پەلى بەردار

- ۴- له دهوړی دووریا په ستم دهر وون پر دهر دو زووخاوم
- نه جهل دی بمکوژي، نامناسی چی بکه م نامرم ماوم !!
- ۵- له بهر ناشووی خیلیم، هیچ شهوی خه و نایه ته چاوم
- خه وی ناخوش نه بینم، به م پهریشان خاوییه خاوم
- ۶- نومیدی سهر له سهر دهر کهن نه وانه ی راست و رووناکن
- قه له م ههر سهر قه له م، مو م بو مقسه ت، ههر بو نه ویش چاکن
- ۷- نه لین مورغی سوله یمان ناو له ژیر خاکا نه بیني نه و
- منیش حهوت ساله ری دوور بی، به چاوی دل نه بینم نه و
- ۸- چرا رووناکی بو ژیر خوی نیه، ره حمه ت له بابیا
- نه وی رووناکی که چ بینانه گور ره نجی بابیا
- ۹- به جووت په روانه وو ماسی که دل داده ی، چرا و گونن
- نزیکی نه م نه سووتینی، له دووری ناو نه وان حونن
- ( پینج دیر بو ژبه رکرن و واتا زانینی نه )



## رافه کرنا په یشان

|                |                                          |
|----------------|------------------------------------------|
| به خشنده       | : نهو که سی تشتی ددهت.                   |
| مل که چ کا     | : خو چه ماندن.                           |
| له راستی       | : ل هه مبه ری وی.                        |
| سهر فرو دینی   | : سهری شور دکهت.                         |
| له لای نه نگه  | : لنک وی شهرمه ، لنک وی له نگه.          |
| په روه دهی     | : نهوی وی بخودان کری.                    |
| نقوم کا        | : نقو کهت ، بن ئاؤ کهت.                  |
| په لی به رد    | : شیشه بهرک ، حصاحص.                     |
| په لی بهرز     | : تایین بلندیین داری.                    |
| له قه          | : چه لاک ، له قاندن.                     |
| زو و خواو      | : خویناوی.                               |
| ئاشووب         | : شهر و فتنه ، تیگدان.                   |
| خیل            | : هوژ ، عه شیرهت.                        |
| ره حهت له بیبا | : ره حهت ل وی بای یی قه دم رینیت و دبهت. |
| دل داده        | : نه فیندار.                             |
| گول            | : گول ، گوم.                             |
| حولن           | : گیژن ، حولن.                           |
| نیژراوه        | : هاتییه قه شارتن.                       |



## گۆران

۱۹۰۴ - ۱۹۶۲ز

ناڤى ۋى ( عەبدوللا كورى سلیمان بەگ كورى عبدوللا بەگ )، ل  
ساللا ( ۱۹۰۴ ) ل باژىرى ھەلەبجەيا شەھىد ھاتىيە دونىيى، دەسپىكا  
خواندنا خو لىك بابى خو وپاشى ل مزگەفتا ( پاشا ) دەست پىكرىيە،  
ئەفجا ل قوتابخانە ھەلەبجە خواندىيە و پاشى چوويە قوتابخانەيا زانستى ل  
كەركووكى، ژبەر گىرغىياربا روژگارى و دەست كورتىي دەست ژ خواندنى  
بەردا. ل ساللا ( ۱۹۲۵ ) بوو ماموستايى قوتابخانەيا ھەلەبجەيا سەرھەتايى،  
ل گەلەك قوتابخانەين دى يىن دەفەرى ماموستا بوويە، پاشى بو كارەكى  
دى يى مىرى ھاتىيە فەگۈھاستن. د سەردەمى پاشاتىيدا تووشى گرتن و  
گرتىخانەو ئەشكەنجەدانەكا درندانە بوويە، ژ ئەنجامى خەباتا خو پىنج ساللا  
ھاتە زىندانكرن، ل وان روژاندا زاروكن خو د ھەمبىزا نەبوونا ۋى وبى  
كەسىيدا بچە ھىلان، بەلى خو ھەر ۋەك ئوونەكا بەرز ياخاباتكەرەكى كورد  
نیشاددا و خو و ھوژانا خو گورى دوزا ئاشتى ونەتەوھيا كورد كر.

ماموستا گوران د روژنامە گەرييدا كاركرىيە، ل ساللا ( ۱۹۵۳ ) دبىتە  
سەرنقىسەرى روژناما ( ژىن ) ول ساللا ( ۱۹۵۹ ) سەرىپەرشتىيا گوڤارا  
( شەفەق ) دكەت، كو ب ناڤى ( بەيان ) دەرئىخستىيە.

ل نافەراستا ساللا ( ۱۹۶۰ ) دا دچىتە بەغدا و دبىتە وانەبىژ ل پشكا  
كوردى ل كولىژا ئادابى ل زانكويا بەغدا، ھەر ل ۋى دەمى بوويە ئەندامى  
دەستەكا نقىسەرىن روژناما ( ئازادى ).

ماموستا گوران ب شارەزایا خو دبه‌ره‌می فولکلوری نه‌ته‌وه‌یا خودا و کارتیکرنا هوزانا شیوه‌یی هه‌ورامی، پاشی ئەده‌بیاتا نوی یی ( تورکی و ئینگلیزی ) وه‌لی کرن کو دمه‌یدانا هوزانی‌دا گوهورینه‌کا به‌رچا‌ف به‌رامبه‌ر ریبازا کلاسیکی په‌یدا‌که‌ت، رامانا نوی ده‌وزانی‌دا داهینایه و کیش و سه‌روا که‌فن گوهوری و ریکا کیشا په‌نجه‌یا خو‌مالی گرت، هه‌ر ل ده‌سپیک‌ی ریکا شاعرین به‌ری خو گرتیه، ل قیری گوران ئیکه ژ رابه‌رین نویکرنا هوزانا کوردی دگهل شیخ نوری شیخ ساح و ره‌شید نه‌جیب و پیره‌میرد و قه‌دری جان .....

به‌ره‌مه‌ین وی یین چاپکری پیکه‌تینه ژ: ( به‌هه‌شت و یادگار ) ، ( فرمیسک و هونه‌ر ) ( سروشت و ده‌روون ) ، ( لاوک و په‌یام )، سه‌رجه‌م به‌ره‌مه‌ی گورانی د ( دیوان گوران ) دا ل سال ( ۱۹۸۰ ) هاتیه چاپکرن. هه‌روه‌سا کو‌مه‌له‌کا چیرۆکین ئه‌وروپی ژ ئینگلیزی گوهورینه بو زمانی کوردی وب نا‌فی ( هه‌لبژارده ) به‌لافه‌کرینه.

گورانی ژبلی هوزانی په‌خشاننا هونه‌ری ژی نفیسیه. ل سال ( ۱۹۶۲ ) و ژئه‌نجامی نه‌خوشیه‌کا کوژه‌ک دچيته به‌ر دلۆقانیا خودی ل گری سه‌یوان ده‌يته فه‌شارتن.

## نمونه یه ك ژ هوزانین وی

به ریگه دا به ره و کونفراس<sup>(۱)</sup>  
به ههنگای گورج و دریز  
ئه برین ریگه ی هه وراز و لیژ  
به ده م سهر گهرمی هیواوه  
به بال ئه فرین  
له شه قلاوه ی خانزا دانشین  
( دله زور تهره که ی سه فین! )  
دووه م کونفرانس ئه به ستین  
ماموستایان ئه یه یانه وی  
هه تاوی کورد زوو دهرکه وی  
رین بیر بو میشکمان خوشکه ن  
زمانمان به کوردی گوшке ن  
ئیمه ش شوینکه وتووی کاروانین  
هه م خانه خوین، هه م میوانین  
به ههنگای گورج و دریز  
ئه برین ریگه ی هه ورازو لیژ

( ۱ ) مهبهست کونفراسی دووی یی ماموستایین کورده ل هافینا ( ۱۹۶۰ ) ل شه قلاوه هاته کرن، ل ئاریشین خواندن و نفیسینا کوردی فه کوئی و نوینه ری ماموستایین هه می باژیرین کوردستانا عیراقی و هه می بیرو باوهرین نیشتمانی دناؤه ماموستایین کورد پشکدار ی تیداکر، کونگری ئیکئی ژ ی ل هافینا ( ۱۹۵۹ ) هه ر ل شه قلاوه هاته کرن.

به دهم سه رگه رمی هیواوه  
 به بال نه فرین  
 کونفر انسی دووم نه گرین  
 نه گهر دوینی ماموستا کان  
 یه ک سولتانیان پیئه گه یان  
 نه مرو نه بی ماموستای کورد  
 دانیشی و به راویژی ورد  
 ریگهی پیکه یاندن دانی  
 بو ملیونان نه ک سولتانی  
 کام گه وهه ر گران به هابی  
 به زانستی کورد ره وابی  
 لی پر نه که ن کیسه ی دیاری  
 نه یه ن بو ده زگای، زانیاری

( ژده سپیک پینج دیر بو ژبه ر کرنینه. )

## هه ژار موکریانى

۱۹۲۰-۱۹۹۱ ز

به‌په‌رین ئه‌ده‌بى مه‌ یى کوردی هه‌می ده‌ما دپ‌بووینه ژناقین پرسنگدار و گه‌شین هۆزانقان و شاعیرین وه‌سا کو هه‌می ده‌ما جه‌ی شانازی و سه‌رفه‌رازی مه‌ بووینه، هه‌ژار موکریانى ژى ئیکه ژوان شاعیرین مه‌زن، ناقى وی (عه‌بدولرهمانى کورى مه‌لا محهمه‌د)یه، ل سالا ۱۹۲۰ ز ل باژیری مه‌هابادی ژدایک بوویه، ژبه‌ر کو بابی وی مه‌لا بوویه، هه‌ر زوو دانایه به‌ر خواندنێ و ل مزگه‌فتان خواندنا خو تمام کریه، هه‌ر چه‌نده ب وى هیثیى بوویه بیته مه‌لا و جه‌ی باب و باپیرین خو بگریه، به‌ل وه‌هه‌ر کرنا بابی وی ئه‌فه‌هیثیه ژده‌ست دا، هه‌ر زوو بابی نیشتمان په‌روه‌ریی ب سه‌ردا ده‌یت و دداهه‌زاندنا کو‌مارا سه‌ربه‌خویا مه‌هابادیدا ده‌ست دگه‌لدا هه‌بوویه. پی‌خه‌مه‌ت وولاتی خو تروشی ده‌ربه‌ده‌ریی و ئه‌شکه‌نجه‌دانى و ئیشاندنه‌کا زور بوویه، پشتی ژناقیرنا کو‌مارا مه‌هابادی ل سالا ۱۹۴۷ ز نه‌چار بوو به‌ره‌ف عیراقی به‌یت و ماوه‌یه کى زور ل به‌غدا دبیته په‌نا به‌ر، دده‌مه‌کیدنا دناف کوردین سوریی ژى دا دبیته ئاواره، هه‌ژار موکریانى دخه‌باتا رزگاربخوازا ملله‌تی کوردا رۆله‌کى باش هه‌بوو، دشوره‌شا مه‌زنا ئیلونا سالا (۱۹۶۱ز) دا پشکدار بوویه، ئه‌ندامى کورى زانیاری کورد بوویه، هه‌ژار شاعیری دلداریی نه‌بوو، عاشقی که‌فر و دۆل و نه‌ال و چیاپین کوردستانى بوو، مرو‌فه‌کى نازادبخوازا و پی‌شکه‌فتبخوازا و ناشتی خوازا بوو، به‌ره‌مه‌کى زور وه‌ر گێرایه سه‌ر زمانى نازه‌رى و رووسى،



دژيانا خوډا گه لهك بهرهم هه بوينه وه كو:

- ۱- ئاله كوك - ديوانه كا شيعرييه. ل سالا ۱۹۴۵ ل ته وريزي چاپكرييه.
  - ۲- بهيتا(سهره مهر و لاسايي سهگ و مانگه شهو) ل سالا ۱۹۵۷ چاپكرييه.
  - ۳- مهم و زينا خاني ب زاري موكرياني ل ۱۹۶۰ ل به خدا چاپكرييه.
  - ۴- خهيامي هه ژار ل ۱۹۶۶ دا چاپكرييه.
  - ۵- بو كوردستان - ديوانه كا شيعرييه. ل بهيروت چاپكرييه.
  - ۶- (هوذي گاوان) ژ عه رهي وهرگيرايه.
  - ۷- شهرفنامه ژ فارسي وهرگيرايه و ل سالا ۱۹۷۲ چاپكرييه.
  - ۸- (هه مبانه بوړينه) فهرهنگه كا كوردی فارسييه.
- ل سالا ۱۹۹۱ ز هه ل مه هابادي وهره كرييه.

### من و بولبول

|                              |                                |
|------------------------------|--------------------------------|
| خونچيـالنهـی دندوک زيرين     | بولبول نهـی يارهـکه ديرين      |
| هـاورپـي پيشووم له دلداری    | هـاوهـردی زووم بو هـه ژاری     |
| رهـشپوشی دهـشت و زهـردی دار؟ | وهـبیرت دی پاییزی پـار؟        |
| هـهـوای پيش تهرمی شادی بوو   | گـزهـو گهـت له باديبوو؟        |
| خهـبهـری مهرگی ئازيزان       | دهـیدا خـشبهـی گهـلا ريزان     |
| له گيرهـی گزهـدا پي بهـست    | بهـژن و بلاي نيرگزی مهـست      |
| بوونه دهـسته چيلهـی تهـندووړ | سويسنهـو ميلاقهـی زهـرد و سوور |



|                           |                           |
|---------------------------|---------------------------|
| چۆن سەر زەۋى كفن دەکرد؟   | كۆڭ بە فـرى درشت و ورد    |
| كەلەپووریان دەکردن بەش    | كونده بوومە و قەلى روورەش |
| لە كوونجى خزیو بى بژیو    | من و تۆى برسى و بى پەسیو  |
| بۆ خونچه بۆ گول بۆ بەهار! | دەگریای بە بانگ و هاوار   |

(ژ سەرى پینچ دیر بۆ ژبەركرنینه)

### رافە کرنا پەیشان

دیرین : کۆن ، کەفن .  
 دندوک : دم .  
 هاو فەرد : هەقال .  
 سويسنه : سووسن، جوړه کی گولانه .  
 بى پەسیو : بى دالده، بى پەناکه، بى حەوینگەه .  
 بى بژیو : بى ژیار .  
 خشپه : دەنگى بەلگین داران دەمى ل سەر ئەردى با لیددەت .  
 گەلا ریزان : گەلاو بەلگ هەلەهرین، بەلگ وەریانە .  
 میلاقە : جوړه گولە کا بەهاریه .  
 کلوی بەفر : پەرمیچکین بەفرى، کولیانا بەفرى .  
 كفن دەکرد : وەك رەنگى كفنى سپى دكر .  
 كەلەپوور : پاشمايى و تشتى كەقنە .

## دیلان

۱۹۲۷-۱۹۹۰ ز

دیلان ناڤی وی (محمد د ساح) ه کورپی مهلا نه همدی دیلان کورپی مهلا ساح کورپی (مهلا قادری شهو خوین) ه، ل قهلا چولان هاتییه سلیمانی. دیلان ل سالا (۱۹۲۷) ز ل سلیمانی ل گهره کا گویره ژدایک بوویه، دهستیکا خواندنا خو ل مزگه فتا شیخ بابا عهلی و قوتابخانه یا خالیدییه یا دهست پی کری. ههتا پولا سییی ناوهندی خواندییه. ل سالا (۱۹۴۷) ز بوویه فهرانبه، ژبه ر بیرو باوه رین نیشتمان پهروه ری و نه ته وهیی هه ر ل سالین (۱۹۴۷-۱۹۴۸) ههتا سالا (۱۹۶۶) ز گه له ک جاران تووشی گرتن و دوورئیخستنی و دهسته سه ر کرنی بوویه، ل ۱۹۹۰/۱۰/۲۸ وه غه ر کرییه. دیلان ئیک بوو ژ شاعیرین نافدارین سه دی بیستی یین کورد، مهلا نه همد دیلانی بابی وی کو زه لامه کی نه ده ب دؤست و شاره زابوو، ریک بو خوشکر کو بیته شاعیر. ههروه سا هه لبه ستین شاعیرین کورد وه کی (مهوله وی، سالم، پیره میرد، همدی، گوران، مه حوی) کار لسه ر هزروبیرین وی کرییه، دهه مان ده مدا هه لبه ستین فارسی ژی کار کرینه سه ربه هره مه ندیا وی یاشیعی ب تاییه تی هه لبه ستین حافظ، نیزامی، سه عدی، هه لبه ستا وی یا ئیکی د قه گه ری ت بو دهستیکا سالا (۱۹۵۰) ز ده می ل گرتیخانه یا کووت. دیمه ن و جوانیا وه لاتی هیقینی سه رجه م هه لبه ستین وی یین نیشتمان پهروه ری بوون. دیلان دهه لبه ستین خو دا بهایه کی زور ب

نافەرۆك و بارى هزرى دايه و ئەڤ لايەنە ب ماندوو بوون دبه رهه مین ویدا  
دیاره، ئەڤه ژى دڤه گهریت بۆ بارى رهوشه نپیری و پلهیا هزرى و رادهیا  
به شدار بوونى دبراقا نیشتمانى و پيشكه فتنخوازیا نه ته وهیدا.

دیلاى دهسته هلاته كا باش هه بوو بكارئینانا نیشانى (ره مز) بۆ دهرپرینا  
مه ره ما وى یا تایبه تی، چونكو ژبه ر سته م و زۆرداریا هیزا تاریاتیا وى  
سه رده مى نه دڤیا مه ره مین وى ئاشكرا و دیاربكه ت، ب كارئینانا قى نیشانى  
جوړه هۆنه ره كى ره نگین و رادهیه كا به ره داران دبه ره مین ویدا گه هاندیه،  
هه له سته ن دیلاى ژلاى نافرۆك و مه به سته قه فان بابته تا بخو قه دگريت: -

**۱- جوانیا سروشتى:** بابته تى جوانیا سروشتى پيشتر دهه له سته مه وه لوى  
و گوران و پیره میردیدا ره نگه دايه، دیلان ژى كو ب شیوه یى هونه رى  
شيعر رۆمانتيكى بوو، ئەڤیندارى جوانیا سروشتى كوردستانى و دلداره كى  
كىم وینه یى دیمه نین ره نگین گول و گولزارى بهارى بوو، نه خشه كیشانا  
تابلویه كى سروشتى یان وه سفكرنا دیمه نه كى سروشتى لنگ شاعرى دى  
بیته داهینانه ك و لایه نه كى گرنگى قوتابخانه یا رۆمانتيكى تمام دكه ت، ئەڤ  
په یوه ندىیا گیانییا دناڤه را شاعرى و سروشتى دا قه دگهریت بۆ گیانى قیانا  
نیشتمانى و نه ته وه یا وى.

**۲- دلدارى و جوانیا نافرته تى:** دیارده كا كه قه ژ به ره مین شاعرى  
كلاسیكىن كورد ره نگه دايه، دیلان ژى دبابه تین خو شه ویستییا

ئافره تى و جوانىيا ئافره تىدا ھەستە كى كوپر و سۆزە كا گەرم و كارىگەر د  
ھەلبەستىن ويدا دەينە ديار كرن، ھەتا گەھاندىيە رادەيە كا زۆر بەرز كو ھىچ  
جوانىيە كا دى نە گەھىتى، ژلايە كى دىقە وەسفا ئافره تى دكەت و دى ب  
كۆرى خەباتىقە گرىدەت و دى ب روى ب روى مرنى بىت.

**۳- نىشتەمان پەرورەي و نەتەوايەتى:** بابەتتى ھەستى نەتەوايەتى و سۆزا

نىشتەمان پەرورەيى دەھلبەستىن ھۆزانقانن كلاسكىي كوردا ديارە وەكى:  
(خانى، حاجى قادرى كۆيى، نالى، سالم، ئەھمەد موختار جاف و..... ھتد)  
دىلاننى ھۆزانقان زى ئىك بوو ژوان ھۆزانقانن كو پەرورەدە كرىي بزاقا  
نىشتەمان پەرورەي و خەباتا ئازادىخواليا پىشتى جەنگا دووى يا جىھانى بوو،  
ئەو سالىن كو ھەلبەستىن دىلاننى ئاوينەيە كا روون بوون، كو خەبات و بزاقا  
نەتەوہي و ئازادىخواليا گەلى مە تىدا رەنگفەدايە.

دىلان وەكى ھەر ھۆزانقانە كى شورشگىرى كورد و خەباتا گەلن ئاسىيا و  
ئەفرىقىا و ئەمريكا لاتىنى ژ پىخەمەتى سەربەستىيا وان خەبات كرىيە، بزاقىن  
وان ب خەباتا گەلى كوردستانى قە گرىدەت.

دىلان ژلايى كىش و سەرۋايىقە د پترىا ھەلبەستىن خۇدا كىشا برگەيى  
(پەنجە) يى و سەرۋايا دىرا مەسنەوى ب كار ئىناينە، چونكى ھەست يان ب  
رەسەناتىا خۇمالىياوان كرىيە، لەورا لى قە گەريايە. دىلان ژبلى ھۆزانقاننى  
ستىرە كا گەشا ئاسماننى ئاواز و سترانا كوردى بوو، دەنگ خوش و مقام زانە كى  
كىم وىنە بوو.

ئەقە ژى نموونە كە ژ ھە ئېستە وى:

### شىخ مەحمۇدى زىندى

- ۱- ئەكى پېرسىن سۆراخى راستى  
دىيارە نىزىك تر ھەر بەررانانە
- ۲- بەررانان دەخىل دراوسىي دىسۆز  
ئىستە ئەو بەرت كىي لا مېوانە؟
- ۳- ھەوالى پېرسە ئە دارى گەلى  
شىخ ئەوى ماوہ يا ئە سەيوانە؟
- ۴- ئىستە سىيەرى سەرچەستەي كەفنى  
ھەتاوى سوورە يا ئەرخەوانە؟
- ۵- ئىستە پىخەفى نەرم و نۆلى شەو  
بەردە يا خاكى كانى ئاسكانە؟
- ۶- بەردە قارەمان ئە جىي خۆي ماوہ  
ھەر ئە دەربەندە يا ئە پىرانە؟
- ۷- ئىستە ئاۋ بارىك وەك بوومە ئەرزە  
ھەر ھەل ئە ئەرزى يا ئە وەستانە؟
- ۸- كۈا شىخ؟ كۈا نەوہى ئە ھەدى كاكى؟  
كۈا نەبەردەكەي ئەم نىشتمانە؟
- ۹- بەررانان دىيارە قورگت گىراوہ  
چاۋت لىخنى خورى گىريانە



۱۰- سەرت چەپۆكى كۆچى بى وادەى

شىخ خوولى داوہ سستى فغانە

۱۱- بەلام بەرانان گويم لى راگرە

من كوردم، كوردیش گەلە، ئىنسانە

۱۲- ھەزار ئەوہەندە بخرىتە بىنى

دەستى گەردوون و چنگى زەمانە

۱۳- كورد شۆرە سواری وەك شىخى بوو بى

سەر نەوى ناكە ئە بو بىگانە

(ژ دەستپىكى پىنج دىر بو ژبەركرنىنە )

### راقەكرنا پەيشان

شەو بەرد : ناڤى گەرەكە كى يە - ناڤى تاخە كى يىە .

كانى ئاسكان : ناڤى گەرەكە كى يە .

بەردە قارەمان : ناڤى جەھەكىيە

بەرانان : ناڤى زنجىرە چىايەكىيە

دارى كەلى : گوندى شىخ مەھمودىيە

دەربەندە : مەبەستاوى دەربەندى بازىانە

ئاو بارىك : ناڤى گوندەكىيە



## سەبرى بۇتانی

۱۹۲۵-۱۹۹۸ز

سەبرى بۇتانی ل ساللا ۱۹۲۵ز ل گوندی (دهلوی) سەر باژیری (سیرتی) قە ل کوردستانا تورکیا ژدایک بوویه، ل مزگەفتی و ل خواندنگههی خواندییه، بهلی دەست ژ خواندی بهردایه کەفتیه ناڤ خەباتا کوردینی و خزمەتا ولاتی، ل ساللا ۱۹۴۶ ی هاته گرتن و دزیندانا (موسل) دا هاته زیندان کرن، هەر ل ویری ژ نوو دەست ب قەهاندانا هەلبەستێ کر، ل ساللا ۱۹۶۱ گەهشییه ناڤریزین شۆرشا مەزنا ئیلوئی، ل ساللا ۱۹۷۰-۱۹۷۴ ل بهغدا د رۆژنامە گەریا کوردیدا کار کریه، ل ساللا ۱۹۷۵-۱۹۹۰ د رۆژناما (عیراق) و پاشکۆیی عیراقدا کار کریه.

بۇتانی چرایي مهیدانا ئەدەب و رۆشنبیری یا کوردییه، بهرهمین وی پەخشان و هەلبەستن ئەقینداریا وەلات و کوردینی و مەروفایهتی و برایینی و وەك هەفی ب خو قەگرتییه، نازك و ئاسان هاتینه نقیسین دا هەموو تەخین جفاکی و کۆمەلین خەلکی تی بگههن.

ب دریژاها ژيانا خو خەبات بو کوردو کوردینی کریه، و هەردەم پینوس و خامەیی وی دقێ ریکیدا بهرهمدار بوویه و ب دەهان قەکۆلین و چیرۆك و پەخشان و بابەتین فۆلکلوری دگۆفارو رۆژنامین کوردیدا بهلاقە کریه، ل ۱۹۹۸/۱۰/۲۵ ل باژیری ئۆسلوی پایتەختی نەرویج گیانی خو ژ دەست دایه و هەر ل ویری هاتییه قەشارتن.

## نمونه :

ئەڤ ھەلبەستە ب ھەلکەفتا دەست پیکرنا شۆرەشا نويا پيشکەفتن خوازهاتيه  
نقيسين .

- ۱- عاشقان پەردە دراندن چەپ و راست  
نامە ل پى نامى شاندن چەپ و راست
- ۲- پەيک و مزگينى دهاتن پيل و پيل  
ب ئاوازه ک نوو ستراندن چەپ و راست
- ۳- جوتيار و دينجيه ر و پالان شەڤ و رۆژ  
ژ دەمى ھەڤ درەقاندن چەپ و راست
- ۴- شاپيان دهاتن مەيدانى کت و جۆت  
و ەک بازان شەپەر شەقاندن چەپ و راست
- ۵- خورشيد و شير و شاهينان راهيلانى  
کۆزک و چەپەر شکاندن چەپ و راست
- ۶- خوەش د خوەندن قەق بوو ھەي قەقە بوو  
کافر دخوونى گەقزاندن چەپ و راست
- ۷- ئەڤينداران جان و دل دان دلستانى  
نەقنا ژينه ک نوو راچاندن چەپ و راست
- ۸- ترس و لەرزا قى خەبات و کيقە راتى  
بەگ و دوژمن لەرزاندن چەپ و راست
- ۹- خوە پەرستان ئەڤ سەر و ئەو سەر لەيزتن  
خوە ب دۆلارا وەرماندن چەپ و راست

۱۰- تۆۋەن رېك و كەرب و كينا رەش رەشاندن

دوۋەلاتى مەدە چاندن چەپ و راست

۱۱- ئەفەممو دەرد و خەم و زۆر ستم

دوژمانل مە باراندن چەپ و راست

(ژ دەستىيىكى پىنج دىر بو ژبەركىنىنە)

### پاقەكرناپەيشان

شليپان : شەپول شەپول.

كىفەرەت : خەبات.

شەپەر : شاپەر.

قەق بوو : دەنگى كەو، قەب قەبا كەوى.

گەفراندن : دئاخى وەر كرن.

دخوونى : دخوينىدا، دناۋ خوينا.

نامە ل پى نامەشاندن : نامە ل دويف نامى ھنارتن.

## رافه کرنا په یشان

|                            |                                        |
|----------------------------|----------------------------------------|
| که فته ناڅ خه باتا کوردینی | : پشکداری دخه باتا ملله تی کوردا کریه. |
| خورشید                     | : رۆژ.                                 |
| شاهین                      | : ته سری نیچیری (باز).                 |
| کۆزک                       | : چه پیری بچووک.                       |
| ئه فیندارتیا وهلات         | : خو شه ویستی ولات.                    |
| وهک ههقی                   | : وهک یه کی، یه کسان.                  |
| راچاندن                    | : فه هاندن.                            |
| جان                        | : گیان.                                |
| له یزتن                    | : سه ما کړن، ره قسین.                  |

## مقداد مه دحەت به درخان

(مقداد مه دحەت به درخان) کورې (میر به درخان) ه، بنه مالا وان ب (نازیزان) دهیته ناسکرن کو سالا (۱۵۱۴ - ۱۸۴۷) میرین میرنشینا (بۆتان) بوون، رۆله کی گرنګ دچاندنا ههستی نه ته وایه تی دناڅ میلله تی کوردا هه بوو. (میر به درخان) پارهک تابیهت ب ناڅی خو بو میرنشینا (بۆتان) دهرخستوو، سه رکیشی رۆژنامه قانی کورد (مقداد مه دحەت به درخان) ده می ههست پیکری کو ملله تی کورد پیویستی خه باته کا رۆشنیرییه، ب فەر زانی رۆژنامه کا کوردی به لاڅ کت، لی ژبه رکو سولتانی عوسمانیان نه دهیلا رۆژنامه قانان ئازادی یا هزرو بیران هه بیت و زانین و رۆشنیری دناڅ جفاکی کوردیدا به لاڅ بیت، مقداد مه دحەت نه چار بوو مشه ختی (قاهره) پایته ختی مسری بیت و

رۆژنامە کۆ ب نافی (کوردستان) ل ویری دەریخت. ئیکەمین ژمارا رۆژناما  
 (کوردستان) ل ۲۲ ی نیسانا ۱۸۹۸ ی ل (قاهیرە) دەریچوو کو ئەو رۆژە  
 گوهرپینە کا گرنگ بوو د دیروکا میللەتی کوردا دا. دق رۆژیدا پەیشا  
 کوردی دگەل فیشە کا ئقەنگا خەباتکاران بوونە هەقسۆز. سولتانی عوسمانی  
 د خواست رۆژناما (کوردستان) هیشتا دلاندکییدا سەر ژیکەت داکو پی  
 نەگەهیت و نەبیتە ماک و نقش ژیرا چینهبیت، لی خورتین بەدرخانی ژ  
 خوەستین سولتانی ب هیزتر بوون لەورا شیان درپیشی ب دەریچوونا رۆژناما  
 (کوردستان) بدەن و دنایەرا سالی ۱۸۹۸ - ۱۹۰۲ (۳۱) ژماران ل چار  
 باژیرین جودا جودا دەریخن، هەر ژمارە کۆ (۲۰۰۰) دو هەزار دانە ژ  
 چاپ کرن و ب هەروەیی و وەشانەنە کوردستانی و ب سەر خەلکیدا بەلاؤ  
 دکرن ب مەرەما رۆشنیر کرنا مللەتی کوردو گرنگی دانی ب زمانی کوردی  
 نەخاسە (زاری بۆتانی).

(مقداد مەدحەت) ی ژمارە (۱ - ۵) ل قاهیرە دەرخستن پشتی هینگی تووشی  
 نەخوشیی بوو، سولتانی عوسمانی نەچار کر کو قەگەریتە ئەستەنبوولی، برای  
 وی یی بچووک لاوی بەدرخانی (عەبدولرەحمان پاشا بەدرخان)، نەچار بوو  
 بەرەف (جنیف - سویسرا) بجیت و رۆژناما (کوردستان) ژ ژمارە (۶ - ۱۹)  
 ل ویری دەریخت. جاره کادی قەگەرپا (مصر) ی و ژمارە (۲۰ - ۲۲) ل  
 (قاهیرە) دەرخستن، ژمارە (۲۴) ل (لەندەن) دەرخست، ژمارە (۲۵ - ۲۹)  
 ل (فۆلکستوون) ل ئینگلەتەرا دەرخست، ژمارین (۳۰ - ۳۱) ل جنیف هاتن  
 دەرخستن کو ژمارین داویی بوون.



بابەتین رۆژناما (کوردستان) ب خۆفە گرتین (سیاسی، دیرۆکی، جفاکی،  
ئایینی... هتد) بوون ژمارا داوی (۳۱) ل (۱۴ ی نیسانا ۱۹۰۲)  
دەرچووێه.

### پارچه کا نقیسینا مقداد مه دحه ت به درخان

د ئیکه مین ژمارا رۆژناما (کوردستان) دا به لافه بوویه، و تیدا مه ره ما  
دەر خستنا رۆژناما کوردستان دیار دکهت، بی دهستکاری تنی رینقیس هاتییه  
گوهرین.

((سه د هزار شوکر و هه م د ژ خودی ته علاره نه م موسلمان خهلق کرن و دزانینا  
عیلم و مه عریفه تی ده هس و زه کادامه. دهرحه قا عه لماندنا عیلم و مه عریفه تی  
ره گه له ک ئایه تی جەلێله و ئەحادیسی شەریف هەن، دونیایی ده چقاس  
موسلمان هه بن دگونوو باژیرین هه میاده مه کته ب و مه درسه و جه ریده هه ن،  
دونیایی ده چ دبه و چ نابە جه ریده دنقیسن حەیفە من تیت ژ کورداره کورد  
ژ گه له ک قه و ما زیده تر خودی هس و زه کانه، جامیرن دبوین خوه ده راست و  
قه وی نه، خورتن و دیسا وه که قه و مین دی نه خوهندانه، نه ده وله مهندن، دنیا  
یی ده چ دبه جیرانی وان موسقوف چاوه یه وی چ بکه نزان له و ما ریا خودی  
ده من نه ق جه ریده یاها نقیسی ب ئیزنا خودی ته علایا پاش نهۆ ده ره پازده رۆژا  
ده جاره کی نه زی جه ریده کی بنقیسم، ناقی وی من کریه (کوردستان) دق  
جه ریدی ده نه زی به حسا قه نجیا عیلم و مه عریفه تا بکم.



ل کو دهری مروڤ دعهلمه، ل کو دهری مروڤ دعهلمه، ل کو دهری مهدرسه و مهکتهبین قهنج ههنه، ئەزى نیشا کوردا بکم، ل کو دهری چ شهر دبه دهولهتین مهزن چ دکن چاوه شهر دکن تجارەت چاوه دبه، ئەزى هه میا حیکایەت بکم ههتا نهۆ کەسى جهریده ک هوێ نهنقیسییه ئەڤ جهریده یا منا یا ئەهولیه، ئەو ما وی گه له ک کیما یی هه بیته، ئەز هیقی دکم کیما یا جهریدی ژ من ره بنقیسن هه می تشت وه کی نوو چی دبن کیمن، (پاشی هینگى دچه دکه وه ریده) ئەڤه ئیدی ئەزى دهست به مهقهدهی بکم)).

۲- ههروهسا د ژماره (۳) یا رۆژنامهیا (کوردستان) دا کول ۱۸۹۸ ز ل مسرى دهرچوویه، (مقداد بهدرخان) نقیسیت:

(( عالمهک ژ سۆرا هه بی سالا دی وهفات کر رهحهتا خودی ئی به، خودی گونههین وی بغهفرینه، ناڤی وی (حاجی عهبدولقادر) بی، ئەڤ مروڤا ساغیا خوهده ده گه له ک خهبتی دهرحهقا عهئماندنا علم و مهعریفه تیڤره، گه له ک بهیت و ئەشعارین کرمانجی دنقیسی، ری دکر ولاتی خوه سۆرا، عهزمانی وی عهزمانی سۆرایه لۆما کورد حه می فی عهزمانی نزانن، پشتا کتیا مه م و زینی ده بخهتی دهستی خوه هن بهیت نقیسینه، ته بهروکهن من ئەو ئەبیات لقی جهریدهبیده بنقیسن)).

**تیپینی:** ئیک ژهان دوو نقیسینان دی هیته ژ بهرکرن:

۱- نقیسینا ئیکى ژ ( سه د هزار شوکرو حه مده... ههتا) وهک قهومین دی نهخوه ندانه).

۲- نقیسینا دووی ژ (عالمهک ژ سۆرا... ههتا دوماهی).

## راقەكرنا پەيشان

|              |                                             |
|--------------|---------------------------------------------|
| دەيتە ناسكرن | : دەيتە نياسين.                             |
| سەر كيش      | : پيشرەو.                                   |
| نە دەيلا     | : نە دەيتە.                                 |
| جقاق         | : ئەنجۈمەن.                                 |
| مشەخت        | : دەربەدەر.                                 |
| ديروك        | : ميژوو.                                    |
| نقش          | : رەگەز.                                    |
| خورت         | : دلير - گەنج.                              |
| خوہست        | : قيا.                                      |
| ژ سۇرا ھەبى  | : لە سۇران ھەبوو، مەبەستا وى دەقەرا سۇرانە. |
| سالا دى      | : سالا چووى - سالا بۇرى.                    |
| ساغيا خوہدە  | : د ژيانا خو دا، كاتى كر ساغ بوو.           |
| گەلەك خەبتى  | : زۇر (گەليك) خەبات كر.                     |
| رى دكر       | : دھنارد، رەوانە دكر.                       |
| عەزمانى وى   | : زمانى وى.                                 |

|                 |                                |
|-----------------|--------------------------------|
| لۇما            | : چۈنكە، ژبەر ھندى.            |
| ھەمى            | : ھەموو، ھەمى، گشت.            |
| ھن بەيت نقيسىنە | : ھەندەك بەيت يان شعر نقيسىيە. |
| لەورا           | : ژبەر ھندى.                   |
| ب ھەروھىي       | : ب خۇرايى، بى پارە.           |
| مەرەم           | : ئارمانج، مەبەست.             |
| چقاس            | : چەند.                        |
| لەكو؟           | : لە كىرى؟.                    |
| چاۋە            | : چەۋا.                        |
| نوو             | : نوۋ، تازە.                   |
| دچەو دكەۋە رىدە | : دچىت و دكەڧىتە رى.           |

## شاكر فەتاح<sup>(۱)</sup>

۱۹۱۴-۱۹۸۸ز

ناقى ۋى شاكرى كورپى فەتاحى كورپى ئەخمەدە، ل سالا ۱۹۱۴ز ل باژىرى  
سليمانىي ژدايك بوويه، ژ بنەمالەيەكا خويندەوار بوويه، ل دەستپىكا  
زارۆكىنيا خۆ چوويه بەرخواندى، ل حوجرە و مزگەفتان، پاشى چوويه  
قوتابخانى و قوتابخانا سەرەتايى ل سليمانىي تمام كرىيە، دواناۋەندى و كولپزا  
ماف ل بەغدا تمام كرىيە، ل شەفا ۱۸ - ۱۹/۳/۱۹۸۸ ھاتىيە گرتن و  
ل ناھەراستا ئىلونا سالا ۱۹۸۸ز دەپتە گوللە بارانكرن و دگەھىتە رېزىن  
شەھىدىن كوردستانى، شاكر فەتاح ئىكە ژوان نقيسەرېن نافدارېن كورد،  
كو دماۋەيەكى گرنگ و پرى رووداندا ژ بزاڤا رەۋشەبىرى و ئەدەبى رۆلەكى  
مەزن ھەبوويه، خزمەتەكا بى سنوور و گەلەك مەزن بۆ مللەتتى خۆ كرىيە،  
چونكە بەردەوام خامەيى ۋى يى رەنگىن ژبو مەرەما ھىشار كرنا مللەتتى خۆ  
ئىخستىيە كارى، دق بياقيدا ئىكە ژوان نقيسەرېن كو ب ئەگەرى بەرھەمىن  
خۆ ۋەلى ھاتى بچىتە رېزىن وان نقيسەرېن كو گەلەك بەرھەم ھەين.  
ئەو نقيسەرېن گەلەك كارتېكرن لىسەر شاكر فەتاحى كرى و جھى شوين  
تبلىن وان لىسەر كەسايەتيا ۋى ديار، ئەقەنە:-  
(مخەمەد ئەمىن زەكى - تەۋفيق ۋەھبى حوسىن حوزنى موكرىانى)،

---

(۱) ژيانا شاكر فەتاحى ل پەرتووكا (شاكر فەتاح ژيان و بەرھەمە ئەدەبىيەكان) ژ نقيسىنا مامۇستا (شوان سليمان يابە)  
ھاتىيە ۋەرگرتن.

ههروهسا ههلبهستين حاجى قادرى كۆيى زۆر كارتىكرن لىكرىبه، دگهل رۆژنامىن (بانگى كوردستان، رۆژى كوردستان، ئومىدى ئىستىقلال، بانگى حەق). شاكر فەتاح ژ پىره مېردى فېرى نقيسين و خواندنا كوردى بوويه، دەمى چوويه نك وى هاندانا وى كرىبه ژبو كۆمكرنا پەيقىن كوردى ياپەتى، گەلەك جارانب دويىف قان پەيقان زۆر جهان گەپپايە و تو ماركرىنە و بو وى برىنە، شاكر فەتاح دگهل دەست بكاربوونا وى وەكو (كارگېرى ناوچى قايمقام) ل باژىركىن كوردستانى مژويلى دەرئىخستنا رۆژنامە و شانۆگەريا و قەكرنا پەرتوو كخانان و بەخشينا پەرتووكان بوويه، كو ئەقەژى دەلىقەك بوويه دا پتر ل دويىف پەرتووكان بگەپپىت، بىتە هەقالى جيهانا رەوشەنبىرى هەتا دوماهىكا ژيانا وى، پەرتووك نىزىكتىن هەقال بوويه بو وى بىي پەرتووك و خواندن نەقەتاندىيە. دگهل گەشبوونا ئەدەبىياتىن كوردى ل سالىن سىهان يىن سەدەيى بىستى، شاكر فەتاح ب هەمى شيان و هزرىن خو رۆلەكى باش دىزاقا رەوشەنبىرى و ئەدەبى و رۆژنامەگەريا كوردىدا گېرايە. دگهل بياقېن جودا جودا و مەيدانىن دى يىن نقيسينى خامەيى وى هەشك نەبوويه، دىشېن بىژىن دهنەك بياقاندان ئىك ژوان پىشەنگان بوو يىن بەرھەم د مەيدانا گوڤار و چىرۆك و گەشتنا مە و ژيانا مەيادا هەين و، ئەدەبى كوردى يى خەملاندىيە.

### شاكر فەتاح دگهلەك بياقاندان بەرھەمىن ئەدەبى هەبووينە ، ژوانا :

۱- **هەلبەست :** پترىا هەلبەستىن وى ل دۆر مەبەستەكا جفاكى و وەسف و دلدارى و نامىن شىعرى نە، دەردى هەژارىي و زۆردارىي و نەخويندەوارىي و پاشكەفتنا جفاكى كوردەوارى و



وەسفا سروشتی کوردستانی و ئافرهتی دناڤەرۆکا هەلبەستین وی دا رەنگ  
فەدەت.

**۲- گۆتار:** ل دەستیگێ گرنگی ب گۆتارا ئەدەبی دایە، پاشی پتر گرنگی ب  
گۆتارا جفاکی دایە، ب کویری گیروگرفتین جفاکی بەرچاڤکریه، هند بی  
هاتییه کرن کو چارهسەریی بو ببینیت، هەر وەسا هندەك گۆتارین سیاسی  
نقیسینه.

**۳- چیرۆك:** كۆمەلەكا چیرۆكا نقیسییه، دناڤەرۆكاواندا بەحسی گەلەك  
دەردین جفاکی و گەلەك دیمەن پاشكەفتنا جفاکی کرییه.

**۴- چیرۆك بۆزارۆكان:** چیرۆكین زارۆكان نقیسینه، هەر وەسا چەند چیرۆكەك  
بو زارۆكان وەرگیراينه سەر زمانی كوردی.

**۵- ژياننامه:** چەند ژياننامه نقیسینه، وەکی (ئاوینە ی ژینم، خەباتی  
رۆشنیران، یادنامه).

**۶- گەشتنامه:** چەند گەشتنامهك نقیسینه، وەکی (گەشتی پینچوین، گەشتی  
شار باژیر، گەشتی سروچك، گەشتی هەلبەجە و هەورامان).

**۷- دان و ستاندن (گفتوگو):** دنامیلکەیا ئاھەنگا رۆشنیراندا سی دان و  
ستاندین جۆرا و جۆر ل دۆر (جفاکی، میژوویی، ئایینی) بەلاڤە کرییه.

**۸- ڤەكۆلینین ئەدەبی:** ل دۆر بەرھەمین ڤان ھۆزانڤانان ڤەكۆلین کریینه  
(ئەحمەدی خانی، داماو ی موکریان ی، زیوەر، بیکەس، حاجی قادری کۆیی،  
مەلا کاكە حەمە).

**۹- وەرگیران:** دیبائی وەرگیرانیدا رۆلەکی گرنگ گیرا یە، گەلەك پەرتووکی  
نقیسەرین نافدارین جیهانی بو زمانی كوردی وەرگیراينه.



شاكر فەتاح نیشتمان پەرورەكی دلسۆز بوو، كوردایه‌تی و دۆزا نه‌ته‌وه‌یا  
 خۆ، ئارمانجا وی یا سه‌ره‌کی پیگه‌هاندنا میلله‌تی وی یی بن ده‌ست و ته‌په‌سه‌ر  
 بوویه، ژلایي نه‌هه‌قیي و زۆرداری و بی داده‌وریی دیار ده‌بین نه‌ د جهی  
 خودا بی خودان هه‌لویست بوو نه‌ دما بی لایه‌ن و ، بی ده‌نگ نه‌بوو، سه‌ری  
 خۆ شۆر نه‌دکر به‌رامبه‌ر گه‌ڤ و بزاقین دوژمنی.  
 ئەڤ هه‌لویسته ب درێژاهیا ژیی وی دگه‌لدا مه‌زن دبیت و ژ ئه‌نجامی قی  
 چه‌ندی ژبه‌ر هه‌لویستی وی یی دووماهیي هاته‌ شه‌هیدکر.

### نمونه‌یه‌ك ژ په‌خشانا شاكر فەتاح

#### به‌رخه‌كه‌!

كوڤه‌كه‌م له‌ ته‌مه‌نی دوانزه‌ سالاندا بوو، پۆژیک هه‌ستی کرد به‌ ئاواره‌یی  
 و ته‌نیايي، نه‌گه‌را بۆ شتيك دلی خۆی پی خوش بکات، خۆشه‌ویستی و دلسۆزی  
 و چاودیریی خۆی تیا به‌خت بکات، نا چاری کردم به‌ر خۆله‌یه‌کی بۆ بکرم له‌  
 مه‌رسه‌رپرێک (قصاب) زۆری پی نه‌چوو کوڤه‌كه‌م بوو به‌ دۆستیکی به‌ گیانیی  
 به‌رخه‌كه‌، به‌رخه‌ به‌سه‌زمانه‌كه‌ وا هۆگری بوو بوو كه‌ کوڤه‌كه‌م نه‌رۆیشت  
 رای نه‌کرد به‌ دوايا، لیي نه‌چوو هه‌پشه‌وه‌، خۆی تی هه‌ل نه‌سوو، یاریی له‌ گه‌ل  
 نه‌کرد، کوڤه‌كه‌می له‌ جیگای دایکی دانابوو، نه‌و دایکه‌ی كه‌ خواپه‌رستی  
 و ناپه‌سه‌ندی نه‌وه‌ی ئاده‌م له‌وی جوێ کردبووه‌وه‌!

هەر چه‌ند به‌رخه‌که به ته‌نیا به‌مایه‌وه ئه‌بیاراند: کۆره‌که‌می بانگ ئه‌کرد  
 پیویستی جی به‌جی بکات، هاو ده‌می بکات، دلی خوش بکات، جا کۆره‌که‌م  
 به‌ختیار بوو به‌و به‌رخه‌ به سه‌ زمانه‌! به‌رخه‌که هه‌موو کاتی کی،  
 هه‌موو بیرده‌رییه‌کی کۆره‌که‌می داگیرکردبوو، کۆره‌که‌م ئه‌وه‌نده‌ی  
 به‌ته‌نگ دلی ئه‌و به‌رخه‌وه‌ بوو، به‌ته‌نگ دلی که‌سی تره‌وه نه‌بوو!

به‌لام به‌ لای منه‌وه باراندنی به‌رخه‌که له بانگ کردنی کۆره‌که‌م زۆر تری  
 تیا‌بوو، شتیکی گ‌رنگ تری تیا‌بوو، دیلی و به‌نده‌یی و بی ده‌سه‌لاتیی به‌رخه‌که  
 شی ئه‌نواند به‌رام‌به‌ر به‌ هی‌زیکی وا که نه‌ی ئه‌توانی به‌ره‌نگاری بکا!  
 به‌رخه‌که له خوشه‌ویستی و د‌س‌و‌زی و چاود‌یری دایکی بی به‌ش کرابوو، له  
 له خوشه‌ویستی و د‌س‌و‌زی و چاود‌یری کۆره‌که‌م د‌ن‌یا نه‌بوو، به‌شتیکی ده‌ست  
 کردی ئه‌دایه‌ قه‌له‌م ئه‌و چه‌زی ئه‌کرد بچ‌ته‌وه‌ لای دایکی، چه‌زی ئه‌کرد  
 سه‌ربه‌ستی خوی ده‌ست که‌و‌یت‌ه‌وه، له زۆر داری دوور که‌و‌یت‌ه‌وه، له به‌ر ئه‌وه  
 هه‌ستی به‌ ترس ئه‌کرد، ئه‌ترسا له‌وه‌ی شتیکی به‌سه‌ر بی! له راستیدا  
 به‌رخه‌که به‌ هه‌ ئه‌ نه‌چوو بوو...

چۆن ئه‌بوو باوه‌ربکا به‌ د‌و‌ستایه‌تی کۆره‌که‌م و ئه‌و مه‌ر مه‌ر سه‌ر به‌ری که ئه‌و  
 به‌سه‌ زمانه‌یان له دایکی خوی کرد‌بو‌وه‌؟!... به‌رخه‌که به‌ دل هه‌ستی  
 ئه‌کرد به‌ جیا‌وازییه‌کی گه‌وره له ناوه‌ند خوشه‌ویستی دایکی  
 که پر بوو له د‌س‌و‌زی و خۆبه‌خت کردن و خوشه‌ویستی کۆره‌که‌م و  
 مه‌ر سه‌ر به‌ره‌که که پر بوون له خۆپه‌رستی! له به‌ر ئه‌وه چه‌ند به‌

ته نها بمایه وه نه بیاراند، نه لا لایه وه چونکه خوئی له تهنگ و چه له مه دا نه دی، ده ترسا له وهی له ناو بجی، واتتی گه یشتبوو که نه گهر به هوئی کهم ته رخه میی کوره که مه وه له بهر بئی ناوی و خوراکی نه مری، دوور نییه سه گ و گورگ له په رژینی خانووه که وه باز بده نه ژووره وه په لا ماری بدهن بیخون، یا خوت دزو دروژن و زوړدار به شهو بیدزن و سه ری برن و گوشته کهی بفروشن! به لکو بوئی هه یه کوره کهم خوئی سه ری بری و بیبرژینی و بیخوا، نه مه راسته کوره کهم دوستیتی، دلسوژیتی، به لام تهق و ئاره زووی چوو سه ر گوشته ناسکه خوشه کهی؟! کی نه ئی سه ری نابری؟ بوچ هه موو روژ هه زاران بهرخی وه ک خوئی سه ر نابرین بو خوشی بن دانی کوره کهم و هاوتای کوره کهم؟!..

له بهر نه وه باره بارې نه وه بهرخی له باوک و دایک براوه کلۆله، که وه ک هاواریکی بئی ده سه لات و بئی چارانم نه هاته بهر گوین که سی داره له نزیکیا نه وه هه لخرابن، دلمی نه سوتاند، جه رگمی نه برژاند!

ته نه نه ت نه وه شی له بیر نه برده مه وه که کوره کهم و هه موو خیزان نازیان نه کیشاو چاو دیریان نه کرد! به لام منیش به هه له دا نه چوو بووم، زوری پی نه چوو دوستایه تی و نازکیشان و دلسوژی بهرانه بهر بهرخی که له بیر کوره کهم و خیزان چوو وه کاتی کهم زانی بهرخی به سه زمانیان داوه به زه ویدا و نه یانه وئی سه ری برن و گوشته کهی بکه ن به چیشت که له سهیرانیکا ده رخوا دی چهند میوانیکی زوړداری وه ک خویانیان بدهن! باش بوو فریاکه وتم و بهرخی

به سه زمانم له ده ستیان رزگار کرد! ... گه لیک له نه ته وه کانی رۆژ شه لانیس  
 داخه کهم لهو به رخه به سه زمانه نه کهن! نه وانیش هه چهنده سه رۆکه  
 خۆیه رسته کانیاں خۆشه ویستییاں بو نه نوین و یارمه تیاں پیشان نه دهن و  
 چاودیرییاں پیشکesh نه کهن... به لام هه هه هوو! تازه چاویان کراوه ته وه، قهه  
 چه واشه نابن، له ترسی گیانی خۆیاں ناچارن هه هه هاوارو فریاد بکهن تا خوا  
 ده رگایه کی رزگار بوونیان لی نه کاته وه!.

( ژ کوره کهم له ته مه نی ..... هه تا.. به ته نگ دلی که سی تره وه نه بوو!  
 بو ژبه رکرنیه )

### راشه کرنا په یشان

نه لایه وه : لاقه لاقه دکر، زاره زار دکر.

په رزین : پیژان.

چه واشه : سهرداچوون ، هندابوون.

## ژێدهرین ههردوو پشکین ریزمان و نهدهب:

- ۱- ریزمانی کوردی - جیناو - د. ئاورحمانی حاجی مارف.
- ۲- ریزمانی کوردی - ئاوه لکردار - د. ئاورحمانی حاجی مارف.
- ۳- ریزمانی کوردی - نوری علی أمین.
- ۴- دهستوور زبان پینچ استاد - رشید یاسمی و هاوریکانی - به فارسی.
- ۵- ریزمانی کوردی - صادق بهاء الدین.
- ۶- دهستوور زبان فارسی - دکتور نادر و زین پور.
- ۷- مه م و زین لیکۆئینه وه هه لسه نگاندنی - علی فه تاج دزهیی.
- ۸- دیوانی حاجی قادری کۆیی لیکۆئینه وه و لیکد انه وهی - سه ردار حمید میران و کریم شاره زا.
- ۹- دیوانی پیره میرد - محمد رسول هاوار.
- ۱۰- باغی کوردا - دیوانا نه حمه دی نالبه ند - کۆمکردن و توێژاندنا - طه مائی.
- ۱۱- دیوانی گۆران - چاپی ۱۹۸۰ - به غدا.
- ۱۲- کاروانی شعری نوێی کوردی - ۱۹۷۸ - کاکه ی فه تلاج.
- ۱۳- دیوانی دیلان - ۱۹۶۹.
- ۱۴- دیلان شاعیرو نازادیخواز - ۱۹۸۱ - دلشاد عه لی.
- ۱۵- نوبارا نه حمه دی خانی - توێژاندن حمه دی عبه المجید السلفی - به غدا.
- ۱۶- مجله ثقافه الهند - المجلد الخامس - سبتمبر ۱۹۵۴ - العدد الثالث.
- ۱۷- الاسطورة والتاریخ فی التراث الشرقي القديم.
- ۱۸- زمان و نهدهبی کوردی بو پۆلی سییه می ناوه ندی - د. عزالدین مسته فا رسول و هاوریکانی.



## پشکا خواندنی

- ۱- دوازده سواری مه‌ریوان.
- ۲- بهایی سه‌ربه‌ستی.
- ۳- ره‌واندز.
- ۴- دارگویز.
- ۵- به‌رزه‌بوون.
- ۶- گورگ و هیستر.
- ۷- سه‌ره‌ه‌لدان.
- ۸- هونه‌ری شانۆگه‌ری پی‌دقی ب زباییه.
- ۹- نامق که مال.
- ۱۰- هه‌ژاری.
- ۱۱- نه‌زدزانم ئاقل سه‌رچ رادچیت به‌لی نابیژم.
- ۱۲- ژیاننا کوچه‌ری.
- ۱۳- قازی محه‌مه‌دی پیشه‌واو کۆمارا کوردستانی.



## دوازده سوارهی مهربوان

باژبر قهلا چولانه، حاکمدار ئهحمەد پاشای مهزنه کو ب ( شاه غازی  
ئهحمەد لهشکرشکین ) بناؤه دهنکه، شیرو و مهتال چه کی دهستی سوار چاکین  
مهیدانه، ئیقاران ل کهناری رووباری قهلا چولان دیوان دهیته گرتن، ماقویل  
و ره سپی کو مهل کو مهل ل رهخی ئاخی دروین.

ئیقاریه کی زهلامه کی بهرکهفتیی ئهسمەر، رههه کا سپی یاتهک هیلابوو ب  
ریدا دهات و ئیکی بهژن بلندی تژی و مل پهحن ل پشت بوو، ژنوی موی لی  
هاتبون چاقین وی وه ستیره کا گهش دتهیسن، دهمی گههشتیه پیشی،  
ب شهرمقه پرسیارا پاشای و سالم بهگی مامی وان کر، دهمی ئهحمەد پاشا  
نیشادای گهلهک ب ریزگرتنه سلاؤه کرنی و پیشقهچوون، ئهحمەد پاشای ژی  
پرسیار ژی کرن دابزانیت کییه، ئهوژی دناخفیت و دبیزیت: پاشایی من  
ئهز هه مزهی ئه فغانم و ئه قهژی (ئه کرهم) ی هه وه یی بچوو که.

سه ره ده ریا دلاوه ری و چه کبازی دسه ریدایه، ناؤه دهنگین هیزو شیانین  
سه لیم بهگی گولی بوویه، سوزدایه خو هه که سه لیم بهگ بشیت شیر وی  
بادهت و داوه شینیت، هندی مابیت دی خولامینیا وی کهت. ئهحمەد پاشای  
دهمی دیتی کو کوره کی بهژن بلند و تزییه و مل پهحنه و شیر وی گهلهک  
گرانه، بلهز فهرمانی ددهت کو سه لیم بهگی ناگه هدار بکهن میهقان ییت هاتین.  
پشتی چه نده کی سه لیم بهگ پهیا دبیت و بخیرهاتنا میهقانا دکهت دهمی چاقی وی  
ب شیر ی ئه کرهمی دکه فیت دلی وی تیک دچیت و دهستویری و وردگری

کو سه حكه تى، دهمى دهستى خو دهاقيتى، گه لك ب ساناھى ژ ژكفانى وى  
 دكيشيت، و بو څى ملي و ملي دى باددهت و بلند دهاقيت، دهمى نه همد  
 پاشاى ديتى كو نهو شيرى دلاوهره كى نه فغانى شانازيى پى دبهت و دگوت  
 كهس نه شيت ب هه زينيت، بهلى نه څه سه ليم به گه يى ب حهزا خو ياريان پى  
 دكهت، وه كى گوله كى گه شپوو، نه كره م ژى گه لك دڅوش بوو دهمى زانى  
 هوسا روى ب روى مه زنى خو بوو.

سه ليم به گى ژى گوته پاشاى: ئيدى نه څه دهسته برايت منن، نه څه بوونه  
 هه څالين رح ب رح. روژ هاتن و چوون، دهمى نيچيرا به رازان هات و لسه ر  
 گه هشتنا هاوارا گازيا موختارى ( به كراوا ) و ( گولعه نهر ) بو پاشاى كو  
 به رازان تشتهك بو نه هيلايه. پاشاى گوت: كانى شير وه شين، حنير نه وينه  
 كو لنك مه بادهن، سه ليم به گ تېگه هشت كو پاشايى بو وان دبېژيت، به رى  
 خو دا هه ردوو موختارا و گوت: هوين ل به راهيا مه هه رن. هه كه خودى حهز  
 بكهت سوبه هى ئيقارى نه م ميقتانين هه وهينه، ئيدى ژ ديوانى رابوو، ودگهل  
 نه كره مى قهستا مالا وان كرد هنارته دويښ.

۱- جوامير ئاغايى رهنگينه و.

۲- ئاغايى سيوهيلي و.

۳- زهينه ل به گى مه سره ف و.

۴- مه حمود به گى قه ديمى باش چاوهش و.

۵- دارا ئاغايى ميرهدى و.

۶- فرامه رزى زهنگه نه و.

۷- سوار ئاغايى بلباس و.

۸- مەمەند ئاغايى مىراودەلى و.

۹- شاپوور ئاغايى بەختيارى و.

۱۰- زەلّ ئاغايى مەرگەيى و.

۱۱- مىران بەگى وەلەد - بەگى و.

۱۲- چەلەبى قەدىمى ھەمەوۋەند.

ژقان سواران دوازده جەنگاۋەرىن دليّر كۆمكرن و گۆتى، سوبەھى زوى ب  
ھىنكايتى دى ژقىرە سوارىن. ژ دولّاگەلّە و بۆسەر ئاڧا سبجان ئاغادا ژبنى  
سەيد سادقى دى دەست ب نىچىرا بەرازان كەين و راھىيى ھەتا بەرەف  
ژىريا بەكراۋا دىبەين. بەرى سپىدى ھەر دوازده سوار كۆمبۈون و ب رى  
كەفتن بۆ نىچىرا بەرازان. پشتى ئەڧ سوارەچاكە برىڧە چۈوين، گەلەك پى  
نەچۈو دەنگ و باس گەھشتە ئەھمەدى پاشا كو لەشكرى ئىرانى گەھشتە  
مەريوان، دگەل بەلەڧەبۈونا ڧى دەنگ وباسى شاھى فەرمان دا لەشكرى  
ئامادەكرى و ئەو بخۆ ژى سوار بوو، بەرى خو دا سوپاى وب دەنگە كى بلند  
گۆت:

ھەندى ئەڧ سەرە بىنىت پشتا خو نادەتە دوژمنى، سوار بن روژا مەيدانىيە.  
ئەڧجا ب رى كەفتن، پشتى چەندەكى رىڧە چۈوين، شاھى ديت دەستە  
سوارەك دياربۈون، مامەند ئاغايى مىراودەلى وسوار ئاغايى بلباس كو ل  
بەراھيى ب رىڧە دچۈون، سەلىم بەگى ژى شىرى خو ھەمايل كرىيە و  
دەستى خو يى چەپى ھاڧىتە ھەمسارى و دەستى خو يى راستى دانا سەر  
كەمەربەندى نشتىي و ب سەر بلنديڧە ب چاڧىن خو نىرى ھەر وەك دڧىت ب  
تېشكى چاڧىن خو وى چىاى بسەر دوژمنان ب ھەرفىنىت.  
جوامىر ئاغايى رەنگىنە كو دىيژى پلنگى دەڧ ب خوينە قەلۈينا خو داگرتىيەو

دو کيلا قهلوينا وی وهك قهفتا سمیلین وی با یی لیددهت و بلند دکهت، دهمی  
 نهجهد پاشای نهف کھیف و خوشیه ژقان دهسته سوارا دیتی گازی دکهت،  
 دهستین خوشیی ب قوتن و دبیزیت نهفا نهز دبینم نیشانا سهر کهفتنی یه،  
 نهقارهچی ( دهف قوت ) دهست ب ستران گوتن و ئاواز و دهست قوتانین  
 خوشییی دکهن ب وی هینگاتیا سپیدی ل چیاپی ( کهوتو ) ددهت. دهمی  
 سهلیم بهگي گهل دهنگی وی دهست قوتانی دبیت نهو ب سوارین خوڤه ل  
 سهر ریکی دراوهستن، دهمی پاشا دگههسته راستا وان دبیزتی:

ئهی سوارچاک ههر وهك سهر کهفتنی دخوازم، ههر دی سهر کهفتن بیت. ههوه  
 گوهر لی بوویه کو لهشکهری ئیرانی هاتییه سهر مه نوکه ل مهریوانه، هوین  
 ل بهراهیا مه ههرن، دهمی خیقتهت و بارین مه ئامادهبن نهم زی دی گههینه  
 ههوه، ب هیقیا خودی. بو ئیقاری نهم ههمی دی لنک ههوه بین. سهلیم بهگ  
 سهر کردهیا دوازه سواران وهر دگریت ول ههسپین خو سوار دبن و دکهنه  
 توژو دهر باز دبن. ئیقاری ل نیزیکی لهشکهری ئیرانی بویسهکی ددانن،  
 نیزیکی بانگی عهیشا سهری سوپایی پاشای زی دیاردبیت. پاشی سهلیم بهگ  
 و نهکرهه ل سهر هندی ریك دکهفن کو ههر ئیقاری دهمی لهشکری ئیرانی  
 ب نان خوار نیقه مژویل دبیت، نهم دربهکی داوهشینین، چنکو داوازه سوار  
 بهرامبهر دوازه هزارین وان نین و ههکه بو روژ زی دی ب مه حهسیین،  
 ژبهر هندی سهلیم بهگ دهنیترته دههولاو ب زینافه قه دکوت و قهستا لهشکری  
 ئیرانی دکهن، نهفجا جوامیر ئاغایی رهنگینه قهستا سهلیم بهگی دکهت و  
 دبیزتی: دقیت ههتا نهم نیزیکی کههی دبین ب مه نهحهسیین و ل ویری بلا  
 ل نک ئیک خرڤهبین ههتا شهف ب سهر مهدا دهیت نهفجا بهندهو نهکرهه و



چوار سوار دهمژمیره کی دووا بهری هیرش برنی دهوروبه ران بگرین ئیک  
ژمه ژ ( دۆلّاش )و( تهی )

قه، یی دووی ژ ( بهیز )قه ویی سیی ژ ( موسهك )قه یی چواری ژ ( داسیران )  
( قه ناماده بن هه تا ئه ز و ئه کرم دگه هینه چیا ی و پشتی لی دگرین پاشی دهمی  
هه وه گو ه ل دهنگی دهوّلین مه دبیت و قیریا ئه کره می هاته گو هی هه وه  
تۆ ل بهراهیی دریکا ( گولان ) را دناؤ جهرگی دوزمنیدا هوین هه ر شهش  
هیرش بکه نه سه ر وان، هوسا ئه و لهشکه ری زۆری وان هنارتیه سه رچیا ی  
دی برین و هه که قی هه رای یی بهین هوین نائینه خواری، ل سه ر قی هزر و  
ته کبیری دهمی ئه کره م و جوامیر ئاغا گه هشتینه جهی خو، جوامیر ئاغا  
ب دهنگی خو یی خوش دوعایهك ب دهنکه کی بلند خواند، ئه کره م پشت  
گه رم بوو، راست رابوو قه لسه ر رکیبا و قیریهك راهیلا، ئه قجا ترسهك که ته  
دی لهشکری ئیرانی و تیکچوون و تیک و هربوون. ئه و جهی ئه و گه هشتینی  
یی دووری تیر هافیزتنا سه لیم به گی، دهمی گو ه ل دهنگی ئه کره می بووی،  
ئه وی زی ژ که یفادا قیریهك راهیلا، هه ردوو قیریا پیکفه دهنگ قه دان و  
مزگینیا سه ر که فتی گه هانده گو هی ئه حه د پاشای، ئه قجا سه لیم به گی دهنگی  
دهوّل کره سهیران و ئاههنگ و مه و که کی هه سپین رهش چیکر و دهنگی  
نالینا ئه و ده قه ر ئاراند، ئه حه دی پاشا چوو سه ر گره کی نیژیک، گو هی  
خودایی کو هه ر ژ ( کانی سانان ) قه ل رهخ و دهوړین لهشکری ئیرانی  
دهنگی دهوّلین وان و قیری و هاوارا دوازا سوارا دهیت، ئه قجا  
پاشای گازی کره باش چاوش ( خالد به گی میره دی ) و دارا ئاغا کو  
بیژنه لهشکری ریکا ره قینی ل لهشکری بگرین

هوسا شكهستن خراب ژى شكهستن، نزانن دى كېفه چن، نه فجا خالد بهگ  
كهفته پيشيا له شكرى وگازى كړ:

كورينو نه ف شفه شفه كهو ژ وى روژا نه ف خاكه دروست بووى هه تا نو كه  
شهره كى هوسا تيدا نه هاتيبه كړن، سه لاهه دينى قاره مان ب له شكره كى مه زنقه  
پاشى سهر كهفته كا هوسا بدهست كهفتيبه، مه ب دوازه سوارا، دوازه هزار  
سوارين ئيرانى شكندن، قوربانى دهست و شپرو بهژنا هه وهم. نه ز دزانم  
هوين ب ريفه مانديبووينه وبى بيهن فهدان هوين ژ قه لاچولان كه هشتينه  
فيره و هوين دوه ستياى و برسینه، بهلى زه لامينى نه فانا ژبير دبهت. نهى  
كورينه نه ف نه ز چووم لدويش من بكهفن، نه فه گوت و پيت خو دانانه سهر  
ركيى، نه فجا دهنگى دوورى دهولاو چالاكيين نه قاره چيان جهى دلخوشيا  
ههميان بوو. ب راستى سوارا وى شهقى ئيك ب سهرى له شكرى ئيرانى  
ئينا، نه فه بو داستانك و ب دريژيا ديروكى وئيك بو ئيكى دى فه گيريت.  
مهردانه ژوارى خو كړنه دهرى وهژماره كا زور ژى كوشتن، ئيدى له شكرى  
ئيرانى ب خورانه گه هشت خيښت و بارو ئاميرو نان وئامانين پاقر و بژوين  
ل دويش خو هيلان وئهمه د پاشا ب له شكرى خو فه وى شهقى ميهقانين ههر  
دوازه سواران بوون ل سهر وى خوارنا له شكرى ئيرانى يى شكهستى و  
رهقى بجه هيلاي.



## بهايي سهر به ستييي

ل وى روژا كو مروفي نه سهر نه رده بخو كريه جهى ئاكنجي بوونى، ههمى  
گافا دخه باتيدا بوويه پيخه مهت ژيانى، بىي بيهنه دان دگهل سروشيدا يى  
ل بهروكين شهرى ژيان و مرنيدا بوويه، ژيرى چه كى كار يگه رو ريكا سهر  
كهفتنا وى بوويه دقئ خه بات و شهريدا، پشتى زالوونى و رونشتنا ل سهر  
تهخي سهر كردايه تيا ژيانى و پهيدا بوونا تهخ و چينى گهلان، مروف كهفته  
كارى بن دهست كرن و ته په سهر كرنا براىي خو يى مروف، تهخين بن دهست  
پهيدا بوون. ب قى رهنگى خير و سامان و ئاميرى به رههم هي نه ر بوويه مالا  
به لاشا تهخا بن دهست ياكو ژماره كي م ب سامان و دهسته لاتي، ل چاف  
نهوين زوردار و ستهما وان يا بى سنور، تهخا بن دهست زى هژمارا وان  
زيده بوون. يين كي م سامان مانه دهست قالا ددهسته لاتي زى دا مافى وان  
هاته خوارن، لهورا خه باتا نوى بو ژيك قه تاندنا زنجيرا به نديا هتي و روى  
ب، روى تهخا كار به دهست و زوردار راوهستن. ژبو ستاندنا مافى وان يى  
هاتيه خوارن و ئافا كرنا جفا كه كى بهخته وهر دوور ژبن دهستى و زوردارى  
و ستهمى، ههمى گهلين جيهانى دقئ خه باتا نه خوش و خويناويدا دهه فپشكن،  
هه رهوسا زى دى يا به ردهوام بيت هه تا دا گير كرن و بن دهست كرن و رژما  
چينا هتي بنبر دبيت و دهيت زناقبرن. بى فه گه ريان، ملله تى كوردى دلبر  
زى دقئ مهيدا ني دا مل ب مل گهلين جيهانى دنه خوشترين خه باتدا بوويه،  
دزى بن دهستيا نه ته وايه تى و چينا هتي، له ورائه وان هزاران هزار قوربانين

نەتەۋەيى كورد و گەلېن جىھانى پىخەمەت فى چەندى پىشكەش كرىنە و دى  
 كەنە ( بەھايى سەربەستىي ) ، د ئامادەنە بگەھنە وان ئارمانجېن پىروژ ، گەلەك  
 پىتر بو پىشكەش بگەن، لەورا نھو پاشە روژا بەختياريا گەلان زورا نيزك و  
 روھنە و تىروژكېن سەربەستىي ل گەلەك لايانقە دناۋ عەورېن رەش وتارىدا  
 دەردكەش، ژنىشكە كىقە ھەتاقا ( سەربەستىي ) گەھشتە جەرگى ئاسمانى و  
 تىروژكېن زېرىن ھەمى لاو قولاجېن جىھانى روونكرەقە و سەربەستىي پەرىن  
 ئارامىي و خوشىي و بەختيارىي كىشانە سەر ھەمى گەلېن جىھانى.

### رافە كرنا پەيشان

ژىرى : عاقل مەندى ، عاقلى .  
 زال بوون : ب سەركەفتن .  
 تەپە سەر : ژىردەست .  
 ژنىشكە كىقە : ب غەفلەتى ، دەم ل دەست .  
 قولاج : قورنەت .

## رەواندز

رەواندز ئىكە ژ باژىرىن كوردستانا عىراقى دكەفیتە ژووريا روژههلاتى باژىرى هەقليرى وجهى وى ژور ئاسييه و هەمى لايىن وى كەقرو چيانە. دەوروپەرىن وى ژوزانن و زقستانان بەفر هەمى لايەكى وى دگريت و دادپوشيت، ئەڤ باژىرە هەرژكەفندا جەهەكى ديار بوويه، گەلەك چاخ و سەردەمىن ديروكى ب سەردا هاتينه ، دەمى وەسا هەبوويه ژور ئاقەدان و رىبازا خەلكى يا وى وەلاتى بوويه، هەر ژبەر قى ئەگەرى بازارى وى بازىرگانيە كا تمام هەبوويه، ژفيقى بگرە دەوروپەرىن وى هەمى جورە فيقيهەك هەيه و ژقى لاي پيدىقى ب جەين دى نەبوو، بەلى بو كاروبارىن بازىرگانيين دى هاتن وچوون دگەل باژىرىن هەقلير و موسلدا كريبە.

كوچەراتيە كا ژور لقى باژىرى هەتا حەفت خانى بو دەوارا و كاروانيان و دوو گەرماڤ و شەش مزگەفت و گەلەك قوتابخانين زانستى تيدا هەبوون، دەوروپەرىن باژىرى ب شوپرهەكى هاتبوو قاييم كرن، پتر ژبيست ديوانخانين ميقتانداريى يين مالا مەزن تيدا بوون، ل سەر هەر گرەكى كەلەك هەبوو، دەرگەهى باژىرى دهاته دائىخستن. ئيدى كەس نەدشيا بچيته دناڤدا. ئەڤ باژىرە ب قى رەنگى هاتيه ئاقەدانكرن، هەتا بوويه سەردەمى ميرمحەمەد پاشا (حەمە پاشايى رەواندوز ۱۷۸۳ - ۱۸۴۹ ز)، دوى ماويدا پەردەيه كا دى ب سەردا هات دديروكيڤدا، سنوورى وەلاتى بەلاقە و بەرفرەهبوو، جەهەكى تايهەتى دميژووييدا گرت،

کاروبارین بازارگانی هیشتا پتر بهر فرهتر لیها ت ههتا گههشتیه سنووری  
 سهردهشت و ژلایه کی دیشه ئامیدی و زاخو، نافهندا باژیری ژلایی زانیاری  
 و پیشه سازیشه بوویه بنگهه کی تمام، ئافه دنا باژیریدا زور بوو، بو ئاکنجیان  
 بو دهخل و دانئی دهو روبه، ل وان هه می دهقهرین سهر ب رهواندزیقه کهله بو  
 هاتنه دروست کرن، ل سهر ههر کهله کی توپین مهزن بو هاتنه دانان، ل سهر  
 ههر لوبلیه توپه کی دهسته واژهیا ( نصر من الله وفتح قریب ) هاتبوو نفیسین،  
 ودیمه نی میری رهواندزی محمهد پاشای نیشاددا، ب راستی رهواندزی ل  
 سهر ده می محمهد پاشایدا ئاف و رووله کی گهش هه بوو، ژلایی والیی بهغداقه  
 هاتییه نیاسین ههتا پاشایی ئهسته مبولی و ئافی وی لنگ حاکمی نهو ریزی  
 ههتا شاهی تههران و ئهسفه هانی هه بوو، ژبه ر قی چهندی دنا وان ولاتین  
 مهزن و بهر فره دا دهسته دهسته ژ دهزگه هین سیاسه تی و خودان زانست  
 و چهژیکه رین بازارگانی بهر هف رهواندزی دهاتن، ئاکنجین وی دڅوش  
 هه بوون، دمهیدانا زانستیدا پایه کا بهرز هه بوویه، دبه ر په رین میژوویا روژین  
 رهواندزا پیش سهرده می محمهد پاشای داکو دسهرده می ویدا ب تمامی  
 گهشه بوون بخوفه دیتییه، گهلهک زانیین تیدا پهیدا بوون، گهلهک میر ژ  
 تیدا پهیدا بوون، وهکو دهینه گوتن ئاف و ههوا یی رهواندزی ژ ئالی سروشتی  
 ژ ههر هاته گوهورین ! ژوان بهلگه یین کو ژ پاشمایین رهواندزی و میری  
 رهواندزی بجه هیالین، قی گافی ژ ههر جهی شانازییه بو کوردان و بو  
 نهتهوهیی کورد.

ب ڦي نيريني و خواندنامه بو مه دهر دكه ڦيت كو باڙيري رهواندزي جهه كي  
 بهرز هه بويه دناڦ لاپه رين ميژوويا كورداندا، هه مي دهما هه زي وي چه ندييه  
 كو ب چاهه كي ريز گرتني بهري بدهيني، دنيا دلي هه مي كورده كيدا جهه كي  
 تايهت هه بيت، چونكي نهڦ باڙيره ب بهر و دارين خوفه، ب چيا و ناڦا  
 خوفه د هه مي دهمه كيدا داستان گيرهك بويه بو كوردان وجههك بويه  
 دكور دستانيدا كو خوداني ميژوويه كا روغن و پرشنگدار بوو..... نهڦه زي  
 ده مي دهيتته گوتن وه سانه بيت رولي رهواندزي هه ر ل سهرده مي محمه د پاشاي  
 يان بهري وي يان سهرده مي ئيسلامي بيت، بهلكو ميژوويا رهواندزي تني  
 دسهرده مي پيش ئيسلامي زيدا نهو ناڦ و نيشانه هه ر هه بويه.

### راقه كرنا په یشان

- ژووری : سهری.  
 دداپوشين : ب سهردا دگريت.  
 خيله كي : عه شيره تي ، هو زي.  
 خان : جهی حهواندنا کاروانيان.



## دان و ستاندن:

۱- دناڤ نه خشی عیراقی و کوردستانیډا ب تمامی باژیری رهواندزی دیاربکه و دهرباره ی جه و چیا و دۆل و ناڤ وههوا و هافینگهه و سروشتی ناخا وی ب ناخفه.

۲- د چ دهمه کیدا رهواندز، گه هشتوو پلهیا پیشکه فتنی و گه شه داری؟

۳- ئه ری رهواندزی هه ر ل سهردهمی ئیسلامی و همهه پاشیدا ناڤی خو هه بوو، یانژی دڤه گهریته بو پیش زاینی؟ چ که له پووری سهردهمی بهرین تیدا هاتینه دیتن؟



## دارگويز

وهلاتي مه كوردستان وهلاتي خيرو بير، وهلاتي كان و مهعدن، وهلاتي دارو بارو پر تهراش، وهلاتي پر چيا و شاخ، وهلاته كه ژهه مي تشته كي كو بو ژيانى و پيشكهفتنا ژيانى و مروقي ب كيڙ دهيت و پيدفياتي پي هه ي يا بي بهر نينه، ژ تووتن و په مي و كتان هه تا بهرو و مازى و مي و ههرميك و هنار و گويزان. ژ گازي بگره هه تا گوگردو خوي، خودي نه هه مي تشته دايني، ژناڤ دارو باران نه دم دشين بيژين دارا گويزي يا ژ هه ميان ب مفادارتره، دارا گويزي ل گه لهك جهين كوردستاني ب تايه تي ل دهقهرين زوزانان هه به و لي شين دبیت و دهيت پهروه ده كرن، لي دارا گويزي ماوهيه كي زور دقيت هه تا مهزن دبیت و دگه هيت، به لي ده مي ب بهرهم كهفت مفايه كي زور لي دبين، ژ بهري وي كو گويزه، يان دارى وي ده مي دهيت بهرين، دهين مهزن لي دهينه تراشين، نه دم دشين بيژين داره كه بو كاروبارين دارتاشيي و دروست كرنا كه ل و پهل و تشتي ناڤ ماليي كو ب نه خش و نيگاران هاتيه خه ملاندن دهيت بهكارئينان، گويزاوي ژي ده مي كه سك ل هندهك جهان دچن كو ديژني تهره گويز، نهوا دي يا ب داره يقه دمينيت هه تا بتمامه تي دگه هيت وهشك دبیت پاشي دهينه چين، وه كو مفايه كي بازرگاني دهيت بهازاري و دهيت به فروشتن، كا كلا گويزي دگه ل چايي وه كي خوارنه كي دهيت بهخوارن، ههروه سا دناڤ شه كريدا دكه نه ناڤ كادا و به قلاوي و گه لهك تشين دي

بو خوارنی، چونکی یا ب چهوریه ل کوردستانی ئەو جەین ب گویزا بناڤ  
 و دەنگ و گویزین مەزن و باش و تویفکل نازک و کاکل سپی لی هەبن، دەڤهرا  
 هه‌ورامان و زوزانین هه‌ڤلیر و دهوکی‌نه.

### پاڤه‌کرنا په‌یشان

- کان : جەیی ده‌رئینانا ئاسن و کانزایان.  
 زۆزان : جەین چیاپی و سار.  
 تهره‌گۆیز : گویزا ب تویفکل که‌سک و نه‌رم.  
 کاکلا گویزی : نافکا گویزی.

### دان و ستانندن:

- ۱- مفایی دارا گویزی چییه؟  
 ۲- ئەو تشتین کو دارتاش ژ دارا گویزی دروست دکه‌ت چنه‌؟  
 ۳- دارا گویزی ب زۆری ل کیژ ده‌ڤه‌رین کوردستانی هه‌نه‌؟

## به رزه بوون

لېهر دهر گه هې خارنگه ها بهرام بهر كه لا دېرین و گه قنار دراوه ستیاينه،  
سهر و چاقين وان بې هېزې و خه م ژې دبارن... ههر ئېكې ئېله كه كې درياى  
دسهر بېجامين پاته كړى يې لېهر، پرچين زهرين قهشارتى لېن دوو كولاقين  
به ندكا، لې ئهو ژى دكه قنن وجهې دروارا لې دياره... يې مه زن دهرسه كه كا  
سوورا دستويي خو ئالاندى، ژى يې وى نيزيكې نه ه سالانه... ههر ئېكې  
سى - چار جوئين گورين ريسى يې دده ستادا، هنده ك دوخين يې لسهر  
ملا... رك و رك بهرې وان يې ل وان مروقين دچنه ژوورو دهر دكه قن... ب  
مه ليلي ديژنې:

## گوره دوخين كين مه بكن نه م بارزانينه :

لې ئهو كه سين ژ خارنگه هې دهر دكه قن، هنده ك دهمژويلن ب ددانين خوقه  
و گوشتى ب زلكې شخارتې ژ بهر دئين دهر، سهرې وان يې بلنده و بهرې  
وان يې ل عه سمانا، ههر وه كې گوھين وان دكه رو حه لانن... باراپتر ژى ب  
چاقه كې پر دلوقانى لې دنېرن و هنده ك هويرده ي دكه نه له پا... كته كا كيم  
ژى چاقين خو لې دكه ن گري و بهر سقا وا ددهن.

## برون هه يتو!

خولكې ههر دوو زارو كا وه كه، مروقه دزانيت براين هه قن، يه ك ساله كې  
يان پچه ك پتر ژيې دن مه زتره... ههر دوو بو ديتنا بابو كې دخه ريب و  
مه ليل و تېهنې نه، ههر دوو ب برينه كا مه زن دنالن... لې نزا گونه ها وان  
چيه؟ بوچى كو بارزانينه دقيت دژوارو برسى و رويس و خاس بن؟!  
بې باب و خوارن و جلكن جوان و نوى بن؟! دبې گر نرين و

كهنى بن! ئه گهر باب گونەھبارە، چنكى بۇ راستىيى خەباتا كرى، بۇ قوناغا  
 گەشتنا چاقى رۇزى يى بىزى، دارو پويشى دەھاقىتىنە سەر ئاگرى دۆزى و  
 يى گەش كرى، تەھنگا خو يا درىژ كرىيە گورگىن چاڭ سوور... ما گونەھا  
 قان بەلاتىنك و فرىشتىن زاروك چىيە؟! ھىش بۇ ئەقىنا روناھىي و راستىي  
 نەلقىنە و نەشەوتىنە! ھندەك جارا چاقىن ھەردوو بەلەنگازان يى زىق دىن  
 دجاما خارنگەھى راتىرل كەباب و گوشت و مريشكا دچەرن، تاما وان يا  
 دىتە ئاڧ و قورىچكا دداعىرن... ھندەك جارا زى يى شەروال يا پانتورى  
 كابرايەكى دگرن و ب خودى و قورئان و پىغەمبەرو چاكا سويند دخون كو  
 بارزانينە، دىي بابن، نان نينە، دەرھەمەكى ژى دخازن.. مروڧ

كەنگى ھوسا بى بەزەيى و مروەت و خو پەرست بوويە؟! نەشيت ھوڧى  
 برسى دزكى وان دا بكوژيت ھەردوو زارو لېر خودانى خارنگەھى وەك  
 دوو ھەلامەتىن بترسن و يى ب چاقەكى پر كرىت و كەرىقە لى دىرپىت...  
 رھا ناڧ چاڧا يا لى ئاشكەر بووى، ھەروەكى ھەردوو زارو چن و دەستىن خو  
 ل چەكمەچا مىزى ددەن و پارىن وى دېەن و باز ددەن... يان ھەر وەكى  
 كەباب و مريشكىن وى ب ھەروە دخون!! ھەردوو زارو زى ب چاقەكى  
 ترس و بدەستىن لەرزوك يى كەسپ و كارى خو دكەن... پارىن ناننى بترسى  
 لىك ددەن، نە بوخو بىتنى بەلكى بو دايك و ھەر چوار خويشكىن ھاتىنە شوى  
 يا چەند خەرىبى يە كا مەزنە، بەرزەبوونە كا پر ب ئىش و ژان و دژوارە، مروڧ  
 باب و برا و مام و پىسمامىن گەنج و پىر نەبىنىت، ھەمى پىكقە ب رۇژەكى  
 ب گاقەكى بىنە گرتن و بەرزەكرن!!



چهند زوړداری و تاوانه کا مهزنه، مروږ ژغوندی خو بیته دهر به دهر کړن، ژ واری خو بیته دویر کړن، دسهر هندی ژیرا به له ننگزو هه ژارو خازوک بیتن... نهغه چهند ساله چوار دیوارین خانې، نهو خانیکې هوڅا بو هه لېژارتی ل چوار خویشکین څان یتیمین باب بهرزه بووینه زیندان، روڼاهی و جیهانی دپه نجرې رادبینن، بتنی دخهونا دا دهر کهښه جیهانا بهر فره و دس دستوی باب و نهغیندارا دنالینن و خه ریبی و خه مین خو دکوژن، پیلین ئاگری هنافا قه مریښ. ههروه کی ههردوو زارو زختا ل خودانی خارنگه هی ددهن.. گازی کره شاگردی خوه.

— قاله وهره هم هه تیوانه بده بهر زلله، له چیشختخانه دووریان خهوه.

راسته بابی وان مروږه کی بسوزو نه مهك بوو، ژدل و هنافا خه باتا کری بوو دوژی، ژگه نجا خو هه تا سهرو ریه لی نیف نیغه سپی بووین، شه و روژین کرینه ئیک، هه څالین وی، کهس و کارین وی، برنو بوویه... چنکی گوللا برنوی بتنی بهر سقا زمانې هوڅاددا... گوللا برنوی بتنی برین وی دهرمان دکرن و دهرگه هی ئازادی و تهناهی و زانین و روڼاهی دقوتا... چ جارا نهغینداری برنوی نه بوویه، لی برنوی هه لگرن، دبی نا و نیشان!! نه گهر دساخ بن دهنگی وان نالین.. هیقین وی ژی دیتا ههردوو خودان بیجامین دریای و گوره فروشانه، ژبه ر خه ریبی یا وان و

دایک و خویشکین وان ستیرا ده ژمیریت!! نوبه داریی و زیره قانیی ل هه یقی دگریت ... ئە گەر عه سمان ژى لى نه قاشارتبیت!! ههردوو برابرا سهرین خو پیکه نان و دهستین هه ژ گرتن و قهستا جادا بهر بازارى (هه ره ج) کرن... ده می چاقین وان بزارو کین پاقرۆ بژوین دکه فن، دهستین وان دناؤ دهستین و باب و دایک و برابین واندا، یان ده می زاروکه کى دبین دناؤ جامین ترومبیله کى دا وه کى پاشا پالقه دای، دلی وان دکوزرن و گری دبن مارو ل قرکى دئالین.

لیقا جادا بهر بازارى (هه ره ج) یا پره ژ ژنکین روى قورمچى، سويس و جلك رهش و مریتوى، ملین خو وهك سیوى و ئیتیمان ئیکه ناینه، لبن دیوارى مزگه فتى، لسه چیمه نتویا رهق و تهزى، ئەق دیواره بتى وان ره به نا دحه وینت... لهر سینگی هه ژنکه کى میده کهک یان گوینیکهک یان کهر کارتونهک رائیخستیه، هندهک گوره و دوخین و دهسلینک و کولاقین و بهندکا لسه ریز کرینه... ژوان هیرقه و لهر ههردوو لایین جادی کهنتورو بهرک و کهل و پهلین پیدقیی مالی دریزن...

هندهک کهس هه رۆژ یی ترومبیللا خو دگوهۆرن لدویف مودیل و رهنگین جوان... قهسرو کوچکین خو بلندترو فرههتر لی دکهن... هندهک ژى یی خوا ئەنیا دفروشتن، ناؤ مالیا خو دفروشن، دا نانی یی بکرن... هندهکى بهختی خو رهش دکهن، راستیى خار دکهن، ناموئیسى دفروشن، دا هه ر دقه نه فین نه رمدا پالدهن، ستیرنا بادهن، چروتا بکیشین.. هندهک ژى سپیدا زوى ههتا ئیقارا درهنگ یی لسه ناخ و چیمه نتویا تهزى، لهر لیقا جادهو کولانکین گشتی دروینن، داگوره کى،



کولافه کی بفروشن... دابیر هاتن سهر بارو فیرس و خوناسین بهرزه بووین  
 بفروشن، دا ب بهایی وان نانی بکړن، سهری دیوی برسی بیرن.. دا دهقی  
 پیسا گریډه و سهر بلند ل سبه بنیرن... چهند دوو تهرازیین دژیه کن!!  
 همدوو زارو بی دهنگ لهر ته نشتا ژنکه کا چا کویرو شینا پرچ سپی یا  
 رهنګ گه غی روینشتن... دهستی پر دلوفانی بسهری واند ائینا خار... چاقین  
 وانین وهك عهسمانی ساهی گهش بوون:  
 - دادی ئهم دبر سیننه.

دایکې لیقا عهبايي رهش بلندکر، سی نانین فرنی یین تیک وه پيچای ئینان  
 دهر، ههر ئیکې نانهك دابه ر لهقا، هشك و زوها، بی ئاؤ و پینخارن.  
 - سهر بارین من نانې خو بخون و ههرن، لنا جاده و کولانکین باژیری  
 بگهرن، دهر گه هین مالا بقوتن... تشتین خو بفروشن... ئهؤ باژیره یی پره ژ  
 مروقین چاك و برهحم... بهلی بهری دنیا تاري بیت وهرن، داپیکه بچینه  
 دزیندانا خویشکین وه تیقه، ئهو زیندانا دیوی رهش بومه ئافاکری.

۱۹۸۶ / ۱۲ / ۱۱ ههولیر

ئهؤ چیرۆكه دگوفارا مهتین ژماره (۸) خولا سییی گولانا (۱۹۹۲) ی دا لژیږ  
 ناقي ( ئیټیمید باب بهرزه ) بهلاؤ بوویه.

## رافه کرنا په یشان

|                           |                                           |
|---------------------------|-------------------------------------------|
| بهرزه بوون                | : بزرېوون ، وندابوون.                     |
| خارنگه ه                  | : خواردنگه ، چيشتخانه.                    |
| که لا ډيرين               | : قه لا که فنار.                          |
| کولاڅين بهند کا           | : کلاڅي ب بهند کا چني.                    |
| ب مه ليلي                 | : بهمه لولو ، عاذزي.                      |
| بزلكي شخارتي              | : ب داركي شخارتي.                         |
| هوېر دهی دکه نه له پا     | : هوېر دهی دکه نه ناؤ دهستين وان، پاره کي |
| کيم.                      |                                           |
| ژارو برسي و رويس و خاس بن | : هه ژارو برسي و رووت و بي خواس بن.       |
| هوڅي پرسی                 | : هوکاري برساتي.                          |
| خوها نه نيا خو            | : ئاره قا ناؤ چاڅين وان.                  |

### گورگ و هیستر

دبېژن روژه کې ژ روژان گورگي گوت: ژ نهو پېغه دې توبه که م و ئیدی  
څي درنده یې و نازاردانا خه لکي دې هیلم، بلا ريکا هجې بگرم و بهره ف  
هه جې بکه قمه ري و دې بوخو ل کوژیه کې روڼم مژبلی خودې پهرستنې بم  
هه تا خودې څي نه مانه تی ژ من وهر دگریت.

گورگ هیدی هیدی که فته ري و چوو، برساتي روژ ب روژ بي هیتر لي  
دکر، وه لېهاتوو خولسهر پييان نه دگرت ژ برسادا.

روژه کې ژ دويرفه هیستره کا لاواز دیت، کو یا بهرلا کریبوو، گوت:  
خودې دته نگاڅیادا حه رام حه لال کریه، و نهغه هنده نهز دې ژ برسان  
مرم، بلا من توبه زی کرییت و بو هجې زی بچم، بو من حه لاله بچم وې  
هیستري بخوم، چونکي نه گهر وې نه خوم دې مرم و دې خودې پهریسییا  
من زده ست من چیت، چوو بو لایي هیستري و ددانین خو بو خوش کرن،  
هیستري گوتې: مام گورگ نهغه چ ل ته قه ومییه تو و ه سا هیدی هیدی لڅي  
دهشتي دچی و بو نک من قه دهیې؟! گوت و ه غه رامه یا خیرییت، من دڅیت  
بچم بو هجې بهلې نهز زوری برسی بوویم، ل دویف شه ریعه تی بو من حه لاله  
نهز ته بخوم، نه زی هاتیم ته بخوم و پاشی بچم!

هیستري گوت: وهی تو گه لهک بخیر هاتی و خودې حه جاته قه بوول بکه ت  
ب راستي نهز زی ژڅي ژيانی یا بیزار بوویم و من دڅیت رزگار بیم، بهلې مام  
گورگ تو ب خو دزانی گه لهک فهرمووده و نایه ت لسهر څي چهندي هه نه

و نه گهر كياندارهك بهيټه سهر ژيكرن دځيت ب رهنگه كي بهيټه سهر  
 ژيكرن كو زوو گياني خو ژ دهست بدهت، نهو نهز زي دهمي هاتيمه نالكرن  
 بزمارهك ددهمي نالكرنيدا چوويه دناؤ گوشتي مندا گهلهك من دئيشينيت،  
 تو ژ لايه كيځه من بخوي و نهؤ بزماره زي ژلايه كي ديځه من دئيشينيت، نهؤ  
 بهره فاژي قي خودي نياسينييه كو ته نهو ريك گرتي، نه گهر بو ته زهجهت  
 نهبيت ل پيشي تو وي بزماري ژبي من بينه دهر پاشي ب دلي خو من بخو دي  
 خير گههيته ته.

مامي گورگ گوت: تو راست ديژي، كاني كيژ بزماره دا دهر بينم! هيستري  
 بي خو بلند كر و نيشادا، مامي گورگ ب شاره زابي دهقي خو لي نيزيك كر  
 دابينته دهر، دوي دهمي دا هيستري ليتكه كا توند ل دهؤ و ددانين گورگيدا  
 و ههمي ددانين وي ددهفيدا شكاندن ل ويړي بي هوش ماو هيستر زي كهفته  
 ري و ليډا و چوو!

پاشي دهمي ئاگهه ل خو بووي بهري خو دا حالي خو، بوخو گوت: (خودي  
 ته بكورژيت گورگو! تو و بابي ته نالهند بوون، باپيري ته نالهند بوو! تو ل  
 كيځه و نالهندي ل كيځه؟ دي بخو نهؤ دهرومانني تهيه!).

## دان و ستاندن:

- ۱- چ پهنده كى ئەم ژفى سەرھاتىي وەردگرين؟
- ۲- ئەرى گورگ شيا دل و دەروونى خوئى شەرانى و درنده بگوهرپيت؟
- ۳- بوچى هيستري بخيرھاتنا گورگى كر؟
- ۴- ئەرى تەپى خوڤه كو ددانين گورگى شكەستين و كەفتينه د دەفیدا؟!
- ۵- ئەرى تو دشىي سەرھاتيه كى بو مه بيژى كو پهندهك تىداييت؟
- ۶- نافەرۆكا فى سەرھاتىي بكه گوتاره كا كورت، ئانكو ب شيوهيى چيروكى نهبيت؟

## سهرهلدان

چهند زښتانه کا سړو سه قه م ب سهر کوردستانیدا دهات، به فرا گران ریو ریبار دگرتن و بهر نه ددان کوردین ره بن دلی خو ب هندی خوش دکرن کو دی بهاره کا گهرم و تهر... پر گول و گولیلک ... پریهن و گولاڅ و په لاتینک هیټ و دی پشتی خو دانیت و بیهنه خو څه که ت و تالی و سوریین ژبانې ژ بیرکه ت. دابسته بهار، بهلی نه نهو بهار نهوا وی دڅیا و خهون پیڅه ددیتن، بهاره کا بهی، یا هسک خه مین دلی وی پترو گرانتر لی دکرن، ژهر کو دهست و پین وی دگریډای و چاڅ و دهڅین وی دیچای و گوهرین وی دنژنی بوون.

تا سال ۱۹۹۱، تراری رکا کوردان تژی بوو، ل زښتانی بسهردا چوو... قیدا رشت، دهنګی کاوهی بهری نهوړوژی بلند بوو، ناګری تولا ن ههلبوو، گردا هه می له شه کی، گهرم دا هه می دله کی، دهرینه دا سهرهلدانی ل ۵/ ناداری ل (رانیه) دهر گه می خو شکاندو دلیریا پیشمهرگی کورد و دلسوزیا تیکه لیک بوون و وهک سویلاقین ناګری ب چیاو گه لی و گرو دهشت و باژیرو گونداندا هاتنه خواری.

دهنګی تشه نګین نازادی، فیشه کین سهر به سستی چهرخ و فلهک څه گرتن، نریتا خورت و گهنځین کورد هه می جههک هژاند ... دگهل هندی دلین دوژمنان راوهستان... هشین وان راوهستان، یی نه هاتییه کوشتن و پیسترکی نه گرتی رهڅی، نادارا پیروژ ل ههولیری و نهوړوژا شکو دار ل



که رکوکئی بهارا خورستا کوردان ساخکره‌قه، سهرهلدانئی شه‌فا تارو دریژا  
 فاشستان ل کوردستانی قهره قاندو رۆژا گه‌شا ئازادی و سهربه‌ستی ل  
 گوپیتکین چیاين کوردستانی دهرکه‌فته‌قه، گری و هه‌وارین زارۆکان بوونه  
 ستران و سروودین نیشتمانی، بژی کوردو بژی کوردستان.

### رافه‌کرنا په‌یشان

|                  |                                |
|------------------|--------------------------------|
| بیهنا خو قه‌که‌ت | : ژماندی بوونی بیهنا خو بده‌ت. |
| تژی بوو          | : پر بوو.                      |
| قیدارشت          | : پیدا رژیا.                   |
| قهره‌قاند        | : خه‌مین وان ژی دوورئێخستن.    |
| خورت             | : لاو ، جه‌حیل.                |

## هونهري شانوگه ريي پيدفي ب هه فكري و زباري هه يه

ئه گهر داخواري ژ ويئه كيشه كي بكهين ب دهست و تيلين خو يين زيرين بومه ويئه يه كي چي بكهت، دي سه حكه يني ئهو دي روينت و پينقيس و فرجه و بوياغين رهنگا و رهنگ ههميان ل خو كوم كهتن و دي دهست ب ويئه چيكرني كهت، لي دوي هونهري كول سهر شانويي دهيتته پيشكيشكرن تني ئيك كهس ههمي كاران ناكهت، بهلكو گهلهك هونهرمه ند وهك: ويئه گر وري نيشاندهرو ئيكسسوارست و ئه ندازياري ديمه ن وموسيقا هه لئزاتي و ئه لكتريك و ئه كتهرو نفيسه رو دهره ينه ر و هاريكارين كاري هه فكري و زباري دكه ن، داکو هونهري سهر شانويي پيشكيش بكه ن، رامان زي ئه فقيه ئه ف هونه ره يي سهر به خونينه، ويي تيكه له دگهل جه ند هونه رين دي، لي ئه وا كو گهلهك پيدفي بو سهر كهفتنا في هونه ري چيروكا باش و بزاره يه.

ئهو ي چيروكي بو شانويي دنقيسيت دقيت شانو چوويته دناف دل و خوين و ميشكي ويدا، ئه و پهيقي ئه و دنقيسيت پيدفيه تمام پهيقي وان بن يين ئه و ب ناقي وان دئاخفن، بو نمونه ئه گهر ل سهر زمان ي جووتياره كي دهفهره كا وهلاتي مه ناخفت پيدفيه ئاستي تيگه هشتن و جوړي دهربريني و چهواييا هزركرني يا وي جووتيار وه كي يين جووتيارين راسته قينه بن. وتشته كي نه نقيسيت و نه بيزيت كو وهك ناخفتين وان نه بيت.

ئه فه زلايه كي، و زلايه كي ديقه پيدفيه ئه و نفيسه ر ب تمامي يي شاره زابيت د دل و دهروون و ههزو قيانين وي خهلكي يين چيروكي دخوين يان ل سهر شانويي دبسن، ئه فه وژبلي پيدفيه هندی ئه و نفيسه ري بيروباوهرو خه ياله كا بهر فره هه بيت و ديا گهلهك

ديتيت، وخودان گهلهك ئەزموون بيت، وكوير سهحكهته ژيانى، ئەگەر بى  
 وهسابيت ئەفەب ساناھى دى شىت خەلكە كى زور ل دوور چىروكا خو كوم  
 كەت، لى ئەگەر ل ئاستى پىدقى بوو، و ھەر رۆژە كى ل سەر وەرىسە كى  
 رەقسى ئەفە خەلك دى ژ چىروكىن وى رەفن و دویر كەفن، چونكى ل نك  
 خەلكى نقيسەر رابەرو پيشەنگە ئەك بى باوەرو بى بیروبوچوونە، خەلكى  
 دقيت نقيسەر وان بلقینیت وب بزاف بیخیت وشیانان دەر بیخیت ئەك وان  
 سار بکەت و خوینی ژ لەشى وان راوەستینیت، خەلكى دقيت نقيسەر بى  
 ئازا وزیرەك وچاڤ نەترس بیت، وسەرى خو نەچەمینیت وى ترسناك وچاڤ  
 شور نەبیت، كو ب فیتكە كى رھا وى بچیت، ھەز دكەن نقيسەر بەرى  
 ھندى كو چرایە كى دمیشكى خەلكیدا ھەل بکەت داکو رپكا گەھشتن  
 ب ئارمانجان پى روون بیت، ئەوى میشكى خو روون كریبت، وریكا خو  
 دەستیشان كریبت.

دنقیسینا چىروكا شانوییدا گرنگ ئەو نینە ئەم بەحسى بابەتە كى گرنگ و  
 ب بها بكەین، بەلكو گرنگ ئەفەیه ئەف چىروكە ل سەر بیرو باوەرىن بنەرەتین  
 وەسا ھاتنە دامەزراندن كو ھیزو رووناھىی بدەتە ھەمى لایین چىروكى ورح  
 و گیانى بدەت، چونكى بى بیرو باوەرىن موكم چىروك دى یا بى گیان  
 بیت.. و ەك كەلەخە كى مرار چ لڤین و كارتیكرنى ناكەتن.

دیسان ئەگەر بیرو باوەرىن دامەزرینەرىن شانویى دپوچ ولاواز وئالوزبن،  
 ئەفە دى چىروكە كا ئالوز و بى مفا و بى ئافاھى پەیدا بیت، وخەلك ەك  
 خویندەھان و بینەر چ رح و گیانان ژى وەرناگرن، وسۆز و میشكى وان پى  
 نالڤیت. و دى كارە كى پرت و بەلاڤ بى سوودبیت، چونكى ھیڤینی كارى  
 سەر كەفتى دشانوییدا بیرو باوەرىن بەیزین چىروكى یە.

پشتی دەست نیشانکړنا بیرو باوهرین بڼه رته و دامه زړینه ر نه فجا خسته و پلان دانان یان شیوه یی دارشتنی بو دروستکړنا چیروکی دی هیټ، هونه رمه ندی و هسا هیه رهنګه کی توخ بو چیروکا خو دی داریژیت، هنده کین دی هه نه هر دمیشکی خو دا دی چیروکی داریژن و پاشی ل ده می نفیسینی دریژی پی ددهن، هونه رمه ند ژی هیه ل ده ستیپکی چ پلانان نادانیت دی ده می نفیسینی دانیت، لی نه ف جوړی هونه رمه ندین دوماهی چیروکی تیکددهن ولواو دکه ن. نه ف پلان دانان و دارشتنا چیروکی دبیژنی (سیناریو)، و دیاره گه له ک جاران ته نه ف په یقه دپه رتووک یان سینه ما یان ته له فریونیدا خواندیه یان دیتییه، پشتی نه فی نه فجا ده ست ب نفیسینی دهیته کرن، و نفیسین ژی نه تشته کی و هسا ب سانه هییه، و بهری فیگافی مه به حس کر کا پیدفیه نفیسهر یی چه وایت، ژبه ر کو نه گهر نه و مهر ج ل نک نه بن دی نفیسینا وی هه رفیت .. و خونا گرت.

نه وی چیروکی بو شانویی دنفیسیت، پیدفیه روودانین ژیانې و هسان ب فه گو هیزیت کانې چه و دهیته روودان، بو نمونه نه گهر به حسې هندي کر کو ژن و میره ک ژیک فه بوون، نایت ئیکسه ر ب دوو په یقان بیژیت و وی دیمه نی بریت، چونکی دژیانیدا هنده ک تشت دهینه رویدان، نه فجا دیته توره بوون و ته نگی و نه خوشی دگه هته ئاسته کی ئیدی نه شین دگه لیکدا بژین، نه فجا ژیک جو دا دبن.

تشته کی دی یی گرنگ دنفیسینا چیروکا شانوییدا جوړی گفت و گو و دان و ستاندنا وان که سایه تیین کو پاله وان و پشکداری چیروکی نه، چونکی هندي جوړی دان و ستاندن و دیالوکی گهرمترو ب سوز تربیت دی چیروک سهرکه فتي تربیت،



ئەگەر دان و ستاندن و دىالوك يا خاف و بى ھىزو ساربيت دى چىروك سادە  
وبى مفا دەر كەفیت.

ئەقین ھاتینە بەحس كرن بنچینە و نافەرۆكن دچىروكا شانۆيیدا ، وب ئەقى  
چەندى ئەم تى دگەھىن كو ھونەرى شانوگەرىي ھونەرە كى تىكەلە وتنى ئىك  
ھونەرنىنە ، ئەوین مژويلى ئەقى ھونەرى پىدقییە ھەر ب خو ھەز شانۆيى  
بکەن وشارەزایی دوان ھونەراندە ھەبیت كو پەيوەندى ب شانۆيى ھەين،  
ژبلى ئەقان ژى پىدقییە خودان بەھرە و دنیا دیتی بیت و تەشیا ژيانى  
بادابیت وب تمامی ھەست ب ھندى بکەن كا د چ دەوردا دژين وئەو دەورە  
پىدقى ب چ ھەيە وچ ئارمانج ھەيە.

### راقە کرنا پەيشان

زبارە : کارى ب پىکفە.

وينە کیش : ئەوین وينەيان چىددکەن.

پلان : نەخشە.

دىالوك : دان و ستاندن دناف بەرا دوو کەساندا.

پرت و به لاڻ : ب وي و اتايي هاتييه بي مفا.  
 گفت و گو : ئاخفتا دگه ليکدا ، دان وستاندن.  
 ئه کتهر : ئه فين ب کاري زارقه کرنی رادبن.

### دان وستاندن:

- ۱- نافي وان بنقيسه يين پشکداريي دکهن دزبارا کاري شانو گهرييدا؟
- ۲- پيدفييه چ سيفهت و سالوخت ل نک نقيسهري چيروکا شانويي ههبن؟  
 وپيدفييه چيروکا شانو يا چهواييت؟
- ۳- ئهو مهرجين د هونهري شانو گهرييدا چنه؟
- ۴- ئهري دکورده وارييدا نمونهيه کا چيروکا شانويي ههيه؟ نافي هندهک  
 ژوان چيروک و نقيسهريين وان بيژه.



## نامق که مال

ئەڤ ھۆزانقانى نىشتمان پەرورەرى ب ناڤ و دەنگى تورک، ل مەھا کانوونا ئىکى ژ سالّا ( ۱۸۴۰ ) یدال باژىرى ( تىکرداخ ) ژدايک بوويه، ژخيزانه کانه گەلەك زەنگین و نه گەلەك ھەژار بوو، باپىرى وى دڤى باژىرىدا فەرمانبەر بوو، دەمى نامق که مال بوويه ھەشت سال دايکاوى وەغەر کر، ئەڤجا ما ل نك باپىرى خو، چونكى بابى وى ( مستەفا عاسم بەگ ) ل ئەستەنبۇلا پايتەخت مژويلى ليگەريانا کارى بوو.

دەمى بوويه دەھ سال، باپىرى وى ئەو برە پايتەختى و ل وبرى ئاکنجى بوون، وچوو قوتابخانەيا ( روشديه )، ل وى قوتابخانەيى زيرەكى و بەھرەيا نامقى دەرکەفت، ب تايبەتى شيانين مەزن ھەبوونە د ژبەرکنا ھۆزانيدا، ھيىي خودابوو خواندى، و نفيسين ئەدەبى گەلەك دخواندن. دگەل باپىرى خو چوويه گەلەك جھان وەك ( فارس ) و ( سۇفيا )، ب تايبەت ل سۇفيا ھەمى دەمى خو يى بى کارىي ب خواندى بريە سەرى، دڤى تەمەنى دا نيزىكى بيست ھزار ھۆزانان ژبەر کربوون، ئەڤە ژبلى کو فېرى زمانى بولغارى و فارسى و عەرەبى ژى بوو، ل سالّا ( ۱۸۵۷ ) ى ڤەگەريانە ئەستەنبۇلى، چ پى نەچوو باپىرى وى وەغەرکر، ئينا ھاتە نك بابى خو کو يى بچويک دەست ڤەکرى بوو، و پارە ل نامقى خەرچ دکرن و چ کیماسى لى نەھیلان، پشتى ماويه کى ل دەزگايە کى تايبەت سەر ب وەزارەتا دەرڤەيا دەولەتا عوسمانيدا بوو وەرگير.

دقی تەمەنیدا پەيوەندى دگەل ھۆزانقانن ھەقچەرخىن خو پەيدا كرن. وگەلەك جاران دگەل وان روینشت و مفا ژى وەردگرت، ب تايبەتى دگەل ئىبراھىم شناسى سەرنقىسەرى رۆژنامەيا (تەسویری ئەفكار) گەلەك تېكەلى دكر، چ دەمى ھوسا پى نە چوو ئەف ھۆزانقانن ژېھاتى فىرى زمانى فەرەنسى ژى بوو، دەست ب خواندنا ئەدەبى فەرەنسى كر، دەرگەھى ئەدەب و شارستانىيەتا ئوروپى بۆ ھاتە قەكرن، وشارەزايى گەلەك تستان بوو، وئەقى شارەزايى كارتىكرن ل سەر كرىيە، وئەف چەندە دېەرەھەمىن ويدا ديارە.

نامق كەمالى گەلەك خەمىن ھندى دخوارن كو مللەتى وى يى پاشكەفتى، يى ل بن دەستى سولتانه كى زور دار دناليت، وگەلەك يى ب جەرگ و چاۋ نەترس بوو، ھەز ژ خو مەزنكرنى نەدكر، ژبلى خزمەتكرا بىرو باوهرىن خويىن نوى ھزر د چ دا نەدكر، چونكە د وى باوهرى دا بوو كو ب بەلاقبونا وان بىرو باوهران مللەت دى رزگار بيت، ئەف ھۆزانقانه دناۋ ھۆزانقانن ھەقال و برادەرىن خو ب (فیدائى كەمال) دھاتە نافكرن، دەمى ماموستايى وى ئىبراھىم شناسى بۆ ماوہيەكى چوويە ئوروپا كەسەك نەدیت ل جەھى وى بروينيت ژبلى نامق كەمالى، وب فى رەنگى ئەف ھۆزانقانن ژېھاتى د ژيى بىست و پىنج سالييدا بوو سەرنقىسەرى ب ناۋ و دەنگترين رۆژناما ئەدەبى و كۆمەلایەتى ل وى سەردەمى ل ئەستەنبۆلى.

ئەو نقىسىنن نامق كەمالى بەلاۋ دكرن ب دلى مىرى نەبوون، وژبەر ھندى ھەزكرن وى دوور بىخن و بھنر نە (ئەرز رووم)ى، دەمى نامقى ئەف چەندە

زانی چوو ئوروپا، و سى سالان ل فھرەنسا ما ، و مژوئىلى خواندننى بوو، دگھل شورشگىرېن دوور ئىخستىن عوسمانيان كو ل فھرەنسا بوون پەيوەندى پەيدا كرن، ئەفجا چوو لەندەن ول وىرى دگھل ھەفالى كى خو روژنامەيەك ب ناڤى ( حورپەت ) بەلاڤ كر، ول سالا ( ۱۸۷۰ ز ) ى دا ڤەگەريا ئەستەنبولى و دەست ب نفىسينى كر، ديسان مير ژى ترسياڤە.

نامق كەمالى باوهرى ھەبوو كو ( شانۆ قوتابخانەيا گەلانە )، ژبەر ھندى دەست ب نفىسينا شانۆگەريى كر، چىروكا ( وەتەن يا سيلىستر ) كو چىروكەكا شانۆيى يە ل سالا ( ۱۸۷۳ ز ) ىدا دانا بوو كو بو ( ماگوسە ) يا قوبرسى دوور ئىخست بوو، ول وىرى سىھ و ھەشت ھەيڤان د زيندانىدا ما، و ھەر ل وىرى گەلەك شاكارە بەرھەمىن خو نفىسين.

دەمى پاشا كەفتى، ئەڤە ژى دگھل دوور ئىخستىن نىشتەمان پەرورەين ديدا ڤەگەريايە، ديسان دەست ب چالاكيان كر، لەوا جارەكا دى ھاتە دوور ئىخست بو دوورگەھا ( ميردېلى )، ئەفجا ھاتە ھنارتن بو ( روڊوس )، وژ وىرى ژى بو درورگەھا ( ساكز ) كو بەرى ھىنگى نەخوش ببوو، پىچ پىچە نەخوشىيا وى زىدە بوو ھەتا كو ل دووى كانوونا ئىكى ژ سالا ( ۱۸۸۲ ز ) ى وەغەركرى ول دويف وەسيەتا وى ل ( بولايىر ) ھاتە ڤەشارتن. بەلى ھوزانقانەكى وەغەركر كو ھەردەم بو مللەتى دلى وى خو دقوتا، و نەدزانی رەڤىن و ترس چنە!

ئەقەژى نموونە يەكە ھەلبەستىن وى يە  
 ئاى سەربەستى چەند رزاوھىت  
 كاتىك وەك خۆر ھەلدەيت ئە دەم ئاسوۋە  
 تادەتوانى دلمان خۆش كە، بەخىل مەبە بەرامبەرمان  
 ئە بەر چاومان بزر مەبە، خۆتمان ئىمە شارەوہ  
 ئەى سەربەستى، ھىوای دوا رۆژ، خۆشەويستى گيان و دل  
 تۆكە دنيا رزگار دەكەيت ئە دىلەيتى و ترس و سل  
 ئەى سەربەستى تۆبە دەستى، دەسلەتت بە جىھاندا بلاوبكە  
 راپەرە ئەى شىرى برىندار سەربەستى  
 واسەگەنى زۆردارى ئە دەرياي زۆلم و زۆردا مەئە دەكەن!

### راپەكرنا پەيشان

خۆر : رۆژ.  
 بەخىل : قەلس.  
 بزر : بەرزە - ھىندابووى.  
 ئىمەشارەوہ : خۆل مەئە قەشیرە.  
 راپەرە : راپە، ( راپەرىنى بكە ).  
 دوورگەھ : گزىرتە.

## دان و ستاندن:

- ۱- چهوا نامق کهمال بوو خودانی هزرو بیره کا نوی؟
- ۲- ئهو سهردهمی نامق کهمالی زمانی بولغاری و فهره نسی فیّر بووی، ههلبهستا تورکی ب سهر چ شیواز دهاته فهاندن؟
- ۳- ئهري فیربوونا عهره بی و فارسیی بو تیگه هشتتا ههلبهستا تورکی هند یا پیدقی بوو؟ بوچی؟
- ۴- چهوا دی شیی سهلینی کو نامق کهمال نیشتمان پهروه کی چاڤ نه ترس بوو.
- ۵- میناندا سهر بهستی ب شیري بریندار و زورداری ب سهی ل نک ته چهوايه؟
- ۶- مه بهستا ئهقی دیری روون بکه:  
ئهی سهر بهستی، هیوای دوا روژا، خوشه ویستی گیان و دل  
توی که دنیا رزگار ده کهیت له دیلیتی و ترس و سل
- ۷- ئهقی ههلبهستی بکه پهخشان ب مهرجه کی ژ حهفت ریزان کیمر نه بیت:  
ئای سهر بهستی چه ند رزاو هیت  
کاتیک وهك خوړ ههلدییت له دهم ئاسووه  
له دیلیتی نازاد ده بین ده کهینه دوا ی عشقی تووه.



## هه ژاری

ئه گهر بێن کۆری باوهری پیکرنا ئایینی بکهینه تشته کۆ هوسا کول  
ههر تشته کۆ دژی وی دیاربکهین، داکو هه قهبر کرن ب سانه هی لی بهیت،  
ههروهک چهوا سه ری ( سار ) و سه ری ( گهرم ) د بیا قی کاره بیدا ل بهرامبه ری  
ئیک و دوو دراوه ستیاينه و دوو تشتن نه گونجاينه، ههروهسان پیدقییه ل  
دویف ئه قی فهرمووده یا پیغه مبه ری بیت کو دبیزیت:

چ نه مایه هه ژاری بیته بی باوهری، موسلمانه تی و هه ژاری بکهینه دوو  
دیاردیه ی دگهل ئیک نه گونجاو و ئیک نه گرتی.

ههر دیسان عه لی کوری ئه بو تالی دبیزیت ( لو کان الفقر رجلا لقتله  
( رامانا وی ) ئه گهر هه ژاری زه لامهک با، دا کوژم ) ئانکو ئه گهر هه ژاری  
که سهک یان گیانلبه رهک با یان هه بوونه کا هه ست پیکری هه با دا وی کوژم،  
داکو خه لک ژۆ قورتال با.

ئه گهر سه حهینه ئه وان نفیسینان و وان ئاخفتن ئایینان باوهری پی ههین.  
ب دریزا هییا هه زاران سالان دی بنین پیاوین مه زن و خودان ژیر و رابه ر  
و خیرخواز و پیشه نگ و پیشه وین وان هه رده م دژی هه ژاری ئاخفتینه،  
وهه ولداینه هه ژاری بن بر بکه ن، هه ردیسان ب هه مان هه لویست ب  
دریزا هییا میژووی، مروقی چه ند ریبازین ژبانئ ئافراندینه و داناینه، هه می  
ب ئاشکه را دیمه نی دوژمنکاری دگهل هه ژاری و هوکاری وی، وهه ولدانا  
ئاماده کرنا ژیا نه کا به خته وه ر کریه.

برساتی دوژمنی توخی مروقییه، وتیر بوون ژۆ دوستی وی یه،  
وهه می ده مان خودان سـالوخه تیـت بلند و مروقین چاک  
و و خودی نیاس هه زکرینه هه می کهس دتیرن، وهه می



كهس دبی کیماس بن، ئەفە هیفی و خواستنا كهفنا هەر ئادەمیزادە کییه هەر ژ دەسپیکا هەبوونیڤا، ئەفە هیفیا مەردانە ژلایێ گەلەك پیاوین خودان ژیر و فەیلەسووف و چاكسازان ب دلپاکی هاتییه گوئن، گەلەك حەز هەبووینە و ژپێخەمەت قی حەز و هیقین کارکرینە کو بەرف ئافا کرنا کو مەلەکی بچن هەژاری تیدا نەبیت ... ئاخەکی پەیدا بکەن نالینا هەژاران تیدا نەهیتە گوھ لی بوون، لی کانێ ئەفە خەون و هیفیا مەزن؟ کانێ ئەفە ولات و ئەفە ئاخا هوسا؟ چەوا هەژاری و برساتی و نەبوونی نامینیت؟ چەوا کو مەلگەهین مروشان دی وەلی هین کو (کاسە ی پر ئاشتی مال بیت)، ئەو مروف وەسان بژین کو کەسەك کەسەکی ژیر دەست نەکەت و هەمی وەك برا پیکفە بژین.

ئەفە مروفە برابن، ژیان بو هەمیان وەك ئیک بیت، کەسەك بو بەرژەو نەدین خو یین تایبەت بەرژەو نەدین کەسەکی دی تیک نەدەت، و ریکا قامچی و زنجیرو قەید و زۆرداری و فندو فیلان نەگرت، وب مالی خو تیر نەبیت، ئەفجا دەست درێژی ل سەر مافین دەورو بەرین خو بکەت و رەنجا دەستین وان ژێ ئەو بخۆت.

هزاران فەیلەسووف و دانەر و زانا ب کو فانا قی کو مەلە بەختەوەر سەرین خو یین داناین، و هەمی هەول و خەباتا وان بو وی چەندی بوو یە کو کو مەلەکا بەختەوەر ئافاکەن، چەوا هەژاری نەهیلین؟ چەوا زوالم و زۆرداری ژنا فەبەن؟ چەوا تراری پر بکەن و ئاشتی بیخەنە دنا مالی ولاتی و د جیهانیڤا و خەلکی هەمی بکەنە برا؟

خەیا لا وان یا جوان گەلەك جوانی خەملا نەدیە، گەلەك هزر و بیرین سەر و ئنتیکە کرینە، گەلەك داخواز ژ ستەمکاران کرینە کو دەستی ژ زوالم و زۆرداریا خو هەلبگرن، و قامچی بها قیژن، و زنجیری بشکین و خوینی نەمیژن.

لی ئەڤ خەون و هیڤی و داخوازانه هەر چه‌نده تشته‌کی مه‌ردانه و پری سۆز بوون، لی ریکا راسته‌قینه ژبو بنبرکرن و ژناڤ برنا هه‌ژاری و ته‌په‌سه‌ری نه‌بوو، زانستی نوی هەر ل سه‌ده‌یا نو‌زدی ئەڤ ریکه ب ئاشکه‌رایه ده‌ست نیشان کر.

بو هندی زۆردار زۆرداری نه‌که‌ت، ره‌نجخۆر ره‌نجاه‌لکی نه‌خۆت و خوینی نه‌میژیت، ئەوان چه‌ک و هوکاران ژێ بستین کو ب سه‌ر پتریا زه‌حه‌تکیشان زال کرین، ئەو ژێ ریکا به‌ره‌م ئینانییه. ژکی‌سنی بو تراکتوری، ژ ماکیان بو کارگه‌هین مه‌زن، پیدقییه‌ ملکی هه‌می خه‌لکی بیت، ملکی ئەوان بیت یین کو تیدا کار دکهن، به‌ره‌می پی درست دکهن، ده‌می زه‌فی ده‌يته‌ کیلان بو هه‌میان بیت، کارگه‌ه بو هه‌می کریکاران کاربکه‌تن، و ملکی تاکه‌ که‌سی نه‌بیت، به‌لکو ملکی هەر به‌ره‌م هینه‌ره‌کی بیت، کا چه‌وا پیکفه‌ کار دکهن.. پیکفه‌ ژێ بخۆن.

ئه‌قجاره‌ هیڤیا کو‌مه‌لا به‌خته‌وه‌ر خه‌ون نه‌بوو، هزرکرنه‌ک بوو ل تشته‌کی راسته‌قینه‌ یی وه‌سا کو ب ده‌ستقه‌به‌یت، وب ره‌نج وماندوو بوون و خه‌بات و فیداکاری و زه‌حه‌تکیشانا خو شیان په‌یدا بکه‌ن.

ئیشتراکیه‌ت شیا وی خه‌ون و هزرکرنی بکه‌ته‌ دی نیشاندهر و رژی‌م و په‌یره‌و ژبو به‌ره‌م ئینانی وژیانا ب پیکفه .. و بو نه‌خشه‌ ل جیهانی هه‌می. سه‌رمایه‌داری وه‌ک تاکه‌ زه‌لامه‌کی بوو ژ نه‌گه‌ری ژێ ستاندنا به‌ره‌می خه‌لکی ل سه‌ر هاته‌ دوورئێخستن وهاته‌ کوشتن.

هوکارین به‌ره‌م ئینانی ملکی هه‌میانه، کارکرن ب پیکفه، به‌ره‌م خوارن

بۆ ھەممى کارکەرلەر، سىخۇر و بازارگان و کەنکەن قورەيشيان ئەگەرئى  
 ھەزارييا خەلکى بوون، لەوا ل وى سەردەمى ھەزاري دگەل کوفرو خودى  
 نەنياسيى ل بەرامبەرى ئىک دانايىنە، وديە کسانن. ل قى سەردەمى زى  
 سەرمایەدارى خوینمىژە، ملیونان، بەلکو سەدان ملیون ھەزار ئەقرو ل  
 جیھانی ھەنە و ئەقە ژ کوفرو و خودى نەنياسيى گەلەك مەزنتەرە، وھەزى  
 ھندى يە ھەممى خەلک و وھەممى دەسھەلات کاربەکن کو قى ھەزاريى  
 بنبربەکن و کو مەلگەھىن بەختەوەر پەيدا بکەن.

### دان وستاندن:

- ۱- بۆچی ھەزاري دبیته ئەگەرئى بى باوهریى؟
- ۲- ئەو ئایەت و فەرموودەیین دەربارەى ھەزاريى ھاتینە گوتن چنە؟
- ۳- گىژ رژیم ھەزاريى ژبن دبەت؟
- ۴- ب چ رىک ھەزاريى دناؤ وەلاتیدا ناھیلین؟
- ۵- جیاوازی دناقبەرا رژیما ئیشتراکی و سەرمایەدارى چییە؟

## ئەز دزانە نائىل سەر چ رادچىت بەلى نايىژم

مروڧقەكى ژ كورى خوۋە پرسى ئەرى لاوى من تە چەند دوست ھەنە؟  
كورى گوت: بابو من گەلەك ھەنە، بابى گوت چەند؟ كورى گوت: بى  
ھژمارن. بابى گوت: كورى من ئەز وەلى ھزر دكم دوستىن تەيىن بەرويكىنە  
ھندى بەرويكاتە تزيە دوستىن تە پرن، بەلى گاڤا بەرويكاتە قالا بوو تو بى  
دوستى، چونكى بابى تە د ھەمى ژيى خوۋەدا دوست ونيڧ ژ خوۋەراگرتە تە  
چەوا كارىيە ھند دوستابگري؟ من بجەربىنن، كورى گوت: ل سەر چاڧىن من  
ھەر چ دوستى ئەز بىژمى كا جانى خوۋە بدە من نايىژت نە ما من ھند قەنجى  
و چاكى ب وانراكرىنە؟! بابى گوت: لاوى من دوستىن تەيىن خوارنىنە ويى  
گوتىيە: ( ھەڧالى پارى ناچت ھارى ) دەرەبە ئىشەڧ يەك ويەك ھەرە ل دەرى  
مالا وان دوستا بىژى:

پاشا وى من كەرب گرتى بىيە وى من بجەنقىنىت ھەما بەس ئىشەڧ من  
بجەوينە، كا بەرسقا وان وى بىت چى؟ كور رابوو چوو دوستىن خوۋكت  
كت سەح كرن، ھەچيا چوو ل دەرى مالى گوتى ئەز رەڧىي پاشىمە وى من  
بجەنقىنىت بەس ئىشەڧ من بجەوينە، بەرسقا تەڧايى يەك گوتن:

ئەڧ بارەك گرانە ئەز نكارم پاشىي ژخوۋەرەبكم دوزمن كور زڧرى ھات مال،  
بابى گوت: ھا ..... دوستىن تە بىن چى؟ كورى گوت: ھەمى وەك گوتنا تە  
دەرکەتن، بەس ھەڧالين بەرويكىنە. بابى گوت: دەرەبە ئەمى ڧىجا نيڧ دوستى  
من بجەربىنن، رابوو بەرانەك ئانىن سەر ژى كرن نائىل دار بەستىدا پىچان، بابى



گوتە كورۋى دەرابە ھەرە مالا فلان كەسى - نىف دۈستى بابى - بېژە بابى  
 من گوتىيە بلا بگەھىت مالا مە پچەك كارى ۋى ھەيە، كورۋ رابى ۋى نىف  
 شەقى چوو دەرگەھى نىف دۈستى بابى خوە قوتا، مېرك ژ خەو رابوو ھات ل  
 بەردەرى و ژى پرسى تەخېرىت برازا؟! كورۋى گوت: مام بابى من گوتىيە  
 بلا بگەھىت مالا مە كارەك ۋى ھەيە، دۈستى گوت: ل سەر چاقا نھو ئەزى  
 بېم، چوو جلىن خوە گوھورپىن وبلەز قەستا مالا بابى كورۋى كرن، ھەتا  
 گەھان ۋى، مېرك پرسىار ژ بابى كورۋى كرن: تەخېرىت قى نىف شەقى؟!  
 بابى گوت: خېرە! ئەۋ داربەستا ھە يا كورۋى پاشىيە، كورۋى من ۋى كۈشتى  
 كا ئەم چ ژى بكىن؟ پىشتى ھزرىن خوە كرىن دۈستى گوت: من رېك دىت،  
 ئاشى گوند سەكنىيە ئەمى رابىن ھەرىن جوۋا ئاشى بکولن تەرمى خوە تېدا  
 قەشېرىن ودىسا ۋەك بەرى لى بكىن سبەھى ئاشقان ۋى ئاقى بەردت سەر  
 ئاشى، كى دزانت كو تشتەك ل بن جوۋا ئاشىدا ھەيە؟ رابوون چوون ۋى  
 نىف شەقى جوۋ كۆلان و داربەستا خوە تېدا بن ئاخ كرن و جوۋ ۋەكى بەرى  
 لى كرن و ھەرىەك قەگەرىا مالا خوە، بابى رۇژا پاشى گوت كورۋى خوە:  
 دەرابە ھەرە دكانا نىف دۈستى من يى شقىدى، بېژى بابى من گوتىيە: بلا  
 تۆبەك قوماشى تازە و گران بەھا ژمن را رېكت، كورۋ چوو تۆبەك قوماشى ۋەك  
 بابى ۋى گوتى ئانى، باب رابوو ئەو تۆپى قوماشى زىقار زىقار كر خستە د  
 جوالەكىدا گوتە كورۋى خوە دەرابە قى جوالى بېە ل بەر دەرى دكانا ۋى قالە  
 بکەو ھنەك جقىنان بدى و بەرى خوە بدى كا دى چ بېژىت؟ كورۋ رابى ۋەك  
 بابى گوتى كر، نىف دۈستى بەرى خوە داىى وسەرى خوە ھەژاند

گوٽ: دى ھەر ھم مام بهنى (ئەز دزانم ئاۋ دسەر چ را دچت بەلى ئەز نابيژم)  
 كور ۋە گەريا مال گوٽ: ھا..... تە چاوا نيف دۆستى من ديت وچى ل تە  
 ۋە گەراند؟ كورى گوٽ: من ۋە گەراند و گوٽ:

( ئەز دزانم ئاۋ دسەر چ را دچت بەلى ئەز نابيژم ) بابى گوٽ كورى من  
 تەزانى چ گوٽ؟ كورى گوٽ: نە. بابى گوٽ: ئەز دزانم ئاۋ دسەر تەرمى  
 كورى پاشى را دچت بەلى ئەز نابيژم ۋە ۋە گەراند ۋە دناۋەرا دۆستاندا ھۆلى  
 بېت، نەخاسم دۆستى بابى مروۋى، چونكى ھاتىيە گوتن ( دۆستايە دۆستى  
 خۆ بەردە، بەلى دۆستايە دۆستى بابى خۆ بەرنەدە ). ھەر دەمى مللەت  
 ھەمى پىكفە بن دۆست و ھەۋال بىگومانە وى خۆشى و شادى ژ تەۋارەبت.  
 ئەگەر نەھنەك وى پى بىرن و ھندەك وى ژىرە بىرن.

( مەلا مەھمودى دىرشەوى ، مشتاخا چيا ژ گوتىن پىشيا - بەغدا )

### رافە کرنا پەيشان

ۋەلى ھزر دكەم : ۋەسا ھزر دكەم.

تە چاوا كاريە : تو چەوا شيایە.

ئيشەۋ : ئەۋ شەۋە.

بىيە وى : دقیت.



|                  |                        |
|------------------|------------------------|
| ئەز رەڧىي پاشىمە | : ئەز فىرارى پاشاى مە. |
| بجەنقىنت         | : ب خەندىقنىت.         |
| بەرسقا تەڧا      | : بەرسقا ھەميان.       |
| ئەز نكارم        | : ئەز نەشىم.           |
| جلىن خوە         | : جلكين خو.            |
| حەتا گەھان وى    | : ھەتا گەھشتە وىرى.    |
| سەكنىە           | : راوستىايە.           |
| ئانى             | : ئىنا.                |
| زىقار زىقار كر   | : پارچە پارچە كر.      |
| ھنەك جقىنان بدى  | : ھندەك ئاخفتنا بىرى.  |
| ژتە فارەبت       | : بو ھەميان دبىت.      |

## ژیانا کوچه ری

دگهل هندى كو مروقى ژيانا جفاكى گوهوړى و بو پيشفه پينگاډ هافيتين  
ژيانا نابوورى ژى بهرهف چاندن و ههتا راده كى ژى پيشه سازيى چوو، بهلى  
دهست ژ ژيانا خو يا بخودانكرنا تهرش و كهوالى و چهراندنا وان بهرنه دا.  
ئهفه بو دهمه كى ماو ههتا دناډ گوند و ئافه دانيا ژى ههتا نوكه ژيانا بخودانكرنا  
تهرش و كهوالى مايه، پشتي شوړه شا پيشه سازى ههمى جيهان گرتى و كارو  
بارى جفاكى ژى دگهلدا هاتيه گوهوړين، ههتا چاندن ژى بو جوړه كى  
دى و بهرهف پيشكهفتن و بكارئينا مه كينا چوول گهلهك جهان بخودانكرنا  
تهرش و كهوالى رهوشه كا نوى گرت و كومهل و جه و بخودانكرنا تهرش و  
كهوالى پهيدا بوو. دگهل قى چهندي ول هندهك جهين جيهانى ب تايه تي ل  
دهفرا روژه لاتندا، ژيانا بخودانكرنا تهرش و كهوالى ل سهر شيويهى خويى  
كهفن ما. ژبه ر هندى دى بينين، ئهوين مژويلى قى، دهست ژ ژيانا كوچه رى  
و كوچه راتيا خو بهرنه دايه: ژبه ر وى چهندي دى بينين كو ل گهلهك جهين  
وهلاتى مهل عيراقى ب گشتى ول كوردستانى ب تايه تي، ئه و  
ژيانا ههتا نوكه به لافه و ههيه، ئه و ژى پيكهاتيه ژ وى كو هوژ  
پيكفه ل جهه كى تايه ت مالين خو ل نيزيكى ئاف و چه روانيا  
ددان و، ل بن ره شمالاندا كو ژ بهندكين موى هاتينه دروست كرن  
دژين و تهرش و كهوال و گاره شى خو ل وى جهى بخودان دكهن و  
دچهرين، ئهفه ژى لدويث وهرزيه، ل زفستانى دچنه دهشتى ول هافيتى

بەرەڧ ژوورى دېەن بۇ زوژانان كو چەروانى لى ھەنە. ئەوا ژ ھەژى گوتنىيە  
 مەختىبونا ھۆزىن كوردان چىكول دەڧەرېن چىيىنە، مەختىبونا ( ستوين  
 ) يە ژخوارى بۇ سەريە. بەلى مەختىبونا وان ھۆزىن ل دەشت و بىابانى  
 دژىن و لقىن و مەختىبونا وان ( بازىنە ) يىە. ئانكول دەوروپەرېن خو بۇ  
 چەروانىان، دگەل ھندى كو ژيانا كوچەرى و ھاتن و چوونا وان بى نەخوشى  
 وبى ئەرك وماندىبون نىنە، بەلى ھەكە سال يا خوش بىت و بهارا وى يا  
 تەر و ب كەسكاتى بىت، ھەمى نەخوشيان ژبىر دكەن. ھۆزىن كوچەران  
 ل سەر بەرھەمى تەر و كەوالى و گارەشى دژىن. بەلى ھندەك ژوان دەمى  
 ل زڧستانى دەينە دەشتى چ دناڧ گوندىدان يان ل بن رەشمالاندا دگەل  
 كاروبارىن دى يىن خو چاندنە كا كىم دكەن. گيانەوەرېن فان ھۆزان تنى  
 پەزو بزىنو گارەشەكى كىم ژى ھەيە، مال و كەل و پەلېن وان دسڧكن و ب  
 دەوارىن خو ڧەدگوهىزن، لدويڧ چەروانىان ول سەرى بهارى بۇ زاوژانان  
 دېەن و تەر و كەوالى خو ل وىرى دچەرىن و تىر دكەن. ل پايىزى بەرەڧ  
 خوارى، بۇ دەشتى دېەن و ب وى بەرھەم و خىرا ژ تەر و كەوالى وان ب  
 دەست كەڧتى، ژ نىڧشك و روين و پەنىرى، موى و ھرىي، ھەر چەندە ژيانا  
 كوچەرى و كوچەراتىي بەرەڧ كىم بوونىيە و پتريا ھۆزان ئاكنجىبوونە  
 يان نىزىكە دى ئاكنجى بن، بەلى ھىشتا پشكە كا كىم ماينە وەك ھندەك  
 ئويجاخىن جافان.

ئەوا ژ ھەژى گوتنى ئەو ھەقى دووماھىي مىرى و کاربەدەستان لېرە وان  
 ھۆز ئوچاخا ئاكنجى بکەن کو ھىشتا ب شىوھىي کوچەرى ماينە، ب  
 تايەتە ھۆزىن ەھرب ل دەفەرین نافەرست و روژ ئاڧا وەلاتى، ئەو ژى ب  
 دروست کرنا خانىيان و قوتابخانە و بنگەھىن ساخلەمىي و کولانا بىرىن ئاڧى  
 وربکخستنا رىک و جھى چاندنى.

رەوشا جڧاکی دناڧ ھۆزىن کوچەراندالدىويف رەوشا ژيانا وان ل سەر بنىاتى  
 ھۆزايەتییە، ئەو ژى ئەو ھەقى ھەر ئىک ب ھۆزا خو دەيتە پاراستن، ئانکو ھەمى  
 ئىکن ژبو پاراستنا خو و تەرش و کەوالى خو، ژبلى ھندى کو ھەر ھۆزەکى  
 سەرۆکى خو ھەيە، کو ئەو ژى بەرەباب بو بەرەبابى بو ماىە، ژبلى وى کو  
 ھەر ئازايەتە وچەلەنگى رۆلەك ھەيە بو وى سەرۆکى و سەرۆکى ھۆزى  
 دەسھەلاتە کا تمام ھەيە بو برىڧقەبرنا کاروبارى ھۆزا خو ژ ھەمى لايەکیڧە.  
 ژبلى ھندى کو جڧاتە کا تايەت ژ رەسپى و ماڧويلین ھۆزى ھارىکاريا وى  
 دکەن دکاروبارىن ھۆزىدا، ب رىکا نیشادان و پىشکىش کرنا شىرەتان.

## راقه کرنا په یشان

|              |                                         |
|--------------|-----------------------------------------|
| تهرش و کهوال | : بزن و میه.                            |
| گارېش        | : چیل و گا.                             |
| ره شمال      | : کوبن ، کوژ به ندکین موی دهیته چی کړن. |
| زوړان        | : کوپستان.                              |
| هوژ          | : عه شیرت.                              |

## دان و ستاندن:

- ۱- هوژا کوچه را ل هافینی مالین خو ل کیری ددان؟
- ۲- کوچه ر ب چ دژین؟
- ۳- ئه ری دروسته کو ژيانا کوچه راتی نه مینیت؟
- ۴- ناقي وان هوژا بیژه کو هه تا نوکه ل کوردستانی دمه ختوونی دانه؟
- ۵- وه سفا دیه نی ره شماله کا ماله کا کورده کی بکه کو ل بهاری مالا خو دانایه بناری چیا یه کی؟



## قازی محەمەدی پێشەواو کۆمارا کوردستانی

( قازی محەمەد کورپی عەلی کورپی میرزا قاسم )، ل سالا ( ١٩٠١ )  
ل باژیری مهاباد ( سابلاخ ) ژدایک بوویه، ژبنه ماله کا ئایینیا بناؤ و دهنگه،  
هەمی زانستین ئایینی یین سەردەمی خو تام کرینه و گەلەک پەرتوو کین بیانی  
خواندینه، ژبلی زمانی فارسی زمانی روسی و ئینگلیزی و عەرەبی ب نقیسین  
و خواندنی دزانین، جارا ئیککی دەمی قوتابخانه هاتیه شه کرن، ( قازی محەمەد )  
بوو سەرۆکی ( اداره المعارف ) ل وی دهقەر، بیی کو هاریکاری و مووچهی  
ژمیری وەرگیریت، هەردەم خەلک پالدا نه خواندن و خوینده واری، پشته قانی  
هەژارو جوتیارو رینجبه ران بوو، هەستی نیشتمان پەروەری و دیموکراسی  
خوازی کار ل بیرو باوهر و ریبازا ژيانا وی کریه.

سالا ( ١٩٣٨ ) دەمی قازی عەلی بابی وی چوویه بهر دلو قانیا خودی، قازی  
محەمەد دبیتە قازی مهاباد، ل سالی شهر دووی یی جیهانی ( ١٩٣٩  
- ١٩٤٥ ) دهوله تا شاهاتی ل ئیرانی بهیز دبیت، دهسه لاتداریا وی ل  
گەلەك دهقەرین ژیر دهستی وی نهما، هەر د وان سالاندا له شکر ی ئیکه تیا  
سو قیه ت پشکه کا ئاخا ئیرانی داگیر دکەت، ئەق سەرویه ره ژلایه کی، و  
ژلایه کی دیشه گەشبوون و بلند بوونا هەستی کوردایه تی ل کوردستانا روژ  
هەلات، بو ئە گهری دامه زراندا ری کخراوه کا نیشتمانیا رزگار یخو از ب نا قی  
( کۆمه له ی ژیان هوی کوردستان ) ( ژ، ک ) سالا ( ١٩٤٢ ) ل مهاباد، ئەق  
کۆمه لی گو قارا ( نیشتمان ) کره زمان خالی خو، ل وی سەردەمی گو قارا



( نیشتمان ) روّله کی گرنګ دیت دهشیار کرنا خه لکې دهقهړې و ناراسته کرنا وان بو کارې ریکخواوه یی و نیشتمانیی.

هەر کومه لّا ( ژ . ک ) بوویه نه گهرې دامه زراندا ( پارتی دیموکراتی کوردستان - ۱۹۴۵ ). ل ( ۲۲ یی کانوینا دووی ۱۹۴۶ ) کوّمارا کوردستان ل مهبادی هاته دامه زراندا و قازی محمەد بوو سهروکې کوّمارې و دگهل سروودا ( نهی ره قیب ) ل مهیدانا چوار چرا ( ئالایی کوردستانی ) ی هاته بلند کرن، پشتی چهند روژه کا دهسته کا وه زیران ژ سپرده کهسان هاته دیار کرن. هەر چهنده کوّمارا مهباد یازده هه یف ژتمه نی پر شانازی بره سهری، بهی دی ده می کورتدا و هره ره کهته دهقهرا ژیر دهسه لاتداریا کوّمارا کوردستانی ژلایی نابووری و کومه لایه تیقه.

گرنګیه کا مهزن ب زمان و نه ده بی کوردی هاته دان و ژماره ک ژ روژنامه و گوڤارین شیاندار ده رکه فتن و بوونه نافه کی دیار دکاروانی روژنامه گه ریا کوردیدا، ژوان: ( روژنامه کوردستان ، گوڤارا هه لاله ، گوڤارا هاواری نیشتمان ، گوڤارا گروگالی مندا لانی کورد )، ههروه سا هیزا لهشکری کوّمارې هاته دامه زراندا، بزاقا شانوگه ری چالاکی ب خوڤه دیت، شانویا ( دایکی نیشتمان ) هاته پیشکیش کرن. پشتی یازده هه یقان و ب نه گهری گوهورینا کاودانین سیاسی یین جیهانی و دهقهړی، فه کیشانا لهشکری سوڤیه ت ژ دهقهړی و خیانه تکاریا پتیرا سهروک عه شیران و نه بوونا کادره کی ئیداری و بسپوری یی شارهزا بو بجه ئینانا کارین کوّمارې، ههروه سا هیزا کوّمارې بهرامبه ر لهشکهری ئیرانی نه بوو، نه فه هه می بوونه نه گهری لاواز بوون وشکه ستنا کوّمارا کوردستانی بهرامبه ری

لهشكرى ئىرانى، ب ئى رەنگى پىلانە كا ناڧخوئى و دەرڧە ھاتنە گىران،  
 قازى مەمەد و ھەڧالين وى نەچاربوون خو بدەنە دەستى لەشكرى دوژمنى،  
 دوژمن زور دراندانە ۋەك پىشەيا وان يا ھەردەم، ل روژا ( ۳۱ / ۳ /  
 ۱۹۴۷ ) ل مەيدانا چوار چرا، قازى مەمەد و حوسين سەيفى قازى و  
 ھژمارە كا قارەمان و شوۋرەشگىرين كورد سىدارەدان.

پىشەوا قازى مەمەد نەڧيا وى مللەتى دنەخوشى و شكەستىدا بچە بەيلىت  
 كو دخوشى و دامەزراندنا كومارى دگەلدا بوو، ژبەر ھندى ب وىرەنە  
 پىشوازي ل مرنى كرو بوو ۋە ناڧە كى نەمرو سەر كرده كى ژبەھاتى دميژوويا  
 ھەڧچەرخا كورداندا،

شاعر و نڧيسەرى بەرنىاس ( بلە - ئىبراھىم ئەھمەد ) د بەھيا سىدارەدان  
 پىشەوايدا دىيژيت:-

گەرچى شىۋەنە شىنى پىشەوا  
 گريان نەنگىيە لە شىنى ئەوا  
 بيخى ناكۆكى و نىڧاق و ھەلكەندان  
 ريگەو شوين دانان بو توئە سەندان  
 يەكگرتن، جەنگين نەبەرد، تەمەردن  
 ھەول و تەڧەلاي گەل، ئازادكرن  
 گيانى بلاندى سەرۆك ئەكەن شاد  
 ئەيگەيەننە بەھەشتى موراڧ

## بۆزانیڭ :

شانۇيا ( دايكى نىشتىمان ) ل سەردەمى كۆمارا كوردستان ھاتە پېشكېش  
كرن، ناۋ و دەنگى وى چوو، ژ جھين دوور يين كوردستانى خەلك بو ديتنا  
وى دچوونە مەباد و نەخشە كى بەرچاۋ ھەبوو د ھشيار كرن و لقاندنا ھەستى  
نەتەوايەتتى دناۋ خەلكىدا، ب تايبەتتى دناۋ لاوي نەتەوايە مە دا.

## رافە كرنا پەيشان

مىرى : حوكومت ، دەولەت .

مووچە : ھەيقانە ، مەعاش .

تەمەن : ژى .

ادارە المعارف : رېفەبەريا پەروەردى .

شىوہن : پېگوتن ، گرى ، بەھى .

نىفاق ھەلکەندن : نەھىلانا دووبەرەكىي .

نەبەرد : زىرەك ، قارەمان .

ھەول و تەقەلا : بزاۋ و رەنج .

## ژیانی نه مړوم ده فروشم بوکړینی نانی سبه ی<sup>(۱)</sup>

لږه به هیمنی ههنگاو بنی هاکا دیسان دهنگی ته قینه وهی مین له نیو  
ته شکوتی نهو شاخانه دا دهنگی دایه وهو، پر مهی ولاغی قاچاخچی و هانکه  
هانکی کولبه رانی ماندووی بری، نه ری نهو کولبه به رانه ی وا ژیانیان بوته  
چیروکی کاره سات و هه لپرووکان قاچاخچین؟ نا نهوانه قاچاخچی نین،  
کاسبکاری گه لیکن له گهرووی شیردا به شوین پاروو نانیکدا ده گهرین،  
به جه گترین مروقه کانی نه م گوی زه وییه ن که سینگیان پر ه له چیروکی  
کاره سات و سات به ساتی ژیانیان ململانیی مهرگه و ژیان. هه ریه ک لهوان  
باری هه زاران خه م و کاره ساتیان له کول ناوه و قوربانییه کن به تاوانی  
ژیان، نایه تی مهرگیان ده پڙینه کوشی مان و هه ناسه یان، ژ راتله کینه رو  
خه مهینه ر، ته نانه ت روانین و ووردبوونه وهیه کی کورت له به شیکی زور  
چووک له شه وه ژان و نازاره کانیان.

نهوان قاچاخچی نین، به لام بیکارو بیکاسین و ریژمی ئیران دوژمنی  
سویندخوار دوو نه یاری قهسته سه ریان، نهو ناوه ی به سه رد اپریون تا هه روا  
سوک و سانا هه موو جوړه تو مه تیکیان بخاته پال و دهستی ناوه لا بی بو  
هه موو جوړه سه رکوتیک و هه ر چه شنه رمکردنیان. له بیرمان نه چی نهو  
( قاچاخچی ) یانه به شیکی زور له نهو ( ره سه نترین ) نه ته وهی ئیرانی و  
( بویرترین سنوور پاریزانی ) ولاتن که گه وره به پرسانی ریژیم

(۱) علی بداغی، روژنامه ی کوردستانی، ژماره ( ۴۰۰ )، جریا دووی ۲۰۰۴.



وهخت و ناوهخت و له کاته ناسکه کاندایه سهریاندایه ههڵدهلین، کهچی ئهوان به کوله مهرگی دهژین و ژیانیان وه مهترسی دهخه پارهوی پارووه نانیک بو مال و مندالیان وه دهست بینن. ئهوان له ناوچه کهیدا دهژین که به وتهی پایه بهرزانی رژییم ( له هیمنترین و ئەمنترین ) ناوچه کانی ولاته، کهچی کارو کاسبی و کارگه و پیشه سازی و ئاوه دانی تیا قاته.

ژیان له ناوچه سنوورییه کانی کوردستان. گهلیک تاقهت پرووکی و پر ههژمه تهره له چاو ناوچه کانی تری کوردستان ئه و ناوچانه هه موو کات و زیاتر له شوینه کانی تری کوردستان سووته مه نیی شهرو پیکدادان بوون، زهوییه کانیان به جیی له خوگرتنی دهغل و دان، بوونه ته کیلگه مین و ههر به رووی دانیشتوانی ناوچه کهشدا ته قیونه ته وه و ده ته قینه وه له نیوان شهری ئیران و عیراق زووترین زیانیان وی کهوت و له سهرده می به ناو ئاوه دانی ( سازنده گی ) دا که مترین ئاوریان لیدرایه وه و ئیستاکهش زووترین قوربانیانی کاره ساته کانی پاشاوهی شهرو دریشهی سیاسه ته چهوته کانی رژییم ههر له گه له ن. گهلیک که ته نانهت ژبانی کوڵبه ری و شهو به کیویشی پی رهوانابینن.

رامان له ژبانی کوله مهرگی و پراوپر له دۆخی له گیرانه وه نه هاتووی ئهم خه لکه، ویژدانی وه خه به ری ههر مروقیکی دهروهست به مروقییه تی دهه ژینی. ئهوان دهزانن ته قه یان لیده کری و ده کهونه بهر ده سرپژی هیزه کانی رژییم، ئهوان دهزانن مینه نووستووه کانی ژیر دلی خاک، چاوه روانیان ده کهن و هاکا گرمه یه ک و په رینی دهست و لاقیک، له لیدان کهوتنی دلیک و

ههتيو بوونی منالیکي چاو له دەرگاو بې سهر پهرشت و بې نانه پنه ر مانه وهی  
 بنه مالیه کو... ئەوان باش دوزان سهرماو سول و به فرو کریو بې بهزییه،  
 لهوانه یه برشتیان لیبری و رقیان هه لینی یاخو بکهونه ژیر رنووی به فرو له  
 وانه شه بهرگهی ره وهزو هه لدیران نه گرن و بکهونه بهر رقی سروشت، به لام  
 نیازی کوشیک منالی برسی چاوه روان، نه بوونی هیچ هیوایه ک بو دابینکردنی  
 پیداو یستیه کانی ژیان تین وه بهر هه نگاوه کانیان دهنی و وا ده کا بیرله  
 گرفت و کوسپ و کوسته کانی بهر دهم ریپان نه کهونه وه. ئەوان ریگهی هات  
 و نه هاتیان ده گرن، که چی لهولا دلّه خورپه بو ساتیکیش له بنه مالیه کانیان  
 نابیته وه که ئاخو بلیی کاسبکاره کانیان، برا، باوک یا هاوه سهر کانیان جاریکی  
 تر سهر به دهرگای مالیدا که نه وه بو نووچدانی لای وان بمیننه وه.

له رستیدا نه ئەوان قاچاخچین ونه ئەو کهل و په لانه ی له سهریان دهرینه  
 بهر دهرپژ، شتومه کی قاچاخن ونه کرده وه نا مروقه کانی هیزه کانی ریژیم  
 لهو پیوه ندیه دا پاساو هه لده گرن. ئەگەر هینان و بردنی کهل و په ل و  
 پیداو یستیه کانی رۆژانه ی ژیان قاچاخه، بو له سهر سنوورو له خالی (سیفر)  
 ی سنووردا پیشیان پیناگیری و بو له قولایی خاکی کوردستاندا ده کهونه  
 بهر راوه دوونانی هیزه کانی ریژیم و چونه وا به سووک و سانا سیله یان  
 لیده گیری و خه لتانی خوین ده کرین و کهل و په ل و شتومه که کانیشیان  
 به تالان دهردرین. کام یاساو ریسای مروقانه و کامه شهرع ریگه ده دا که  
 کاسبکارانی کورد به بې هیچ لیپرسینه وه یه ک بدرینه بهر دهرپژ  
 گولله و مال و ژیانیان لی تیک بدری؟ ئەگەر سات و سه وداو



هينان و بردنی کهل و پهلی ژيان و خواردن و کولبهري قاچاخ تاوانه، کامه  
ياسا ريگه ده دا بهی گرتن و دادگاييکرن سزايه کی و هها توندو نامرو قانهيان  
به سهر دا به پيښدری و بکوژان و بريار دهرانی نهو کاره ساتانهش ده سخو شيان  
ليبکری و ريزيان ليبگيردری؟

نهو جوړه کرده وانهی ريژيم نهو راستييه ناشکرا ده کهن و دهیسه ملين که  
روانگه نه وانه وه رو له کانی کورد ههر هه موو به هو ی کورد بوونيان تاوانبارو  
نه یان و کوشتن و ده ستگرتن و به سهر خوین و مال و سامانيان شتيکی  
ناسایي، حه لال و ره وایه. نهو ريگه پيدانهش له سهر چاوه ئايينييه کانی ريژيم  
و نایدولوژي بالاً دهسته وه سهر چاوه ی گرتووه، نه گينا ههر لهو پيوه نييه دا  
روون ناشکرايه که خودی بهر پرسانی پایه بهرزی ريژيم بگره بريار به ده ستانی  
ناستی خواره وهش به که لک و هرگرتن له رانت و رانتخوړی نیو خو ی  
دهزگای دهو له تييه کان به که لک ناوه ژوو له پيوه نندی و بهر پرسياره تييه کانيان  
به شيوه يه کی بهر بلاوو له پانتايه کی بهر فراواندا ههر نهو شتومه که قاچاخه و  
کهل و پهلی به مانا راستی قاچاخ له ناوچه سنوورييه کانی کوردستان رابو  
قولایي شاره کانی ئيران و هه موو ناوچه کانی ولات راده گوین.

باس له چاره ره شی و بی نه نوایی نهو گه له به سخوراه نه نهو هیه ته و او  
دهربری مه زلوو میيه ت و چه وساو هی نه وان بی و نه نهو هیه که بهو چند  
ديره بیرته وه.

نهوی جی به هه موو دلخو شييه ک و له په نا ژيانی خيزانيان ليژ ده کاو  
به ره و چاره نووسی لیل و نادياريان ده با، بيگومان بی هیوایی،

دوښداماوهی و بې دهره تانییه، نه گینا بلیی نهو کاسبکارانه نه گهر توسقالی هیواو شک بیهن که له پهنا کهسو کارو خیزانیان و له شار یا گونده کانیان کاریک و سهرقالییه که هه بې، که بتوان ژیانانی بې دابین بکهن، بین و به له بهرچاو گرتنی ههموو نهو مهترسیانه وه ههست پیکردن و به موته کهی مهرگ به سهر سهریاندا ملی ریگه ی هات و نه هات بگرن؟

نهوان به تاوانی قاچاخچییه تی گیانیان لیده ستیندری و باره کانیان زهوت به تالان دهردری له حالیکدا زوریه ی نهو که سانه ی لهو چاره نووسه دا په له قازهی مهرگ و ژیانیه، کریگرته یا خو کولبهرن و باره کهش هی خو یان نییه و نه گهر له کهمین و مهرگیش پاریزراو بووین، نهوا ده بی له بهرامبه ر دانی جریمه ی قورسی ( تا ۲۵۰ هزار تمه ) بگهرینه وه سهر کاروباری خو یان! نهوه له حالیکدایه که قازانجی نهو کولبه ریه له روژدا له ( ۵۰۰۰ ) هزار تمه ی بو سهری تیناپهری. ملدانی نهوان بهو چاره نووسه ش له دوخه را که بیکاری، گرانی و، روژره شی له ههموو باریکه وه تهنگی به خه لکی کوردستان هه لچنیوه.

نهوان له پرووکانی لهش و گیانیان خوش دین و بهره و رووی نهو ههموو مهترسی و کاره ساتانه دهنه وه، تهنیا له پیناو دهستخستنی لانی کهمی بژیوی ژیانان و نهو هه دیار ی و ویستی نهو ریژیمیه که تینووه به خوینی رو له کانی نهو گه له و له ریژی دوژمنه سویند خوار دووه کانیه تی.

له رستیدا نهوه گوشه یه که له پیناسه ی نه ته وه یه که که له چوارچیوه ی ئیرانیکی د ژبه ههموو مافه کانی و نامو به ههموو داوا ره واکانی ناچار به ژیانکی کوله مهرگی کراوه. ههر له جیدا هو ی

هه‌لدانی هه‌ژاری، بیکاری و گه‌شه سه‌ندنیان له کۆمه‌لگه‌ی کوردستانداو په‌نابردنی دانیشتوانی ئهم هه‌ریه‌ به‌ هه‌ر چه‌شه کاریکی تاقه‌ت پروو کین و پر مه‌ترسی ده‌گه‌رپته‌وه سه‌ر دواکه‌وتوو راگیراوی گه‌شه‌نه‌کردنی کوردستان، به‌لام هه‌ر هو‌ی گه‌شه‌نه سه‌ندنی کوردستان چ له‌ بواری ئابوری و چ له‌ بواری سیاسی و کۆمه‌لایه‌تیدا گریدراوه به‌ نیوه‌رپکی سیایه‌ته شو‌قینانه‌و دژه‌ کوردانه‌ی ده‌سه‌لات به‌ ده‌ستانی ریژی کۆماری ئیسلامی.

رژیمی کۆماری ئیسلامی به‌ سه‌رنجدان به‌وه‌ی که‌ هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ بزوتنه‌وه‌ی مافخوازان‌ه‌ی گه‌لی کوردو خه‌باتگیرانی کوردستانی وه‌ک چق‌لی چاوو له‌ مه‌هری جیه‌جی‌ کردنی سیاسه‌ته‌ دژی گه‌لییه‌کانی زانیوه‌و له‌ روویه‌کی ترشه‌وه‌ به‌هو‌ی بیر شو‌قینانه‌و به‌ بیانووی پر‌وپو‌و‌چی وه‌ک نه‌بوونی ئه‌میه‌ت و هه‌بوونی ره‌وتی ئازادیخوازی (هه‌لبه‌ت له‌ روانگه‌ی ئه‌وانه‌وه‌ جودای‌خوازی) کوردستان، نیشتمانی ئیمه‌یان له‌ هه‌ژاری و دواکه‌وتوویدا راگرتوو و هه‌ولی سه‌رینه‌وه‌ی شو‌ناسی نه‌ته‌وه‌یی و میژوویمانی داوه‌ وه‌ر کاتی‌کیش مه‌ترسیه‌ک به‌ره‌و رووی ده‌سه‌لاته‌که‌یان بو‌ته‌وه‌، کردویانین به‌ قه‌لغانی به‌لا‌و نازناوی (ره‌سه‌نترین ئیرانی) و بو‌یرترین (سنو‌ورپاریزی) داوه‌ته‌ پالمان.

سه‌رینه‌وه‌ی ئاسه‌واری هه‌ژاری، بیکاری و دواکه‌وتوو‌یی کوردستان یه‌ گشتی و ناوچه‌ سنو‌ورییه‌کانی کوردستان به‌ له‌ هه‌موو شتێک به‌سه‌راوه‌ته‌وه‌ به‌خۆشکردنی بواری گه‌شه‌ی سیاسی و ئه‌و جار گۆرینی روانگه‌ی ریژیم سه‌باره‌ت به‌ کیشه‌ی نه‌ته‌وه‌یی له‌ کوردستان و به‌دوای

ئەو ۱۵ دانانى پلانى كارامەو لە بار لە بوارى سەرمايە گوزارى، دامەزردانى كارخانىو كارگە پيشەيەكان و پشتگيريەكان لە ناوەندەكانى بەرھەمھيڤنەرى دەرڤەتى كارو بەش خسووسى و تەرخانكردنى بۆدجە بە مەبەستى نوژنكردنەو ۋە مۆديرنيزەكردنى كشتوكال، ئاژەلدارى و بەشەكانى ترى گەشەى ئابوورى، ئەو ەش نە لە ئيرادەى دەسلەلات بەدەستانى رېژيمى كۆمارى ئىسلامى دەوشيتەو ۋە نە ئەو بىرە شوڤينانەو دژى گەليپە لە خويدا تواناى نوڤوونەو ۋە بەخودا چوونەو ەشك دەبا.

### راقەكرنا پەيشان

|                 |                                    |
|-----------------|------------------------------------|
| دەروست          | : خەمخۆر.                          |
| رەو ەز          | : بنارى چياى.                      |
| پاساو           | : بەھانە ، گروڤ.                   |
| بى ئەنوا        | : بى دەسلەلات ، چارە رەش.          |
| رېژيم           | : رېژيم.                           |
| ئاو ەلا         | : ڤەكرى.                           |
| ڤەستەرى سەر     | : نەھيىي خوينى.                    |
| كاسبكارى گەلېكن | : كاسبكاره كى زۆر ، گەلەك شوولكەر. |
| تياقاتە         | : لى نينە.                         |
| ھەژمەت          | : زەھمەت.                          |
| بەرست           | : تاودان ، ھېز.                    |
| نووچدان         | : كەڤتن.                           |
| نامو            | : غەريب.                           |



( پیرست )

| لاپہرہ | بابہت                             | ژ    |
|--------|-----------------------------------|------|
| ۲      | پیشدهستی                          | - ۱  |
| ۴      | روونکرن                           | - ۲  |
| ۵      | پشکا ریژمانی                      | - ۳  |
| ۶      | ناف ژلای داریشتنیقه               | - ۴  |
| ۱۹     | چاوگ                              | - ۵  |
| ۲۴     | چاوگ ژلای داریشتنیقه              | - ۶  |
| ۳۱     | ب کارئینانا چاوگی وهکی نافی       | - ۷  |
| ۳۶     | رهگی کار                          | - ۸  |
| ۳۹     | قه دیتنا رهگی کار                 | - ۹  |
| ۵۱     | چاوگ سه رچاوهیی داریشتنا کارییه   | - ۱۰ |
| ۵۵     | دهمین کاری ( کاری رابوردوو ) بوری | - ۱۱ |

( پيڙست )

| لاڀهڙه | بابهت                                              | ڙ    |
|--------|----------------------------------------------------|------|
| ٦٣     | ڪار ( ڪاريءَ را نه بوردوو ) نه ٻوري                | - ١٢ |
| ٦٩     | ڪاريءَ داخواري                                     | - ١٣ |
| ٧٥     | ڪاريءَ بڪهر ديارو بڪهر ناديار                      | - ١٤ |
| ٨١     | ڪاريءَ بڪهر ديارو بڪهر ناديار دڪرمانجيا<br>ڙووريدا | - ١٥ |
| ٨٦     | جهنائقيءَ پرس                                      | - ١٦ |
| ٩٢     | هه ڦالنائقيءَ پرس                                  | - ١٧ |
| ٩٧     | هه ڦالڪاريءَ پرس                                   | - ١٨ |
| ١٠٤    | رسته يا ليڪداي                                     | - ١٩ |
| ١٠٩    | نامراڙي پهيوندي                                    | - ٢٠ |
| ١١٧    | نامراڙي دانه پال ( خستنه سهر )                     | - ٢١ |
| ١٢١    | پشڪا نه دهبي                                       | - ٢٢ |



( پیرست )

| ژ    | بابەت                            | لاپەرە |
|------|----------------------------------|--------|
| – ۲۳ | فۆلکلۆر چییە؟ داستان             | ۱۳۷    |
| – ۲۴ | داستانا کوردی                    | ۱۵۱    |
| – ۲۵ | پەندەین پیشیان                   | ۱۶۷    |
| – ۲۶ | قەکوئینین نوی یین ئەدەبی کوردی   | ۱۷۴    |
| – ۲۷ | قوتابخانەیا ( ریبازا ) کلاسیکی   | ۱۷۶    |
| – ۲۸ | قوتابخانەیا ( ریبازا ) رۆمانتیکی | ۱۷۷    |
| – ۲۹ | قوتابخانەیا ( ریبازا ) ریالزمی   | ۱۷۹    |
| – ۳۰ | پشکا نمونه یین ئەدەبی            | ۱۹۰    |
| – ۳۱ | مەلایی جزیری                     | ۱۹۱    |
| – ۳۲ | حاجی قادری کوئی                  | ۱۹۴    |
| – ۳۳ | وەلی دیوانە                      | ۲۰۰    |

( پیرست )

| لاپهره | بابهت                     | ژ    |
|--------|---------------------------|------|
| ۲۰۴    | پیره میړد                 | -۳۴  |
| ۲۱۰    | گوزان                     | -۳۵  |
| ۲۱۴    | هه ژارې موکریانې          | -۳۶  |
| ۲۱۷    | دیلان                     | -۳۷  |
| ۲۲۲    | سه برې بوټانې             | - ۳۸ |
| ۲۲۵    | مقداد مه د حه ت به در خان | - ۳۹ |
| ۲۳۱    | شاکر فه تاج               | - ۴۰ |
| ۲۳۹    | پشکا خواندنې              | - ۴۱ |
| ۲۴۰    | دوا زده سواری مه ریوان    | - ۴۲ |
| ۲۴۶    | بهایی سه ربه ستی          | - ۴۳ |
| ۲۴۸    | رهواندز                   | -۴۴  |

( پیرست )

| لاپەرە | بابەت                                      | ژ    |
|--------|--------------------------------------------|------|
| ۲۵۲    | دارگۆیز                                    | -۴۵  |
| ۲۵۴    | بەرزه‌بوون                                 | -۴۶  |
| ۲۶۰    | گورگ و هیستر                               | - ۴۷ |
| ۲۶۳    | سەرھە‌ئدان                                 | - ۴۸ |
| ۲۶۵    | هونەرئ شانۆگەریی پیندقی ب زبارییه          | -۴۹  |
| ۲۷۰    | نامیق کەمال                                | - ۵۰ |
| ۲۷۵    | هه‌ژاری                                    | - ۵۱ |
| ۲۷۹    | ئەزدانم ئاقل سەرچ‌را دچت بە‌لی نابێژم      | -۵۲  |
| ۲۸۳    | ژیانا کۆچەری                               | -۵۳  |
| ۲۸۷    | قازی محە‌مەدی پێشە‌واو کۆمارا کوردستان     | -۵۴  |
| ۲۹۱    | ژیانی ئە‌مروم دە‌فروشم بو‌کرینی نانی سبە‌ی | -۵۵  |
| ۲۹۸    | پیرست                                      | -۵۶  |

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal dashed red lines.